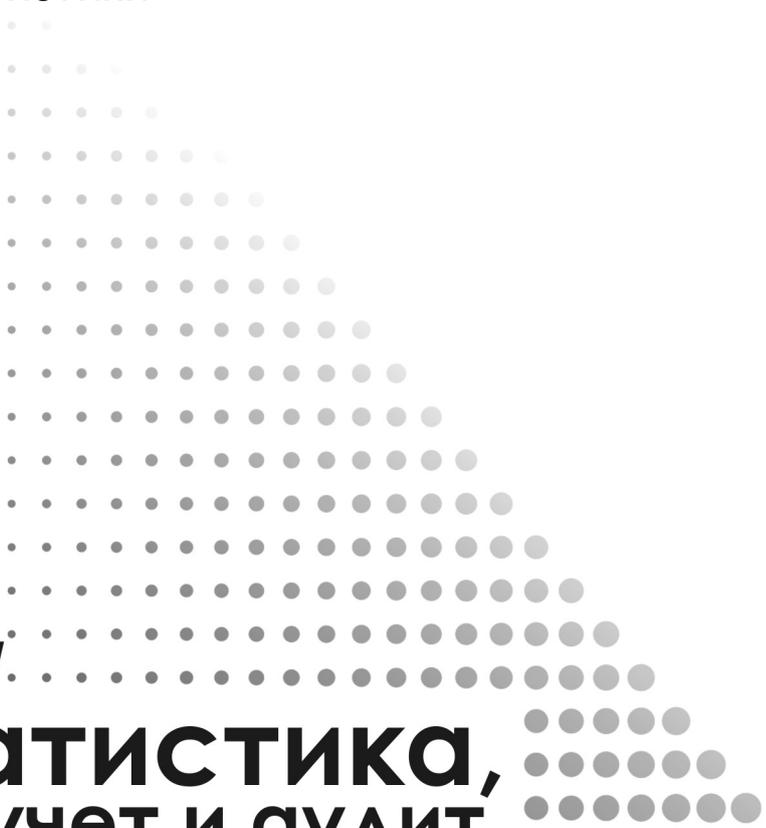

Алматинская академия
экономики и статистики

Ежеквартальный научно-практический журнал

**Статистика,
учет и аудит**

**Статистика,
есеп және аудит**

Statistics,
account and audit

Алматы

2 (57)/2015

ПОДПИСКА - 2015

Уважаемые читатели!

Продолжается подписка на республиканский ежеквартальный научно-практический журнал «Статистика, учет и аудит»

Оформив подписку в любом отделении связи, в любое время года Вы сможете получать журналы с первого номера и всегда быть в курсе вопросов бухгалтерского учета и аудита, финансовой отчетности, экономики, статистики, подготовки экономических кадров и других проблем экономики.

Подписаться можно с любого месяца на любой срок.

Для оформления подписки свяжитесь с нашей редакцией 309-58-20

Для физических лиц подписной индекс 74113 – 5353,84 тенге

Для юридических лиц подписной индекс 24113 – 5853,84 тенге.

Редакция

	<p>газетке _____ газету _____ журналға _____ журнал _____</p> <p>КВИТАНЦИЯ _____ на _____</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> <p>74113 / 24113</p> </div> <p>басылым индексі _____ индекс издания _____</p> <p align="center">журнал «Статистика, учет и аудит»</p> <p align="center">_____</p> <p align="center">(басылым аты – наименование)</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;"> <p>Комплектер саны _____ Количество комплектов _____</p> </div> <p align="center">2015 жылғы, айлары _____ на 2015 год по месяцам</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td> </tr> <tr> <td> </td><td> </td> </tr> </table> <p>Қайда Күда _____</p> <p align="center">_____</p> <p align="center">почта индексі – почтовый индекс адрес – адрес</p> <p>Кімге Кому _____</p> <p align="center">(фамилиясы, аты – фамилия, инициалы)</p>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																				
	<p>ТАСЫМАЛДАУ КАРТОЧКАСЫ / ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="width: 33%;">ПВ</td> <td style="width: 33%;">орны</td> <td style="width: 33%;">литер</td> </tr> <tr> <td>ПВ</td> <td>место</td> <td> </td> </tr> </table> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block; margin-top: 10px;"> <p>74113 / 24113</p> </div> <p>басылым индексі _____ индекс издания _____</p> <p align="center">журнал «Статистика, учет и аудит»</p> <p align="center">_____</p> <p align="center">(басылым аты – наименование издания)</p> <p>Жазылу бағасы _____ комплектер саны _____ Стоимость _____тенге _____ тиын количество _____ подписки _____тенге _____ тиын комплектов _____</p> <p align="center">2015 жылғы, айлары _____ на 2015 год по месяцам</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td> </tr> <tr> <td> </td><td> </td> </tr> </table> <p>Қайда Күда _____</p> <p align="center">_____</p> <p align="center">почта индексі – почтовый индекс адрес – адрес</p> <p>Кімге Кому _____</p> <p align="center">(фамилиясы, аты – фамилия, инициалы)</p>	ПВ	орны	литер	ПВ	место		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12												
ПВ	орны	литер																													
ПВ	место																														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																				

СТАТИСТИКА,
УЧЕТ И АУДИТ
2 (57) 2015

Ежеквартальный
научно-практический журнал
Учредитель: Учреждение «Алматинская
академия экономики и статистики»

Главный редактор

Дауренбеков А.К. –
к.э.н., профессор ААЭС
Заместители гл. редактора:
Корвяков В.А. –
д.п.н., профессор, ректор ААЭС
Мухамбетов Д.Г.
д.ф.-м.н., профессор, проректор по
науке и инновациям ААЭС

Редакционная коллегия:

Айжанова Г.К. – к.п.н., профессор,
зав. кафедрой «Социально-гуманитар-
ных дисциплин»

Бергаева К.Ш. – д.э.н., профессор,
зав. кафедрой «Финансы» ААЭС

Ержанов М.С. – д.э.н., профессор,
Университет «Туран»

Исраилов М.И. – д.э.н., профессор,
зав. кафедрой «Бухгалтерский учет,
анализ и аудит» Кыргызско-Россий-
ского Славянского Университета
им. Б. Ельцина, г. Бишкек

Magdalena Osinska, д.э.н., профес-
сор Университета Экономики (Польша,
г. Быдгощ)

Мадиев У.К. – д.т.н., профессор,
академик НАН РК, директор ЦИКУ
ААЭС, г. Тараз

Мадьярова Г.А. – к.п.н., профессор,
зав. кафедрой «Информатика» ААЭС

Рябкин В.А. – д.э.н., профессор
Российского экономического универ-
ситета им. Г.В. Плеханова

Сейтхамзина Г.Ж. – к.э.н., профес-
сор, зав. кафедрой «Экономика и ме-
неджмент» ААЭС

Сейдахметова Ф.С. – д.э.н., профес-
сор, ААЭС

Шокаманов Ю.К. – д.э.н., профес-
сор, Директор Департамента Статис-
тики Евразийской экономической ком-
иссии, г. Москва

Штиллер М.В. – к.э.н., профессор,
зав. кафедрой «Учет и аудит» ААЭС

Щербатюк В.В. – д.э.н., Европей-
ский университет Молдовы, г. Киши-
нев, Республика Молдова

Тиражирование:

Типография «ТОО Издательский дом
«Апельсин»» г. Алматы,
ул. Нурмакова 26/95, оф. 56
Тираж: 300

Регистрационное свидетельство
№ 9099-Ж

От 25.03.08 года выдано Министер-
ством культуры и информации Рес-
публики Казахстан, Комитетом ин-
формации и архивов

Адрес редакции: 050035
г. Алматы, Жандосова, 59

Алматинская академия экономики и
статистики

Телефон: 3095820

Факс: (727) 3093000

E-mail: anvarbekdaurenbekov@mail.ru

Сдано в набор: 15.06.15 г.

Подписано в печать: 18.06.15 г.

Формат: 70x108 1/16

УЧЕТ И АУДИТ

В.В. Щербатюк Особенности финансового учета оборотных активов молдавских предприятий	4
В.В. Щербатюк Собственный капитал в системе бухгалтерского учета и отчетности	14
Ж.Ж. Бельгибаева, А.А. Касенова Контролинг как инструмент управления предприятием	24
А.Ж. Кызаева Ауыл шаруашылыгында бухгалтерлік есепті ұйымдастырудың мәні мен міндеттері	28
А.К. Токсанбаева Ішкі аудитті ұйымдастырудың жетілдіру жолдары	33
А. Аралбайқызы Америка Құрама Штаттарының міндетте-мелер есебі	37

ФИНАНСЫ

В.П. Гмыря Управление банковскими рисками в условиях глобализации экономики	41
В.П. Гмыря Финансово-кредитная поддержка аграрного производства Украины	46
И.А. Рустемов, М.К. Сулейменов, Т.Т. Тамашев Совершенство механизма управления проблемными кредитами	55
А.К. Омарова, Е.Г. Бондаренко Инвестициялық жобалардың экономикалық мәні мен қаржыландыру көздері	61
Б.А. Абдуллаева, А.Ж. Әмір Қазақстан Республикасындағы екінші деңгейлі банктердің несиелік саясаты	68
Б.К. Алиханов Страховой рынок Республики Казахстан: анализ его состояния и перспективы развития	75
Н. Нурғалиева Қазақстан Республикасының салық жүйесінің қалыптасуы мен дамуы	80
Н.Б. Хасанов Қазақстан Республикасындағы проблемалық несиелерді басқару	84

ЭКОНОМИКА И МЕНЕДЖМЕНТ

Е.Е. Гудзь Инновационное развитие и конкурентоспособность предприятий Украины: стратегии и механизмы	92
Seifullin Zhumabek, Seytkhazina Gaukhar Study opportunities in Kazakhstan In implementing renewable energy	102
Д.Ж. Эрмеков Современное состояние и перспективы развития перерабатывающей промышленности Кыргызской Республики	106
Г. Талгат Қазақстан Республикасындағы инвестициялық қатынастарды мемлекеттік реттеудің конституциялық-құқықтық негіздері	114

ОЦЕНКА И СТАТИСТИКА

Д.М. Турекулова, Л.К. Мухамбетова, Б.К. Жуманова Оценка деятельности АО «Казпочта»	118
С.Ш. Сапарғалиев Оценка стоимости как важный механизм в рыночной экономике	136

ИНФОРМАТИКА И ПЕДАГОГИКА

Б.Б. Бөрібаева, К.Д. Байсымбаева Есіту мүмкіндігі шектеулі балалармен қарым-қатынасқа түсу жолдарын жетілдіру	140
--	-----

ХРОНИКА ВАЖНЕЙШИХ СОБЫТИЙ В АЭСА	145
ЮБИЛЕИ	149

Алматы экономика және статистика академиясының Тараз өкілдігінің директоры Мадиев Оскенбай Қабылбекұлы 70 жаста	149
Ветеран органов государственной статистики РК, кандидату экономический наук, профессору кафедры «Учет и аудит», главному редактору журнала «Статистика, учет и аудит» Дауренбекову Анварбеку Коймаганбетовичу 25 мая 2015 года исполнилось 70 лет	152

УЧЕТ И АУДИТ

УДК 657

ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСОВОГО УЧЕТА ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ МОЛДАВСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В.В. Щербатюк

доктор экономических наук
Европейский университет Молдовы
г. Кишинев, Республика Молдова
e-mail: v.scerbatiuc@mail.ru

Аннотация

Важное место в системе бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий и организаций различных стран занимает учет оборотных активов. Поэтому в статье дана их краткая экономическая характеристика и подробно рассмотрены новые бухгалтерские счета для текущего отражения, контроля и анализа остатков и движения этих ценностей, а также обобщения информации и принятия на ее основе эффективных и обоснованных управленческих решений в современных условиях развития рыночной экономики. Сформулированы и обоснованы выводы и предложения по дальнейшему развитию, совершенствованию и практическому использованию Общего плана счетов и национальной учетной системы Республики Молдова в контексте евроинтеграции и перехода на Международные стандарты финансовой отчетности.

Ключевые слова: *счета бухгалтерского учета, их субсчета, группы и Общий план, основная корреспонденция по отражению оборотных активов, обобщение информации об их наличии и движении.*

Система нормативного регулирования бухгалтерского учета в Республике Молдова представляет собой совокупность законодательных и нормативных актов, регулирующих ведение бухгалтерского учета и составление финансовых отчетов. Она включает Закон о бухгалтерском учете, Постановления Правительства, Национальные стандарты бухгалтерского учета, Методические указания и другие нормативные акты, утвержденные уполномоченными законодательством органами. И важное место в этой системе занимает новый Общий план счетов бухгалтерского учета [1], который с 1 января 2015 г. должны использовать в своей практической деятельности все хозяйствующие субъекты

(кроме тех, что применяют Международные стандарты финансовой отчетности, и публичных учреждений). Он представляет собой определенную систему, строго иерархическую структуру и является единым для всех субъектов, которые ведут учет методом двойной записи, независимо от их отраслевой принадлежности, организационно-правовой формы, видов деятельности и собственности.

К числу основных и наиболее распространенных учетных объектов современной рыночной экономики Республики Молдова относятся оборотные активы. Они представляют собой активы, которые предположительно будут израсходованы в течении нормального цик-

ла деятельности, проданы или получены в течении 12 месяцев, и денежные средства. При этом нормальный цикл деятельности для субъекта – это период времени между моментом приобретения активов, предназначенных для обработки, и моментом превращения их в денежные средства. В тех случаях, когда для субъекта этот цикл не определен, продолжительность его считается 12 месяцев.

Оборотные активы составляют важнейший элемент производства, обеспечивающий его необходимыми финансовыми ресурсами и обуславливающий непрерывность функционирования предприятия. Они включают суммы денежных средств, авансированных для создания оборотных производственных фондов и фондов обращения.

Оборотные производственные фонды – это часть средств производства, которая один раз участвует в производственном процессе, сразу и полностью переносит свою стоимость на производимую продукцию и в процессе производства изменяет или утрачивает свою натурально-вещественную форму. К ним относятся: сырье, основные и вспомогательные материалы, комплектующие изделия, не законченная производством продукция, топливо, тара, спецодежда, расходы будущих периодов и др.

Фонды обращения включают средства, обслуживающие процесс реализации продукции (готовая продукция на складе; товары, отгруженные заказчиком, но еще не оплаченные ими; средства в расчетах; денежные средства в кассе предприятия и на счетах в банках и др.). Они не участвуют в производственном процессе, но необходимы для обеспечения единства производства и обращения.

В системе управления финансово-хозяйственной деятельностью

предприятий и организаций различных стран финансовый учет оборотных активов играет весьма важную роль. Он позволяет правильно определять их оценку и себестоимость, осуществлять систематический контроль остатков и движения этих ценностей, а также обеспечить их сохранность и рациональное использование. Это подтверждает, в частности, тот факт, что многие участники недавней Международной научно-практической конференции «Современная экономика и образование: проблемы, возможности и перспективы развития» в Алматинской академии экономики и статистики подготовили доклады по актуальным вопросам бухгалтерского учета, аудита и экономического анализа различных видов оборотных активов (М.М. Баканова, Н.И. Ермаченко, Б.У. Керимбекова, Л.Ф. Маркова, В.Л. Назарова, М.В. Штиллер и др.) [2].

Важно отметить, что методологическую и методическую основу финансового учета оборотных активов в Республике Молдова составляют следующие Национальные стандарты бухгалтерского учета:

- Представление финансовых отчетов,
- Учетные политики, изменения в бухгалтерских оценках, ошибки и последующие события,
- Дебиторская задолженность и финансовые инвестиции,
- Запасы,
- Особенности бухгалтерского учета в сельском хозяйстве и др.

В современных рыночных условиях хозяйствования для финансового учета оборотных активов молдавских предприятий используются различные счета и их субсчета [3]. В зависимости от экономического содержания они объединены в следующие шесть групп (табл. 1).

Таблица 1

Счета и субсчета класса 2 «Оборотные активы»

		Номера и наименования	
		счетов	субсчетов
		1	2
<i>Группа 21. Запасы</i>			
211	Материалы	1	Сырье и основные материалы
		2	Вспомогательные материалы
		3	Запасные части
		4	Топливо
		5	Тара
		6	Автопокрышки и аккумуляторы, приобретенные отдельно от транспортного средства
		7	Материалы сельскохозяйственного назначения
		8	Материалы, временно переданные третьим лицам
		9	Прочие материалы
212	Оборотные биологические активы		
213	Малоценные и быстроизнашивающиеся предметы	1	Малоценные и быстроизнашивающиеся предметы в запасе
		2	Малоценные и быстроизнашивающиеся предметы в эксплуатации
		3	Временные сооружения и приспособления
		4	Малоценные и быстроизнашивающиеся предметы, временно переданные третьим лицам
214	Износ малоценных и быстроизнашивающихся предметов	1	Износ малоценных и быстроизнашивающихся предметов
		2	Износ временных сооружений и приспособлений
215	Незавершенное производство	1	Незавершенная продукция
		2	Незавершенные услуги
		3	Незавершенные работы
216	Продукция	1	Готовая продукция
		2	Полуфабрикаты собственного производства
		3	Побочная продукция
		4	Продукция, временно переданная третьим лицам
217	Товары	1	Ценности, приобретенные для перепродажи
		2	Продукция, переданная для продажи в собственные магазины
		3	Недвижимость, предназначенная для продажи
		4	Товары, временно переданные третьим лицам
<i>Группа 22. Коммерческая и начисленная дебиторская задолженность</i>			
221	Коммерческая дебиторская задолженность	1	Коммерческая дебиторская задолженность внутри страны
		2	Коммерческая дебиторская задолженность из-за рубежа
		3	Прочая коммерческая дебиторская задолженность
222	Поправки (оценочный резерв) по безнадежной дебиторской задолженности		
223	Дебиторская задолженность аффилированных сторон	1	Дебиторская задолженность аффилированных сторон внутри страны
		2	Дебиторская задолженность аффилированных сторон из-за рубежа
		3	Прочая дебиторская задолженность аффилированных сторон
224	Текущие авансы выданные	1	Авансы, выданные внутри страны
		2	Авансы, выданные за рубежом
225	Дебиторская задолженность бюджета	1	Дебиторская задолженность по подоходному налогу
		2	Дебиторская задолженность по налогу на добавленную стоимость

Продолжение таблицы 1

1		2	
226	Дебиторская задолженность персонала	3	Дебиторская задолженность по акцизам
		4	Дебиторская задолженность по другим налогам и сборам
		5	Прочая дебиторская задолженность бюджета
		1	Дебиторская задолженность подотчетных лиц
		2	Дебиторская задолженность по возмещению материального ущерба
		3	Дебиторская задолженность по займам, выданным персоналу
		4	Прочая дебиторская задолженность персонала
<i>Группа 23. Прочая текущая дебиторская задолженность</i>			
231	Дебиторская задолженность по доходам от использования третьими лицами активов субъекта	1	Дебиторская задолженность по лизингу
		2	Дебиторская задолженность по начисленным процентам и роялти
		3	Дебиторская задолженность по начисленным дивидендам
		4	Прочая дебиторская задолженность по доходам
232	Предстоящая дебиторская задолженность	1	Предстоящая дебиторская задолженность по расчетам с бюджетом
		2	Предстоящая дебиторская задолженность по лизингу
		3	Прочая предстоящая дебиторская задолженность
233	Текущая дебиторская задолженность по страхованию		
234	Прочая текущая дебиторская задолженность	1	Дебиторская задолженность по выбытию долгосрочных активов
		2	Дебиторская задолженность по предъявленным и признанным претензиям
		3	Дебиторская задолженность по другим операциям
<i>Группа 24. Денежные средства</i>			
241	Касса	1	Касса в национальной валюте
		2	Касса в иностранной валюте
		3	Связанные наличные денежные средства
242	Текущие счета в национальной валюте	1	Несвязанные денежные средства на счетах
		2	Связанные денежные средства на счетах
243	Текущие счета в иностранной валюте	1	Денежные средства на счетах внутри страны
		2	Денежные средства на счетах за рубежом
		3	Связанные денежные средства на счетах
244	Другие банковские счета	1	Аккредитивы
		2	Банковские карточки
		3	Денежные средства на прочих банковских счетах
245	Денежные переводы в пути		
246	Денежные документы		
<i>Группа 25. Текущие финансовые инвестиции</i>			
251	Текущие финансовые инвестиции в неаффилированные стороны	1	Ценные бумаги
		2	Доли участия
		3	Депозиты
		4	Выданные займы
		5	Прочие текущие финансовые инвестиции
252	Текущие финансовые инвестиции в аффилированные стороны	1	Ценные бумаги
		2	Доли участия
		3	Депозиты
		4	Выданные займы
		5	Прочие текущие финансовые инвестиции
<i>Группа 26. Прочие оборотные активы</i>			
261	Текущие расходы будущих периодов		
262	Прочие оборотные активы		

Все эти счета бухгалтерского учета, за исключением пассивных счетов 214 «Износ малоценных и быстроизнашивающихся предметов» и 222 «Поправки (оценочный резерв) по безнадежной дебиторской задолженности», являются активными. Отдельным наиболее типичным и часто используемым из них дадим подробную характеристику в соответствии с новыми нормативными документами бухгалтерского учета Республики Молдова. Это позволит научным и практическим работникам бухгалтерского учета Республики Казахстан, а также читателям журнала «Статистика, учет и аудит» получить всестороннее представление о некоторых особенностях финансового учета оборотных активов молдавских предприятий.

Счет **211** «Материалы» предназначен для обобщения информации о наличии и движении сырья, материалов, запасных частей, топлива, тары, автопокрышек и аккумуляторов, приобретенных отдельно от транспортного средства, материалов сельскохозяйственного назначения, материалов, временно переданных третьим лицам и прочих материалов. По его дебету отражается поступление/увеличение стоимости материалов в корреспонденции с кредитом счетов: 123 «Основные средства», 226 «Дебиторская задолженность персонала», 313 «Неоплаченный капитал», 314 «Незарегистрированный капитал», 521 «Текущие коммерческие обязательства», 522 «Текущие обязательства аффилированным сторонам», 531 «Обязательства персоналу по оплате труда», 532 «Обязательства персоналу по другим операциям», 533 «Обязательства по социальному и медицинскому страхованию», 537 «Текущие целевые финансирование и поступления», 612 «Другие доходы от операционной деятельности», 622 «Финансовые доходы», 623 «Чрезвычайные доходы», 812 «Вспомогательная деятельность» и др. По кредиту счета 211 отражается выбы-

тие/уменьшение стоимости материалов в корреспонденции с дебетом счетов: 111 «Незавершенные нематериальные активы», 121 «Незавершенные долгосрочные материальные активы», 122 «Земельные участки», 125 «Минеральные ресурсы», 131 «Незавершенные долгосрочные биологические активы», 712 «Расходы на реализацию», 713 «Административные расходы», 714 «Другие расходы операционной деятельности», 721 «Расходы, связанные с долгосрочными активами», 723 «Чрезвычайные расходы», 811 «Основная деятельность», 812 «Вспомогательная деятельность», 821 «Косвенные производственные затраты», 833 «Возврат и снижение цен проданных ценностей» и др. Сальдо счета 211 дебетовое и представляет собой стоимость материалов, определенную в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Счет **221** «Коммерческая дебиторская задолженность» используется для обобщения информации о наличии и изменении текущей дебиторской задолженности неаффилированных дебиторов внутри страны и из-за рубежа. По его дебету отражается возникновение/увеличение коммерческой дебиторской задолженности в корреспонденции с кредитом счетов: 331 «Поправки результатов прошлых лет», 534 «Обязательства бюджету», 611 «Доходы от продаж», 612 «Другие доходы от операционной деятельности», 622 «Финансовые доходы» и др. По кредиту счета 221 отражается погашение/уменьшение коммерческой дебиторской задолженности в корреспонденции с дебетом счетов: 222 «Поправки (оценочный резерв) по безнадежной дебиторской задолженности», 241 «Касса», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 331 «Поправки результатов прошлых лет», 523 «Текущие авансы полученные», 712 «Расходы на реализацию», 714 «Другие расходы операционной деятельности», 722 «Финансовые рас-

ходы», 833 «Возврат и снижение цен проданных ценностей» и др. Сальдо счета 221 дебетовое и равняется сумме коммерческой дебиторской задолженности, определенной в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Счет **241** «Касса» применяется для обобщения информации о наличии и движении несвязанных и связанных денежных средств в кассе в национальной и иностранной валюте. По его дебету отражается инкассирование денежных средств в кассу в корреспонденции с кредитом счетов: 141 «Долгосрочные финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 142 «Долгосрочные финансовые инвестиции в аффилированные стороны», 161 «Долгосрочная дебиторская задолженность», 162 «Долгосрочные авансы выданные», 221 «Коммерческая дебиторская задолженность», 223 «Дебиторская задолженность аффилированных сторон», 224 «Текущие авансы выданные», 226 «Дебиторская задолженность персонала», 231 «Дебиторская задолженность по доходам от использования третьими лицами активов субъекта», 234 «Прочая текущая дебиторская задолженность», 241 «Касса», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 244 «Другие банковские счета», 245 «Денежные переводы в пути», 251 «Текущие финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 252 «Текущие финансовые инвестиции в аффилированные стороны», 313 «Неоплаченный капитал», 314 «Незарегистрированный капитал», 412 «Долгосрочные займы», 423 «Долгосрочные авансы полученные», 425 «Долгосрочные целевые финансирование и поступления», 512 «Краткосрочные займы», 523 «Текущие авансы полученные», 534 «Обязательства бюджету», 537 «Текущие целевые финансирование и поступления», 611 «Доходы от продаж», 612 «Другие доходы от операционной деятельности», 622 «Финан-

совые доходы», 623 «Чрезвычайные доходы», 832 «Выручка от продажи ценностей за наличный расчет» и др. По кредиту счета 241 отражается использование денежных средств из кассы в корреспонденции с дебетом счетов: 141 «Долгосрочные финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 142 «Долгосрочные финансовые инвестиции в аффилированные стороны», 162 «Долгосрочные авансы выданные», 224 «Текущие авансы выданные», 226 «Дебиторская задолженность персонала», 241 «Касса», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 244 «Другие банковские счета», 245 «Денежные переводы в пути», 251 «Текущие финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 252 «Текущие финансовые инвестиции в аффилированные стороны», 315 «Изъятый капитал», 412 «Долгосрочные займы», 423 «Долгосрочные авансы полученные», 512 «Краткосрочные займы», 523 «Текущие авансы полученные», 531 «Обязательства персоналу по оплате труда», 532 «Обязательства персоналу по другим операциям», 536 «Обязательства собственникам», 544 «Прочие текущие обязательства», 712 «Расходы на реализацию», 713 «Административные расходы», 714 «Другие расходы операционной деятельности», 722 «Финансовые расходы», 723 «Чрезвычайные расходы» и др. Сальдо счета 241 дебетовое и представляет собой сумму денежных средств в кассе, определенную в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Счет **251** «Текущие финансовые инвестиции в неаффилированные стороны» предназначен для обобщения информации о наличии и изменении ценных бумаг, долей участия, депозитов, выданных займов и других текущих финансовых инвестиций, осуществленных в неаффилированные стороны. По его дебету отражается поступление/увеличение стоимости текущих финансовых ин-

вестиций в неаффилированные стороны в корреспонденции с кредитом счетов: 141 «Долгосрочные финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 313 «Неоплаченный капитал», 314 «Незарегистрированный капитал», 521 «Текущие коммерческие обязательства», 612 «Другие доходы от операционной деятельности», 622 «Финансовые доходы» и др. По кредиту счета 251 отражается выбытие/уменьшение стоимости текущих финансовых инвестиций в неаффилированные стороны в корреспонденции с дебетом счетов: 231 «Дебиторская задолженность по доходам от использования третьими лицами активов субъекта», 241 «Касса», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 714 «Другие расходы операционной деятельности», 722 «Финансовые расходы» и др. Сальдо счета 251 дебетовое и равняется стоимости текущих финансовых инвестиций в неаффилированные стороны, определенной в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Счет **261** «Текущие расходы будущих периодов» используется для обобщения информации о наличии и изменении расходов, понесенных в текущем отчетном периоде и которые должны быть списаны на затраты и расходы будущих периодов в течение до одного года. По его дебету отражается возникновение/увеличение текущих расходов будущих периодов в корреспонденции с кредитом счетов: 113 «Амортизация нематериальных активов», 124 «Амортизация основных средств», 171 «Долгосрочные расходы будущих периодов», 211 «Материалы», 213 «Малоценные и быстроизнашивающиеся предметы», 214 «Износ малоценных и быстроизнашивающихся предметов», 226 «Дебиторская задолженность персонала», 531 «Обязательства персоналу по оплате тру-

да», 532 «Обязательства персоналу по другим операциям», 533 «Обязательства по социальному и медицинскому страхованию», 544 «Прочие текущие обязательства» и др. По кредиту счета 261 отражается списание/уменьшение текущих расходов будущих периодов в корреспонденции с дебетом счетов: 712 «Расходы на реализацию», 713 «Административные расходы», 714 «Другие расходы операционной деятельности», 721 «Расходы, связанные с долгосрочными активами», 811 «Основная деятельность», 812 «Вспомогательная деятельность», 821 «Косвенные производственные затраты» и др. Сальдо счета 261 дебетовое и представляет собой величину текущих расходов будущих периодов, определенную в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Как обоснованно отмечает профессор Алматинской академии экономики и статистики В.Л. Назарова, учет «является не только источником информации об объекте управления, но и инструментом оперативного контроля над его состоянием. В этой связи бухгалтерский учет должен обеспечить достижения двух основных целей: составления финансовой отчетности и обоснования решений по управлению производством» [4]. В этом контексте для дальнейшего развития, совершенствования и оптимального функционирования учетной системы Республики Молдова научно-практический интерес могут представлять следующие наши выводы и предложения.

— С полным основанием можно утверждать, что молдавские науки о бухгалтерском учете, аудите, контроле и анализе финансово-хозяйственной деятельности предприятий в настоящее время находятся в глубочайшем кризисе, очень слабо развиты и сильно отстали от аналогичных наук многих стран (Республики Беларусь и Казахстана, Украина, Российская Федерация и др.) [5-9].

Об этом свидетельствуют многие факты, один из которых – почти полное отсутствие у нас высококачественных и оригинальных диссертаций, монографий, учебников и методических работ в данной области.

– Представляется целесообразным уточнить название научной специальности 522.02 «Бухгалтерский учет; аудит; экономический анализ», так как в нем необоснованно используется последний термин. Экономическим называется анализ, который проводится на основании различных показателей экономических субъектов всех уровней управления – от самого низового, первичного (предприятия) до самого высокого (мировой экономики). Научные работники по вышеуказанной специальности разрабатывают различные проблемы анализа финансово-хозяйственной деятельности, как правило, только предприятий. Они не обладают знаниями и навыками, а следовательно, не могут качественно проводить экономический анализ показателей развития различных отраслей и в целом всей национальной, региональных, континентальных и мировой экономик. Его выполняют и совершенствуют работники соответствующих министерств, ведомств, статистических органов и различных международных финансовых организаций, а также специалисты по мезо- и макроэкономике.

– В новых нормативных документах по бухгалтерскому учету даются определения очень многих экономических понятий – финансово-го отчета, договоров лизинга и простого товарищества, операционной, основной, совместной и предпринимательской деятельности, справедливой стоимости, обесценения активов, инвестиционной недвижимости, кассового метода, валютного курса, аффилированных сторон и др. Однако среди них нет таких важных и весьма часто употребляемых понятий как План счетов бухгалтерского учета, их Общий и Рабочий планы. Это не

способствует лучшему познанию и использованию данных понятий в учетной теории и практике, нельзя признать нормальным и нуждается в исправлении.

– Названия девяти классов счетов бухгалтерского учета в их Общем плане сформулированы на основе использования двух различных признаков: вид объектов и вид бухгалтерских счетов. Первый признак использован в классах счетов 1 «Долгосрочные активы», 2 «Оборотные активы», 3 «Собственный капитал», 4 «Долгосрочные обязательства», 5 «Текущие обязательства», 6 «Доходы» и 7 «Расходы», а второй – в классах счетов 8 «Управленческие счета» и 9 «Забалансовые счета». То есть, в названиях классов счетов 1-7 указываются виды учетных объектов (что подлежит учету), а 8 и 9 – виды счетов бухгалтерского учета, рекомендованных к использованию.

– Весьма актуальной проблемой высших учебных заведений Республики Молдова является качество преподавания учетно-аналитических и контрольных дисциплин. Для ее успешного решения большой интерес представляют обоснованные и разноплановые предложения д.э.н. профессора Белорусского государственного экономического университета Д.А. Панкова [10]. Вместе с тем с этой же целью необходимо в вузах срочно ввести строгий запрет на выполнение основных видов учебной работы (чтение лекций, руководство курсовыми и выпускными квалификационными работами, практикой, прием всех видов экзаменов) по вышеуказанным дисциплинам преподавателями без высшего бухгалтерского образования и ученых степеней по научной специальности 522.02 «Бухгалтерский учет; аудит; экономический анализ».

Практическое использование вышеизложенных предложений по дальнейшему развитию и совершенствованию национальной учетной системы будет способствовать повы-

шению ее качества и эффективности, улучшению информационного обеспечения управления, повышению конкурентоспособности хозяй-

ствующих субъектов и успешному развитию различных отраслей рыночной экономики Республики Молдова.

Список литературы:

- 1 Приказ Министерства финансов Республики Молдова «Об утверждении Общего плана счетов бухгалтерского учета» № 119 от 6 августа 2013 г. // Официальный монитор Республики Молдова, 2013, № 177-181.
- 2 Материалы международной научно-практической конференции «Современная экономика и образование: проблемы, возможности и перспективы развития». Том 2. – Алматы: Алматинская академия экономики и статистики, 2015. – 317 с.
- 3 Щербатюк В.В. Новый план счетов бухгалтерского учета: справочное пособие. – Кишинев: СУРМ, 2013. – 31 с.
- 4 Назарова В.Л. Становление и тенденции развития стратегического управленческого учета в зарубежных странах и в Республике Казахстан // Статистика, учет и аудит, 2015, № 1. – С. 17-23.
- 5 Кольвах О.И. Ситуационно-матричное моделирование в бухгалтерском учете и балансоведении: монография. – М: Вузовская книга, 2010. – 336 с.
- 6 Нурсеитов Э.О. Бухгалтерский учет в организациях: учебное пособие. – Алматы: LEM, 2006. – 472 с.
- 7 Сейдахметова Ф.С. Современный бухгалтерский учет. – Алматы: LEM, 2010. – 348 с.
- 8 Стражев В.И. Теория бухгалтерского учета: учебник. – 2-е изд., испр. – Минск: Вышэйшая школа, 2012. – 142 с.
- 9 Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік: розвиток методології, професійне навчання: монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 304 с.
- 10 Панков Д. Интернационализация образования и создание международного консорциума вузов и профессиональных ассоциаций бухгалтеров // Cooperarea dintre mediul universitar_i organismele profesionale: conferinta tiințifică internațională. – Chișinău: ASEM, 2014. – 298 с.

Түйін

МОЛДОВА КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ АЙНАЛЫМДАҒЫ АКТИВТЕРІНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕБІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

В.В. Щербатюк

*экономика ғылымының докторы
Молдова Еуропа Университеті
Кишинев қ., Молдова Республикасы
e-mail: v.scerbatiuc@mail.ru*

Түрлі елдердің кәсіпорындары мен ұйымдарының қаржы-шаруашылық қызметінің есепке алу жүйесінде айналымдағы активтердің есебі маңызды орыналады. Сондықтан, мақалада олардың қысқаша экономикалық сипаттамалары берілген және осы құндылықтардың қалдықтарының және өзгерістерін ағымда бейнелеуге, бақылауға, талдауға, сондай-ақ, ақпаратты жинақтауға және осының негізінде қазіргі нарықтық жағдайда тиімді де негізделген басқару шешімдерін қабылдау үшін жаңа бухгалтерлік шоттар қарастырылған. Молдова Республикасының Жалпы есеп жоспарын және Ұлттық бухгалтерлік есеп жүйесін Халықаралық қаржы есептілігінің стандарттарына еуроинтеграциялау және өту аясында әрі қарай дамыту, жетілдіру

және тәжірибелік пайдалану үшін қорытындылар мен ұсыныстар қалыптастырылған және негізделген.

Түйін сөздер: бухгалтерлік шоттар, олардың қосалқы шоттары, топтар және Жалпы жоспар, айналымдағы активтерді көрсету бойынша негізгі корреспонденция, олардың бары және қозғалысы туралы ақпаратты жинақтау.

Summary
FEATURES FINANCIAL ACCOUNTING OF CURRENT ASSETS
OF MOLDOVAN ENTERPRISES

V.V. Shcherbatyuk,
Doctor of Economics
European University of Moldova
Chisinev, Republic of Moldova
e-mail: v.scerbatiuc@mail.ru

An important place in the accounting system of financial and economic activities of enterprises and organizations of various countries takes account of the current assets. Therefore, the article provides a summary of their economic characteristics and discussed in detail the new accounts for the current reflection, monitoring and analysis of the remains and the movement of these values, as well as the integration of information and acting upon the effective and sound management decisions in the present conditions of the market economy. Formulated and substantiated findings and suggestions for further development, improvement and practical use of common chart of accounts and the national accounting system of the Republic of Moldova in the context of European integration and the transition to International Financial Reporting Standards.

Keywords: *accounting accounts, their sub-accounts, groups, and general plan, the basic correspondence on the reflection of current assets, to compile information on their presence and movement.*

УДК 657

СОБСТВЕННЫЙ КАПИТАЛ В СИСТЕМЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ

В.В. Щербатюк

доктор экономических наук
Европейский университет Молдовы
г. Кишинев, Республика Молдова
e-mail: v.scerbatiuc@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена важнейшей экономической категории современной рыночной экономики – собственному капиталу, который является одним из основных показателей эффективности бизнеса, финансовой устойчивости и платежеспособности любого хозяйствующего субъекта. В ней подробно раскрыто экономическое содержание и рассмотрены учетно-аналитические аспекты правильного образования и использования собственного капитала, дана подробная характеристика бухгалтерских счетов для его систематического отражения, контроля и экономического анализа, а также внесены обоснованные предложения по их совершенствованию. Впервые конкретно представлены информационные источники для заполнения формы финансовой отчетности о собственном капитале и сформулированы требования к ней относительно наличия обязательных показателей.

Ключевые слова: собственный капитал, основные и новые счета для его бухгалтерского учета, Отчет об изменениях собственного капитала, комплексный анализ, сравнение и сопоставимость экономических показателей.

Исследование дефиниции «капитал» как экономической и учетной категории позволяет утверждать о наличии различных его трактовок. Одни экономисты считают, что капитал представляет совокупность собственного и привлеченного капитала, необходимого для финансово-хозяйственной деятельности предприятий. Другие рассматривают капитал как весь накопленный запас средств, необходимых для производства материальных благ. Представители третьей точки зрения, которую мы разделяем, под собственным капиталом предприятия понимают общую стоимость его активов за вычетом обязательств, сформированную в результате использования основного и оборотного капитала, т.е. чистые активы. И такое мнение основывается, в частности, на положениях Национального стандарта бухгалтерского учета Республики Молдо-

ва «Собственный капитал и обязательства», который определяет, что собственный капитал – это «остаточная величина в активах субъекта после вычета обязательств» и включает уставный капитал, добавочный капитал, незарегистрированный капитал, неоплаченный капитал, изъятый капитал, резервы, нераспределенную прибыль (непокрытый убыток), прочие элементы собственного капитала [1].

Собственный капитал является одним из источников финансирования и важнейшей составляющей капитала предприятий, используемой в качестве индикатора финансовой устойчивости, стабильности и эффективности их деятельности. Эффективность управления собственным капиталом любого предприятия в значительной мере зависит от информации, формируемой в рамках его учетно-аналитической системы.

От качества используемой информации при принятии управленческих решений в значительной степени зависят рентабельность, рыночная стоимость, альтернативность выбора инвестиционных проектов и их инструментов, также другие показатели, характеризующие темпы экономического развития предприятия.

В настоящее время бухгалтерский учет собственного капитала направлен на формирование учетной информации, необходимой для эффективного управления и принятия оперативных, тактических и стратегических решений менеджерами предприятия. При этом важное значение имеет процессный подход, предполагающий формирование целей и способов их достижений на основе оценки ограниченных ресурсов. Однако его использование требует адаптации методики описания бизнес-процессов к особенностям учета всех элементов собственного капитала. Вместе с тем необходимо сформировать методологический

подход к построению системы бухгалтерского учета собственного капитала, ориентированный на потребности процессно-ориентированного управления и позволяющий формировать учетную информацию в разрезе бизнес-процессов, адекватно реагировать на изменения внешней и внутренней среды, четко распределять зоны ответственности руководителей всех уровней и развивать их управленческие компетенции [2-4].

Исходя из потребностей рыночного хозяйствования в современных условиях евроинтеграции, Общий план счетов бухгалтерского учета деятельности предприятий включает следующие счета и их субсчета для отражения собственного капитала (табл. 1). Они являются пассивными, за исключением счетов 313 «Неоплаченный капитал», 315 «Изъятый капитал» и 334 «Использованная прибыль отчетного периода», которые активные, ректификационные и контрарные.

Таблица 1

Счета и субсчета класса 3 «Собственный капитал»

Номера и наименования			
счетов		субсчетов	
1		2	
<i>Группа 31. Уставный и добавочный капитал</i>			
311	Уставный капитал		
312	Добавочный капитал	1	Эмиссионный доход
		2	Разницы от аннулирования или отчуждения изъятых долей участия
		3	Прочие элементы добавочного капитала
313	Неоплаченный капитал	1	Неоплаченный капитал по неоплаченным собственниками долям участия
		2	Неоплаченный капитал по покрытию убытков предыдущих лет
314	Незарегистрированный капитал	1	Незарегистрированные акции, выпущенные при создании общества
		2	Доли участия до государственной регистрации увеличения уставного капитала
315	Изъятый капитал		
<i>Группа 32. Резервы</i>			
321	Резервный капитал		
322	Уставные резервы		
323	Прочие резервы		

Продолжение таблицы 1

1		2	
<i>Группа 33. Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток)</i>			
331	Поправки результатов прошлых лет		
332	Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет		
333	Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода		
334	Использованная прибыль отчетного периода		
335	Результат от перехода на новые нормативные акты по бухгалтерскому учету		
<i>Группа 34. Прочие элементы собственного капитала</i>			
341	Фонды	1	Фонды по долгосрочным активам
		2	Фонды самофинансирования
		3	Прочие фонды
342	Субсидии субъектов с публичной собственностью	1	Субсидии по долгосрочным активам
		2	Прочие субсидии
343	Прочие элементы собственного капитала		
<i>Группа 35. Итоговый финансовый результат</i>			
351	Итоговый финансовый результат		

Проведенный нами анализ молдавской бухгалтерской практики показывает, что основными и наиболее часто используемыми счетами для учета собственного капитала являются следующие:

311 «Уставный капитал»,

333 «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода»,

334 «Использованная прибыль отчетного периода»,

351 «Итоговый финансовый результат».

Счет **311** «Уставный капитал» предназначен для обобщения информации о наличии и изменении уставного капитала субъекта. По его кредиту отражается создание/увеличение уставного капитала в корреспонденции с дебетом счетов: 313

«Неоплаченный капитал», 314 «Незарегистрированный капитал», 321 «Резервный капитал», 322 «Уставные резервы», 323 «Прочие резервы», 332 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет», 336 «Обязательства собственникам» и др. По кредиту счета 311 отражается уменьшение уставного капитала в корреспонденции с кредитом счетов: 313 «Неоплаченный капитал», 315 «Изъятый капитал», 332 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет» и др. Сальдо счета 311 кредитовое и представляет собой величину уставного капитала, определенную в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Счет **333** «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода»

предназначен для обобщения информации о наличии и изменении чистой прибыли (чистого убытка) отчетного периода. По его кредиту отражается возникновение/увеличение чистой прибыли и списание чистого убытка отчетного периода в корреспонденции с дебетом счетов: 332 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет», 351 «Итоговый финансовый результат» и др. По дебету счета 333 отражается возникновение/увеличение чистого убытка и списание прибыли отчетного периода в корреспонденции с кредитом счетов: 332 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет», 334 «Использованная прибыль отчетного периода», 351 «Итоговый финансовый результат» и др. Сальдо счета 333 представляет собой величину чистой прибыли (чистого убытка) отчетного периода, определенную в соответствии со стандартами бухгалтерского учета. Это сальдо может быть кредитовым или дебетовым и в финансовых отчетах отражается соответственно со знаком плюс или минус.

Счет 334 «Использованная прибыль отчетного периода» предназначен для обобщения информации об использовании прибыли в течение отчетного периода. По его дебету отражаются суммы прибыли, использованной в течение отчетного периода в корреспонденции с кредитом счетов: 321 «Резервный капитал», 322 «Уставные резервы», 323 «Прочие резервы», 536 «Обязательства собственникам» и др. По кредиту счета 334 отражается списание использованной прибыли при реформации баланса в корреспонденции с дебетом счета 333 «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода». Сальдо счета 334 дебетовое и представляет собой величину использованной прибыли отчетного периода, определенную в соответствии со стандартами бухгалтерского учета.

Счет 351 «Итоговый финансовый результат» предназначен для обоб-

щения информации о полученных доходах и понесенных субъектом расходах в отчетном периоде и величине итогового финансового результата. По его кредиту отражается списание полученных доходов и чистого убытка отчетного периода в корреспонденции с дебетом счетов: 333 «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода», 611 «Доходы от продаж», 612 «Другие доходы от операционной деятельности», 621 «Доходы от операций с долгосрочными активами», 622 «Финансовые доходы», 623 «Чрезвычайные доходы» и др. По дебету счета 351 отражается списание понесенных расходов и чистой прибыли отчетного периода в корреспонденции с кредитом счетов: 333 «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода», 711 «Себестоимость продаж», 712 «Расходы на реализацию», 713 «Административные расходы», 714 «Другие расходы операционной деятельности», 721 «Расходы, связанные с долгосрочными активами», 722 «Финансовые расходы», 723 «Чрезвычайные расходы», 731 «Расходы по подоходному налогу» и др. Счет 351 на конец отчетного периода не имеет сальдо.

Как следует из вышеизложенного, конечные сальдо счетов 311 «Уставный капитал», 333 «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода» и 334 «Использованная прибыль отчетного периода» определяются в соответствии с Национальными стандартами бухгалтерского учета – именно такое указание содержится в новом Общем плане счетов бухгалтерского учета [5]. В этой связи считаем, что в данном нормативном акте весьма необходимо указать конкретные стандарты из их общего количества, равного 16, и их пункты, рекомендуемые для непосредственного использования при расчетах конечных сальдо по вышеуказанным и другим счетам.

Более того акцентируем внимание на расширительной (отличной от

других стран) трактовке Общего плана счетов бухгалтерского учета, состоящего из трех разделов (1. Общие положения, 2. Перечень счетов бухгалтерского учета, 3. Характеристика и порядок применения счетов бухгалтерского учета). В его втором разделе приведены номера и наименования классов и групп синтетических счетов, самих этих счетов, их субсчетов в систематизированном виде и фактически в таблице размерностью 4×418, которая не имеет ни названия, ни граф, что создает трудности для пользователей и потому является недопустимым. Нам представляется целесообразным систематизированный перечень счетов бухгалтерского учета в их Общем плане лучше представить в таблице стандартной формы и в ее первой графе указать наименование счетов, а во второй – их номера (коды). Необходимость указания данных характеристик именно в такой последовательности обусловлена соответствующей степенью их важности.

Важно также отметить, что из счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности, указанных в табл. 1, новыми, то есть ранее не применявшимися в национальной учетной теории и практике, являются следующие:

314 «Незарегистрированный капитал»,

335 «Результат от перехода на новые нормативные акты по бухгалтерскому учету»,

341 «Фонды»,

343 «Прочие элементы собственного капитала».

Эти счета будут использоваться для получения разнообразной экономической информации о новых элементах собственного капитала и в соответствии с новыми нормативными документами бухгалтерского учета Республики Молдова характеризуются следующим образом.

Счет **314** «Незарегистрированный капитал» предназначен для обобщения информации о наличии

и изменении капитала, относящегося к долям участия, которые не прошли регистрацию в уполномоченных государственных органах. По его кредиту отражается возникновение/увеличение незарегистрированного капитала в корреспонденции с дебетом счетов: 111 «Незавершенные нематериальные активы», 112 «Нематериальные активы», 121 «Незавершенные долгосрочные материальные активы», 123 «Основные средства», 141 «Долгосрочные финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 211 «Материалы», 217 «Товары», 241 «Касса», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 251 «Текущие финансовые инвестиции в неаффилированные стороны», 313 «Неоплаченный капитал», 427 «Долгосрочные обязательства по имуществу, полученному в хозяйственное ведение», 543 «Текущие обязательства по имуществу, полученному в хозяйственное ведение» и др. По дебету счета 314 отражается уменьшение незарегистрированного капитала в корреспонденции с кредитом счетов: 311 «Уставный капитал», 536 «Обязательства собственникам» и др. Сальдо счета 314 кредитовое и представляет собой величину незарегистрированного капитала.

Счет **335** «Результат от перехода на новые нормативные акты по бухгалтерскому учету» рекомендуется для обобщения информации о наличии и изменении финансовых результатов, возникших от применения впервые новых нормативных актов по бухгалтерскому учету. По его кредиту отражаются результаты в виде прибыли от перехода на новые нормативные акты по бухгалтерскому учету, а по дебету «результаты в виде убытков. Соответствующая корреспонденция счетов предусмотрена в Методических рекомендациях по переходу на новые национальные стандарты бухгалтерского учета. Сальдо счета 335 представляет собой величину финансовых результатов,

возникших от применения впервые новых нормативных актов по бухгалтерскому учету. Это сальдо может быть кредитовым или дебетовым и отражается в финансовых отчетах со знаком плюс или минус. При реформации баланса сальдо данного счета списывается на счет 332 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет».

Счет **341** «Фонды» предназначен для обобщения информации о наличии и изменении фондов некоммерческих организаций. По его кредиту отражается создание/увеличение фондов в корреспонденции с дебетом счетов: 111 «Незавершенные нематериальные активы», 112 «Нематериальные активы», 121 «Незавершенные долгосрочные материальные активы», 122 «Земельные участки», 123 «Основные средства», 234 «Прочая текущая дебиторская задолженность», 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 425 «Долгосрочные целевые финансирование и поступления», 537 «Текущие целевые финансирование и поступления» и др. По дебету счета 341 отражается использование/уменьшение фондов в корреспонденции с кредитом счетов: 112 «Нематериальные активы», 113 «Амортизация нематериальных активов», 122 «Земельные участки»,

123 «Основные средства», 124 «Амортизация основных средств», 521 «Текущие коммерческие обязательства», 531 «Обязательства персоналу по оплате труда», 533 «Обязательства по социальному и медицинскому страхованию», 544 «Прочие текущие обязательства» и др. Сальдо счета 341 кредитовое и равняется величине фондов некоммерческой организации.

Счет **343** «Прочие элементы собственного капитала» должен использоваться для обобщения информации о наличии и изменении элементов собственного капитала, которые не учтены по другим счетам класса 3 «Собственный капитал», включая элементы, которые возникают в связи с применением положений Международных стандартов финансовой отчетности.

В контексте вышеизложенного также отметим, что счета бухгалтерского учета – это основа информационной системы любого молдавского и казахстанского хозяйствующего субъекта [6, 7]. Они являются важнейшим и практически единственным источником наиболее полной и достоверной информации для составления различных форм финансовой отчетности предприятий. Покажем это на примере одной из них (табл. 2).

Таблица 2

Счета бухгалтерского учета, используемые для составления Отчета об изменениях собственного капитала

Показатели Отчета			Номера и наименования бухгалтерских счетов
№	наименование	Код стр.	
1	2	3	4
1	Уставный и добавочный капитал		
	Уставный капитал	010	311 «Уставный капитал»
	Добавочный капитал	020	312 «Добавочный капитал»
	Неоплаченный капитал	030	313 «Неоплаченный капитал»
	Незарегистрированный капитал	040	314 «Незарегистрированный капитал»
	Изъятый капитал	050	315 «Изъятый капитал»
	Итого уставный и добавочный капитал (стр.010+стр.020+стр.030+стр.040+стр.050)	060	Определяется расчетным путем

Продолжение таблицы 2

1	2	3	4
2	Резервы Резервный капитал Уставные резервы Прочие резервы Итого резервы (стр.070+стр.080+ +стр.090)	070 080 090 100	321 «Резервный капитал» 322 «Уставные резервы» 323 «Прочие резервы» Определяется расчетным путем
3	Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) Поправки результатов прошлых лет Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода Использованная прибыль отчетного периода Результат по переходу на новые нормативные акты по бухгалтерскому учету Итого нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) (стр.110+ +стр.120+стр.130+стр.140+стр.150)	110 120 130 140 150 160	331 «Поправки результатов прошлых лет» 332 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) прошлых лет» 333 «Чистая прибыль (чистый убыток) отчетного периода» 334 «Использованная прибыль от отчетного периода» 335 «Результат от перехода на новые нормативные акты по бухгалтерскому учету» Определяется расчетным путем
4	Прочие элементы собственного капитала, из них Разницы от переоценки Субсидии субъектов с публичной собственностью Всего собственный капитал (стр.060+стр.100+стр.160+стр.170)	170 171 172 180	341 «Фонды», 342 «Субсидии субъектов с публичной собственностью», 343 «Прочие элементы собственного капитала» 343 «Прочие элементы собственного капитала» 342 «Субсидии субъектов с публичной собственностью» Определяется расчетным путем

Национальный стандарт бухгалтерского учета Республики Молдова «Собственный капитал и обязательства» содержит, в частности, весьма важное требование: чтобы в финансовых отчетах хозяйствующих субъектов имелась как минимум следующая информация:

- а) балансовая стоимость элементов собственного капитала на начало и конец отчетного периода,
- б) величина и причины существенных изменений элементов собственного капитала в отчетном периоде,
- в) стоимость изъятых долей участия, отраженных как изъятый капитал на конец отчетного периода,

- г) сумма начисленных дивидендов в отчетном периоде,
- д) величина (размер) дивидендов на одну акцию акционерного общества.

На основании данных вышеприведенного Отчета об изменениях собственного капитала проводится глубокий комплексный экономический анализ с помощью различных традиционных и экономико-математических приемов (сравнение, группировка, относительные величины структуры, показатели динамики, цепные подстановки, балансовая увязка, детализация, корреляция и др.). Его основные цели следующие: выявить основные источники формирования собственного капитала и

определить последствия их изменений для финансовой устойчивости предприятия; определить правовые, договорные и финансовые ограничения в распоряжении текущей и нераспределенной прибыли; оценить приоритетность прав получения дивидендов и прав собственников при ликвидации предприятия. В общем виде методика анализа собственного капитала включает расчет показателей **динамики, структуры и эффективности использования собственного капитала, а также** поиск и разработку мероприятий по практическому использованию резервов его увеличения. **Кроме того, весьма полезным может быть** функционально-стоимостной анализ различных форм финансовой отчетности предприятий и приложений к ним.

Одним из основных и наиболее распространенных приемов анализа собственного капитала является сравнение. Оно проводится с использованием различных баз (план, предшествующие периоды, другие предприятия, прогноз, среднеотраслевые данные, экономико-математические модели и др.) и позволяет выявить равенство или различие изучаемых показателей. Поэтому доктор экономических наук профессор В.М. Симчера обоснованно пишет, что сравнения «выполняют функции мощного инструмента не только познания окружающей действительности, но и ее преобразования»... Культура сравнений сродни культуре мышления – первое условие не только корректной формулировки научной гипотезы, но и корректного ее представления. До сознания каждого должно быть доведено, что далеко не все можно сравнивать, в особенности безоговорочно. Отсюда необходимость специального обучения культуре сравнений» [8].

В этой связи важно отметить, что в специальной литературе прием сравнения излагается с различной степенью детализации и весьма часто без малейших объяснений и обоснований трансформируется (превращается) в один из видов экономического анализа – сравнительный. Иначе говоря, авторы неправомерно переходят от приема сравнения к такому общепризнанному виду экономического анализа, как сравнительный, фактически ошибочно отождествляя эти два разных понятия.

Обязательным условием правильного применения данного приема является наличие сопоставимости анализируемых показателей, которая представляет собой одно из свойств экономической информации и обязательное условие, только при наличии которого ее можно сравнивать [9]. Для объективной оценки и научно обоснованного планирования недостаточно констатации равенства или различия сравниваемых показателей; требуется более точная, конкретная и детальная информация. И ее получают в результате последующего выполнения элементарных арифметических действий (вычитания, деления и умножения), а не с помощью приема сравнения, как общепринято считать.

Вышеизложенные положения, выводы и предложения будут способствовать улучшению учетно-аналитического обеспечения современных бизнес-процессов, выявлению и правильной оценке внутрихозяйственных резервов роста собственного капитала и конкурентоспособности, успешному решению кратко- и долгосрочных задач развития евроинтеграционной экономики Республики Молдова.

Список литературы:

- 1 Национальный стандарт бухгалтерского учета «Собственный капитал и обязательства» // Официальный монитор Республики Молдова, 2013, № 233–237.
- 2 Бесчетная С.В. Развитие методики учета, анализа и аудита собственного капитала коммерческой организации: монография. – Ростов-на-Дону: РГСУ, 2005. – 306 с.
- 3 Новодворский В.Д., Марин В.В. Учет собственного капитала. – М.: Экономика, 2004. – 159 с.
- 4 Туякова З.С. Стоимостная оценка капитала и его кругооборота в бухгалтерском учете: теория, методология и практика: монография. – М.: Экономика, 2007. – 367 с.
- 5 Приказ Министерства финансов Республики Молдова «Об утверждении Общего плана счетов бухгалтерского учета» № 119 от 6 августа 2013 г. // Официальный монитор Республики Молдова, 2013, № 177-181.
- 6 Щербатюк В.В. Затраты на производство и их характеристика в бухгалтерском управленческом учете: учебное пособие. – Кишинев: СУРМ, 2011. – 79 с.
- 7 Разливаева Л.В., Мадиева К.С. Управленческий учет: учебное пособие. – Караганда, КЭУ, 2014. – 205 с.
- 8 Симчера В.М. Методы сравнительного анализа статистических данных. – М.: ВЗФЭИ, 1987. – 71 с.
- 9 Коржова Н.А. Сравнительный анализ эффективности производства при полном хозяйственном расчете и самофинансировании: автореф. дис....канд. экон. наук / Алма-Атинский ин-т нар. хоз-ва. – Алма-Ата, 1989. – 32 с.

Түйін БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП ЖӘНЕ ЕСЕП ЖҮЙЕСІНДЕГІ МЕНШІКТІ КАПИТАЛ

В.В. Щербатюк
экономика ғылымының докторы
Молдова Еуропа Университеті
Кишинев қ., Молдова Республикасы
e-mail: v.scerbatiuc@mail.ru

Мақала кез келген шауашылық субъектісінің бизнесінің тиімділігінің, қаржылық тұрақтылығының және төлеу қабылеттілігінің негізгі көрсеткіші болып табылатын қазіргі нарықтық экономиканың маңызды экономикалық көрсеткіші-меншікті капиталға арналған. Мақалада меншікті капиталдың экономикалық мазмұны егжей-тегжейлі ашып көрсетілген және меншікті капиталдың дұрыс құрылуы мен пайдалануының есеп-талдау аспектілері қарастырылып, бухгалтерлік шоттардың оны жүйелі түрде көрсетуінің, бақылауының және экономикалық талдауының түбегейлі сипаттамасы, сондай-ақ, оларды жетілдірудің негізделген ұсыныстары енгізілген. Алғаш рет меншікті капитал туралы қаржылық есептіліктерді толтыру үшін нақты ақпарат көздерін және оған қойылатын талаптарды келтірген.

***Түйінді сөздер:** меншікті капитал, оның бухгалтерлік есебі үшін басты және жаңа шоттар, меншікті капиталдың өзгерісі туралы Есеп, кешенді талдау, экономикалық көрсеткіштерді салыстыру және салыстырымдылығы.*

Summary
OWN CAPITAL IN SYSTEM
OF ACCOUNTING AND REPORTING

V.V. Shcherbatyuk,
Doctor of Economics
European University of Moldova
Chisinev, Republic of Moldova
e-mail: v.scerbatiuc@mail.ru

The article is devoted to the most important economic category of a modern market economy – equity capital, which is one of the key indicators of business performance, financial stability and solvency of any business entity. It explained in detail the economic content and reviewed accounting and analytical aspects of the right of education and the use of equity capital, gave a detailed description of the accounting records for its systematic reflection, monitoring and economic analysis, and made reasonable proposals for their improvement. For the first time presented specific information sources to fill in the form of financial statements of shareholders' equity and the requirements to it regarding the availability of the required parameters.

Keywords: *equity, fixed and new accounts for its accounting, Statement of changes in equity, comprehensive analysis, comparison and comparability of economic indicators.*

УДК 658

КОНТРОЛЛИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Ж.Ж. Бельгибаева

*доктор экономических наук, профессор
Алматинский технологический университет*

г. Алматы, Казахстан

e-mail: zhanat58@mail.ru

А.А. Касенова

магистрант

Алматинский технологический университет

e-mail: assel120592@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические положения и практические аспекты применения контроллинга на предприятиях. Приводится описание двух видов контроллинга—оперативного и стратегического, а также определены и конкретизированы основные цели и задачи контроллинга. Авторами также определены основные направления системы контроллинга в целом.

***Ключевые слова:** контроллинг, управление, планирование. оперативный контроллинг, стратегический контроллинг*

С развитием рыночных отношений в управлении предприятием происходят коренные преобразования. Особое место отводится экономическим, рыночным критериям эффективности производства. Научно-технический прогресс и динамика внешней среды заставляют современные предприятия адаптироваться к изменениям и внедрять новые инструменты.

В настоящее время у руководителей фирм возрос интерес к контроллингу – эффективному инструменту, обеспечивающему принятие грамотных управленческих решений.

Контроллинг переводит управление предприятием на качественно новый уровень, интегрируя, координируя и направляя деятельность различных служб и подразделений предприятия на достижение оперативных и стратегических целей. Чтобы обеспечить получение или рост прибыли, планирование, контроль и управление на предприятии должны постоянно совершенствоваться.

Контроллинг — новое явление в теории и практике современного управления, возникшее на стыке экономического анализа, планирования, управленческого учета и менеджмента. Он позволяет вовремя обнаруживать отклонения фактических показателей от плановых, объективно оценивать сильные и слабые стороны, использовать имеющиеся возможности и тем самым предотвращает появление кризисных ситуаций и даже банкротства.

Цель контроллинга – своевременное выявление проблемных участков на предприятии, устранение проблем и их предупреждение в будущем. Регулярное использование оперативных и стратегических инструментов контроллинга позволяет менеджерам самостоятельно управлять процессом достижения цели.

В задачи сотрудника отдела контроллинга входят принятие решений о выборе соответствующих инструментов, их совместное с менеджментом использование и про-

верка проведения разработанных мероприятий на отдельных участках ответственности. Поскольку применяемые инструменты постоянно совершенствуются, важнейшие задачи нововведений также относятся к сфере ответственности службы контроллинга[1].

Контроллинг — это система управления достижением целей и неотъемлемая часть управления предприятием. Современный менеджмент разделяет цели предприятия на две группы: оперативные (краткосрочные) и стратегические (долгосрочные, перспективные). Поэтому принципиально следует различать: оперативный и стратегический контроллинг.

Таким образом, контроллинг позволяет осуществлять постоянный контроль за достижениями как стратегических, так и оперативных целей деятельности предприятия. Рассмотрим в чем особенности выше-названных видов контроллинга?

Цель стратегического контроллинга — обеспечение выживаемости предприятия и «отслеживание» движения предприятия к намеченной стратегической цели развития. Установление стратегических целей начинают с анализа информации о внешних и внутренних условиях работы предприятия. На этапе стратегического управления прогноз изменений внешних условий играет немаловажную роль. Методы, которые используются при стратегическом планировании: стратегический баланс; техника сценария; рассмотрение поля деятельности. Стратегический баланс предполагает определение узких мест в будущем, исходя из имеющихся средств, трудовых ресурсов, технической и организационной сферы. Техника сценария рассматривает определение правильных целей предприятия и возможности их достижения. Поля деятельности рассматриваются с позиции их привлекательности и положения предприятия среди конкурентов.

Задачей стратегического контроллинга является обеспечение планомерного развития предприятия в долгосрочном периоде. Стратегический контроллинг несет ответственность за обоснованность стратегических планов. Прежде чем осуществлять контроль за достижением какой-либо цели, необходимо установить, насколько обоснованно она выбрана и насколько реально ее достижение. Проверка стратегических планов включает в себя, как минимум, проверку на полноту планов, их взаимосвязку и отсутствие внутренних противоречий. По результатам проведенной проверки следует либо разработать систему контроля за выполнением плана, либо приступить к разработке альтернативных вариантов стратегического плана.

Оперативный контроллинг — краткосрочное планирование, контроль и управление с целью корректировки в случае отклонения от курса предприятия.

Оперативный и стратегический контроллинг находятся в постоянном взаимодействии. Оперативное планирование зависит от стратегического планирования. И наоборот, оперативные решения дают важные импульсы для стратегической стабилизации предприятия. Итак, между оперативным и стратегическим контроллингом существует система автоматического регулирования.

Цель оперативного контроллинга — создание системы управления достижением текущих целей предприятия, а также принятие своевременных решений по оптимизации соотношения «затраты — прибыль». В отличие от стратегического оперативный контроллинг ориентирован на достижение краткосрочных целей.

Систему оперативного контроллинга используют для поддержания оперативных решений по недопущению кризисного состояния. Для своевременного принятия необходимых управленческих решений, информация должна быть вовремя подготов-

лена и предоставлена в распоряжение руководящих работников. Это возможно только при эффективном контроллинге. Сотрудники отдела контроллинга должны регулярно проводить анализ и применять инструменты контроллинга, чтобы обеспечивать руководство предприятия необходимой информацией.

К основным задачам оперативного контроллинга относятся планирование, контроль и управление. Посредством планирования определяется курс на следующий хозяйственный год. Информативная система отчетности дает возможность для проведения более точного контроля в течение текущего хозяйственного года. В случае отклонений от плана производится анализ их причин. После этого должны быть найдены решения во избежание отклонений в будущем. Следует принять решение о соответствующих мерах и провести исследования их последствий.

Управление необходимо для соблюдения установленного курса. Все три задачи – планирование, контроль и управление – постоянно связаны друг с другом посредством системы автоматического регулирования.

Оперативные инструменты контроллинга должны систематически применяться в течение хозяйственного года. На многих мелких и средних предприятиях необходимо создать предпосылки для того, чтобы руководство могло овладеть инструментами контроллинга.

Использование оперативных инструментов контроллинга позволяет руководству предприятия принимать эффективные решения. Кроме того, оно помогает руководству предприятия не потерять из виду и намеченные краткосрочные цели. Стратегический и оперативный контроллинг могут различаться используемыми моделями, но цели одинаковы – повышение качества принимаемых решений.

Важным моментом использования системы контроллинга является гибкость применения, инициатива исполнителей, быстрое принятие решений менеджментом, то есть быстрое реагирование на изменение ситуации во внешней и внутренней среде. Немаловажен в концепции контроллинга широкий спектр его применения как на крупных предприятиях, так и в малом и среднем бизнесе, а также в различных отраслях экономики[2].

Управление процессами предполагает постоянное сравнение фактических показателей с заданными. Запланированные показатели сравниваются с реальными показателями каждый месяц, чтобы можно было быстро обнаружить отклонения. Такой подход позволит своевременно начать целенаправленные мероприятия корректировки.

В целом, система контроллинга направлена на:

- достижение цели;
- будущее;
- выявление и устранение узких мест;
- оптимизацию процесса;
- рынок;
- клиента.

Использование таких популярных инструментов контроллинга как сбалансированная система показателей, анализ портфеля, анализ слабых и сильных сторон, управление целевыми затратами, анализ конкуренции, анализ безубыточности, краткосрочный результативный счет, функционально – стоимостной анализ помогают менеджерам своевременно выявить узкие места и негативные тенденции, а также вовремя принять корректирующие меры по решению производственных проблем[3].

Развитие контроллинга имеет широкие перспективы в республике, что объясняется динамичным развитием экономики, реальными возможностями в развитии производства, для которых важно привлече-

ние инвестиций и кредитных ресурсов, правильное размещение инвестиций и минизатратное использование заемных средств для увеличения

рентабельности, доходности предприятия, а также для усиления возможностей накопления ресурсов с целью расширения производства.

Список литературы:

- 1 Хильмар Й.Фолльмут. Инструменты контроллинга. – М., 2007. – С.6.
- 2 Ташенова С.Д. Контроллинг: учебное пособие. – Алматы: Экономика, 2007. – С.5,6.
- 3 Бородушко И.В., Васильева Э.К. Стратегическое планирование и контроллинг. – Питер, 2010. – С.15.

Түйін

КОНТРОЛЛИНГ КӘСПОРЫНДЫ БАСҚАРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Ж.Ж. Белгібаева

э.ғ. д., профессор

Алматы Технологикалық Университеті

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: zhanat58@mail.ru

А.А. Касенова

магистрант

Алматы Технологикалық Университеті

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: assel120592@mail.ru

Мақалада контроллингтің теориялық және практикалық аспектілері сараланып, сипатталған. Контроллингтің 2 түрі сипатталған – оперативті және стратегиялық. Сонымен қатар, контроллингтің басты мақсаттары мен міндеттері көрсетілген. Авторлар жалпы контроллинг жүйесінің негізгі бағыттарына да анықтама берген.

Түйін сөздер: *контроллинг, жоспарлау, басқару, оперативті контроллинг, стратегиялық контроллинг.*

Summary

CONTROLLING AS INSTRUMENT OF MANAGEMENT ENTERPRISE

Z.Z. Belgibaeva

doctor of economic sciences, professor

Almaty Technological University

Almaty, Kazakhstan

e-mail: zhanat58@mail.ru

A.A. Kassenova

undergraduate

Almaty Technological University

Almaty, Kazakhstan

e-mail: assel120592@mail.ru

The article deals with theoretical principles and practical aspects of controlling enterprises. The description of the two types of controlling – operational and strategic, also identified and specified the main goal and tasks of controlling. Authors also defined the main directions of system of controlling in general.

Keywords: *controlling, management, planning, expeditious controlling, strategic controlling.*

УДК 657

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДА БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МӘНІ МЕН МІНДЕТТЕРІ

А.Ж. Кызаева
магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы
Алматы қ., Қазақстан
e-mail: aida.kyzaeva@mail.ru

Аңдатпа

Ауыл шаруашылығы – өсімдік және жануар ресурстарын өңдеумен байланысты салалардың күрделі кешенін бере отырып, әлемдік шаруашылықтың маңызды бөлігі болып табылатыны белгілі. Ауыл шаруашылығының бұл саласы халықты тамақ өнімдерімен қамтамасыз етіп, бірінші қажеттіліктегі тұтыну тауарларын өндірумен әлеуметтік маңызға ие болып отыр. Экономикадағы аграрлық сала Ұлттық және аймақтық шаруашылықтар құрылымына әсер етеді.

Түйінді сөздер: ауыл шаруашылығы, өзіндік құн, шығындар, шаруа қожалықтары, мал шаруашылығы.

Қазақстан Республикасының оңтүстік аймақтарында, соның ішінде Алматы облысындағы ауыл шаруашылығы негізінен табиғи жайылым жерлерде орналасқан. Саладағы өндірістік процестердің басым бөлігі қолмен орындалады. Ауылдар жылдың көп мезгілінде табиғи жайылымды жерлерде болғандықтан, өнімнің өзіндік құн құрамында еңбек ақы шығындары жоғары үлес салмақты алуы қажет.

Қазіргі жағдайда шаруашылық субъектілері бухгалтерлік есепті тиімді және дұрыс ұйымдастырудың негізінде экономикалық дәйектелген шешімдерді қабылдаудың нәтижесінде оны тек есеп құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар басқару мен ұйымдастырудың ең қажетті құралы ретінде пайдалануға бет бұрып отыр. Демек, бұл жерде бухгалтерлік есеп ұйымның басқарушылық қызметінде де маңызды қызмет атқарады деп айтуға толық болады. Әрине, бұл жерде бухгалтерлік есеп қазіргі түсінік бойынша басқарушылық есептің қызметімен шектесетінін айтқымыз келеді [1].

Нарықтық қатынастарға көшу кезеңдерінде елдегі экономикалық өзгерістермен қатар, бухгалтерлік есеп жүйесі де түбегейлі өзгерістерге ұшырады. Атап, айтатын болсақ, бухгалтерлік есеп жүйесінде қол жеткізілген жетістіктер көп, алдыменен бухгалтерлік есеп қаржылық және басқарушылық есеп болып бөлінді, отандық есеп тәжірибесіне қаржылық есептің халықаралық стандарттары енгізілді, одан соң ауыл шаруашылығы субъектілері мен орта және кіші бизнес субъектілері үшін қаржылық есептің ұлттық стандарттары қабылданды, ҚР-ның бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік жөніндегі заңы толықтырылып, өзгерістер енгізілді және осы бағытта атқарылып жатырған басқа да жұмыстарды көптеп айтуға болады. Дегенмен де, жалпы бухгалтерлік есеп саласын реформауылаудағы қол жеткізілген жетістіктерге қарамас-тан, ауыл шаруашылығы ұйымдарындағы бухгалтерлік есеп тәжірибесін зерттеудің және талдудың нәтижесінде, біз ондағы кездесетін күрделі мәселелер

жөнінде сөз етпекпіз. Оларды атап айтатын болсақ:

1. Бухгалтерлік есеп жүйесіндегі қалыптасатын ақпараттарды пайдалану мүмкіндігінің шектеулі болуы. Ауыл шаруашылығы ұйымның басқарушылық және экономикалық қызметерінде тиімді басқарушылық шешімдерді қабылдауда бухгалтерлік есеп жүйесінде қалыптасатын ақпараттардың маңыздылығын айқындау үшін біз зерттеу жүргізілген Алматы облысы, Жамбыл ауданының 21 шаруа қожалығында сауалнама өткізген

болатынбыз. Жүргізілген сауалдың нәтижесінде, біз бухгалтерлік есептегі ақпараттардың қажеттілігіне негізінен осы қожалықтардың бас бухгалтері, кейбір шаруа қожалықтарда тек қожалықтың басшысы қызығушылық танытатынын анықтадық.

Сауалнамаға қатысқан қатысушыларға ауылылған: «Бухгалтерлік есеп жүйесіндегі қалыптасқан ақпараттардың қажеттілігін қалай бағалайсыз?» деген сұрақтың нәтижесі төмендегі 1 – кесте арқылы көрсетіліп отыр.

1 кесте

Басқару шешімдерін қабылдау үшін бухгалтерлік есептегі ақпараттардың маңыздылығын бағалау

Маңыздылықтың көрсеткіштері	Үлес салмағы (%)
Өте маңызды	12
Қалыпты маңызды	34
Маңызсыз	47
Мүлдем маңызсыз	6
Жауап бермегендер	1
Барлығы	100

Сауалнаманың нәтижесін талдаудың нәтижесінде, біз қатысушылардың көп бөлігі, яғни 47 % басқарушылық шешімдерді қабылдауда бухгалтерлік есеп жүйесіндегі ақпараттардың маңызсыз деп бағалады. Ал, бухгалтерлік есептің басқаруда алатын орынын тек қатысушылардың 12 %, ал қалыпты маңызды деп санайтындар 34 % біз күткен нәтижені көрсетпеді.

Біздің ойымызша, ауыл шаруашылығында бухгалтерлік есеп жүйесіндегі ақпараттарды пайдаланушылардың мұндай төменгі көрсеткіші, бұл ауыл шаруашылығы ұйымдарындағы бухгалтерлік есептің елдегі экономикалық өзгерістердің жаңаша талаптарына сай толықтай жетілмегенін тағы да бір дәлелдегендей болды.

Бухгалтерлік есепте қалыптасатын ақпараттардың пайдалану мүмкіндігінің шектеулі болуына, алдыменен ұйым басшыларының

жалпы бухгалтерлік есеп пен бухгалтерлік есеп қызметкерлерінің ұйымды басқару жүйесінде алатын орнын ажырата алмауынан болады. Біз сауалнама жүргізген Жамбыл ауданына қарасты 21 шаруа қожалығында жұмысшылардың жалпы санының 3 % ғана бухгалтерлік есеп бөлімінің қызметкерлері. Ал экономикасы дамыған елдерде ұйымның бухгалтерлік есеп мәселесімен айналысатын қызметкерлердің саны 10 %-дан асып жатады [2].

Сонымен, қазіргі таңда ауыл шаруашылығы ұйымдарындағы бухгалтерлік есеп дәйектелінген басқарушылық шешімдерді қабылдауда өзінің негізгі ақпараттық қызметін толықтай атқара алмай отыр.

2. Қазіргі ауыл шаруашылығы ұйымдарындағы бухгалтерлік есеп жүйесі ондағы қалыптасатын ақпараттардың толыққанды сапалылығы мен сенімділігін қамтамасыз ете ал-

май отыр. Ол біріншіден, ауыл шаруашылығындағы шаруа қожалықтары мен фермерлер үшін арнайы қабылданған №1 ұлттық есеп стандартын пайдалану бойынша тәжірибелік әдістемелердің жоқтығымен, материалдардың өте қысқаша берілуімен және түсінуге қиындығымен көрітнетін болса, екіншіден, елімізде ауыл шаруашылығы саласы бойынша арнайы бухгалтерлік қызметкерлерді дайындау және оларды қайта дайындау жұмыстарының жеткіліксіздігімен түсіндіруге болады.

Қазіргі экономиканың қаржылық қиын жағдайында ауыл шаруашылығы ұйымдарында қызмет жасайтын бас бухгалтерлер мен басқа да есеп қызметкерлері өздерінің кәсіптік біліктілігін үнемі жоғарылатуға мүмкіндіктері келе бермейді. Соған, байланысты бухгалтерлік есеп жүйесінде болып жатырған өзгерістер мен толықтыруларды үнемі есеп тәжірибесіне енгізу ауыл шаруашылығы ұйымдары үшін өзекті мәселелердің бірі болып саналатыны бәрімізге мәлім. Дегенмен де, мұндай қиыншылықтарға қарамастан біздің ойымызша, ауыл шаруашылығы субъектілеріндегі бухгалтерлік есеп жүйесі басқарудың тиімді құралына айналуы үшін, ондағы берілетін ақпараттар пайдаланушылар үшін сапалы, әрі сенімді болуы қажет деп санаймыз.

Ауыл шаруашылығы саласында шығындар есебі мен өнімнің өзіндік құнын калькуляциялау әдістемесін зерттеудің нәтижесінде, біз бұл жерде де жетіспеушіліктердің орын алатынын анықтап отырмыз. Атап айтатын болсақ:

Біріншіден, қалыптасқан қазіргі есеп жүйесі шығындар есебінің негізгі мақсаты: жоспардың орындалуын бағалау мен талдау, ұйымның қызмет нәтижесін анықтау, ұйымның құрылымдық бөлімшелеріндегі тапсырауылардың орындалуын бақылау, өндірістің тиімділігін арттыру мақсатында шаралардың нақты

орындалуын анықтау, сондай-ақ болашақ мерзімге жоспар құру үшін қажетті ақпараттармен толықтай қамтамасыз ете алмай отыр [3].

Бұл алдыменен, ауыл шаруашылығы ұйымдарында жоспарлы және нақты есеп мәліметтерінің өзара, сондай-ақ өткен есепті мерзімнің мәліметтерімен салыстырмайтындығымен түсіндірілсе, екіншіден, қолданыстағы есеп құжаттары есеп процестерінің дұрыс орындалуын бақылауға арналған және бұл есеп құжаттары басқару шешімдерін қабалдауды жүзеге асыруға арналмаған.

Сонымен қатар, бухгалтерлік есепте қалыптасатын мәліметтердің пайдалану мүмкіндігінің шектеулі болуы, жалпы ауыл шаруашылығында жоспарлау мен норауылаудың мүлдем жоққа шығарылуы себепші болып отыр. Нақты шығындардың нормадан ауытқуын талдау – бұл өндіріс тиімділігін арттырудың негізі болып саналатыны бәрімізге белгілі. Шығындар мен өнімнің өзіндік құнын жоспарлау ауыл шаруашылығы өндірісін жоспарлаудың құрамдас бөлігі бола отырып, ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісі бойынша шығындарды есептеудің экономикалық көрсеткіштер жүйесі болып табылады.

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында елдегі реформауылаудың нәтижесінде, экономиканың барлық саласында, соның ішінде ауыл шаруашылығы саласында да, алдыменен, ұйымдардың жоспарлау-бақылау бөлімдерінің қызметкерлері қысқаруға ұшырады. Сонымен қатар, ұйымдар өндірістің жоспарлы көрсеткіштерінің мүлдем қолданудан бас тартты. Ал шаруашылық субъектілерінде жасалынған бизнес-жоспарлар негізінен банктерден несиелер мен мемлекеттен субсидиялар алу жасалынған болатын.

Демек, қазіргі ауыл шаруашылығы ұйымдарындағы есеп құжаттарының толықтай жетілмеуі, саладағы өндіріс шығындарына жоспарлау мен норауылаудың болмауы, бухгалтерлік есеп жүйесінде қалып-

тасатын ақпараттардың маңыздылығын басқару қызметі үшін барынша төмендетіп отыр.

Осы аталған мәселелердің барлығы ауыл шаруашылығы саласында шығындар есебі мен өнімнің өзіндік құнын бүгінгі күннің талаптарына сәйкес әрі қарай жетілдіруді қажет етеді.

Демек, біз ауыл шаруашылығы ұйымдарында бухгалтерлік-басқарушылық есепті ұйымдастыру мәселелерін зерттемес бұрын, алдыменен «басқарушылық есеп» түсінігін толықтай ашып алу қажет. Бүгінгі күні отандық және шетелдік есеп тәжірибесін жетілдіру мүмкіндігіне қарамастан, бухгалтерлік-басқарушылық есептің экономикалық мазмұнына берілетін түсініктемелер ғалымдардың арасында пікір талас тудырып келеді.

Көп уақыт бойы басқарушылық есептің мазмұны «өндірістік есеп» түсінігімен шектеліп келді.

К.Т. Тайғашинова «... бухгалтерлік-басқарушылық есеп – бұл жалпы ұйымның және оның құрылымдық бөлімшелерінің қызметтерін басқару және бақылау үшін әртүрлі басқару деңгейіндегі басшыларды ақпараттармен қамтамасыз етудегі ұйым шеңберіндегі шектелген процесс» деп түсіндіреді. Бұл автордың пікірі теориялық тұрғыдан өте орынды, бірақ қазіргі отандық тәжірибеде ауыл шаруашылығымен айналысатын ұйымдарының бухгалтерлік есеп жүйесінде жинақталған ақпараттар тек ұйымның есеп бөлімі мен оның тікелей басшының жеке пайдалануынан аса алмай отыр.

Басқа авторлар басты назарды басқарушылық есептің төмендегі қызметтеріне аударады:

- өндірісті басқару және болашаққа шешімдер қабылдау үшін әкімшілікті қажетті ақпараттармен қамтамасыз ету;

- өнімнің (жұмыс пен қызметтің) нақты өзіндік құнын есептеу және бекітілген норауылар, стандарттар мен сметалардан ауытқуын анықтау;

- сатылған өнімдер немесе олардың топтары, жаңа технологиялық шешімдер, жауапкершілік орталықтары не болмаса басқа да бағыттар бойынша қаржылық нәтижені анықтау [4].

Жоғарыдағы авторлардың басқарушылық есеп жөнінде берген анықтауылары мен тұжырымдауыларын зерттей келе, біз «... басқарушылық есеп – бұл басқару қызметін тиімді атқаруға, яғни тиімді шешім қабылдауға, шығындарды жоспарлауға, талдауға, бағалауға, бақылау мен реттеуге қажетті ақпараттармен қамтамасыз ететін, басқарудың жалпы жүйесіне арналған және жүйеленген бухгалтерлік есептің бір бөлігі. Яғни, бұл процесс ұйым ішінде өздерінің қызметін атқару үшін басқарушылық аппаратқа қажетті мәліметтерді теңдестіруді, өлшеуді, жинауды, жүйелеуді, талдауды, дайындауды, беру мен қабылдауды қамтиды» – деп қорытынды шығара аламыз.

Жалпы ауыл шаруашылығы саласының, соның ішінде ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігіне, құрамына шығындар және өнім шығымы есебі мен бақылау жүйесін енгізетін ұйымдастырушылық-басқарушылық, жоспарлау, норауылау, талдау, ішкі бақылау шаралары маңызды әсер етеді. Қазіргі ауыл шаруашылығы тәжірибесінде бұл мәселелерге дұрыс көңіл бөлінбей, соның салдарынан ауыл шаруашылығы саласымен айналысатын ауыл шаруашылығы кәсіпорындары өндірісте шығындарды тиімсіз жұмсап, көп жағдайда материалдық шығынға ұшырап отырады. Сондықтан, ауыл шаруашылығымен айналысатын кәсіпорындарда кез-келген уақыт мерзімінде және технологиялық процестің әрбір сатысында өндіріс шығындарының тиімді әрі үнемді жұмсалуды бақылауды қамтамасыз ететін және соның негізінде қажетті жедел шешім қабылдауға мүмкіндік беретін ішкі өндірістік есепті қайтадан жандандырудың қажеттілігі туындап отыр [5].

Ауыл шаруашылығы өндірісін тиімді жүргізу үшін және оның рентабельділігін жоғарылату мақсатын-

да шығындарды жедел талдап, бақылап және өндірістік тапсырауылардың орындалуын қадағалап отыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 Радостовец В.К. Калькуляция себестоимости продукции в сельскохозяйственных предприятиях: учебное пособие. -М.: Статистика, 1976.- 166 с.
- 2 Кеулимжаев К.К. Производственный учет //Бухгалтерский и налоговый учет в Казахстане.- 2006.- №3.- С.145-237.
- 3 Дюсембаев К.Ш., Сатенов Б.И. «Директ-костинг»: теория, методология и практика. — Алматы: Экономика, 2002.- 298 с.
- 4 Тайгашинова К.Т., Молдашбаева Л.П. Организация учета животноводческой продукции в фермерских хозяйствах: методическое пособие.- Алматы: «ЛЕМ», 2005.- 40 с.
- 5 Байдаулетов М.Б. Түйе шаруашылығындағы шығындар есебі мен өнімнің өзіндік құнын калькуляциялау: экон. ғыл. канд.... дис.: 08.00.12. — Алматы, 2005. - 157 б.

Резюме

СУЩНОСТЬ И ЗАДАЧИ ОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

А.Ж. Кызаева

магистрант

Алматинская академия экономики и статистики

г. Алматы, Казахстан

e-mail: aida.kyzaeva@mail.ru

Сельское хозяйство — одна из отраслей материального производства. Сельскохозяйственные предприятия создают продукты питания для населения, сырье для ряда отраслей промышленности, воспроизводят основное стадо продуктивного и рабочего скота. Сельское хозяйство имеет ряд специфических признаков, которые отличают его от других отраслей. Бухгалтерский учет имеет в силу этого особенности, вытекающие из специфики производства и наличия разных форм собственности: индивидуальной (крестьянские хозяйства), коллективной (фермерские хозяйства), акционерной.

Ключевые слова: сельское хозяйство, себестоимость, затраты, крестьянские хозяйства, животноводство.

Summary

ESSENCE AND TASKS OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING IN AGRICULTURE

A.Zh. Kyzayeva

undergraduate

Almaty academy of economy and statistics

Almaty, Kazakhstan

e-mail: aida.kyzaeva@mail.ru

Agriculture — is one of the fields of material production. Agriculture enterprises make food products for consumers, raw material for some branches of industry and produce main herd of productive and working cattle. Agriculture has several specific features that distinguish it from other businesses. That's why accounting in agricultural industry has features arising from specifics of industry and presence of different forms of ownership: individual farm, collective farm, joint-stock company.

Keywords: agriculture, expenses, animal husbandry, cost price.

УДК 657

ІШКІ АУДИТТИ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

А.Қ. Тоқсанбаева
магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы
Алматы қ, Қазақстан.
e-mail:mako-19.1990@mail.ru

Аңдатпа

Ішкі аудит деген ұғым ол ежелден келе жатқан пән – бұрында ішкі аудит жүйесі ревизордың мойнында болған және оның атқарған қызметі шектеулі болғандықтан оны келе жетілдіріп аудиторлық жұмыс ретінде қабылдаған. Аудиторлық бақылау қызметін басқарудың тиімділігін арттыру үшін, ең алдымен, әрбір аудитордың жұмысының сапасын және тиімділігін дұрыс бағалау қажет.

Түйін сөздер: аудит, ішкі аудит, аудитор, басқару қызметі, бақылау, ұйымдар.

Нарықтық қатынастардың даму жағдайында ұйымдардың экономикалық тиімді қызмет істеуіне талдау және жедел бақылаумен қатар ішкі аудиттің де алатын орны ерекше. Себебі, аудит арқылы ұйымдардағы бухгалтерлік есептің жүргізілу тәртіптерін сараптай отырып, ішкі бақылау жүйесінің тұрақты болуын қамтамасыз етуге болады. Сонымен қатар аудит шаруашылық субъектілерді толық ақпараттармен қамтамасыз ете отырып, оңтайлы басқарушылық шешімдерді іріктеу мен кемшіліктерді жою жөніндегі ұсыныстарды әзірлейді, ұйымның қаржылық жағдайын тұрақтандыруға, қызмет тиімділігін арттыруға және қоғамның әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартуға ықпал етеді.

Аудит Қазақстан Республикасы заңында белгіленген талаптарға сәйкес қаржылық есеп берудің дұрыстығы мен объективтілігі туралы пікір білдіру мақсатында заңды тұлғалардың қаржылық қорытынды есебін тексереді.

Аудиторлық қызметтің мәні қаржылық есеп беруді, төлем-есеп-теу құжаттамасын тәуелсіз тексеру, түрлі қызметтер мен кеңес беру, бухгалтерлік есеп жүргізу мен

қалпына келтіру, ұйымның активтері мен міндеттемелерін бағалау, салық декларациясын толтыру, қаржы-шаруашылық қызметке экономикалық талдау жүргізу бойынша тұтынушыларға қызметтер ұсынатын аудиторлық фирмалардың (аудиторлардың) кәсіпкерлік қызметі болып табылуында.

Басқару қызметі ретінде бақылау мүдделі тұлғаларды басқарылатын объектінің жағдайы, қажетті нұсқаулардың іс-жүзінде орындалуы туралы хабардар етеді.

Өндіріс тиімділігін арттыру, нарықтық экономика жағдайында оны монополияландырмау, бөлу, айырбастау мен тұтынуды жетілдіру тауар-ақша қатынастарының олардың жаңа мазмұнына сәйкес пайдаланылуына толық бақылау жасалынбай мүмкін болмайды. Жұмыстың саны мен сапасына қаржылық бақылауды күшейту, экономикалық тетіктер мен ынталандырудың бүкіл арсеналын қолдану керек.

Қазіргі аудит 19-ғасырдың аяғында кәсіпорынның жеке заңды тұлға ретінде пайда болу кезінен бастап өзгерістерге ұшырады. Бұл меншік құқығын басқарудан бөлуге әкелді және соның нәтижесінде шешімдерді қабылдаудың күнделікті

процесіне қатыспаған меншік иелерінің акционерлердің акционер мен директор бір адам болып табылатын шаруашылықты жүргізудің шағын субъектілерінен басқасының құқығын қорғау қажеттігі пайда болады. Акционерлер басқарушылар мен кәсіпорынның оларға бағынатын бухгалтерлері ұсынатын қаржылық ақпаратқа ғана сүйене алмайды. Жиі болатын банкроттық әкімшілік тарапынан болатын алдау қаржылық салымдар тәуекелін елеулі арттырды. Қаржылық ақпарат дұрыстығын тексеру және қаржылық есептемені дәлелдеу үшін сенімді кәсіпқой бухгалтерлер шақырылды.

Аудиторларға қойылатын басты талап жөнінде э.ғ.д., профессор К. Ш. Дюсембаев «Аудитор мамандығы жоғары кәсіпқойлықты, терең білім мен асқан адалдық және тәуелсіздікті талап етеді», - деп жазды.

Аудиторлық қызмет тәуелсіз аудиторлар немесе аудиторлық ұйымдар жүргізетін сыртқы аудит түрінде, сонымен қатар қызметі аудиторлық бақылауға алынатын ұйымның мамандандырылған бөлімшесі жүргізетін ішкі аудит түрінде жүзеге асырылады [1].

Ішкі аудит — кәсіпорынға қызмет көрсету аясында жүргізілетін ішкі бақылау жүйесін талдау үшін менеджмент арқылы анықталатын қызмет. Ішкі аудиттің көмегімен бақылау және талдау іске асырылады, сонымен қатар жүйелерді жақсартуға, жетілдіруге ұсыныстар беріледі.

Оларға қызметтердің мынадай түрлері тән:

1. Қаржылық және операциялық ақпараттарды тексеру. Бұл сыртқы аудитордың жұмысымен сәйкес келетін үнемі жалғасатын процесс.

2. Операциялардың үнемділігін, тиімділігін талдау, оның ішінде қаржылық емес бақылау да бар. Кейде оны «ақша құнының» аудиті деп те атайды.

3. Заңдар мен ережелерге, менеджменттің әртүрлі сыртқы та-

лаптары мен саясатына және басқа да ішкі талаптарға сәйкестікті талдау.

Бұл үшін:

а) активтердің қабылдануы мен есептен шығарылуының заңды болғанына және осы активтердің тиімді түрде пайдаланылуы мен сақталуы қамтамасыз етілгеніне көз жеткізу керек. Ішкі аудитор активтердің менеджментін рұқсатына сәйкес алынуы мен сатып-өткізілуіне ғана емес, сонымен бірге кәсіпорынға тиесілі активтердің сақталуы қамтамасыз етіліп жатқандығына сенімді болуы керек. Мысалы, активтер сақтандырылған және арнайы сақтау орнында тұр. Бұдан әрі, ол активтердің тиімді пайдаланылып жатқандығына сенімді болуы керек. Мысалы, өндірістік қалдықтардың көлемі кішірейіп, қажетсіз материалдар мүмкін болғанша қайта өңделіп, өткізіліп жатыр;

ә) міндеттемелердің ұйымның тек құқықтық операцияларына ғана қатысты бар екендігін растау.

Ішкі аудитор ұйымның жүзеге асырып жатқан операцияларының барлық типтері жайлы мәліметті білуі қажет. Бұл оның жүзеге асырылған операциялардың бірдебіреуіне сәйкес келмейтін міндеттемені тез танып білуіне мүмкіндік береді. Ол ақпараттың барлық түріне қол жеткізе алуы керек, бұған өзгеше келісім-шарттарды растап алатын хаттамалар да кіреді.

4) Ішкі аудит қызметі орташа және ірі кәсіпорындарда құрылады. Кейбір жағдайларда қызметтің осындай түрін құру заңмен қарастырылады. Яғни, «Акционерлік қоғамдар туралы» заңының 5-тармағының 33-бабында ұлттық акционерлік қоғамдарда ішкі аудит қызметінің міндетті түрде бар болуы керектігі қарастырылған.

Ішкі аудит қызметінің жұмысы кәсіпорынның жоғарғы басшылығы бекіткен «Ереже» деп аталатын фирмашілік актінің шеңберінде

біліктілік, өз бетінше жұмысын іске асыра алушылық және жауапкершілік қағидаларының негізінде құрылады [2].

Ішкі бақылаудың объектілері кәсіпорын қызметінің әрбір түрі үшін анықталуы керек. Олар логикалық жағынан негізделген және белгілі бір мөлшерде толық болуы қажет.

Ішкі аудит өз міндеттерін орындау үшін ол қызметтің жетекшісі жоғарғы басшылардың алдында есеп беруі керек. Ішкі аудиттің көлемін анықтау, жұмысты жүргізу және нәтижелер туралы қорытынды есеп ұсыну процессіне үшінші тұлғалардың араласуына жол бермеу керек.

Ішкі аудиторлар өз жұмысын адал атқарып, мүдделер қайшылығынан аулақ болуы керек.

Аудиторлар өздерінің аудиторлық қорытындылары мен ұсыныстары үшін жауап береді. Басшылыққа аудиторлық қорытынды есеп бойынша қабылданған шешімдердің әрбіреуі бойынша кезең сайын баындама тапсырылады.

Ішкі аудит қызметінің жетекшісі ішкі аудиттің барлық аспектілері қамтылатын және оның тиімділігі тұрақты түрде қадағаланып отыратын шеңберде сапаны арттыру мен кепілдік беру бағдарламасын жасап, оны жүзеге асырып отыруы керек.

Ішкі аудит жүйесінің тиімділігі көп жағдайда оның ұйымның ұйымдастыру құрылымындағы орнына тәуелді болады. Ұйымда оның құрылтай құжаттарын немесе ішкі тәртіп ережелеріне сәйкес ревизор тағайындалуы, ревизиялық комиссия немесе ішкі аудит қызметі құрылуы мүмкін. Егер де шаруашылық ішіндегі бақылау қоғамдық бастамада қызмет ететін ревизорға немесе ревизиялық комиссияға жүктелсе, тәжірибе көрсеткендей басшылық бақылау жүйесіне көңіл бөлмеуі, қаржылық есептің мәліметтерін бұрмалауы мүмкін. Шаруашылық ішіндегі бақылау, басқару аппаратының жеке бөлімшесі болып табыла-

тын, ішкі аудит қызметі (бөлім, топ) арқылы жүзеге асырылатын болса іс басқаша болады. Мұндай қызмет бақылаушы тәсілдер мен кәсіпорындағы процедуралардың тиімділігін тексеру, әкімшілікке бөлімшелердің барлығының қызметін бақылау және меншік иелерінің заңды мүлктік мүдделерін қорғау мақсатында құрылады. Ішкі аудит қызметінің жетістігі оның басқа бөлімшелерден тәуелсіздігі, ол осы қызметтің тікелей кәсіпорын басшысына бағынуы болып табылады [3].

Ішкі аудитор ұйымның ресурстары немесе қызметіне, мақсаттарына әсер ете алатын маңызды тәуекелдіктердің бар болуына дайын болуы керек. Сонда да, аудиторлық кепілдіктерді беру кезінде жүзеге асырылатын процедуралар, тілті олардың жеткілікті кәсіби деңгейде жүргізілгендігіне қарамастан, барлық маңызды тәуекелдіктердің анықталуына кепілдік бермейді [4].

Аудит процессі бірнеше негізгі кезеңдерге бөлінуі мүмкін. Төменде аталған кезеңдер кез-келген аудиторлық тексеруге, оның ішінде ішкі аудитке де (оның ерекшеліктерін есепке ала отырып) тән:

- Алдын-ала жоспарлау;
- Тәуекелдікті бағалау;
- Аудиттің жалпы жоспары мен бағдарламасын жасау;
- Аудитті жүргізу;
- Аудиттің нәтижелерін құжаттық рәсімдеу және бағалау.

Аудиттің халықаралық стандарттары сыртқы аудиторлардан аудиторлық қызметті жүзеге асырудың тиімді тәсілін жоспарлауға және жасауға көмектесуді жүзеге асыру үшін, сонымен қатар ішкі аудитордың жұмысына сүйенудің керектігін және мүмкіндігін анықтау үшін аудиттың атқаратын қызметтерін жеткілікті дәрежеде біліп түсінуді талап етеді. Мұндай бағалау кез-келген жағдайда аудиторлық тәуекелдікке және бақылаудың жалпы саясатына аудитордың беретін бағасына ықпал етеді.

Біздің оймызша, ұйымның шаруашылық іс-әрекетін неғұрлым тереңдеп зерттеуге және сараптауға бағытталған ішкі аудит қызметін қолданудың маңызы өте жоғары. Оның ерекшелігі сонда, ол бәрінен бұрын өндіріс тиімділігін арттыру

резервтерін анықтауға, мүліктердің жетіспеушілік, жоғалу немесе ұрлану фактілеріне, сондай-ақ шаруашылықты басқаруда орын алған кемшіліктерді ашуға және оларды жою бойынша шараларды қолдануға кеңес береді.

Пайдаланылған әдебиет:

- 1 Адамс Р. Основы аудита. Пер с англ (Под. ред. Я.В Соколова) М.: Аудит, ЮНИТИ, 2007.
- 2 Барышников Н.П. Организация и методика проведения общего аудита. – М.: ИИД «Филин», 2008
- 3 Данилевский Ю.А. Аудит: организация и методика проведения – М.: Финансы и статистика, 2008.
- 4 Камышанов П.И. Практический аудит. М.: Финансы и статистика, 2009.

Резюме

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА

А.Қ. Токсанбаева

магистрант

Алматинская академия экономики и статистики

г. Алматы, Казахстан

e-mail: *mako-19.1990@mail.ru*

Внутренний аудит, являясь понятием не новым, привлек к себе особое внимание в начале третьего тысячелетия. В начале систему внутреннего аудита проводил ревизор, и его выполняемая функция была ограничена, поэтому со временем ее совершенствовали и воспринимали как аудиторскую работу. Чтобы улучшить функцию аудиторского наблюдения, необходима правильно оценить качество и эффективность работы каждого аудитора.

Ключевые слова: *аудит, внутренний аудит, аудитор, функций управления, наблюдение, организаций.*

Summary

WAYS OF PERFECTION OF INTERNAL AUDIT

A.K. Toksanbaeva

undergraduate

Almaty academy of economy and statistics

Almaty, Kazakhstan

e-mail: *mako-19.1990@mail.ru*

Internal audit, as the concept is not new and has attracted the attention at the beginning of the third millennium. At the beginning of the system of internal audit conducted Auditor and performed his function was limited, so with time and improved perceived as audit work. To improve the function of the audit observations necessary to properly assess the quality and performance of each auditor.

Keywords: *audit, internal audit, auditor, manipulated functions, observation, organizations.*

УДК 657.1

АМЕРИКА ҚҰРАМА ШТАТТАРЫНЫҢ МІНДЕТТЕМЕЛЕР ЕСЕБІ

А. Аралбайқызы
магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы
Алматы қ., Қазақстан
e-mail: aralbaykuzy@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада міндеттемелер есебінің шетелдік тәжірибесі қарастырылған. Әсіресе Америка Құрама Штаттарының міндеттемелер түсінігі, жіктелуі және олардың әрқайсысының қолданылуы көрсетілген. АҚШ бухгалтерлік есеп жүйесінің «Бухгалтерлік есептің жалпы қабылданған қағидаларына» сәйкес құрылуы қарастырылған.

Түйінді сөздер: міндеттемелер, GAAP, FICA, еңбекақы бойынша міндеттемелер.

Кәсіпорындар мен ұйымдар өздерінің шаруашылық қызметі барысында меншікті капиталдарымен қатар басқа қатыстырылған капиталдарды да қолданылады. Бұл қатыстырылған капитал бухгалтерлік есепте міндеттемелер деп аталады. Кез келген өндіріспен айналысатын ұйым сол өнімді өндіру үшін қажетті шикізаттар мен материалдар алғаны үшін жабдықтаушы-мердігерлерінің алдында міндетті болса, саудамен айналысатын ұйымдар өзінің сататын тауарларын жеткізіп беруші, яғни қызмет көрсетуші ұйымның алдында қарыз болуы мүмкін[1].

Бухгалтерлік есептің ұлттық жүйесі АҚШ «Бухгалтерлік есептің жалпы қабылданған қағидаларына» сәйкес құрылған (GAAP). Бұл жүйені негізінен Американың дипломды қоғамдық бухгалтерлер институты, Қаржылық есеп стандарттары бойынша Комитет, Құнды қағаздар және биржалар бойынша Комиссия сияқты өкілетті ұлттық ұйымдар жасайды. GAAP (General Accepted Accounting Practice), сәйкес келетін шоттар жүйесі қандай да бір тұтас шоттар жоспарын қатаң сақтап алдын ала жазып қоймайды. Американдық компаниялар өз бетімен шоттар жоспарын құрастырады[2].

Кесте 1

GAAP стандарттарына сәйкес келетін міндеттемелердің шоттар жоспарының варианты

Шоттың №	Шоттардың атаулары
2 тип	Міндеттемелер
21	Алашақтар борышы
22	Қысқа мерзімді қарыз міндеттемелері
23	Төленетін салықтар
24	Есептелген борыштар
25	Басқа ағымдық міндеттемелер
26	Ұзақ мерзімді қарыз міндеттемелері
27	Кейінгі қалдырылып төленетін салықтар
28	Басқа да ұзақ мерзімді міндеттемелер

Ескерту: Ф.С.Сейдахметова «Қазіргі заманғы бухгалтерлік есеп» [2].

АҚШ кәсіпқой бухгалтерлер институтының мамандары міндеттемелерді былай жіктейді: еңбек ақы төлеу бойынша қарыздар; еңбек ақыдан ұсталатын салықтар бойынша қарыз; еңбек ақыдан басқа да ұстаулар бойынша қарыздар.

Еңбек ақы бойынша міндеттеме (liabilities for employee compensation). АҚШ корпорациялар мен фирмаларында еңбек ақы сағаттық ставкалар мен кесімді өндірім негізінде төленеді. Қызметкерлер үшін айлық және жылдық жалақылар бекітіледі.

Минимальды еңбек ақыдан басқа АҚШ Федералды Заңы уақытынан артық жасаған мерзімге қосымша ақы төлеулерді реттеп отырады. Өндірістік қызметі бір штаттық көлемінен асып кететін кәсіпорын иесі федералды заңға сәйкес уақыттан асқан әрбір сағатқа ақы төлейді. Өйткені, оның кәсіпорыныңыз қызметі басқа да штаттарды қамтып жатыр.

Еңбек ақы кәсіпорын шығындарының көптеген мөлшерін табады. Еңбек ақы есебінің мәні мынада: жұмыс беруші есептілік жүргізіп, онда еңбек ақы бойынша міндеттемені және де одан ұстауларды көрсету керек.

Жұмысшылармен қызметкерлердің еңбек ақысынан ұстаулар мен шегерімдер бойынша міндеттемелер (liabilities for employee pay role withholdings).

Жұмыс беруші қарамағындағы жұмысшылардың еңбек ақысынан белгілі бір мөлшерде салықтарды мемлекеттік органдарға ұстап қалады. «Салық салу туралы» Федералды Заңға сәйкес оларға әлеуметтік сақтандыру қорына салық, федералды табыс салығы, табыс және әрбір штаттың өздері бекіткен табыс салығы жатады. Кейбір ұстауларды жұмысшылардың өз мүдделері мен ұсыныстары бойынша жүргізеді де, оларға зейнетақы қорына аударымдар, денсаулық сақтау органдарына сақтық жарналар, кәсіподақ жарна-

лары және қайырымдылық салықтары жатады.

Қандай мақсаттан ұсталғанынан тәуелсіз түрде жұмыс беруші ұстауларды уақытында сәйкес органдармен қорлардың иелігіне аударады. Әлеуметтік қамтамасыз ету бағдарламасы қызметкерлер мен кәсіпкерлердің жарналары есебінен жинақталады. Бұл бағдарлама АҚШ-та жұмыс істемейтіндердің 90 пайызының мүдделері мен қызығушылықтарын қорғайды.

Әлеуметтік сақтандыру қорына салық салуды Федералды Заң әлеуметтік бағдарламаны қаржыландыру үшін (FICA) тағайындайды.

АҚШ Конгресі жыл сайын әлеуметтік жәрдемақыларды өсіре отырып, салық ставкасына түзетулер жасайды.

Федералды табыс салығы (federal income tax). Ұстаулардың ең көп бөлігін осы федералды табыс салығы ұстайды. Ол еңбек ақы сомасына пропорционалды түрде алынады.

Алынған салық сомасы салық басқармасына аударылады, жұмысшы бұл да салықтан босату туралы ұсыныс жасай алады. Салық басқармасы әрбір кәсіпкерге ұстаулардың есебі жасалған кесте ұсынады.

Штаттық табыс салығы (state income tax). АҚШ-тың көптеген штаттары өз табыс салығын ұстайды. Оны ұстаудың өз тәртіптері бар.

Басқа да ұстаулар (other withholdings). Жұмысшының еңбек ақысынан әртүрлі ұстаулар жүргізілуі мүмкін, мысалы қартайғанда алатын жәрдем ақы сомалары. Жұмысшының ұсынысы бойынша банкке белгілі бір соманы аударып отырады.

Кәсіпкер қарамағындағы жұмысшылар мен қызметкерлердің еңбек ақыдан ұстаулардың дұрыс та уақытында жасалып, тиісті органдарға аударылып отыратындығына жауапты.

Кәсіпкер төлеуге міндетті еңбек ақыдан негізгі салықтың үш түрі

алынады; FICA салық, жұмыссыздықтан сақтандыру бойынша федеральды салық және штат әкімшілігімен бекітілген жұмыссыздықты сақтандыру салығы, бұл салықтар жалпы фирмалық шығындарға жатқызылады.

FICA салық кәсіпкерлермен төленеді, оның мөлшері сәйкес мөлшерлемелер негізінде анықталады, есептеу-төлем тізімдемесінде көрсетіледі.

Жұмыссыздықтан сақтандыру туралы федеральды салық, АҚШ-тағы әлеуметтік бағдарламаны орындау үшін салынады. Жұмыссыздарға көмек осы салықтың негізінде жинақталады. Бірақ бұл салық белгілері белгілі бір штаттың ішінде ғана таратылады да, барлық жұмыссыздықтарды қамтуы мүмкін. Салық ставкалары өзгеріп отырады.

Егер кәсіпкер бұл салықтан басқа штат бюджетіне жарна төлейтін болса, федеральды салық ставкалары төмендетіледі.

Еңбек ақы есебін жүргізген кезде есептелетін еңбек ақы сома-

сына қандай ұстаулар, қандай мөлшерде жүргізілетіні көрсетіледі. Салық сомалары алынып болғаннан кейін жұмысшыға тиісті сома, оны есептемесімен бірге қосып береді. Еңбек ақы төлеудің бірнеше тәсілдері қарастырылған. Минималды қалдықтың болғанын талап етпейтін ағымдағы арнаулы шот арқылы беріледі.

Несие берушінің талабымен жабылатын міндеттемелер. GAAP тәртібімен несие берушінің талабымен жабылатын несие келесі екі жағдайларда ағымдағы міндеттемелерге жатқызылады:

- егер де міндеттемелер несие берушінің талабы бойынша бір операциялық цикл немесе бір жыл ішінде жабылуы мүмкін шарты ұйғарылса, бірақ фирма бұл міндеттемені осы аралықта жабама деп ойлама-сада;

- егер де фирма шарты бұзғаны үшін ұзақ мерзімді міндеттемені төлеу немесе төленетін жағдай байқалса[3].

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 Қ.К. Кеулімжаев, Н.А. Құдайбергенов «Бухгалтерлік есеп теориясы және негіздері», Алматы: Экономика, 2006 ж.
- 2 Ф.С. Сейдахметова «Қазіргі заманғы бухгалтерлік есеп» Алматы 2008 ж.
- 3 Карлин Томас Р. Анализ финансовой отчетности (на основе GAAP).- Москва, 2004.

Резюме

УЧЕТ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ В СОЕДИНЕННЫХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

А. Аралбайқызы
магистрант

Алматинская академия экономики и статистики
г. Алматы, Казахстан
e-mail: aralbaykyzy@mail.ru

Статья посвящена вопросам зарубежной практики учета обязательств. Рассмотрены значение обязательств, их классификация и использование в Соединенных Штатах Америки. Обращается внимание на ведение системы бухгалтерского учета в США в соответствии с принципами бухгалтерского учета.

Ключевые слова: обязательства, GAAP, FICA, обязательства по зарплате.

Summary
**THE ACCOUNTING OF OBLIGATIONS
IN THE UNITED STATES OF AMERICA**

A. Aralbaykyzy
undergraduate
Almaty academy of economy and statistics
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aralbaykyzy@mail.ru

In article are considered foreign practice of the accounting of obligations. And value of obligations, their classification and use. The accounting of accounting system in the USA it is considered in accounting principles.

Keywords: *obligations, GAAP, FICA, obligations for a salary.*

ФИНАНСЫ

УДК 336 УПРАВЛЕНИЕ БАНКОВСКИМИ РИСКАМИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

В.П. Гмыря

к.э.н., доцент

*кафедра банковского дела Черкасского института банковского дела
Университет банковского дела Национального банка Украины (г. Киев)
г. Черкассы, Украина
e-mail: viktoryagmirya@ukr.net*

Аннотация

В условиях современного развития банковского дела, существенное значение приобретает проблема эффективного управления рисками банка. В статье обращается внимание на двойственный характер управление банковскими рисками. Автор классифицирует банковские риски на две группы. При этом дает характеристику рискам, которые входят в эти группы. Автор делает вывод о том, что эффективная организация системы риск - менеджмента является залогом надежного управления банком.

Ключевые слова: *управление банковскими рисками, система управления банковскими рисками, банковские риски, типы риска.*

Банковские учреждения являются важным звеном финансовой системы Украины, от эффективного функционирования которых зависит общее развитие экономики страны и благосостояние населения. Кредитная деятельность является главной в банковском бизнесе и является источником, как основной прибыли банка, так и характерного для него кредитного риска. Учитывая данные особенности, в условиях современного развития банковского дела, существенное значение приобретает проблема эффективного управления рисками банка, которая обеспечивала бы сохранение финансовой устойчивости и безопасности банка в целом. Управление кредитным риском в банке должен проводиться таким образом, чтобы в дальнейшем банк мог получать максимально возможную прибыль, одновременно пытаясь максимально снизить риск, непосредственно связанный с механизмом

предоставления и погашения банковских кредитов.

Управление банковскими рисками отличается двойственным характером. С одной стороны, управление банковским риском связано с выбором и реализацией лучшего, с точки зрения результативности, способа ведения банковской деятельности в условиях неопределенности, а также оно выступает как скоординированные действия руководства и управления организацией в отношении риска. Для обеспечения стабильной деятельности банка необходимо выработать разумную кредитную и инвестиционную политики; поддерживать необходимый уровень достаточности капитала и формировать резервы, адекватные рискам, которые банк принял на себя.

С другой стороны, управление рисками представляет собой специфическую деятельность, связанную с разработкой процедур и методов, позволяющих прогнозировать на-

ступление негативных событий и своевременно принимать действия по минимизации возможных негативных последствий, то есть процедуры, позволяющие регулировать подверженность банка различным рискам. Это означает, что деятельность всех структурных подразделений банка должна быть организована таким образом, чтобы исполнители могли оперативно выявлять и максимально воздействовать на факторы риска по всем банковским операциям и имели возможность снижать вероятность наступления неблагоприятных событий и связанных с ними потерь и убытков [1].

Осуществление надзора за системой управления рисками в банках Украины проводится согласно Методическими указаниями по инспектированию банков «Система оценки рисков», утвержденными постановлением Правления НБУ, и Методическими рекомендациями по организации и функционированию систем риск-менеджмента в банках Украины, одобренными также постановлением Правления НБУ.

Система эффективного управления рисками в банка невозможна без профессионального банковского корпоративного управления. Корпоративное управление способствует созданию эффективных, надежных и стабильных банковских учреждений. Корпоративное управление в банке представляет собой систему ограничения полномочий и распределения ответственности, которая определяет взаимоотношения и роли совета директоров, руководства, акционеров банка, органов надзора и внешних аудиторов.

Основываясь на основных подходах и методах по оценке рисков, предусматривается определение банками Украины 9-ти категорий банковских рисков.

Банковские риски делят на две группы: риски, которые поддаются количественной оценке (финансовые риски), и риски, не поддающиеся

количественной оценке (нефинансовые риски).

Кредитный риск – это риск, который возникает из-за несостоятельности стороны, взявшей на себя обязательства выполнить условия любого финансового соглашения с банком. Кредитный риск есть во всех видах деятельности, где результат зависит от деятельности контрагента, эмитента или заемщика. Он возникает каждый раз, когда банк предоставляет средства, берет обязательство об их предоставления, инвестирует средства или иным образом рискует ими в соответствии с условиями реальных или условных сделок, независимо от того, где отражается операция.

При оценке кредитного риска различают индивидуальный и портфельный кредитные риски. Источником индивидуального кредитного риска является отдельный, конкретный контрагент банка – заемщика – должник, эмитент ценных бумаг. Оценка индивидуального кредитного риска предполагает оценку кредитоспособности отдельного контрагента, то есть его индивидуальную способность своевременно и в полном объеме рассчитаться по взятым обязательствам.

Портфельный кредитный риск оказывается в уменьшении стоимости активов банка. Источником портфельного кредитного риска является совокупная задолженность банка по операциям, которым присущ кредитный риск – кредитный портфель, портфель ценных бумаг, портфель дебиторской задолженности и тому подобное. Оценка портфельного кредитного риска предусматривает оценку концентрации и диверсификации активов банка[2].

Риск страны – связан с возможностью наступления неблагоприятных для деятельности банка условий в политической, правовой, экономической сфере страны, в которой проводит свою деятельность банк. Однако, этот риск должен все-

гда учитываться в кредитной и инвестиционной деятельности, поскольку не имеет значение, в каком секторе находится отрасли экономики – государственном или частном [4].

Риск ликвидности определяется как имеющийся или потенциальный риск для поступлений и капитала, возникает из-за неспособности банка выполнить свои обязательства в надлежащие сроки, не понеся при этом неприемлемых потерь. Риск ликвидности возникает из-за неспособности управлять незапланированными оттоками средств, изменениями источников финансирования и / или выполнять внебалансовые обязательства.

Риск изменения процентной ставки – это существующий или потенциальный риск для поступлений или капитала, который возникает вследствие неблагоприятных изменений процентных ставок. Этот риск влияет как на прибыльность банка, так и на экономическую стоимость его активов, обязательств и внебалансовых инструментов.

Основными типами риска изменения процентной ставки, на которые преимущественно подвергается банк, являются:

1) риск изменения стоимости ресурсов, который возникает из-за разницы в сроках погашения (для инструментов с фиксированной процентной ставкой) и переоценки величины ставки (для инструментов с переменной процентной ставкой) банковских активов, обязательств и внебалансовых позиций;

2) риск изменения кривой доходности, который возникает из-за изменений в наклоне и форме кривой доходности;

3) базисный риск, возникающий из-за отсутствия достаточно тесной связи между корректировкой ставок, полученных и уплаченных по различным инструментам, все остальные характеристики которых по переоценке одинаковы;

4) риск права выбора, который встает из наличия права отказа от выполнения соглашения (т.е. реализации права выбора), которое прямо или косвенно присутствует во многих банковских активах, обязательствах и внебалансовых портфелях [5].

Рыночный риск (market risk) – существующий или потенциальный риск для поступлений и капитала, который возникает из-за неблагоприятных колебаний стоимости ценных бумаг, товаров и курсов иностранных валют по тем инструментам, которые есть в торговом портфеле. Этот риск вытекает из маркетмейкерства, дилинга, принятие позиций по долговым и долевым ценным бумагам, валют, товаров и производных инструментов (деривативов) [2].

Валютный риск (foreign exchange risk) – существующий или потенциальный риск для поступлений и капитала, который возникает из-за неблагоприятных колебаний курсов иностранных валют и цен на банковские металлы. Валютный риск подразделяют на: риск транзакции; риск пересчета из одной валюты в другую (трансляционный риск); экономический валютный риск [2].

Риск репутации – это существующий или потенциальный риск для поступлений и капитала, который возникает из-за неблагоприятного восприятия имиджа финансового учреждения клиентами, контрагентами, акционерами (участниками) или органами надзора. Это влияет на способность банка устанавливать новые отношения с контрагентами, предоставлять новые услуги или поддерживать существующие отношения [2].

Стратегический риск (strategic risk) – существующий или потенциальный риск для поступлений и капитала, который возникает из-за неправильных управленческих решений, ненадлежащее реализацию решений и неадекватное реагирование на изменения в бизнес - среде. Этот риск возникает вследствие несо-

местимости: стратегических целей банка; бизнес - стратегий, разработанных для достижения этих целей; ресурсов, задействованных для достижения этих целей; качества их реализации.

Ресурсы, необходимые для реализации бизнес - стратегий, могут быть как материальными, так и нематериальными. К ним относятся каналы взаимодействия и обмена информацией, операционные системы, сети предоставления услуг и продуктов и управленческий потенциал и возможности. Внутренние характеристики организации должны оцениваться с точки зрения влияния экономических, технологических, конкурентных, надзорных и других изменений внешней среды[2].

Управление рисками в банковской сфере, с точки зрения организационной структуры банка, должно происходить непрерывно и равномерно. Если обнаруживаются преимущества на каком-то одном или нескольких уровнях корпоративного управления, то может создаваться критическая ситуация в целом в банке. Например, неверная оценка кредитного риска в пользу улучшения финансовых показателей по настоянию высшего руководства банка ведет к формированию неадекватного

(заниженного) резерва, которого может быть недостаточно для возмещения ущерба при невозврате ранее ошибочно выданного кредита.

Риски являются неотъемлемой частью банковской деятельности, как в Украине, так и за ее пределами. Поэтому, эффективная организация процесса управления рисками должна быть одной из ключевых в конкурентных преимуществах банка.

Процесс управления рисками в банке состоит из 4 этапов: идентификация; квантификация; минимизация; мониторинг.

Основные принципы управления рисками в банке включают в себя комплексное управление и централизацию процесса управления всеми видами рисков, делегирование полномочий по принятию кредитного риска, эффективную поддержку бизнес - подразделений.

Подытоживая вышеизложенное, отметим, что эффективная организация системы риск - менеджмента является залогом надежного управления банком, что в свою очередь, способствует укреплению банковской системы Украины в целом и ускорению ее интеграции в международное банковское сообщество.

Список литературы:

- 1 Мамутов В. Про поєднання держрегулювання і ринкової саморегуляції // В.Мамутов//Економіка України. – 2006. – №1. – С. 59-65.
- 2 Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» / / Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104.
- 3 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» // Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559.
- 4 Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України// Постанова Правління Національного банку України від 2 серпня 2004 р. N 361
- 5 Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України // Постанова Правління Національного банку України від 30.04.2009 р. № 259.

Түйін
ЭКОНОМИКАНЫ ЖАҒАНДАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БАНКТИК
ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАСҚАРУ

В.П. Гмыря

*экономика ғылымының кандидаты, доцент
банк ісі кафедрасы*

*Украинаның Ұлттық банкі банк ісі Университеті (Киев қ.)
Черкассы банк ісі институты
Черкассы қ., Украина
e-mail: viktoryagmirya@ukr.net*

Банк ісінің қайрғы даму жағдайында банк тәуекелдерін басқару мәселелерінің маңызы арта түсуде. Мақалада банк тәуекелдерінің екі жақтылық сипатына көңіл аударылған. Автор банк тәуекелдерін екі топқа сыныптаған. Сонымен қатар осы екі топқа кіретін банк тәуекелдеріне сипаттама берген. Автор тәуекел-менеджмент жүйесін тиімді ұйымдастыру банкті сенімді түрде басқарудың кепілі екендігін тұжырымдайды.

***Түйінді сөздер:** банк тәуекелдерін басқару, банк тәуекелдерін басқару жүйесі, банк тәуекелдері, тәуекелдер түрлері.*

Summary

**MANAGEMENT BANK RISKS IN THE CONDITIONS
OF GLOBALIZATION OF ECONOMY**

V.P. Gmirya

Cand. Econ. Sci., associate professor

*chair of banking of the Cherkassk institute of banking
University of banking of National bank of Ukraine (Kiev)
Cherkassy, Ukraine*

e-mail: viktoryagmirya@ukr.net

In the conditions of modern development of banking, essential value is gained by a problem of effective management of risks of bank. The author classifies bank risks on two groups. Thus gives the characteristic to risks which are included into these groups. The author draws a conclusion that the effective organization of system the risk – management is pledge of a positive control of bank.

***Keywords:** management of bank risks, control system of bank risks, bank risks, risk types.*

УДК 336.77:338.43

ФИНАНСОВО-КРЕДИТНАЯ ПОДДЕРЖКА АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА УКРАИНЫ

В.П. Гмыря

кандидат экономических наук, доцент

*кафедра банковского дела Черкасского института банковского дела
Университета банковского дела Национального банка Украины (г. Киев)
г. Черкассы, Украина*

e-mail: viktoryagmirya@ukr.net

Аннотация

В статье рассмотрены формы финансового обеспечения аграрного производства. В рыночных условиях хозяйствования основными источниками финансирования хозяйственной деятельности являются собственные средства, заимствованные и привлеченные финансовые ресурсы. Определены основные проблемы, которые связаны с получением финансирования аграрной отрасли на микро и макроуровне.

Разработаны предложения по усовершенствованию механизма финансирования аграрного производства Украины.

Ключевые слова: *финансово-кредитная поддержка, аграрные производители, финансово-кредитные институты, государственная поддержка, производство.*

Аграрное производство Украины – одно из важнейших отраслей агропромышленного комплекса, от уровня, функционирования которого зависит состояние экономики и продовольственная безопасность государства, развитие внутреннего и внешнего рынков, материальный уровень жизни населения страны. Для Украины проблема обеспечения продовольственной безопасностью имеет одно из ключевых значений, что обусловлено, прежде всего, современным состоянием развития отечественного аграрного комплекса, наращивание производства которое происходит преимущественно экстенсивно. Ситуацию обостряет периодическое вмешательство государства в функционирование аграрного сектора, низкая финансовая поддержка производства, а также неопределенность земельного рынка. В то же время, благоприятные природно-климатические условия для выращивания большинства сельскохозяйственных культур и мощный человеческий потенциал позволяют Украине не только обеспечить собственную продовольственную безо-

пасность, но и стать активным и игроком на мировом рынке продовольствия. Поэтому необходимость формирования финансовой системы поддержки аграрного производства возможна при наличии инновационных технологий в обеспечении финансирования аграрных производителей. Также, одним из немаловажных факторов, влияющих на увеличение объемов финансирования, является фактор конкурентоспособности аграрных предприятий на внутреннем и внешнем рынках. Именно конкурентоспособность позволяет обеспечить аграрных производителей новыми рынками сбыта продукции, а, соответственно, и получением дополнительной прибыли, которая могла бы быть направлена на финансирование производства.

Проблемы финансового обеспечения развития аграрного сектора экономики занимают важное место в трудах ведущих украинских ученых, среди которых следует выделить работы М.Демьяненко, Е. Гудзь, П.Саблук, М.Малика, П.Лайка, И.Лукинова, В. Онегиной, Ю.Лузанаи других. Однако отдельные воп-

росы дальнейшего совершенствования финансового механизма развития аграрного сектора в современных условиях хозяйствования недостаточно изучены и требуют основательного исследования. Перспективным направлением исследований является определение векторов влияния финансового рынка на аграрный сектор и стимулирования его развития финансовыми институтами.

Аграрное производство является одним из самых рискованных видов предпринимательской деятельности. Риск аграрного бизнеса определяют такие факторы, как: сезонность производства, зависимость от погодных и климатических условий, длительный период оборота капитала, большая сложность изменения

ассортимента продукции и технологии, ряд других причин. Данное утверждение справедливо для аграрного производства всех стран. Особо крупные риски несет аграрное производство тех стран, экономики которых развиваются или находятся в процессе трансформации. Аграрные реформы и становления рыночных отношений, изменение форм собственности и форм хозяйствования значительно увеличивают степень неопределенности социально-экономических процессов в аграрной бизнес-среде.

В условиях, которые сложились в рыночной экономике, финансовая деятельность аграрных производителей формируется под влиянием определенных качественных и количественных факторов (рис.1).

Рис. 1 – Факторы, которые влияют на финансовую деятельность аграрных производителей

Актуальность вопроса развития финансовых институтов очевидна для любого социально-экономической системы. Развитые или трансформационные национальные хозяй-

ства всегда решают дилемму эффективного использования финансовых ресурсов. Именно финансовое обеспечение выполняет роль действенного стимулятора экономического раз-

вития. Перемещение временно свободных средств между секторами национального хозяйства позволяет направлять хозяйственную активность в наиболее актуальном направлении удовлетворения общественных потребностей. Скорость движения финансовых ресурсов между хозяйственными субъектами, обладающими их избытком, и теми, которые требуют финансового обеспечения развития, определяет эффективность функционирования экономики[1].

Перемещение финансовых ресурсов между хозяйственными субъектами в условиях современного рыночного хозяйства осуществляется с помощью развитой системы

финансовых институтов. Уровень развития финансовых институтов и функционирования системы связей между ними является ключевым фактором роста национальной экономики. Таким образом, исследование институциональной структуры рынка позволяет выявить возможности и перспективы развития экономической системы и предложить действенные стимулы оживления экономической деятельности.

Реализация финансовой деятельности возможна за счет различных источников формирования финансового обеспечения аграрного производства в Украине, среди которых выделим следующие(рис.2).

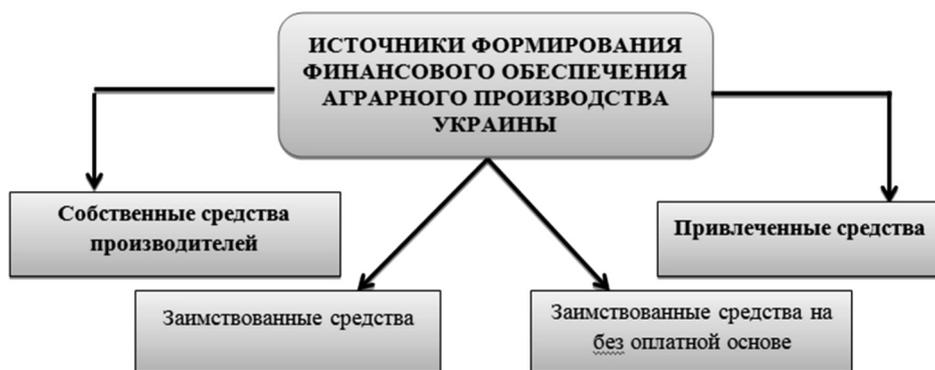

Рисунок 2 – Источники формирования финансового обеспечения аграрного производства Украины

Собственные средства аграрных производителей составляют около 56% всех средств, которые вовлечены в хозяйственную деятельность. Источниками собственных средств является амортизационные отчисления и прибыль от основной деятельности производителя.

С принятием Налогового кодекса Украины в 2010 году и с целью поддержки аграрного сектора экономики, а также уменьшения налогового давления на аграрных товаропроизводителей предусмотрены специальные режимы налогообложения:

- фиксированный сельскохозяйственный налог;
- специальный режим налогообложения налогом на добавленную стоимость.

Фиксированный сельскохозяйственный налог взимается с единицы земельной площади в процентах ее нормативной денежной оценки и уплата которого заменяет уплату следующих налогов и сборов:

- налога на прибыль предприятий, включая авансовый взнос при выплате дивидендов;
- земельного налога на земли,

которые используются для ведения аграрного товаропроизводства;

- сбора за специальное использование воды;

- сбора за осуществление некоторых видов предпринимательской деятельности (в части осуществления торговой деятельности).

Все прочие налоги и сборы уплачиваются на общих основаниях, включая единый социальный взнос на социальное страхование.

Специальный режим налогообложения налогом на добавленную стоимость действует до 1 января 2018 года. В случае избрания специального режима налогообложения предприятия перечисляет подлежащую уплате сумму налога на добавленную стоимость не в бюджет, а на специальный банковский счет. Эта сумма может использоваться предприятием в обычном порядке в качестве налогового кредита; остаток, в случае наличия, не перечисляется в бюджет, а может использоваться для других производственных целей.

Данная система налогообложения позволяет аграрным производителям более эффективно использовать собственные средства в процессе хозяйственной деятельности.

Заемствованные средства на безоплатной основе занимают главное место в поддержке аграрного производства Украины. К ним относятся финансовые ресурсы государственного бюджета и Минагрополитики и продовольствия Украины.

В настоящее время, рассматривая вопрос государственной поддержки агропродовольственного сектора экономики, необходимо отметить, что государственное регулирование может быть прямым, условно-прямым и косвенным. Форма прямой бюджетной поддержки предусматривает предоставление субсидий на сельскохозяйственное производство и материально-технические ресурсы; субсидирование краткосрочного и

инвестиционного кредитования предприятий и организаций АПК; предоставление субсидий на компенсацию части затрат товаропроизводителей на страхование урожая сельскохозяйственных культур; субсидии на расходы капитального характера, лизинги др. Условно-прямая бюджетная поддержка направлена на укрепление производственного потенциала и позиций на потребительском рынке через опосредованные формы для обеспечения благоприятных организационно-экономических условий функционирования аграрного сектора. Среди них государственные закупки через Аграрный фонд, Таможенно-тарифное регулирование, поддержка поставщиков энергетических и материально-технических ресурсов; создание оптовых рынков, реализации государственных программ и общенациональных проектов, на которые могут использоваться и средства внебюджетных фондов, социальная поддержка села и т.д.

Форма косвенной бюджетной поддержки заключается в осуществлении закупок сельхозпродукции и продовольствия для государственных нужд; регулировании производственного рынка, посредством проведения закупочных и товарных интервенций с зерном; защиты экономических интересов товаропроизводителей при осуществлении внешнеэкономической деятельности в сфере АПК и др. К этой форме можно отнести поддержку аграрной науки, развитие социальной сферы и сельских территорий и тому подобное [2].

Процесс финансирования сельского хозяйства Украины из средств государственного бюджета в течение многих лет характеризуется неэффективностью и несовершенством распределения. Для этого следует проанализировать расходы госбюджета Украина за 2011–2014 гг. Направлены на развитие АПК (табл. 1).

Таблица 1

Динамика расходов общего фонда
Государственного бюджета Украины

Показатели	2011	2012	2013	2014
Расходы государственного бюджета, всего, млрд. грн.	342,79	413,6	419,8	436,8
Министерство АПиП, млрд. грн.	10,5	8,6	8,4	6,8
% к общему объему расходов	3,06	2,08	2,0	1,56

Законом Украины «О Государственном бюджете Украины на 2014 год» предусмотрено 436,8 млрд. грн. расходов Госбюджета, а это на 17 млрд. грн. больше уровня прошлого года (табл. 1), но на сельское хозяйство бюджетом выделяется 1,6% (6,8 млрд. грн.) от запланированного расходной части, что означает уменьшение финансирования на 1,6 млрд. грн. или 19,05% по сравнению с предварительно утвержденным бюджетом на 2013 год [3]. Объем расходов на развитие отрасли характеризовался существенным сокращением в 2009-2010 гг. Наименьшей была сумма расходов на финансирование аграрного сектора в 2010 г. и составила 5,8 млрд. грн.

Для сравнения, из общего бюджета Европейского Союза 140 млрд. евро в 2009 году было выделено 57 млрд. евро или 41% бюджета. В 2012 году ЕС выделил почти 83 млрд. евро аграриям, что составляло 20% всех доходов сельхозпроизводителей. В бюджете ЕС на 2013 год, который составлял примерно 158,5 млрд. евро, на сельское хозяйство, развитие села и поддержку фермерства направлено 42 млрд. (27%). Это при том, что АПК ЕС генерирует всего 1,22% его валовой продукции, а украинские аграрии - 10% валового продукта страны [4].

По состоянию на 31.12.2014 Государственной казначейской службой Украины исполнителям бюджетных программ направлено всего - 3419,4 млн. гривен

Специальный фонд государственного бюджета Украины «О Государственном бюджете Украины на 2014 год» (с изменениями) Минагрополитики и продовольствия Украины были предусмотрены расходы в объеме 2524,7 млн. грн, из них на поддержку развития предприятий АПК - 2424,7 млн. грн (96,0% от общего объема). По состоянию на 31.12.2014 Государственной казначейской службой Украины направлено 776,9 млн. грн, в том числе:

- Аграрному фонду Украины - 179,0 млн. грн за КПКВК:

- 2801250 «Расходы Аграрного фонда, связанные с комплексом мероприятий по хранению, перевозке, переработке и экспорту объектов государственного ценового регулирования государственного интервенционного фонда» - 9,99 млн. грн;

- 2801560 «Формирование государственного интервенционного фонда Аграрным фондом, а также закупки материально-технических ресурсов для нужд сельскохозяйственных товаропроизводителей» - 79,1 млн. гривен.

Кроме того с:

- предоставление кредитов фермерским хозяйствам - 27,4 млн. грн;

- государственной поддержки отрасли животноводства - 524,7 млн. грн;

- с государственной поддержки развития хмелеводства, овощеводства, закладки молодых садов, виноградников и ягодников и надзора за ними - 45,2 млн. грн. [5]

Таким образом, государственная поддержка является неотъемлемой частью государственного регулирования и представляет собой совокупность различных финансовых рычагов и инструментов льготного и безвозмездного финансирования предприятий.

Выбор определенной формы государственной поддержки должен осуществляться на основе аргументированного подхода к развитию той или иной отрасли аграрного производства. Усилия государства по поддержке развития сельских территорий должны быть направлены на сочетание форм поддержки доходов и технического развития производителей, что в свою очередь позволит стать основой аграрной политики и главным ориентиром при формировании экономического механизма государственного воздействия на аграрный сектор.

Привлеченные средства имеют наибольшее влияние на деятельность

аграрных производителей. Собственно, для украинского финансового рынка банковское кредитование фактически является сферой привлечения инвестиций. Опыт европейских стран свидетельствует о том, что коммерческие банки тоже отыгрывают важную роль в финансировании развития аграрного сектора. Доля коммерческих банков, задействованных в агрокредитовании, колеблется от 32% в США, до 8% в Германии и чуть больше 2% во Франции [6]. Формирование адекватного механизма кредитного обеспечения аграрного сектора является базовой предпосылкой продолжения развития, модернизации субъектов сельского хозяйства, а стабилизация их финансово-экономического состояния в значительной степени зависит от успешного решения определенной проблемы.

Данные табл. 2 позволяют сделать общие выводы о существующей зависимости предприятий агросферы от заимствованных финансовых ресурсов.

Таблица 2

Динамика основных показателей кредитного обеспечения сельскохозяйственного производства Украины в 2010–2013 гг.

Показатели	2010	2011	2012	2013
Привлечено банковских кредитов с/х предприятиями, млрд. грн.	9,6	12,5	13,5	11,4
Валовая продукция с/х, млрд. грн.	100,5	118,1	123,6	127,9
Удельный вес объемов кредитов в стоимости валовой продукции с/х, %	9,5	10,5	10,9	8,9

По данным таблицы можно сделать вывод, что процесс кредитного обеспечения сельхоз производителей в Украине не получил стабильной тенденции и имеет циклический характер. Кредитным учреждениям страны необходимо отработать единый критерий определения объемов кредитования аграрной отрасли. Нет единого мнения относительно оптимального объема привлеченных кредитных ресурсов, их доли в объеме

валовой продукции сельского хозяйства. Объем кредитов, привлеченных сельхозпредприятиями, не должен превышать 40% объема валовой продукции сельского хозяйства. Превышение этой предельной границы может привести к нарушению цикла процесса воспроизводства.

Экономический кризис и высокие кредитные ставки привели к сужению кредитного портфеля предприятий АПК. По состоянию на

01.01.2015 г. 2267 предприятий аграрного производства привлекли кредиты общим объемом более 11 млрд. грн, что на 3,1 млрд грн меньше, чем на соответствующую дату 2013 (14,1 млрд. грн) в том числе: почти 7,9 млрд. грн-краткосрочные, 2 млрд грн-среднесрочные и 1,1 млрд. грн-долгосрочные кредиты. Процентные ставки, под которые привлекались кредиты в 2014 году, в среднем по Украине, составили в национальной валюте 22–25% годовых [7].

Еще одним источником финансирования аграрного производства является агрострахование. Так, по результатам 2013 г. рынок агрострахования показал рост по сравнению с периодом 2010–2012 гг. В 2013 г. застрахованные площади достигли 869 тыс. га. – максимума за последние 5 лет. Одновременное уменьшение количества заключенных договоров (с 1936 в 2012 г. до 1722 в 2013 г.) может свидетельствовать о повышенном интересе более крупных сельскохозяйственных предприятий к агрострахованию.

Общая сумма собранных страховыми компаниями в 2013 г. премий составила 135,4 млн грн, что на 3,8% больше показателя 2012 г. Это частично связано со снижением средних ставок премии по рынку на 0,67%. Такая невысокая средняя ставка премии объясняется тем, что компании, активные в сегменте добровольного агрострахования, продолжали конкурировать в цене снижая собственные тарифы. Суммарно страховые компании выплатили около 13,08 млн. грн возмещений по договорам страхования, а средняя убыточность рынка агрострахования в 2013 года составила 9,7% [8].

Заемствованные средства в аграрный сектор Украины по результатам 2013 года составили около \$230 млн (163 млн евро). Главным международным инвестором стал Европейский банк реконструкции и развития. При этом, как отмечают в ЕБРР, если 5–7 лет назад размер среднего займа был 40–50 млн евро,

то сейчас эта сумма уменьшилась до 15–20 млн евро. Учитывая данную ситуацию, доля ЕБРР в долговом финансировании любого проекта составляет порядка 35–40% [9].

Учитывая сложившуюся ситуацию на финансовом рынке Украины в направлении поддержки аграрного производства можно сделать выводы о том, что на сегодняшний день объемы финансовой поддержки значительно сократились, и это, в свою очередь, привело к снижению рентабельности производителей аграрной продукции, а также, сокращения объемов производимой продукции.

Основными перспективными инновационными мероприятиями поддержки аграрных производителей могут быть:

- кредитование аграриев под залог земельных участков и имущества, что позволит максимально использовать ресурсный потенциал села и повысить экономическую эффективность производства;

- важной предпосылкой активизации банковского кредитования аграрных производителей является адекватная оценка эффективности использования займов. Так, для исполнения оборотных средств лучше использовать кредитную линию (покупать все необходимое ежесезону, авыплачивать кредит – после того, когда производитель получит прибыль), для финансирования текущей деятельности можно взять овердрафт, а для обновления основных средств – среднесрочные кредиты;

- учитывая, что за последнее время поддержка с государственного бюджета распределялась между аграрными производителями неэффективно (большие производители аграрной продукции получали больше финансовой поддержки, нежели средний и малый бизнес), необходимо обратить внимание на малый и средний бизнес, потому что он занимает большую часть в аграрном секторе Украины и может быть более прибыльным;

- проведение мониторинга за качеством использования финансовых ресурсов как на уровне государственных программ поддержки, так и на уровне инвесторов, расширение границ интеграции в аграрном секторе, поддержки прибыльности и рентабельности производства аграрной продукции;

- использование инновационных разработок в сфере аграрного производства, что позволит сократить затраты на производство продукции, а также повысить качество производимой продукции;

- создание специализированных инвестиционных финансово-кредитных учреждений, которые будут непосредственно заниматься вопросом привлечения инвестиционных ресурсов как отечественных, так и зарубежных инвесторов на выгодных условиях;

- для Украины большой интерес должен составлять зарубежный опыт в вопросе создания специализированного государственного банка, который бы занимался вопросом предоставления кредитов аграрным товаропроизводителям под низкие процентные ставки и на более длительный период.

Список литературы:

- 1 Базилевич В.Д. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 5 – 11.
- 2 Антонов, А. В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=440>. – Назва з екрана. (Дата звернення 20.01.2015).
- 3 Закон України «Про державний бюджет України на 2014 рік». – № 719-VIII від 16.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140719.html.
- 4 Лебідь В.С. Бюджетне фінансування аграрного сектору України: аналіз, проблеми, шляхи удосконалення/В.С.Лебідь//[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2014/797-1420812802.pdf>
- 5 Стан фінансування АПК у 2014 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/en/node/15506>
- 6 Коробейников М. Зарубежная практика кредитования сельского хозяйства / М. Коробейников // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2010. – № 4. – С. 84-88.
- 7 Фінансово-кредитне забезпечення станом на 26.12.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/15475>
- 8 ТОП 8 лідерів агрострахування України 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://latifundist.com/rating/top-8-strahovyh-kompanij-kotorye-rabotayut-v-ark>
- 9 ТОП 5 інвестицій ЕБРР в український АПК 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://latifundist.com/rating/top-5-investitsij-ebrr-v-ukrainskij-ark>

Summary

FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT OF AGRARIAN PRODUCTION OF UKRAINE

V.P. Gmirya

*Candidate of Economic Sciences, associate professor
chair of banking of the Cherkassk institute of banking
University of banking of National bank of Ukraine (Kiev)
Cherkassy, Ukraine
e-mail: viktoryagmirya@ukr.net*

In thesis forms of financial support for agricultural production are described. The main problems that associated with improving of industry financing are examined. Proposals of improving the financing of agricultural production in Ukraine were made.

Keywords: *financial and credit support, agricultural producers, financial and credit institutions, government support, production.*

Түйін
УКРАИНАНЫҢ АГРАРЛЫҚ ӨНДІРІСІН
ҚАРЖЫЛАЙ-КРЕДИТТІ ҚОЛДАУ

В.П. Гмыря

экономика ғылымының кандидаты, доцент

банк ісі кафедрасы

Украинаның Ұлттық банкі банк ісі Университеті

Черкассы банк ісі институты (Киев қ.)

Черкассы қ., Украина

e-mail: *viktoryagmirya@ukr.net*

Мақалада аграрлық өндірісті қаржылай қамтамасыздандырудың түрлері қарастырылған. Нарықтық экономика жағдайында шаруашылық қызметін қаржыландырудың негізгі көздері болып өзіндік қорлары, қарызға алған жәнәсырттан тартылған қаражаттар болып табылады. Микро- және макродеңгейдегі аграрлық саланы қаржыландырудағы басты мәселелер анықталған.

Украинаның аграрлық өндірісін қаржыландыру механизмін жетілдіру туралы ұсыныстар жасалған.

Түйінді сөздер: *қаржылай-кредитті қолдау, аграрлық өндіріс, аграрлық өндірушілер, қаржы-кредит институттары, мемлекеттік қолдау, өндіріс.*

УДК 338.5

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ПРОБЛЕМНЫМИ КРЕДИТАМИ

И.А. Рустемов

профессор, к.т.н.

Алматинская академия экономики и статистики

г. Алматы, Казахстан

М.К. Сулейменов, Т.Т. Тамашев

магистранты Университета Международного Бизнеса

г. Алматы, Казахстан

e-mail: kipchak54@mail.ru

Аннотация

В статье раскрывается сущность механизма управления проблемными кредитами и пути его совершенствования. Указывается на необходимость проведения банкам комплекса мероприятий для построения эффективной системы управления качеством кредитного портфеля. Необходимо учесть, что во многом качество кредитной деятельности зависит от качества управления кредитными рисками. Указано на активное внедрение банками новых систем риск-менеджмента, скоринговых программ. Авторы делают вывод о том, что управление кредитными рисками является составной частью стратегического плана, вытекающими отсюда задачами.

***Ключевые слова:** проблемные кредиты, кредитные риски, качество кредитного портфеля, управление кредитными рисками,*

Банковское сообщество, как и мировое, в последнее время интенсивно ведет поиск новых, более совершенных путей управления кредитными рисками как на уровне конкретного банка, так и на уровне регулирования рисков органами надзора.

Банкам в целях построения эффективной системы управления качеством кредитного портфеля необходимо обеспечить проведение комплекса мероприятий, в частности:

формирование кредитного портфеля в соответствии с выбранной стратегией кредитования, периодически корректируемой на рыночную ситуацию, а также удовлетворяющего оптимальным показателям кредитного риска, ликвидности и рентабельности;

проведение подбора квалифицированного персонала, который будет

выполнять свои функции под руководством опытных менеджеров при наличии четкой мотивации труда;

возложение на руководство банка ответственности за формирование в банке кредитной культуры, позволяющей выполнять поставленные цели;

разработки четкого механизма по исследованию рынка, управлению продаж, подготовке персонала, идентификации потенциальных клиентов и анализа перспектив их кредитования;

проведение постоянного мониторинга кредитных активов, учитывая относительную нестабильность кредитного портфеля, в первую очередь, на предмет выявления ухудшающихся кредитов и отказа от них (вызывающий опасение кредит нужно выявить до его перехода к разря-

ду проблемного – чтобы своевременно принять решение о сохранении или прекращении кредитных отношений);

достижение устойчивой рентабельности за счет регулирования концентрации кредитов и определения целевых показателей кредитования таких, например, как максимальный уровень объема проблемных кредитов от общего объема текущих кредитов;

установление лимитов максимального объема кредитов с просрочкой по платежам (в разбивке по срокам просрочки);

установление лимитов максимального объема кредитов, проценты по которым не выплачиваются;

установление лимитов максимального объема убытков от списания проблемных кредитов;

регулярное проведение анализа ретроспективного и текущего состояния кредитного портфеля для своевременного информирования руководства банка об отступлениях от стратегии кредитования и формирования объективной управленческой информации.

Рассматривая проблему улучшения качества управления кредитным портфелем, важно понимать, что во многом качество кредитной деятельности зависит от качества управления кредитными рисками.

Основной проблемой управления кредитными рисками в современных условиях являются отсутствие системы всестороннего и глубокого анализа кредитного процесса, солидной методологической базы и принятие неправильных управленческих решений в условиях неполной информации.

Из-за потенциально опасных для кредитной организации последствий кредитного риска важно регулярно осуществлять всесторонний анализ процессов оценки, администрирования, наблюдения, контроля, возврата кредитов, авансов, гарантий и прочих инструментов.

На современном этапе в стране улучшаются условия кредитования благодаря совершенствованию национального законодательства в области кредитных рисков и залога. Весьма значимым фактором повышения уровня управления кредитным риском является доступность кредитной информации. Для этого в Республике Казахстан создано и уже работает Бюро кредитных историй. Функционирование данного института направлено на снижение кредитных рисков, укрепление платежной дисциплины физических и юридических лиц путем повышения их заинтересованности в надлежащем исполнении обязательств перед банками. Наличие объективной информации о кредитополучателях позволяет более четко идентифицировать риски кредитования, что повышает устойчивость кредиторов[1].

При экстенсивной кредитной политике и ориентации на беззалоговые виды кредитования для банков особенно актуальной становится проблема управления высоким уровнем кредитных рисков. Банки начинают активно внедрять новые системы риск-менеджмента, изыскивать источники финансирования под их формирование на фоне общего стремления к диверсификации и повышению качества кредитных портфелей.

Разработка эффективной системы риск-менеджмента позволяет банку повлиять на уровень кредитных рисков в долгосрочной перспективе. В коротком периоде внедрение новых инструментов управления рисками связано с достаточно большими издержками, из-за чего не все участники рынка спешат заняться созданием такого механизма и предпочитают внедрять только те элементы, наличие которых требует законодательство.

Эффективная система риск-менеджмента предполагает: наличие комплексной системы управления рисками, портфельный подход к уп-

равлению рисками, измерение и прогнозирование рисков, управление соотношением риск-доходность, эффективную систему внутреннего контроля. В основе риск-менеджмента лежат целенаправленный поиск и организация работы по снижению степени риска, искусство получения и увеличения дохода в неопределенной хозяйственной ситуации. К тому же риск-менеджмент представляет собой систему управления рисками и экономическими, точнее, финансовыми отношениями, возникающими в процессе этого управления.

Управление кредитным риском подразумевает анализ на уровне совокупного кредитного портфеля, отдельного заемщика, продукта, операции и должно осуществляться системно и комплексно во взаимосвязи с другими видами рисков. Эффективный менеджмент кредитного риска является необходимым и достаточным условием для создания развитой системы управления рисками, имеющей существенное значение для долговременного успеха кредитной организации. Залогом реализации успешного менеджмента любого объекта является неукоснительное следование выработанным принципам. К принципам управления кредитным риском следует отнести: целостность, интеграцию, открытость, иерархичность строения, структуризацию, эффективность, регламентированность, приоритетность, согласованность, информированность.

Наиболее популярным инструментом мониторинга кредитоспособности кредитополучателей и снижения кредитных рисков стало внедрение скоринговых программ. Их использование продиктовано масштабом и динамикой развития определенных сегментов кредитования, в частности, кредитования физических лиц. Они позволяют добиться минимизации расходов за счет сокращения затрат на экспертов, выполняю-

щих аналогичную работу, плюс нивелировать некоторую степень субъективности, присущую экспертным оценкам[2,3].

При разработке скоринговой модели банк оказывается перед выбором: приобретать готовые системы оценки, базированные на западных моделях, либо использовать собственные статистические данные. Второй путь, естественно, надежней, но небольшой временной период развития операций по розничному кредитованию не дает пока возможности создать достаточно объемную статистическую базу. Ситуацию в целом должно улучшить развитие института бюро кредитных историй.

Сейчас практически все кредитные организации применяют скоринг для оценки кредитополучателей при беззалоговом кредитовании и автокредитовании. Экспертные оценки распространены в сегменте ипотечного кредитования, но темпы развития этой сферы бизнеса у ряда банков стимулируют их к внедрению скоринговых программ уже и для кредитов на покупку недвижимости на небольшие суммы.

Имеет особое значение диверсификация кредитного портфеля по срокам, поскольку процентные ставки по ссудам разной срочности подвержены постоянным колебаниям. Кроме того, уровень индивидуального кредитного риска банка, как правило, увеличивается по мере увеличения срока кредита. В случае ориентации банка на долгосрочное кредитование полезным считается включение в кредитный портфель краткосрочных ссуд, которые сбалансировывают его структуру.

Отраслевая диверсификация предполагает распределение кредитов между клиентами, которые осуществляют деятельность в разных областях экономики. Для снижения общего риска кредитного портфеля решающее значение имеет отбор областей, которые осуществляются по

результатам статистических исследований. Наилучший эффект достигается, когда заемщики работают в областях с противоположными фазами колебаний делового цикла. Если одна область находится на стадии экономического роста, то другая переживает стадию спада, а с течением времени их позиции изменяются на противоположные. Тогда снижение доходов от одной группы клиентов компенсируется повышением доходов от другой группы, которые помогает стабилизировать доходы банка и существенно снизить риск.

Географическая диверсификация предполагает распределение кредитных ресурсов между заемщиками, которые находятся в разных регионах, географических территориях, странах с разными экономическими условиями. Географическая диверсификация как метод снижения кредитного риска доступна лишь большим банкам с разветвленной сетью филиалов и отделений на значительной территории. Это помогает нивелировать влияние климатических и погодных условий, политических и экономических потрясений, которые влияют на кредитоспособность заемщиков [2,4].

Метод диверсификации следует применять осторожно, опираясь на статистический анализ и прогнозирование, учитывая возможности самого банка и, прежде всего, уровень подготовки кадров. Диверсификация требует профессионального управления и глубокого знания рынка. Именно поэтому чрезмерная диверсификация приводит не к уменьшению, а к увеличению кредитного риска.

В системе управления кредитными рисками значимое место занимает создание банками резерва на возможные потери по ссудам.

Резерв создается в соответствии с принципом осторожности и не позволяет банку распределить часть прибыли, которая может потребо-

ваться для покрытия потерь по ссудам в будущем. Отчетные данные банков позволяют сделать вывод о том, что эта часть прибыли, не израсходованная на другие цели, а существующая в виде резерва на возможные потери по ссудам, весьма значительна (40 – 80%), а у многих банков вовсе не часть, а сумма, в несколько раз превышающая балансовую прибыль банка.

В связи с этим необходимо переосмыслить концепцию формирования резерва на возможные потери по кредитам. Мировая банковская практика исходит из того, что создаваемые резервы должны покрывать ожидаемые потери, рассчитанные исходя из статистического (вероятностного) уровня возможных потерь. Такой подход позволяет создавать резервы по группам заемщиков с одинаковыми характеристиками относительно возможного невозврата кредитов (дефолта). Это позволяет использовать накопленный опыт по кредитованию субъектов экономики и заметно упрощает технику формирования резервного фонда.

Не вполне оправданным является недостаточное развитие такого способа обеспечения, как страхование заемщиком кредитных рисков в страховой организации. Во всем мире страхование является приемлемым обеспечением кредита, поскольку страховые риски передаются в специализированную организацию, а не концентрируются в кредитной организации. Квалификация таких ссуд органами надзора как необеспеченных зачастую искусственно ухудшает характеристику кредитного портфеля банка, требует при определенных условиях большего резерва.

Для адекватной оценки стоимости залога необходимо учитывать будущую динамику народнохозяйственной конъюнктуры, т.е. принятие микроэкономических решений зависит от макроэкономической ситуации. Это предопределяет необхо-

димось проведения кредитными институтами макроэкономических прогнозов для разработки эффективной кредитной политики.

Так же возникает довольно сложная задача по определению кредитором срока, на который целесообразно выдавать кредит. Данный период должен быть выбран так, чтобы цена залога на момент погашения кредита не была слишком низкой, в противном случае риск невозврата кредита резко возрастает. Проблема определения оптимального срока кредитования особенно обостряется в условиях высокой инфляции, так как сильный незапланированный рост цен может полностью «съесть» процент за кредит, что равносильно финансовым потерям банка.

Однако даже при осознании необходимости учета эффекта рефлексивности в цепочке «кредит-залог» полностью устранить финансовые риски при кредитовании не удастся. Это связано со следующими проблемами, с которыми сталкиваются банковские аналитики:

сложностью прогнозирования цены залога, так как для этого необходимо идеальное знание развития соответствующего товарного рынка (в ряде случаев в качестве залога может использоваться портфель ценных бумаг, что предполагает работу банковских аналитиков на фондовом рынке для изучения и прогнозирования динамики котировок соответствующих акций);

невозможностью точного прогнозирования периодичности кредитно-регуляторного цикла (в ряде случаев не удастся идентифицировать даже характер текущей фазы экономической динамики);

неопределенностью инфляционной динамики, которая зависит от мер системы государственного регулирования.

Немаловажным этапом в управ-

лении кредитом, прежде всего долгосрочным, является мониторинг кредитного риска – осуществление банковского контроля за исполнением условий кредитного соглашения. Мониторинг риска – это процесс отслеживания изменения кредитоспособности заемщика и определение того, какие действия необходимо предпринять в случае возникновения проблем. Банк осуществляет мониторинг с момента выдачи ссуды с целью убедиться, что качество кредита не изменилось в худшую сторону. В этих целях работники банка проводят контрольные проверки целевого использования кредита; процесса реализации проекта, финансового состояния заемщика на основе ежемесячной финансовой отчетности, отчетов о движении денег, предоставленных заемщиком, а также проверку наличия и состояния обеспечения по кредиту.

Практика деятельности отечественных банков показывает, что доля краткосрочных кредитов в кредитных портфелях отечественных банков является преобладающей. Зачастую банки, владея достаточным количеством денежных средств, опасаются размещать их в промышленный сектор из-за высокой степени риска и недоверия банкиров к предприятиям промышленности[5].

Таким образом, стратегия банка по вопросам управления кредитными рисками является составной частью стратегического плана развития банка, одной из основных задач которого является поддержание оптимального качества активов и эффективное управление рисками, а также, выстраивание и укрепление системы кредитного риск-менеджмента, внедрение института кредитных риск-менеджеров в филиалах. Такая работа делает управление качеством ресурсной базы банков одним из основополагающих элементов в организации банковского менеджмента.

Список литературы:

- 1 Лисак Б.И. О системах комбинированных показателей для оценки банками финансовой устойчивости и вероятности банкротств потенциальных заемщиков, «Банки Казахстана», №3, (153), 2010 год.
- 2 Общая теория кредита и денег. Учебник под ред. Жукова Е.Ф., Москва, 2009 год.
- 3 Банковское дело: учебник / ред.У.М. Исакаов. – Алматы: Экономика, 2011. – 552 с.
- 4 Кудайбергенова Л.Ж. Современные особенности политики контроля потерь при управлении кредитными рисками в коммерческих банках. Журнал «КазЭУхабаршысы», № 5, 2008 г.
- 5 Питер С. Роуз. Банковский менеджмент, Москва, 1997 год.

Түйін

ПРОБЛЕМАЛЫ КРЕДИТТЕРДІ БАСҚАРУ МЕХАНИЗМІН ЖЕТІЛДІРУ

И.А. Рустемов

профессор, т.ғ.к.

Алматы экономика және статистика академиясы

Алматы, Қазақстан

М.К. Сулейменов, Т.Т. Тамашев

магистранттар

Халықаралық Бизнес Университеті

Алматы, Қазақстан

e-mail: kipchak54@mail.ru

Мақалада проблемалы кредиттерді басқару механизмінің мәні ашылған. Кредитті портфельдердің сапасын басқарудың тиімді жүйесін құру үшін банктердің кешенді шаралар жүргізуі қажеттігіне баса көңіл аударылған. Банктердің тәуекел-менеджмент, скоринг бағдарламаларды белсене кіргізіп жатқанына тоқтала келіп, авторлар кредитті тәуекелді басқарудың стратегиялық жоспардың құрамды бөлігі екенін тұжырымдайды.

Түйінді сөздер: проблемалы кредиттер, кредиттік тәуекелдер, кредиттік портфельдің сапасы, кредиттік тәуекелдерді басқару.

Summary

IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF MANAGEMENT PROBLEM CREDITS

I.A. Rustemov

professor, Cand. Tech. Sci.

Almaty academy of economy and statistics

Almaty, Kazakhstan

M.K. Suleymenov., T.T. Tamashev

undergraduates of University of the International Business

Almaty, Kazakhstan

e-mail: kipchak54@mail.ru

In article the essence of the mechanism of management of the problem credits and ways of its improvement reveals. It is indicated the need of carrying out to banks of a complex of actions for creation of an effective control system of quality of a credit portfolio. Banks actively enter new control systems of credit portfolios. Authors draw a conclusion that management of credit risks with adequate tasks is a component of the strategic plan.

Keywords: problem credits, credit risks, quality of a credit portfolio, management of credit risks.

УДК 336

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘНІ МЕН ҚАРЖЫЛАНДЫРУ КӨЗДЕРІ

А.К. Омарова

э.ғ.к., доцент

Т. Рысқұлов атындағы Жаңа Экономикалық университеті,

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: aizhan776@mail.ru

Е.Г. Бондаренко

аға оқытушы

Т. Рысқұлов атындағы Жаңа Экономикалық университеті,

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: abel0230@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада елдің экономикасының дамуындағы инвестициялық жобалардың жүзеге асырудың мәні және маңыздылығы қарастырылған. Инвестициялаудың түрлеріне сипаттама берілген. Инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздері көрсетіліп, анықталған. Сонымен қатар Қазақстан тәжірибесінде инвестициялаудың көптеген түрлерін қолдану туралы қорытындылар жасалған.

Түйінді сөздер: инвестиция, инвестициялық жоба, инвестициялау көздері, өзін-өзі қаржыландыру, бюджеттік қаржыландыру, несиелеу, портфельдік инвестициялау.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылдың жолдауында: «Біздің міндетіміз – әлемдік қоғамдастық алдында қазақстанды инвестициялар үшін тартымды орын ретінде көрсету, маңызды салаларға инвесторларды белсенді түрде тарту керек» – деп атап көрсеткен. Осыған сәйкес «Қазақстан-2050» стратегиялық бағдарламасында экономиканы реформалаудың негізгі тұжырымдамалық принциптері қалыптастырылған. Сол құжаттың басты ұстанымы – нарықтық қатынас кезінде мемлекеттің экономикасын нығайту және жоғары деңгейде шетел инвестициясын тарту болып табылады [1].

Инвестициялық жоба – бұл жаңа өндірістерді құруға, әрекеттегі өндірісті кеңейту және жаңартуға салынатын инвестицияларды көздейтін шаралардың кешені.

Әдістемелік тұрғыда бүкіл инвестициялық кеңістікке тән бәсекеге қабілеттіліктің айрықша индикаторларын, оның негізгі құрастырушылары- инвестициялық әлеуеттің және олардың нақты шығу көздерін анықтау қажет. Көптеген экономикалық жүйелерде қолданылатын экономиканың көп салалы инвестициялық аясы анықталған бірақ нақты бәсекеге қабілетті ортаға кіру үшін оның белгілерін анықтау қажет ол негізгі әлеуетінің белгілі-бір саласын тиімді іске қосуға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде қазіргі экономиканың инвестициялық әлеуетінің қаржылық көздерін және оны пайдалану тиімділігін бағалаудың әдістемелік құралдарын қайта қарауды талап етеді.

Жобаның бизнес идеясы бірінші тексерілімнен өткенен кейін, оң немесе теріс деген тиянақты шешім

кабылдауға болғанға дейін оны ары қарай дамыту керек. Бұл кезеңде жоба жоспарының барлық бағыттарында – коммерциялық, техникалық, қаржылық, экономикалық, институционалдық және т.б. – оны бірте-бірте нақтылау мен жетілдіру талап етіледі. Жобаның жекелеген міндеттерін шешу үшін бастапқы ақпараттарды өздеу немесе жинақтау аса маңызды болып табылады. Жобаның сәтті іске асуы жобаны талдау процесінде пайда болатын мәліметтерді дұрыс өңдей алуға және бастапқы ақпараттардың шыннайылығына тәуелді екенін түсіну керек.

Қарастырылып отырған тақырыптың өзектілігі – инвестициялық жобаны бағалау үшін қажетті нақты активтермен операцияларға қаражаттарды салудың мүмкін болатын нұсқаларын негіздеу және таңдау. Инвестициялық жобаның тиімділігі оның қатысушылары мүдделеріне байланысты шығындар мен нәтижелерді көрсететін көрсеткіштер жүйесімен сипатталады.

Инвестициялық жоба – жаңа өндірісті құруға, әрекет ететін өндірісті қайта қаруландыруға, кеңейтуге инвестицияларды жұмсаумен байланысты шаралар жиынтығы; сондай-ақ стратегиялық мақсаттарға жету бойынша экономикалық мақсаттылық тәжірибелік іс-әрекеттерді сипаттау (бизнес-жоспар) болып табылады.

Аталған анықтамаларды ескере отырып, келесідей тұжырымдарға келеміз:

1. Жобаны жасаудан бастап жобаны іске асырғанға дейін шараларды орындаудың дәйекті жүргізілуі.

2. Жобаны іске асыру мерзімін бекіту, негіздеу. Жобаның уақытша интервалы: жоба жасаушысы жобаны қарастыру уақыт интервалын, болжамдалатын кезеңді немесе жобаның өмірлік циклін негіздеуі мен анықтауы тиіс. Аталған интервалды анықтау тұрғысынан келесідей фак-

торлар ескеріледі – қымбат жобалық құрал-жабдықтың қызмет ету мерзімі, нарықта жобалық өнімнің (қызметтің) болжамдалатын өмірлік кезеңі, осы бизнесте болудың жоспарлану уақыты, несиені қайтару мерзімі және т.б.

3. Жоба бюджеті. Жоба бюджетіне шығындар мен табыстар, сонымен қатар оларды жүзеге асыру уақыты көрсетіледі.

Әрбір жоба алдын ала қарастырылған мақсаттарды көздейді. Экономикалық теорияда инвестициялық жобаға қатысты мақсаттар жіктелемі бар.

1. Инвестордың қажеттілігін қанағаттандыруын жоғарлануына қатысты мақсаттар.

2. Фирманың мүліктік жағдайын оңтайландырумен байланысты мақсаттар.

Аталған мақсаттар құндық сипатқа ие: 1) пайданың максимизациясы; 2) сату көлемінің өсімі; 3) тауар айналымының жоғарлауы; 4) ағымдық шығындарды төмендету; инвестициялық шығындарды қысқарту және с.с.

Сонымен қатар нақты инвестициялық жобаның кейбір мақсаттары ақшалай нысанда болмауы мүмкін. Оған жататындар: – беделдікке және әйгілікке жету; – нарықтың белгілі бір сегментін жаулап алу; – тәуелсіздікке ұмтылу; – әлеуметтік бағдардамаларды жүзеге асыру; – экологиялық шарттарды жақсарту.

Аталған жағдай инвестициялық жобаның тиімділігін бағалауға әсер етеді және нақты жобаны іске асырудың бастапқы кезеңінен бастап ескеріледі. Өз кезегінде, жоба алдында бірнеше қатар мақсаттар тұруы мүмкін. Жобаның тұжырымдалған мақсаты жобаның өмірлік циклі бойында сақталуы тиіс. Себебі оның өзгерісі жобадан бас тартуына және жаңа жобаның бастауына әкеледі.

Инвестициялық жобалар сыртқы ортамен өзара әрекеттесу арқылы жүзеге асырылады. Сыртқы орта

– экономиканың нақты шарттарын, институционалдық ортаны, құқықтық жағдайларды, әлеуметтік пен демографиялық ортаны, қаржы нарығының дамуын, өнім мен ресурстар нарығының дамуын сипаттайды. Жобаның соңғы нәтижелерінің әсер етуіне әкелетін сыртқы факторларды ескере отырып жобалар қарастырылады және жоспарланады.

Әрбір жоба әр түрлі ресурстардың жұмсалуды талап етеді: материалдық, техникалық, еңбектік, қаржылық және т.б. Олар шектеулі, сондықтан да нақты жағдайларда талап ететін ресурстардың шектеулері енгізіледі.

Инвестициялық қызмет – бұл инвестицияларды салу және инвестициялау, инвестицияларды жүзеге асыру бойынша тәжірибелік қызметтер жиынтығы. Сонымен қатар, инвестициялық қызмет инвестордың инвестициялық объектіні таңдауы және құруы, оны пайдалануы мен жоюы, қажетті қосымша салымдарды жүзеге асыруы мен сыртқы қаржыландыруды тартуы бойынша инвесторлардың қызметін түсіндіреді [2].

Қазақстан Республикасының заңында инвестициялық қызмет – жеке және заңды тұлғалардың коммерциялық ұйымдардың жарғылық капиталына қатысуы жөніндегі не кәсіпкерлік қызмет үшін пайдаланылатын тіркелген активтерді құрау немесе ұлғайту жөніндегі, сондай-ақ концессионердің (құқық мирасқорының) концессия шарты шеңберінде жасаған және алған, тіркелген активтері жөніндегі қызметі деп көрсетілген. Біздің республикамыздағы экономикалық жағдай инвестицияны қаржыландыру көздерінің әлі де қажет болуымен сипатталады. Инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздерінің болуы экономикалық тұрақтылыққа және оның ары қарай өсуіне жағдай жасайды. Сондықтан-

да бұл мәселелер инвестициялық қызметте маңызды орын алады. Жалпы инвестициялық жобаларды жүйесі екі құрылымдық элементтерден тұрады: [3].

- 1) қаржыландыру көздері;
- 2) қаржыландыру әдістері

Инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздері өздеріне тән белгілеріне байланысты меншік қатынастарына байланысты және меншік иелерінің деңгейіне байланысты жіктелінеді:

1. Меншік қатынасына байланысты үшке бөлінеді:

- меншікті қаражаттар көздері есебінен қаржыландыру, ол өзін-өзі қаржыландыру әдісіне жатады, сондай-ақ, оған амортизациялық аударымдар жатқызылады;

- тартылған қаражаттар көздері есебінен қаржыландыру, оған жарғылық капиталға қосқан жарналар, акциялар мен облигацияларды сатудан түскен түсімдер жатады;

- займдық қаражаттар көздері есебінен қаржыландыру, оған барлық банктік несиелер, қаржылық институттардың несиелері, коммерциялық несиелер және т.б. жатқызылады.

2. Меншік иелерінің деңгейіне байланысты төртке бөлінеді:

- мемлекеттік бюджеттің қаражаттары есебінен қаржыландыру, яғни қайтарылатын жағдайда мемлекеттің несие беруі, ал қайтарылмайтын жағдайда бюджеттік ассигновациялар беру;

- әр түрлі әлеуметтік қорлардың қаражаттары есебінен қаржыландыру;

- шаруашылық жүргізуші субъектілерінің есебінен қаржыландыру;

- шетел инвесторлары қаражат есебінен қаржыландыру.

Инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздерін қалыптастыру әдістерін 1-суретте түр көрсетілген. [4]

Сурет 1- Инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздері

1. Кәсіпорындардың инвестициялық қызметін өзін-өзі қаржыландыру әдісі. Әрбір кәсіпорын өзін-өзі қаржыландыруға ұмтылады, себебі, бұл әдістің басқа әдістерге қарағанда артықшылығы бар:

- өзін-өзі қаржыландыратын кәсіпорын бұл оның өзінің қаржылық жағдайының тұрақтылығын білдіреді;

- өзін-өзі қаржыландыратын кәсіпорынның басқа кәсіпорындарға қарағанда беделі жоғары болады;

- өзін-өзі қаржыландыратын кәсіпорынның банкротқа ұшырау қаупі төмен болады.

Нарықтық жағдайда кәсіпорынның негізгі мақсаты максималды пайда табу. Пайда кәсіпорын қызметінің қаржылық нәтижесін білдіреді. Салықты және басқа да міндетті төлемдерді төлегеннен кейін кәсіпорында таза пайда қалады. Кәсіпорынның таза пайдасы өндірістік немесе әлеуметтік мақсаттарға жұмсалуды мүмкін. Пайданы тиімді қолдану үшін кәсіпорынның техникалық жағдайына, ұжымның әлеуметтік жағдайына және кәсіпорынның даму болашағына талдау жүргізілуі қажет.

2. Кәсіпорынның инвестициялық жобаларды қаржыландырудың бюджеттік әдісі.

Мемлекеттік капитал жұмсалымдары мемлекеттік функцияларды (экономикалық, әлеуметтік, құқық қорғау, қауіпсіздік) атқару үдерісімен қатар жүреді. Капитал жұмсалымдары арқылы мемлекет халық шаруашылығы кешенінің тиімділігін көтеру, жеке салалар мен аймақтарды дамыту және біртұтас экономикалық кеңістікті сақтау бойынша мәселелерді шешеді. Мемлекеттік инвестицияларды алушыларға біріншіден, мемлекет меншігіндегі кәсіпорындар, екіншіден, мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыруға қатысатын заңды тұлғалар жатады.

Бюджеттік қаржыландыру әдісінің үш қағидасы бар:

- аз шығынды жұмсап, жоғары әлеуметтік-экономикалық тиімділікке қол жеткізу;

- бюджеттік ресурстарды пайдаланудың мақсаттық сипатын қарастыру;

- белгіленген жоспарды уақытында орындау. Бұл қағидаларға жеке-жеке тоқталып өтуге болады.

Экономикалық тиімділіктің нәтижесі ретінде мемлекет үшін ЖҰӨ-нің өсімі, кәсіпорын үшін пайданың өсу мөлшері, ал халық үшін пәтер құнының төмендеуі және әлеуметтік сипаттағы әр түрлі қыз-

меттер бағасының төмендеу мөлшері жатады. Егер қаржыландыруды жүзеге асыру көрсетілген макроэкономикалық көрсеткіштердің жоғарлауына әкелмесе, онда оның орындалуына мемлекеттің қызығушылығы болмайды.

Бюджеттік ресурстарды пайдаланудың мақсаты нақты құрылыс пен субъектілерді қаржыландыру тек жылдық бюджетті бекіткеннен кейін ғана орындалады, сондықтан да ресурстарды жұмсау алдын-ала анықталған бағытта жүргізіледі.

Мемлекет тарапынан инвестицияларды қаржыландыру қайтарылатын және қайтарылмайтын негізде болуы мүмкін. Қайтарылатын негізде қаржыландыруға белгіленген жоспарды орындауда уақытша салықтық немесе несиелік жеңілдіктер беріледі.

3. Инвестициялық жобаларды қаржыландырудың несиелеу әдісі

Банктердің несиелері қаржы нарығындағы шоғырланған ресурстардың ең кең тараған түрі. Несиелеу әдісінің 2 формасы бар:

- коммерциялық несие;
- банктік несие.

Коммерциялық несиенің негізгі объектілері – қазынашылық, банктік және коммерциялық вексельдер болып табылады. Жалпы банктік несие ресурстарды шоғырланудың негізі болып табылады. Жобалық несие – инвестициялық жобаның бизнес-жоспары және сенімді кепілдемесі негізінде инвестициялық жобаларды жүзеге асыру мақсатында берілетін несие. Инвестициялық жобаларды несиелеуді ұйымдастыру отандық банктік тәжірибеде белгілі бір кезеңдермен анықталады:

1. Жобалық несиелеуге деген өтінішті қарастыру және талдау

2. Қарыз алушының несиелік қабілетін бағалау

3. Жобалық несиелеудің қатысушылары арасында келісім-шарт жасау

4. Жобаны несиелеу

5. Жобалық несиелеуге бақылау жасау

4. Инвестициялық жобаларды қаржыландырудың акционерлеу әдісі.

Акционерлеу әдісі нарықтық экономикадағы, оның ішінде кәсіпорын үшін инвестицияны тартудың тиімді әдісі болып табылады.

Акционерлеу әдісі дегеніміз – заңды тұлғалардың, қаржылық ұйымдар мен әр түрлі салалардағы мемлекеттік кәсіпорындардың акционерлік қоғам формасында құрылып, оларды қаржыландыруға қажетті ақша қаражаттарды, акцияларды сату негізінде қаражаттардың тартылуын айтамыз.

Инвестициялық жобаны қаржыландыру көзі ұлттық компаниялардың меншікті қаражаттары болып табылады.

5. Инвестициялық жобаларды қаржыландырудың шетелдік әдісі

Меншікті қаржыландыру ресурстарының шектеулі болуы шетел капиталын пайдалану қажеттілігін туғызады. Қазақстандағы саяси және экономикалық жағдайды бағалау негізінде өндірістік инвестициялық қызметті әлі де болса белсендендіру қажет. Себебі, экономиканың көптеген салалары шетел капиталысыз өздерінің қызметін толық қанды жүргізе алмайды. Сондықтан да, шетелдік қаржыландырудың көзі негізінен инвестициялық ресурстардың тапшылығын жабу үшін және отандық экономиканы жандандыру үшін шетелдік инвестицияны тартуды қажет етеді [5].

Шетел капиталының ағыны – тікелей инвестициялық және несиелеу арқылы келуі мүмкін. Оларға кәсіпорындарды, фирмаларды құру, шетел кәсіпорынының жарғылық капиталын сатып алу, осы кәсіпорындағы несиені ұсыну жатады. Қазақстан Республикасында инвестицияларды тартуда шетел капиталы ағынының екі формасы бар:

- біріккен кәсіпорындар немесе толығымен шетелдік инвесторлар иелігіндегі кәсіпорындар;
- портфельдік инвестициялау.

Сонымен қорытындылай келе, инвестиция – бұл ақшаны, оның сақталуына немесе құнының артуына және табыстың оң шамасын қамтамасыз етуге үміт арта отырып, орналас-тыруға болатын кез келген құрал. Бос ақша құралдары инвестиция болып табылмайды, себебі, қолма-қол ақшаның құнын инфляция жеп қоюы мүмкін және ол ешқандай да табыс әкелмейді. Инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздерінің болуы экономикалық тұрақтылыққа және оның ары қарай өсуіне жағдай жасайды. Инвестициялық қызметтің қаржылық көздерін қалыптастырудың келесі әдістері қарастырылды: өзін-өзі қаржыландыру әдісі, бюджеттік әдісі, несиелеу әдісі, шетелдік әдісі, акционерлеу әдісі.

Жобалық қаржыландыру жаңа бизнес түрін ашуға, сонымен қатар, қолданыстағы бизнесті дамытуға өз септігін тигізеді. Құрал-жабдықтарды жеткізушілер және өндірушілер шетелдік әріптестер болуы мүмкін, бұл жағдайда импорттық сыртқы сауда келісім-шарты қажет болады.

Жобалық қаржыландыру бизнес үшін стандартты кредит өнімдерінің түрлі жолдары мен амалдарын немесе шағын бизнесті кредиттеудің басқа да нысандары мен түрлерін пайдалана алады, мысалы:

- кредиттік тізбек (инвестициялық жобаларды қаржыландыру үшін);

- коммерциялық кредит (айналым ақшаларды толықтыру үшін және бастапқы айналым жарғысын қалыптастыру үшін);

- қаржы лизингі (құрал-жабдықтарды ұзақ мерзімді жалға беру, кейіннен сатып алумен қоса);

- кредиттеуді синдикаттау (банк-агентін тартумен байланысты) және т.б;

Жобалық қаржыландыру қызметін кез-келген банк көрсете бермейді, себебі келісу үдерісі күрделі және өтінішті қарастыру барысы да ұзақ мерзіммен белгілі.

Нәтижесінде, банктің құжаттарды қарастыру барысында жарты жыл өтіп, бас тарту шешімін алуы мүмкін, оның салдары жобаны орындау мүмкін болмайды деген сөз.

Жобалық қаржыландыру шеңберінде келісімдерді рәсімдеу және іске асыру тәуекелдерді барынша болдырмау үшін қарыз алушының қаржылық жағдайын талдауда ерекше қатынасқа ие. Инвестициялық жобаларды іске асыру үшін қосымша қатысушылар, қосымша кепілдік, бухгалтерлік және салықтық есептердің кеңейтілген құжаттамалары қажет болуы мүмкін. Клиент жоғарыда баяндалғандардан басқа жаңа бизнесті құру жөнінде жетілдірілген және тиімді бизнес-жоспарды (қоданыстағы бизнесті ұлғайту жөнінде) сонымен қатар, жобаның қаржылық негіздерін көрсететін техникалық-экономикалық негіздемені ұсынуы қажет. Көрсетілген жоспарлар барынша дәйектелген болуы қажет, сол кезде ғана барлық тәуекелдерді бағалап шығуға болады.

Жобалық қаржыландырудың негізгі басымдықтары:

1) қолданыстағы бизнесті кеңейту немесе жаңа бизнесті ашу мүмкіндігі;

2) қолданыстағы бизнес жоқ болған жағдайда құрал-жабдықтарды алу мүмкіндігі;

3) ұзақ лизингтің мерзімі (3 жылдан 7 жылға дейін) шағын бизнесті кредиттеудің басқа түрлерімен салыстырғанда;

4) лизинг бойынша пайыздарды төлеудің негізгі төлемдері инвестициялық жобадан келген табыстар болып табылады;

5) лизингті алушының ең кіші бастапқы салымы жөніндегі жолдарды қарастыруға болады.

Осылайша, сәтті инвестициялық жобаның маңызды ережелері жобалық қаржыландыруға қатысушылардың нақты өзара іс әрекеттері болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1 Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан-2050: Даму стратегиялық бағдарламасы», 2012
- 2 Таубаев А.А., Қонақбаев А.ғ., Қантарбаева Ж. Инвестицияларды қаржыландыру және несиелеу: Оқу құралы./- Карағанды, 2007. – 150 б.
- 3 «Инвестиция туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.- 2003 жыл 8 қаңтар №373-11.
- 4 Омарова А.К. Инвестицияны қаржыландыру және несиелеу: Оқулық. – Алматы: Тауғұл Принт, 2009.-236 б.
- 5 Шелекбай Ә.Д., Әлмерекөв Н.А. Шетелдік инвестицияларды тарту және қаржыландыруға пайдалану: Оқу құралы/ – Алматы: Экономика, 2011

Резюме

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И ИСТОЧНИКИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

А.К. Омарова

к.э.н., доцент, НЭУ им Т.Рыскулова,

г. Алматы, Казахстан

e-mail: aizhan776@mail.ru

Е.Г. Бондаренко

ст.преподаватель НЭУ им Т.Рыскулова,

г. Алматы, Казахстан

e-mail: abel0230@mail.ru

В научной статье рассматриваются сущность и значение реализации инвестиционных проектов в развитии экономики страны. Дается характеристика видам инвестирования. Делаются выводы о применении тех или других видов инвестирования в казахстанской практике.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционный проект, источники инвестирования, самофинансирование, бюджетное финансирование, кредитование, портфельное инвестирование.*

Summary

THE ECONOMIC CONCEPT OF INVESTMENT PROJECTS AND FUNDING SOURCES

A.K. Omarova

Cand.Econ.Sci., associate professor

The new economic university of T.Ryskulov

Almaty, Kazakhstan

e-mail: aizhan776@mail.ru

E.G. Bondarenko

Senior lecturer

The new economic university of T.Ryskulov

Almaty, Kazakhstan

e-mail: abel0230@mail.ru

The research article considers essence and importance of investment projects' realization in development of country's economy. It gives characteristics for types of investing. Conclusion on Kazakhstan's implementation of different types of investments is made.

Keywords: *investment, investment project, investment resources, self-financing, budgetary financing, lending, portfolio investment.*

УДК. 336.774

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЕКІНШІ ДЕҢГЕЙЛІ БАНКТЕРДІҢ НЕСИЕЛІК САЯСАТЫ

Б.А. Абдуллаева

э.ғ.к., доцент

Т. Рысқұлов атындағы Жаңа экономикалық университеті,

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: baxosh_2009@mail.ru

А.Ж. Өмір

аға оқытушы

Т. Рысқұлов атындағы Жаңа экономикалық университеті,

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: Omir_ainura@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада несие беру кезінде қазақстан банктеріндегі несие саясатының ерекшеліктері қарастырылған. Несие берудің шарттары. Қарыз алушыларға қойылатын талаптары. Инвестициялық жобаларды несиелеудің ерекшеліктері. Несие беру және несиелік тапсырыстарды қарастыру кезінде екінші деңгейлі банктердегі несиелік комитеттердің қызметтері толық ашылып сипатталған.

Түйінді сөздер: несие, несие саясаты, қарыз алушы, несиелеу, кепіл зат, инвестициялық жоба.

Банк қызметінің негізі ретінде — бұл банктік ресурстарды қалыптастыру және оларды қысқа, ұзақ мерзімді несиелерді беру арқылы сенімді борышкерлер арасында бөлу болып табылады. Бұл үрдіс әр түрлі тәуекелдермен байланысты. Тиімді жұмыс үшін қандай несиелер, олардың қандай түрлері, несие алушыны және шарттарын анықтап алу қажет.

Қазақстандық екінші деңгейдегі банктердің несие саясатының негізгі құралдары, процедуралары мен несиелік қызметті атқару келесідей шараларды жүзеге асыру арқылы жүргізіледі:

1. Банктер өз несиелік қызметін банктік стратегиясына, несие саясатының бағыттарына және аймақтағы экономикалық жағдайларға байланысты ҚР-ның барлық аймақтарында және экономиканың барлық салаларында атқарады.

2. Несие операцияларын жүргізудің көздері ретінде банктік

меншік қаражаттары, ішкі, сыртқы займ не депозит нарықтарындағы тартылған қаражаттар, сондай-ақ мемлекеттік бюджет пен халықаралық қаржылық институттардың қаражаттары болуы мүмкін.

3. Банктер инвестициялық жобаларды жүзеге асыру үшін берілген несиелер келесідей шарттармен жүргізіледі — коммерциялық, келісім-шарт негізінде мерзімділік, қайтарымдылық, ақылы, қамтамасыз етуі мен мақсаты бойынша қолдануы. Несиені бару негізінде банктің несие саясатының барлық талаптарын қанағаттандыратын өтініштер сарапталады.

Банк несиелік қызметін жүзеге асыру барысында өзін тікелей қоршаған ортамен — күннен күнге аясы кеңіп, сапалық өзгеріске түсіп отыратын клиенттік және серіктестік ортамен белсенді жұмыс жүргізеді. Нәтижесінде банктік несиелеудің шеңбері кеңиді, несие өнімдерінің жаңа түрлері мен несиелеудің жаңа

түрлері мен әдістері енгізіледі. Сонымен қатар несиелік өнімдер мен қызметтер нарығындағы бәсекелестік үнемі шиеленісіп отырады, сондықтан банктер өздерінің несиелік саясатын сапалық тұрғыдан жетілдіріп отыруға мәжбүр болады [1].

Несиелік саясат банктің несиелік қызметінің міндеттерін, оларды іске асыру құралдары мен әдістерін, сондай-ақ несиелік процесті ұйымдастыру принциптері және тәртібін белгілейді. Несиелік саясат несиелік механизм көмегімен жүзеге асырылады. Несиелік саясат-баніктің несиелік жұмысын ұйымдастыру негізін және несиелеу процесіне қажеті құжаттар жүйесін жасау шартары.

Кең мағанасында, несиелік саясатты несиеле беруші банк пен қарыз алушылар тұрғысынан қарастыруға болады. Тар мағанасында, несиелік саясат – бұл несиелік процесті ұйымдастыру барысындағы банктің стратегиясы мен тактикасын сипаттайды. Несиелік саясат банктің несиелік жұмысын, оның жалпы стратегияларына сай ұйымдастыру негізіне және несиелеу процесін қалыптастыруға қажетті құжаттар жүйесін (ұйымдастыру) жасау шартын білдіреді.

Қазақстандық екінші деңгейдегі банктер инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға келесі тұлғаларға несиелерді береді:

- заңды тұлғаларға – тұрақты бизнесі, жақсы қаржылық көрсеткіштері, менеджменті, өнім/қызметі, беделі, қаржылық пен несиелік тарихы бар компаниялар мен фирмалар;

- жеке тұлғаларға – 18 жастан төмен емес ҚР азаматтары, табысты бизнесті жүзеге асыратын, дамыатын кәсіпкерлер, қомақты депозит шотын ашуға мүмкіндігі бар жеке тұлғалар, ақшалай табыстың тұрақты деңгейі бар жеке тұлғалар.

Борышкер – Қазақстан Республикасының заңнамасына толығымен сәйкес келетін заңды тұлға; келісім

бойынша құқықты иемдену мен міндеттемелерді орындау, сондай-ақ мемлекеттік органдар, үшінші тұлғалармен келісімді жасасуы мен орындауы керек; ол банкроттық, реабилитация, қайта ұйымдастыру, жою сатысында болмау және жауапты ретінде соттық мәселелерге тартылмаған болуы; бизнеске, активке, қаржылық жағдайға залал әкелуі мүмкін міндеттемелердің болмауы және банк алдында өз міндеттемелері бойынша жауап беру мүмкіндігінің болуы [2].

Егер кәсіпкер өз бизнесін тіркемесе (нарықта лицензиясыз, патентсіз қызметін жүргізген жағдайда) немесе патенттің мерзімі аяқталса, не қарыз алу бойынша соңғы есеп айырысу үшін патент мерзімі аз болған жағдайда, онда сарапшы қорытындысының резюмесінде несиелік тәуекел туралы ақпаратпен толықтыру керек. Сонымен қатар, жобаны қарастыру үшін борышкерден салық органдарында тіркелген жиынтық табысы туралы декларация талап етіледі.

Бір клиентке (не өзара байланысты клиенттер тобына) берілетін қарыздың максималды сомасы әрекет ететін заңнамаға, ҚР Ұлттық банктің пруденциалдық нормативтеріне, коммерциялық банктің несиелеу саясатына сәйкес анықталады. Коммерциялық банк басқа банктермен біріге отырып, консорциумдық қарыз туралы Келісім-шарт негізінде ірі қарызды беруі мүмкін.

Ұсынылатын қарыздың минималды сомасы операциялық шығындарды, қызмет көрсету шығындарын өтеуі және пайда әкелуі керек.

Қарызды өтеудің нақты мерзімі мен кезеңдері келесі жағдайлар ескеріледі – шығындарды өтеуі, борышкердің ақша ағыны, жобаны жүзеге асыру ерекшелігі; борышкермен келісе отырып, несиелеу шартының құрамдас бөлігі болып табылатын төлем кестесі бекітіледі.

Мақсаттар бойынша бірқатар несиелер басыңқы дәрежеге ие. Олар: өрекет ететін бизнесті дамытуға, айналым капиталды толтыруға (өндіріске қажетті шикізатты, материалдарды, басқа да тауар-материалдық құндылықтарды сатып алу), овердрафт, тұтынуға берілген несиелер.

Ал, қарыздың кепілмен қамтамасыз түрлері арасында келесілер басыңыз орын алады: несие беретін коммерциялық банкте ашқан депозиттер; тұрғын үйлер, өндірістік, өкімшілік типтегі ғимараттар мен құрылыс; өнеркәсіптік кәсіпорындардың және/немесе олардың құрылымдық бірліктерінің өтімді өндірістік алаңдары, құрал-жабдықтары, транспорттық құралдары және т.б.

Кепіл мүлкін бағалауда кепіл бойынша экономикалық пен заң талаптары ескеріледі.

Экономикалық талаптар келісі жағдайларды қамтамасыз етеді: 1) өтімділікті ескере отырып, кепіл объектісін дұрыс таңдайды; 2) кепіл мүлкінің нақты нарықтық құнын бағалайды; 3) кепіл мүлкін сақталуын ұйымдастырады; 4) нарық жағдайы өзгеріске ұшыраған кезде кепілді қайта бағалайды; 5) 3 айдан жоғары мерзімге несиені пролонгациялау немесе қайталамалы пролонгация кезінде кепілді қайта бағалайды.

Заң талаптары арқылы келесі жағдайлар атқарылады: 1) кепіл беруші мен кепіл алушының құқықтары, міндеттері дұрыс айқындалады және келісімде қарастырылады; 2) кепіл, оны тіркеудің тәртібі бойынша құқықтық құжаттар дұрыс, өрі толық түрде рәсімделеді.

Кепілді бағалауда қамсыздандырудың кейбір түрлерінің ерекшеліктері ескеріледі. Мысалға, айналымдағы тауарлар заңды тұлғалар тарапынан ғана алынады және бұл кепіл тек қосымша қамсыздандыру шарты ретінде сипат алады. Мұнда, негізгі капиталдың және сыйақының сомасын толығымен

өтеу үшін басқа басты қамсыздандыру шарты ретінде танылады. Айналымдағы тауармен байланысты тәуекелдің бар болуынан банк тарапынан олардың жағдайы туралы ай сайынғы мониторинг жүргізіледі және сәйкесінше қоймалық анықтама қағазымен дәлелденеді.

Сонымен қатар, кепілдемелер және кепілдік тек қосымша қамтамасыз ету шарты ретінде ғана алынады. Олардың негізгі, басты қамтамасыз ету шарты қолданылуы, ерекше жағдайларда – Несие комитетінің шешімімен қабылдануы мүмкін. Бұл жағдайда міндетті түрде кепілгердің (кепілдік беруші) қаржылық жағдайы бағаланады. Кепілдеме хатында банктің бухгалтерлік есебіндегі сәйкесінше баланстан тыс шоттарда тіркелгені және есепке алынғаны туралы ақпарат беріледі.

Қазақстанда инвестициялық жобаға несиелеу теңге, АҚШ долларда қаржылық лизинг және тауар несиесі түрінде беріледі. Жобалық несиелер борышкерге ашық қарыздық шоты арқылы көбінесе қолма-қолсыз түрде беріледі. Несиелер бір уақытта немесе қарыз келісім-шарты бойынша кезең аралығында ұсынылуы мүмкін. Сондай-ақ, заңды тұлғалардың мердігерлері ұсынған тауар мен қызметі үшін төлем ақыға арналған ақша қаражат аударуы мүмкін.

Қарызды беру бойынша сыйақы мөлшерлемелерін Несие комитетімен бекітіледі. Ал, комитет Директорлар Кеңесі бекітетін минималды (базалық) мөлшерлемеге негізделеді. Әрбір нақты жағдайларда сыйақы мөлшерлемесін таңдауда келесі ерекшеліктер есепке алынады: нақты борышкермен, жобамен, қамсыздандырумен байланысты тәуекел деңгейі және т.б.; сондай-ақ, тәуекел деңгейі жоғары болған сайын, сыйақы мөлшерлемесі соғұрлым жоғары болады[3].

Негізгі қарыздың және сыйақының толық сомасы өтімді кепілмен қамтамасыз етілуі шарт.

Кепіл беруші ретінде борышкер немесе кепіл мүлкінің меншік иеленушісі болып табылатын үшінші тұлға бола алады. Кепіл мүлігі кепіл берушінің иемденуінде және қолдануында (ипотека) бола алады немесе банктің кепіліне беріледі. Екінші жағдайда қабылдау-беру Актісімен хатталады. Нарықтағы өзгерістерге байланысты кепіл мүлігі нақты нарықтық бағаны ескере отырып, қайта бағалауды талап етеді.

Кепіл мүлігі ауыртпалықтан бос болуы, сонымен қатар сәйкесінше құжаттармен дәлелденетін меншік, шаруашылық жүргізу, жылдам басқару бойынша құқықтар кепіл берушіде болуы керек.

Филиалдар үшін бекітілетін несиелеудің негізгі шектеулеріне:

- Бір борышкер үшін шектеу – бір борышкердің баланстан тыс берешегі және басқа да міндеттемелер (кепілдемелер, аккредитивтер, овердрафттар) қоса алғандағы, берешек жиынтығының максималды сомасы;

- Беру мерзімі бойынша шектеу;

- Несиелеудің валюта түрлері бойынша шектеу: KZT, USD, KZT/USD.

Жобалық несиені алу мен өтеу үдерісін ұйымдастыру бірқатар кезеңдерден тұрады. Негізгі кезеңдері:

1. Клиенттің алдын ала біліктілігі.

2. Қарызды беру өтінішін қабылдау, клиент пен кепіл туралы ақпаратты жинау, тексеру.

3. Қарызды өтеудің ықтималдылығын бағалау.

4. Қарызды беру туралы шешімді қабылдау.

5. Қарызды беру туралы мәмілені орындау.

6. Қарызды қызмет көрсету.

Клиенттің алдын ала біліктілігі. Бұл кезеңде өткізіледі:

1) Клиентті қарызды алу үшін қажетті құжаттар Тізімімен, оны рәсімдеу бойынша талаптармен таныстыру;

2) Қарызды және оны өтеу көздерін рәсімдеу бойынша клиенттің шығындарын (құжаттар жиынтығының құны, жобаны сараптау мен кепілді бағалау бойынша комиссиялық сыйақы, жобаны іске асыру аймағына сапарлық шығындар, кепілді тіркеуге және нотариалдық куәлікке алымдар, сақтандыру алымдары) нақтылау;

3) Сауалнама қағазын толтыру;

4) Клиентпен қарызды алудың негізгі шарттарымен келісу;

5) Қарыздың максималды мүмкін сомасын анықтау;

6) Қарызды алу және қарыз бойынша есеп айырысу процедура-сын келісу;

7) өтінішті қарастыру үшін қажетті құжаттар тізімін ұсыну, сонымен қатар банктің тарифіне сай төлемді төлеуі.

Клиенттің алдын ала біліктілігін жүргізуде несие қызметкері төмендегідей міндеттерді атқаруы шарт:

1) қарыз алушы және сұранатын қарыз туралы алғашқы ақпаратты алу;

2) клиент ниетінің шындығын анықтау;

3) қарыз алушыны банктің талаптарымен, шарттарымен, сондай-ақ қарызды алу, оны рәсімдеу мен өтеу жағдайымен таныстыру;

4) қолайлы қаржылық құралдарды және кестелерді ұсыну;

5) клиенттің төлем қабілеттілігін алдын ала бағалау;

6) қарыз алушыға жетімді несие сомасын анықтау.

Қарызды беру өтінішін қабылдау, клиент пен кепіл туралы ақпаратты жинау, тексеру. Бұл кезеңде келесідей шаралар өткізіледі:

1) қарызды беру өтініші жөнінде құжаттар жиынтығын қабылдау;

2) банк тарифіне сәйкес жобаны экономикалық сараптама жөніндегі комиссиялық сыйақыны және басқа да төлемдерді төлеу;

3) кепіл мүлкін бағалау үшін төлем тексеріледі;

4) алдын-ала клиентпен әңгімелесу нәтижесіндегі сауалнама парағына енгізілген ақпаратты оның нақты жағдайымен салыстырылады;

5) клиент Қазақстан Республикасының Ұлттық банкіндегі сенімсіз борышкерлер тізімі бойынша тексеріледі;

6) клиент басқа банкте және салық органдарында берешектің болуы не болмауы туралы ұсынған ақпарат қайта тексеріледі;

7) Қазақстан Республикасының Ұлттық банкіне ірі қарыз бойынша сұраныс жіберіледі.

Қарызды өтеудің ықтималдылығын бағалау клиенттің қаржылық қызметін талдау, оның төлем қабілеттілігін анықтау негізінде жүргізіледі. Сонымен қатар, келесідей шаралар жүзеге асырылады:

1. Борышкердің несие қабілеттілігін бағалау және жоба бойынша сараптамалық қорытындыны дайындау.

2. Қамсыздандырудың өтімділігін және қолайлығын бағалау; кепіл мүлігінің жағдайы мен сақталу шарттарын, оның бағасының нақтылығын және негізгі капиталды, несие бойынша пайызды өтеу үшін жеткіліктілігін тексеру.

3. Кепіл мүлігі бойынша қарыз алушының (кепіл берушінің, кепілдеме берушінің, кепілгер) құрылтайшы құжаттары бойынша заңдық қорытындыны дайындау;

4. Қарыз алушының несие тарихын, оның міндеттемелерді орындау жағдайы, салық, коммуналдық және басқа да міндетті төлемдер бойынша уақытында есеп айырысуын талдау; сөйтіп, оның беделі және болашақтағы қарызды өтеуге қатынасы жөнінде қорытынды жасалады.

5. Компенсациялану факторларын бағалау (табыс көздерінің, өтімді активтерінің болуы, меншік қаражаттарын басқаруы бойынша үлесі, бизнестің тұрақтылығы, ірі көлемдегі ақша ағындары және т.б.).

6. Несие комитетіне материалдарды және ұсыныстарды дайындау.

Қарызды өтеу ықтималдылығын бағалауда өтініш берушінің несие қабілеттілігіне сенімді болуы қажет. Осы мақсатта негізгі капитал мен сыйақы бойынша берешекті өтеудің алғашқы, екінші көздері, мүмкін болатын қосымша көздер талданады. Мұндай жағдайда берешектің негізгі көздерінің (ақша ағындарының) жеткіліктілігін анықтау керек.

Жобаның сараптамасы (экономикалық пен заңдық) бекітілген әдістемеге сәйкес жүзеге асырылады. Жобаны қарастыру нәтижесі бекітілген типтік құрылымға сай сараптамалық қорытындысымен рәсімделеді.

Несие комитетінің мәжілісінде несие өтініші жөніндегі қарызды беру туралы шешімді қабылдау кезінде келесідей материалдар анықталынады:

- жоба бойынша сараптамалық қорытынды;

- кепіл мiлiгiн бағалау жөнiндегi құжат;

- заңдық қорытынды;

- кәсіпорын-кепілдеме берушінің қаржылық талдауы (егер қамсыздару жағынан кепілдеме берілсе).

Қарызды беру жөніндегі шешім қаржыландыратын жобаның артықшылықтарына, шаруашылық субъектінің негізгі капиталды, сыйақыны өтеу үшін жеткілікті тұрақты ақша ағынына негізделеді.

Несие өтінішін қарастырудың нәтижесі бойынша Несие комитеті келесідей шешімдердің бірін қабылдайды:

1. Жоба жағымды баға алады. Жобаны сараптау нәтижесінде, оның өтеу қабілеттілігі анықталғанда және банктің Несие саясатына сәйкестігі болғанда қабылданады.

2. Жоба жағымсыз баға алады. Мұндай шешім банктің несие саясатының талаптарына сәйкес емес, кешіліктер болғанда және жобаның қаржылық жағдайы қабілетсіз болғанда қабылданады. Бұл жағдайда

жоба ауытқыланады және кейіннен қарастырылмайды.

3. Жоба қосымша жасауды талап етеді. Бұл келесідей жағдайларда қолданылады – ұсынылған жоба бойынша ақпараттың толықсыздығы, жоба бойынша кемшіліктердің болуы. Жоба қорытындымен бірге қайта қарастыруға қайтарылады.

Қарызды беру туралы мәмілені жасау. Оң шешімді қабылдау туралы сәйкесінше уәкілетті органнан көшірме қағазын алғаннан кейін және қажетті құжаттар тізімі жиналған жағдайда несиелік мәмілесін жасау бойынша жұмыс жүргізіледі. Ол келесі кезеңдерден тұрады:

1. Қарыз келісім-шартын бекітіліген тәртіппен хаттау;

2. Кепіл келісім шартын хаттау мен қол қою, мемлекеттік тіркеу, нотариалдық куәлік (кейбір жағдайларда);

3. Кепіл пәні, борышкердің өмірі мен еңбекке қабілеттілігі жөніндегі сақтандыру келісім-шартының жасасуы (кейбір жағдайларда).

Банк пен борышкер арасындағы өзара қатынастар келісім-шарт негізінде құрылады, яғни қарыздарды беру бойынша барлық мәмілелер келісім-шарттарымен рәсімделеді.

Қарыз келісім-шарты борышкердің қарыз шотынан ақшаны есептен шығару күнінен бастап күшіне енеді және тараптар бойынша толығымен міндеттемелерді орындау кезіне дейін әрекет етеді. Қарыз келісім-шартында қарыздарды беру тәртібі, негізгі капиталды,

сыйақыны өтеу мерзімі мен тәртібі қарастырылады.

Несиелік экономикадағы орны мен рөлі, оның атқаратын қызметтерімен сипатталады. Жалпы несиелік экономикалық категория ретінде мынадай қызметтерді атқарады: қайта бөлу, айналыс шығындарын үнемдеу, капиталдың шоғырлануын жеделдету, ғылыми-техникалық прогресті жеделдету.

Банктегі несиелік саясаттың негізгі мақсаты – банктің несиелік жұмысын ұйымдастыру, банктегі бақылауды ұйымдастыру, несиелік бөлімдердің жетекшілері үшін несиелік нұсқаулықтардың талаптарының орындалуына бақылау жасау, несиелік талдау және аудит бөлімі жұмыскерлерінің тексеруді жүзеге асыруына негіз болатын талаптарды анықтау.

Қорыта келе, несиелік саясат банктің несиелік қызметін міндеттерін, оларды іске асыру құралдары мен әдістерін, сондай-ақ несиелік процесті ұйымдастыру принциптері мен тәртібін анықтайды. Несиелік саясат, банк қызметкерлерінің бүгінгі таңда несиелеуге болатын экономика секторын дұрыс таңдай білуіне, сондай-ақ, несиелік беру мүмкіндігі туралы сұрақты шешуде банк үшін бірінші реттік маңызы бар басқа факторлар мен қарыз алушының несиелік қабілетіне қарап өз клиентін таңдаудағы біліктілігіне негізделеді. Несиелік саясаттың маңызды элементі банктегі бақылауды ұйымдастыру болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1 Омарова А.К. Инвестицияны қаржыландыру және несиелеу: Оқулық./ Алматы: Таугуль Принт, 2009.-236 б.
- 2 Искаков Ұ.М., Банк ісі. Алматы: Экономика, 2013 ж., 268-274б.
- 3 Мақыш С.Б., Илиясов А.Ә. Банк ісі. Оқу құралы. – Алматы: Экономика, 2009 ж.
- 4 Лисак Б.И. Некоторые аспекты работы с проблемными кредитами//«Учет и финансы», № 5, 2014 г.,с.7-13

Резюме
КРЕДИТНАЯ ПОЛИТИКА БАНКОВ ВТОРОГО УРОВНЯ
В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Б.А. Абдуллаева
к.э.н., доцент
НЭУ им. Т. Рыскулова
Алматы, Казахстан
e-mail: *baxosh_2009@mail.ru*

А.Ж. Омир
ст. преподаватель,
НЭУ им. Т. Рыскулова
Алматы, Казахстан
e-mail: *Omir_ainura@mail.ru*

В статье рассматриваются особенности кредитной политики казахстанских банков при предоставлении кредита. Условия выдачи кредита. Требования, предъявляемые к заемщикам. Специфика кредитования инвестиционных проектов. Деятельность Кредитного комитета банка второго уровня при рассмотрении кредитных заявок и предоставлении кредита.

Ключевые слова: *кредит, кредитная политика, заемщик, кредитная заявка, кредитование, инвестиционный проект.*

Summary
CREDIT POLICY OF SECOND-TIER BANKS
IN REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

B.A. Abdullaeva
Cand.Econ.Sci., associate professor
The new economic university of T.Ryskulov
Almaty, Kazakhstan
e-mail: *baxosh_2009@mail.ru*

A. Omir
Senior lecturer
The new economic university of T.Ryskulov
Almaty, Kazakhstan
e-mail: *Omir_ainura@mail.ru*

The research article considers characteristics of Kazakhstani banks' credit policy. Conditions of lending. Requirements to borrowers. Specifics of financing investment projects. Activity of Credit Committee of second tier bank while concerning credit applications and lending.

Keywords: *credit, credit policy, borrower, credit application, lending, investment project.*

УДК 338.001.36

СТРАХОВОЙ РЫНОК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: АНАЛИЗ ЕГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Б.К. Алиханов

магистрант

Алматинская академия экономики и статистики

г. Алматы, Казахстан

e-mail: berik.alikhanov@mail.ru

Аннотация

В данной статье исследуются понятие, функции, структура и виды страхового рынка; анализируется состояние страхового рынка Республики Казахстан, дается оценка эффективности его развития и прогноз дальнейшего развития страхования в Республике Казахстан.

Существующие правовые рамки проведения страхования и система государственного регулирования в этой сфере не обеспечивают достаточных стимулов для расширения масштабов страхования и особенно – страхования жизни. До сих пор существует низкое доверие населения к отечественным финансово-страховым инструментам, особенно, когда речь идет о долгосрочных вложениях.

Ключевые слова: *страховой рынок, страховые риски, обязательное страхование, добровольное страхование, страховая выплата.*

Страховой рынок — это особая социально-экономическая среда, определенная сфера экономических отношений, где объектом купли-продажи выступает страховая защита, формируются спрос и предложение на нее. Объективная основа развития страхового рынка — необходимость обеспечения бесперебойности воспроизводственного процесса путем оказания денежной помощи пострадавшим в случае непредвиденных неблагоприятных обстоятельств. Страховой рынок можно рассматривать также как форму организации денежных отношений по формированию и распределению страхового фонда для обеспечения страховой защиты общества, как совокупность страховых организаций (страховщиков), которые принимают участие в оказании соответствующих услуг.

Обязательным условием существования страхового рынка является

наличие общественной потребности на страховые услуги и наличие страховщиков, способных удовлетворить эти потребности.

Переход экономики на рыночные отношения, развитие предпринимательской деятельности, расширение круга товарных и обменных операций, взаимных договорных обязательств между хозяйствующими субъектами объективно требуют надежной системы гарантий, предоставляемых страхованием. Только на основе страхования становится возможной защита общественных и личных интересов, возникающих в процессе производства, распределения, обмена и потребления материальных благ[1].

Страхование представляет собой отношения по защите имущественных интересов физических и юридических лиц при наступлении определенных событий (страховых слу-

чаев) за счет денежных фондов, формируемых из уплачиваемых или страховых взносов (страховых премий).

Важная роль страхования в системе общественного воспроизводства предполагает наличие сферы страховых услуг, соответствующей типу экономического развития государства. В условиях рыночного хозяйства наряду с традиционным использованием возможностей страхования по защите от чрезвычайных явлений природного характера (землетрясения, наводнения и др.) и техногенных рисков (пожары, аварии) резко возрастает потребность у предпринимателей в страховом покрытии ущерба, возникающего при нарушении финансовых и кредитных обязательств, неплатежеспособности контрагентов и действии других экономических факторов, ведущих к потере прибыли и доходов. Страховая защита жизни, здоровья, трудоспособности и материального благосостояния граждан также неразрывно связана с их экономическими интересами и реализуется с помощью услуг имущественного, личного и социального страхования.

Взаимодействие сторон, заинтересованных в заключении страховых соглашений и достижении результативности страховых операций, происходит на страховом рынке. Страховой рынок представляет собой сферу денежных отношений, где объектом купли-продажи является «специфический товар» – страховая услуга, формируются предложение и спрос на нее. Объективной предпосылкой существования страхового рынка является наличие пользователей (заказчиков) страховой услуги, имеющих непосредственный страховой интерес, и исполнителей, способных удовлетворить их потребности.

Страховой рынок является одним из большого количества звеньев финансового рынка. Вложенные

средства назад возвращаются не всем страхователям, только некоторая часть получает страховые выплаты. Зато иногда суммы страховых выплат могут быть в несколько раз больше, чем первоначально вложенные средства. Именно таким образом на страховом рынке происходит перераспределение временно свободных денежных средств. Характерной особенностью этого процесса является то, что накопление денежных средств и их использования происходит не одновременно.

Страховые рынки исполняют функции, специализированных кредитных и инвестиционных институтов. Страховые компании, если не считать коммерческие банки, занимают ведущие позиции по значению в качестве поставщиков ссудного капитала и величине активов[2].

Природа аккумулируемых страховыми компаниями ресурсов делает возможным использование временно свободных денежных средств для долгосрочных производственных капитальных вложений через рынок ценных бумаг. Банки, опирающиеся на достаточно краткосрочно привлекаемые средства, не имеют таких возможностей. Поэтому страховые компании в этой части занимают господствующее положение на финансовом рынке.

Превышение притока денежных средств в виде страховых взносов и доходов от активных операций (спонсорство, инвестиции, ипотека и др.) над суммами страховых выплат держателям полисов позволяет страховщикам ежегодно увеличивать свои доходы и инвестировать их в прибыльные программы народного хозяйства, ценные бумаги (государственные краткосрочные облигации, векселя, акции и т. п.), а также вкладывать в залоговые под недвижимость, на депозиты в банки и др[3].

Государство может участвовать в рыночных отношениях в качестве

страховщика через государственные страховые организации и воздействовать на работу страхового рынка разнообразными законодательными и правовыми актами. Регулирование страховой деятельности государством расширяет и усиливает позитивные стороны рыночного механизма страхования. Механизм государственного регулирования страховой деятельности как бы «переплетается» с рыночным механизмом страхования[4].

Согласно ст. 6 Закона Республики Казахстан «О страховой деятельности» всю совокупность страховых отношений по объекту страхования можно подразделить на две большие отрасли: страхование жизни и общее страхование[5].

Отрасль «страхование жизни» включает следующие классы в добровольной форме страхования:

- страхование жизни – предусматривает осуществление страховых выплат в случаях смерти застрахованного или дожития им до окончания срока страхования, или определенного договором страхования возраста.

- аннуитетное страхование – предусматривает осуществление страховых выплат в виде пенсий или ренты в случаях достижения застрахованным определенного возраста, утраты трудоспособности (по возрасту, по инвалидности, по болезни), смерти кормильца, безработицы или иных случаях, приводящим к снижению или потере застрахованным личных доходов.

Оба этих класса представляют собой совокупность видов личного страхования. Личное страхование включает страхование жизни, здоровья, трудоспособности и иных интересов, связанных с личностью гражданина.

В личном страховании не происходит возмещения материального ущерба, как в имущественном, а оказывается денежная помощь пострадавшим или их семьям в связи с

утратой здоровья застрахованным или смертью члена семьи.

Личное страхование имеет также общие черты с социальным страхованием и сберегательным делом.

Социальное и личное страхование сближает аналогичное общественное назначение – осуществлять страховую защиту доходов населения. При этом пособия, пенсии и другие выплаты по социальному страхованию удовлетворяют минимальный уровень социальных потребностей населения.

Существуют и различия между социальным и личным страхованием. Прежде всего, социальное страхование проводится пока в обязательной форме и участвует в перераспределении финансовых ресурсов предприятий и организаций. Личное страхование проводится в добровольном порядке и связано с перераспределением индивидуальных денежных доходов. Социальное страхование управляется соответствующими государственными органами и негосударственными пенсионными фондами, а личное страхование проводится как государственными, так и негосударственными страховыми организациями.

Примеры обязательного страхования в Республики Казахстан:

- обязательное страхование гражданско-правовой ответственности владельцев автотранспорта.

- обязательное страхование гражданской ответственности перевозчика перед пассажирами.

- обязательное страхование сельскохозяйственного производства.

- обязательное страхование гражданско-правовой ответственности частных нотариусов.

- обязательное страхование судей и их имущества.

- обязательное страхование усугубляется законом, согласно которому страховщик обязан застраховать соответствующие объекты, а страхователи – вносить причитаю-

щиеся страховые платежи. Обязательное страхование предусматривает, как правило, сплошной охват указанных в законе объектов. Например, если предусмотрено обязательное страхование пассажиров соответствующих видов транспорта, то обязаны застраховаться абсолютно все, кто собирается совершить поездку.

Добровольное страхование действует в силу закона на добровольных началах. Закон может определять подлежащие добровольному страхованию объекты и наиболее общие условия страхования. Конкретные условия регулируются правилами страхования, которые разрабатываются страховщиком. Добровольное участие в страховании в полной мере характерно только для страхователей. Например, при заключении договоров личного страхования страховщик не имеет права отказаться от страхования объекта, если волеизъявление страхователя не противоречит условиям страхования.

Это гарантирует заключение договора страхования по первому требованию страхователя. Вместе с тем страховщик не обязан заключать договор страхования на условиях, предложенных страхователем.

Для добровольного страхования характерен выборочный (не полный) охват страхователей, связанный с тем, что не все страхователи изъявляют желание в нем участвовать. В условиях страхования могут быть ограничения для заключения договоров со страхователями, не отвечающими предъявляемым к ним требованиям. Добровольное страхование действует только при уплате разового или периодических страховых взносов. Неуплата ведет к прекращению договора.

Как показывает зарубежный опыт, страховому рынку свойственны мощные мотивы саморазвития, а именно: гибкость, активность, инициатива и предпринимательство, новаторство.

Список литературы:

- 1 В.В. Шахов Страхование. М.: Юнити, 1997.-312с.
- 2 К.К. Жуйриков, С.Р. Раимов Страхование: теория, практика, зарубежный опыт. Алматы, 2007.- 284с.
- 3 М.Портер Международная конкуренция / Пер. с англ.; Под. ред. В.Д. Шетинина. — М.: Международные отношения, 2003. — 420с.
- 4 И.Н.Жук Конкурентоспособность страховой компании как объект управления // Страховое дело, 2011. — №5.
- 5 Закон Республики Казахстан от 18 декабря 2000 года №126-ІІ «О страховой деятельности».

Түйін

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ САҚТАНДЫРУ НАРЫҒЫ: КАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ ЖӘНЕ ДАМУЫНЫҢ АЛҒЫШАРТТАРЫ

Б.К. Аликханов

магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: berik.alikhanov@mail.ru

Мақалада Қазақстан Республикасының сақтандыру нарығының бүгінгі күнге жалпы жағдайын көрсетіп тұр. Нарықтың болашақ проблемалары, оның алдын алу жолдары туралы жазылған.

Түйін сөздер: сақтандыру нарығы, сақтандыру тәуекелі, міндетті сақтандыру, ерікті сақтандыру, сақтандыру төлем.

Summary

**THE INSURANCE MARKET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN:
AN ANALYSIS OF ITS CONDITION AND PROSPECTS**

B.K. Alikhanov

undergraduate

Almaty Academy of Economics and Statistics,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: *berik.alikhanov@mail.ru*

The article shows the general state of the insurance market of the Republic of Kazakhstan today. The market is on how to prevent future problems.

Keywords: *insurance market, insurance risk, compulsory insurance, voluntary insurance, the insurance payment.*

УДК 336.22

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ САЛЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫ

Н. Нурғалиева
магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы
Алматы қ., Қазақстан
e-mail: n.a.nazym@mail.ru

Аңдатпа

Ғылыми мақалада Қазақстан Республикасындағы салық әкімшілігінің қызметін оңтайлы басқару, тиімдіреттеу мәселелері қарастырылған. Экономикалық дамудың нарықтық жолын таңдаған Қазақстан Республикасы үшін өзіндік салық жүйесін қалыптастыру аса маңызды мәселе болып отыр. Салықтар мен салық жүйесінің дамуы, еліміздің бюджет жүйесінің тұрақтылығына және орнықтылығына оңды әсерін тигізеді.

Түйінді сөздер: салық, салық экономиканың негізі, салық жүйесі

Мемлекеттің қаржы көздерін жасақтаудың негізгі құралы болып табылатын салық жүйесі, ел эканомикасын қайта құруға, өндірістің ұлғайып дамуына және саяси-әлеуметтік шаралардың толығымен іске асуына мүмкіндік туғызады. Мемлекетте алынатын салықтар мен бюджетке төленетін басқа да міндетті төлем түрлерінің, оны құру мен алудың нысандары мен әдістерінің, салық заңдары мен салыққа қатысты нормативті актілердің, салық қызметі органдарының жиынтығы мемлекеттің салық жүйесін құрайды.

Салық жүйесі – бюджеттен тыс қорларды қаржыландыру үшін қолданылатын салықтардың, алымдар мен төлемдердің жиынтығы, сондай-ақ салықтарды белгілеу, өзгерту, күшін жою, оларды төлету шараларын қолдану, салықтық бақылауды жүзеге асыру, салық заңнамасын бұзғаны үшін жауапқа тарту және жауапкершілік шараларын қолдану қағидаларының, әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы, сондай-ақ салық қатынастарын реттейтін салық қызметі органдарының жиынтығы; елдегі салық санау рәсімдерін реттейтін заңнамалық актілер мен заңнан туындайтын

нормативтік актілердің жиынтығы; елдегі салықтар мен алымдарды есептеу мен төлеудің институттық инфрақұрылымы[1].

Салық жүйесін мемлекетпен заңды тұлғалар арасындағы қаржы қатынастарының жиынтығы салықтар мен алымдар, салық салу әдістері мен тәсілдері, салық заңдары мен салыққа қатысты актілер, салық салу органдарымен салық қызметі жиынтығы құрайды. Кез келген мемлекеттің салық жүйесі оның әлеуметтік, саяси, экономикалық және ұлттық ерекшеліктеріне орай қалыптасады. Салықтар ерте заманда, қоғам пайда болғаннан бері, қоғаммен бірге өмір сүріп келе жатқан экономикалық категория. Салықтың негізгі қызметі- ол «қоғам өмір сүруіне қолайлы жағдай жасау және қоғамды мүмкіндігінше тепе-тең жағдайда ұстап тұру болып табылады. Қауым мемлекет болып, ал мемлекет жеке егеменді ел болып, осы мемлекетпен халық арасындағы негізгі қарым- қатынасты салықтар сипаттайды. Кез-келген ұлттың салық жүйесі, салық салу базасы туралы теориялық және ғылыми-тәжірибелік жағдайлар мен

объективтік әдістемелік база негізінде қызмет етеді.

Салық дегеніміз – белгілі бір мерзімде және белгілі бір көлемде алынатын, заң бойынша қарастырылған міндетті төлемдер. Қазақстан Республикасының мемлекеттік бюджетінде салықтардың меншікті салмағы 70 пайызын құрайды. Қазақстан Республикасы Конституциясының 35 – бабында « Заңды түрде белгіленген салықтарды, алымдарды және өзге де міндетті төлемдерді төлеу әркімнің борышы әрі міндеті болып табылады » деп атап көрсетілген[2]. Қазақстан Республикасында салық жүйесі реформалаудың үш кезеңінен өтті: Бірінші кезең – 1991 жылғы 9 шілдедегі Қазақ КСР Президентінің «Қаз КСР мемлекеттік салық қызметін құру туралы» Жарлығымен Қаз КСР-дің басты мемлекеттік және 27 жергілікті салық түрін қарастыратын салық жөніндегі заң актілер пакеті қабылданды. Екінші кезең – 1995 жылғы 24 сәуірдегі «Бюджетке төленетін салық және басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы өз қаржы жүйемізді құруға ықпал етті. Ең бастысы, салық төлеу жүйесі ықшамдалып, салық саны 45-тен 11-ге дейін қысқартылды. Қосылған күн салығы енгізілді. Үшінші кезең – 2001 жылы 12 маусымда Қазақстан Республикасының жаңа Салық кодексі қабылданып, ол 2002 жылдың 1 қаңтарынан қолданысқа енгізілді[3].

Салықтар барлық елдерде, олардың қоғамдық-экономикалық құрылысы мен саяси іс-бағытына қарамастан, ұлттық табысты қайта бөлудің басты қаржылық құралы, мемлекеттің кірістерін және бюджеттің кірістерін қалыптастырудың шешуші көзі болып табылады. Салықтарда мемлекеттің экономикалық мазмұны нақты түрде көрінеді, ал салықтардың әлеуметтік-экономикалық мәні, олардың түрлері мен ролі қоғамның экономикалық құрылысымен, мемлекеттің табиғатымен және функцияларымен айқындала-

ды. Адамзат дамуының бүкіл тарихы бойына салық нысандары мен әдістері өзгерді, жетілдірілді, мемлекеттің қажеттіліктері мен сұрау салуына бейімделді. Салықтар тауар-ақшалай қатынастардың ахуалына әсер ете отырып, олардың дамыған жүйесінде айтарлықтай өрбіді. Қазақстанның салық жүйесі оның бүкіл аумағында барлық салық төлеушілерге (салық агенттеріне) қатысты бірыңғай болып табылады. Салық салу мәселелерін реттейтін нормативтік құқықтық актілер ресми басылымдарда міндетті түрде жариялануға жатады. Мемлекетке түсетін салықтық түсімдердің сипаты ерекшелігі олардың сан алуан қоғамдық қажеттерге кейін иесіз пайдаланылуы болып табылады. Осымен салықтардың мемлекет, сондай-ақ басқа жергілікті органдар белгілейтін түрлі міндетті мақсатты жарналардан, төлем аударымдарынан айырмашылығы болады; бұған әлеуметтік сақтандыруға аударылатын қатаң мақсатты аударымдар, арнаулы қорларға төленетін жарналар мен аударымдар, соның ішінде өнімнің, жұмыстардың және қызметтердің өзіндік құнынан, пайдадан (табыстан), еңбекке ақы төлеу қорынан, амортизациядан және басқа көздерден есептелетін бюджеттен тыс қорлар жатады[4].

Республикамызда соңғы жылдары аймақтың экономикаға, аймақтарды дамытуға, дәлірек айтсақ, республикадағы әрбір аймақтың экономикалық өсуіне, әлеуметтік жағдайына, қаржы жағдайын тұрақтандыруға, халықтың әл-ауқатын көтеруге, отандық және шетелдік инвестицияларды тарту және оны тиімді пайдалануға, өнеркәсіпті, ауыл шаруашылығын, сонымен қатар шағын және орта бизнесті дамыту сияқты мәселелерді шешуге айтарлықтай көңіл бөлініп, нақты іс-шаралар кешені жүзеге асырылуда. Бұл жерде салық жүйесінің алатын орны зор.

Жүргізіліп жатқан экономикалық реформалардың басты мақсаты

шаруашылық жүргізуші субъектілерге түсетін салық ауыртпалығын жеңілдету, қолданылып жүрген салықтар мен төлемдерді реттеу болып табылады. Бұл бағытта ең негізгілерін мүлік-салығын акциздердің және басқа да салықтардың мәнін арттыру. Ұқсас жағдайларда салық салудың шамамен тең тәртібі қолданылатын болады. Салық салу механизімі кез-келген экономикалық жүйенің күрделі бөлігінің бірі болып табылады. Салық салу мемлекеттік реттеудің маңызды тәсілі ретінде орын алып, оның әрекет етуінің тиімділігін әлеуметтік және экономикалық саясатының жетістіктеріне әкеледі.

Қазіргі мемлекеттік бюджеттің жай-күйін талдайтын болсақ, мемлекеттік бюджет кірістерінің негізін салықтық түсімдер құрайды, шамамен 68-74% аралығында, бюджеттегі үлесі бойынша келесі орында трансферттік төлемдер тұр, ол барлық түсімдердің шамамен 28-30% құрайды, салықтық емес түсімдер мен негізгі капиталды сатудан түскен түсімдердің үлесі өте аз 1-2%-ды ғана қамтиды. Ал 2011 жылы жалпы кірістер 5 370 826 млн тенгені құрап, оның ішінде салықтық түсімдер 3 982 338 млн тенгені құрап немесе кірістің 74 пайыздық үлесін алып отыр[5].

Салық жүйесін жетілдіру жолдары көп, өйткені қоғам дамуындағы әрбір жаңа кезеңнің экономика дамуында өз артықшылығы болады, бұл өз кезегінде мемлекет пен шаруашылық субъектілері арасындағы мәселелерді оңтайлы түрде шешуді талап етеді. Салық реформасы салық төлеушілерге салық ауыртпалығын төмендетуге, салық жүйесін жеңілдетуге, салық салу шарттарын реттеуге және салық әкімшілігінің сапасын жоғарлатуға бағытталған. Сонымен қатар салық төлеушілер салықтарды уақытында төлемегенде, жауапкершілігі қатаң түрде болуы керек. Уақытылы төленген салықтар тұрақтылыққа әкеледі. Ал са-

лықтың тұрақтылығы – экономиканың дамуының негізгі көзі болып табылады.

Кәсіпкерлікті қолдаудың қаржылық-несиелік механизмі экономиканың қандай-да бір буындарына қажет емес салықтық жеңілдіктерді беру арқылы бәсекелестікті бәсеңдетіп алмауы тиіс. Шағын кәсіпорындарға беретін салықтық жеңілдіктер олардың аймақтардағы жұмыс орнын арттыру, инфрақұрылымға салымдарды төмендету, экологиялық ауыртпалықты төмендету және жергілікті ресурстарды толық қолдану арқылы келетін экономиямен мақұлданады.

Осыған байланысты жеке кәсіпкерлерге салынатын салық дамыған елдерде мынадай формаларда болатынын айтып кетуге болады: жеке тұлғаларға салынатын табыс салығы, әлеуметтік сақтандыру қорларына салымдар, мүлікке салық салуға негізделген салықтар. Бұл, әрине, Батыс елдерінің кәсіпорындарына салынатын салықтардың бәрі емес, бұл кәсіпкерлікпен айналысатын жеке тұлғаларға салық салуда шешуші роль атқаратын салықтар болып табылады.

Рыноктық қатынастары дамыған елдерде салықтар экономика мен әлеуметтік хал-ахуалын тұрақты дамытудағы реттеушілік қасиеттері бюджеттік қатынастар мүмкіншілігіне тікелей басқару әдістері ретінде қолданады. Яғни, тұрақты салық жүйесі жәрдемімен мемлекет қоғамдық қажеттілік пен ресурстар арасындағы, оларды қанағаттандырудағы салыстырмалы тепе-теңдікке қол жеткізеді.

Қазіргі кезде Қазақстан республикасында халықтың әлеуметтік жағдайын көтерудің көптеген бағдарламалары іске асуда. Мүлік салығын төлеу біздің елімізде заңды және жеке тұлғалардың мүлік құнына байланысты. Біздің еліміздегі мүлік салығының ставкасы ең төмені болып табылады.

Салық жүйесі уақыттың әрекетті аспабы, яғни заман талабына сай салық түрлері де өзгеріп отырады. Экономиканың қазіргі даму мүмкіндіктерін есепке ала отырып мемлекеттік қажеттіліктерге сай айқындалған салықтардың функциялары мемлекет белгілеген бағыт бой-

ынша іске асырылады. Салықтар- көп қырлы, мемлекеттің даму кезеңдері өзгерген сайын нақтыландырылатын, ұдайы жүзеге асырылатын ақшалай төлем болып табылады. Сайып келгенде, мемлекет салықтың арқасында экономикалық процестерді жөнге салуды жүзеге асырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 Қаржы-экономика сөздігі. — Алматы: ҚР Білім және ғылым министрлігінің Экономика институты, «Зияткер» ЖШС, 2007
- 2 Қазақстан Республикасының Конституциясының 1-бөлім, 35-бап
- 3 http://alatau.almaty.gba.kz/page.php?page_id=384&lang=2
- 4 Құлпыбаев С., Ынтықбаева С.Ж., Мельников В.Д. Қаржы: Оқулық / — Алматы. Экономика, 2010- 522 бет
- 5 Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің статистикалық бюллетені №12, ақпан 2012 ж.

Резюме

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Н. Нурғалиева

магистрант

Алматынская академия экономики и статистики

г. Алматы, Казахстан

e-mail: n.a.nazym@mail.ru

В научной статье рассмотрены оптимальное управление, выгодное регулирование деятельности налоговой администрации в Республике Казахстан. Формирование налоговой системы для Республики Казахстан является очень важной задачей. Налоги и система развития налогов, влияет на постоянство системы бюджета нашей страны.

Ключевые слова: налог, налог основа экономики, налоговая система

Summary

FORMING AND DEVELOPMENT OF THE TAX SYSTEM IN REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

N. Nurgaliyeva

undergraduate

Almaty academy of economy and statistics

Almaty, Kazakhstan

e-mail: n.a.nazym@mail.ru

In a scientific paper considers optimal control, favorable regulation of the Tax Administration of the Republic of Kazakhstan. Formation of the tax system for the Republic of Kazakhstan has chosen the path of economic development of the market is a very important task. Taxes and tax system development, affects the constancy of the budget of our country and stability.

Keywords: tax, tax basis of the economy, tax system

УДК 336.77

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ПРОБЛЕМАЛЫҚ НЕСИЕЛЕРДІ БАСҚАРУ

Н.Б. Хасанов
магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы
Алматы, Қазақстан
e-mail: khasanov_nursultan@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада ҚР-дағы екінші деңгейдегі банктердегі проблемалық несиелерді басқарудың мәселелері қарастырылған. Автор бұл тақырыпта қазіргі заманның өзекті меселесі ретінде қарастыра отырып, проблемалы несиенің жалпы түсінігін, пайда болу себептеріне тоқталып өткен. Сонымен қатар соңғы жылдарға талдау жүргізу арқылы несиеге сұраныс пен ұсыныстың өзгеруі, несие саясатының өзгеруі көрсеткіштерін келтірген, проблемалы несиелермен күресудің тиімді жолдарын ұсынған.

Түйін сөздер: банк, несие, проблемалы несие, несие саясаты, несиелік портфель.

Қазақстанның бүгінгі дамып отырған банк секторының бәсекелестікке қабілетті дамыған банктердің қатарына кіруі үшін ең әуелі олардың тәуекелдерінің басқарудың тиімділігін арттыруға терең мән беру қажет. Ең бастысы бұл жерде ҚР-ғы екінші деңгейдегі банктердің несиелік тәуекелдерін басқаруды жүйелі түрде зерттеуде жоғарыда көтерілген мәселелердің шешімін табу барысында арнайы теориялық, әдістемелік және тәжірибелік тәсілдерді қолдануды қажет етеді.

Несиелік тәуекел отандық банктердің дамуына қауіп төндіріп отырған тәуекелдің түріне жатады. Себебі, әлемдік тәжірибе көрсеткендей дағдарыс тұсында көптеген коммерциялық банктердің банкроттыққа ұшырауы қарыз алушылардың несиелерді қайтармауымен және олардың несиелік тәуекел-менеджменті саласында ойластырылмаған саясат жүргізуіне байланысты болуда.

Проблемалы қарыздарды тиімді басқару банктердің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Себебі шетел тәжірибесінде банктер банкроттылығының көпшілігі активтерді басқарудың сапасыздығымен, және бірінші кезекте дебиторлық қарызды басқарумен байланысты.

Қазақстандық коммерциялық банктер үшін мұндай мәселе қосарлы көрініс тапқан, яғни олардың несиелік қоржындарында мерзімі өткен және күмәнді несиелердің үлесі дамыған елдердің банктерінен екі-үш есе артып отырғандығы жасырын емес. Сондықтан да, кез-келген ҚР екінші деңгейдегі банктердің қызметінің тиімділігі және жалпы еліміздің банк секторының тұрақтылығы несиелік тәуекел-менеджменттің тиімділігін арттыруға тікелей байланысты, әсіресе қазіргі қаржы дағдарысы жағдайында оның маңыздылығы арта түсуде.

Демек, ҚР-ғы екінші деңгейдегі банктердің несиелік-тәуекел менеджментінің тиімділігін арттыруға арналған және бүгінгі банктік сектордың қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуді мақсат етіп қойған бұл зерттеу жұмысының тақырыбы – ең өзекті тақырыптардың қатары-

нан орын алатыны ешқандай да күмән тудырмайды.

Ендеше, ҚР-ғы екінші деңгейдегі банктердің несиелік-тәуекел менеджментінің тиімділігін арттыру барысындағы жоғарыда аталған мәселелердің бүгінгі күнге дейін оң шешімін таппай отырғаны және олардың отандық ғылыми жұмыстарда терең де жете зерттелмей келуі өзектілігі болып табылады.

Жалпы несиелік мәмілеге екі субъект катысады – кредитор және қарыз алушы. Несиенің қайтарылуы несиелік қатынастың негізі болып табылады. Несиені қайтаруды ұйымдастыру механизмі, осы процестің орындалу барысында олардың әрқайсысының орнын ескереді. Кредитор несие процесінің ұйымдастырушысы болып табылады. Қарыз қаражатын салғанда өз мүддесін қорғау үшін, ол қарыздың уақытылы және толықтай қайтарылуын куәләндыратын қарыз көлемінің қол жетерлігі, оны өтеу әдістері, несиелік келісімнің шарттары сияқты сфераны тандайды. Дегенмен, қарыздың кері қозғалысы, қарыз алушының несие қабілеттілігіне, оның адалдығына, қаржы нарығының жағдайына байланысты. «Несиенің қайтарылуы Заңдарда және Несиелік келісімде қарастырылғандай кепілмен, гарантіямен, тапсырушылықпен қамтамасыз етіліне алады».

Банк несие келісімі шарттарының орындалуына бақылау жасайды, оның негізгі максаты – қарызды өтеудегі кезекті жарналардың және қарыз бойынша пайыздардың уақытылы төленуін қамтамасыз ету. Әрине, әртүрлі жағдайлармен қарызды өтей алмау тәуекелі туындайды. Банк өз несиелендіру бағдарламасына қосқан сақтандыру элементтеріне қарамастан, кейбір несиелер шарасыз проблемалы несиеге ауысады.

Проблемалы несиелер — бұл қайтарылуы күмән тудыратын және қарыз алушының ақшалай кризисінің нәтижесі болып табыла-

тын несиелер. Сондықтан, банк несие бергеннен кейін, несие бойынша шығындардың болмауына шаралар қолдануы керек.

Банк тек сенімді қарыз алушыларға несие беру саясатын жүргізуі мүмкін, бірақ ол көптеген пайдалы мүмкіншіліктерден айырылады. Егер, несие қайтару кезінде қиыншылықтар туындайтын болса, ол банкке өте қымбат түсуі мүмкін. Сондықтан, зейінді несиелік саясат, табыс әкелетін ресурстардың барлық потенциалды мүмкіншіліктерін максималды пайдалануды және сақтық арасындағы балансты қамтамасыз етуге бағытталған.

Қарызды өтеудегі қиыншылықтар кездейсоқ және бірден пайда болмайды. Бұл процесс белгілі бір уақыт аралығында дамиды. Банктің тәжірибелі жұмысшысы клиенттің қаржылық процесіндегі қиыншылықтарын бастапқы кезеңінде байқап, банк мүддесін қорғау үшін, мән-жайды түзеуге шаралар қолдануы керек. Бұл шараларды мән-жай бақылаудан шықпайынша және шығындар бірқалыпты болмайынша неғұрлым ертерек қолдану керек.

Өйткені несие қайтарылмауы коммерциялық банктердің ресурстық портфелін және жаңа ақшалай қаражаттардың берілуінің деңгейін төмендетеді. Банктік несие қайтарылмауы капитал айналымының аяқталмауымен, барлық ақшалай түсімнің және тауар, жұмыс, көрсетілген қызмет үшін пайданың алынбауымен негізделеді. Осыған орай банк шығындары тек қарыздар мен пайыздардың өтелмеуімен шектелмейтінін ескеру қажет. Банкке келтірілген залал әлде қайда көп әрі басқа жағдайлармен байланысты болуы мүмкін:

- өткен және өтелмеген несиелердің басым бөлігі салымшылардың сенімін төмендетуіне байланысты, банк репутациясы үзіледі;
- әкімшілік шығындар ұлғаяды, себебі проблемалы несиелер несие

персоналының ерекше назарын және статусты қолдауда өндіріссіз уақыт шығынын талап етеді;

- білікті кадрларды ынталандыратын пайдалы операциялар деңгейінің төмендеуі, олардың кету қаупін туғызады;

- қарыз алушы несиені алу кесірінен банкротқа ұшырағаны туралы кері шағымдану қаупі туады.

Осы шығындардың барлығы банкке өте қымбат түсуі және қарыздың өтелмеу шығындарынан әлде қайда жоғары болуы мүмкін.

Несие бойынша төлем мерзімі келгеннен кейін барлық мерзімі өткен берешектер екі себеппен туындауы мүмкін.

1. Қарыз алушы несие өтеу кезінде төлем қабілеттігі жоқтығынан – төлей алмайды.

2. Қарыз алушы алдын-ала қарызды өтеуге ниеті болмағандықтан -төлегісі келмейді.

Несие бойынша төлем қабілетсіздігінің туындауы несие офицерінің талдау кезінде жіберген қателігімен немесе несие берілгеннен кейін туындаған қаржылық жағдайлармен түсіндіріледі («төлей алмайды»).

Қарыз алушының несие бойынша төлемдерді төлегісі келмейтінін, несиені беру кезінде анықтау өте қиын әрі күрделі(төлегісі келмейді). Қарыз алушы жағынан қасақана алдауы, оның о бастан қарызды төлеуге ниетінің болмауымен түсіндіріледі. Мұндай жағдайды болдырмау үшін құжаттарды экономикалы және заңды сараптаудан бөлек, басшылардың жеке қасиеттеріне, олардың несие алуға көз-қарасына, несиені қайтарудағы әртүрлі пиғылдарына және т.с.с назар аудару керек.

Қарызды төлеуде туындайтын негізгі себептер төменде көрсетілген:

Несие сұранымын қарастырғанда, келісім шарттарын жасағанда және кейін бақылау жүргізгенде банк персоналының жіберген қателері. Қарыз алушы мен банк арасында Несиелік келісімге қол қойылғаннан

кейін не болады? Ол папкаға тігіліп өтеу мерзімі келгенше және қарыз алушы соңғы төлемін жасағанша одан алынбауы тиіс пе? Банк көзқарасы бойынша бұл мүмкін емесі айқын. Өйткені, несие берілген кездегі шарт әрдайым ауысып отырады, бұл қарыз алушының қаржылық жағдайына және несие өтеу мүмкіншілігіне әсер етеді. Экономикалық шарттардың өзгеруі кейбір фирмалардың позициясын әлсіздетеді және басқалардың несиелік қажеттіліктерін ұлғайтады: жеке тұлғалар жұмыстан босауы немесе денсаулықтарының нашарлауы, олардың несие өтеу мүмкіншілігіне кері әсер етуі мүмкін[1].

Банктің Несиелік басқармасы мұндай өзгерістерді ескере отырып, өтеу мерзімі әлі келмеген барлық несиелерді тексеруі керек. Несиелерді тексеру молшылық емес, банктік несиелендірудің бағдарламасын жасаудағы қажеттілік. Бұл менеджерлерге проблемалы несиелерді тез арада әшкерелеуге ғана емес, сонымен қатар несиелік инспекторлардың қызметі банктің несиелік саясатына сәйкес келуін тексеруге септігін тигізеді. Әлсіз менеджмент бірқатар қате саясаттар мен процедураларды білдіреді, соның ішінде көбі-несиелендірудегі қателіктер, ішкі бақылау, бизнес, басқару облыстарындағы жетіспеушілік.

Бүгінгі күні банктік тәжірибеде несиелік тексерудің әртүрлі әдістерін қолданғанымен, қауіпті несиелік саясат жүргізу немесе тәртіп бұзу индикаторларының келесі түрлері кездеседі:

- қарыз алушылармен байланысты тәуекелдің дұрыс бағаланбауы (мысалы, қаржылық талдауың дұрыс жүргізілмеуі);

- болашақта мүмкін оқиғаға негізделген несиелендіру (мысалы, бірігу)

- клиент ірі депозит шығару уәдесімен берілген несие;

- несие жұмысшысы кәсіпорын қажеттілігімен және сала спе-

цификасымен дұрыс таныспау салдарынан қарыздыңнашар құрылуы;

- қарыз алушыға аса ірі сома беру;

- банк қызмет көрсету территориясынан тыс орналасқан қарыз алушыларға берілген несиенің жоғары үлес салмағы;

- банкпен байланысты тұлғаларға берілген несиенің басым үлес салмағы (қызметкерлерге, директорларға, акционерлерге)

- қарыз алушыға қатал көзқарастың болмауы (мысалы, достық қатынаспен сұранымды қолдау);

- қарызды рәсімдеудегі құжаттық қате немесе несиелік істегі сандық жетіспеушілік (мысалы, банк мүддесін қорғауды қамтамасыз ететін маңызды шарттардың мәміледе ескерілмеуі немесе клиенттің қаржылық есепберуінің болмауы);

- кепілге қойған мүлікті рәсімдеуде жіберілген қате, демек бұл кепілді өткізудегі заңсыздық;

- несиелендіру бағдарламасын бақылаудағы жөнсіздік;

- қарызды қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі (мысалы, кепілді жоғары бағалау);

- іскерлік цикл сатысының өзгеруі кері әсер етуін елемей;

- бәсекеге аса қызу реакция беру (клиенттің басқа банкке ауысуын болдырмау үшін, темен сападағы несиенің берілуі);

- спекулятивті мүліктенуді несиелендіру (алыпсатарлық);

- экономикалық шарттардың өзгеруіне жеткіліксіз сезімталдық.

Проблемалы несиелердің барлық себептерін тізу мүмкін емес, демек, олардың басымы төмендегілердің салдарынан болады:

Өз пайдасы үшін жасалынған іс-әрекеттер – банк проблемаларының көптеген себептерінің бірі болып табылады. Бұл көбінесе өз дәрежесін жеңілдікпен несиені алу үшін пайдаланатын директорларға, ірі акционерлерге және солармен байланысты тұлғаларға берілген несиелер.

Олар бұл несиелерді өзін ақтамайтын несиені түрінде алады (қаламақы, ақшалай сыйақы, тауарлар мен көрсетілген қызметтер үшін төлем түрінде). Директорлар кеңесінің және акционерлердің шешімімен сайланған лауазымды қызметкерлер объективті бағалауға және осындай несиелерді беруден бас тарта алмайды. Мұндай жағдайда, басшылық әдетте банкке таңылған залал әкелетін өзінің жеке меншігін, несиенің қисынсыз берілуін және «өз-өзімен» пайдакүнемдік үшін жасалған мәмілелерді жақтайды. «Өз-өзімен» мәміле жасау кезінде проблеманың қайнар көзі де, себебі де банк ішінде тамыр алады.

Пайда маңызын ұлғайту. Несиелік портфель әдетте пайда алушының маңызды қайнар көзі болып табылады. Алайда, рентабельділікті көтерудегі пікір, өзіне қанағаттандырмайтын шартпен берілген немесе ақталмаған тәуекелі бар несиелердегі саналылықты қайта тартуды болдырмау керек. Қисынсыз берілген несиелер әдетте, олардан түскен түсімнен қымбат болады.

Несиелендіру принциптерін келісіммен бұзу. Банк басшылығы тәуекелі ақталмайтын несиелерді немесе қанағаттандырылмайтын шартпен берілген несиелерді тек, толық мөлшерде қисынды несиелендіру принциптерін бұзатынын ескере отырып, бере алады. Заңдарға сүйене отырып, қарыз қайтарылуы және төленуі шартымен беріледі.

Несиелендіру принциптерінің бұзылуының негізгі себебі болып беделді адамдармен келісімге отырудағы жалтақтық, мүдде арасындағы конфликт және достық қарым-қатынастың болуы. Пайдакүнемдік, пайда көрудегі құмарлық, бәсекедегі қысым да несиелендіру принциптерінің компромистік бұзылуына әкеледі.

Қарыз алушы жайлы ақпараттың толық болмауы. Толық несиелік досые қарыз алушының қаржылық

жағдайын анықтаудың қол жеткізерлік және дәл әдісі болып табылады. Қаржылық мәліметтердің, жұмыстың ағымдағы жағдайының мағұлматтарының және басқа да керекті статистика-лық мәліметтердің тапшылығы «проблемалы несиелердің» туындауының негізгі себебі болып табылады. Сонымен қатар несиелік істе басқа да маңызды ақпараттар мазмұндалуы керек. Олар: несиенің мақсаты, техника-экономикалық негіздеулер, болжамдалған қарыз өтеу көзі, несиелік қаражаттар орындалып, атқарылған жұмыстар туралы есеп беру, инспекторлық тексерулер, несиелік бойынша жиналыста алынған сыртқы ақпарат және мәліметтер бойынша меморандум. Несиелерді басқару және несиеге тура баға беру, осы ақпараттың барынсыз мүмкін емес.

Несиені қайтарудағы келісімнің жеткіліксіз орындалуы. Ең көп таралған қолайсыз жағдай – бұл банктің қарыз алушымен үнемі қарызды жоюға және өтеуге байланысты келісімнің болуы.

Мұндай қарыздар проблемаларға айналады. Қарыз алушы жасауға келіскен несиелік шығындарды талдау, амортизация еш уақытта негізгі қарыз сомасына тең болмайтынын көрсетеді. Несиелендірудің жақсы сызбалары қарыз өтеудегі тізбектікті қарастырады.

Өз күшін тым артық бағалаушылық. Әрдайым келесі жағдайлардан аулақ болу керек:

- бұрынғы және жақсы танитын қарыз алушыларды тиісті қадағалаудың болмауы;

- қарыз алушының сенімді қаржылық көрсеткіштерінің орнына ауызша ақпаратқа сүйену;

- алдында тәуекелді бірнеше рет жеңгеніне негізделе отырып, несиенің бізге мәлім әлсіз жақтарын оптималды интерпритациялау.

Инспектордың қадағалаудың болмауы. Көптеген бастапқы кезде сәтті несиелер, банктің несиелік бөлімі жағынан тиісті қадағалаудың

болмау салдарынан проблемалы жағдайлардың және шығындардың туындауына әкеліп соқтырады. Бұл көп жағдайда несиелік кезеңінде қарыз алушы қызметі туралы мағұлматтың болмауының нәтижесі.

Техникалық қабілетсіздік, банктің барлық икемді әрі тәжірибелі жұмысшылары қаржылық есеп беруде, несиелік жайлы басқа да ақпараттарды жинауда және баға беруде, банктің займдарды орналастыру және оларды қадағалауды қамтамасыз ету мақсатымен техникалық білімді болулары қажет. Персонал құзыретсіздігі әдетте ақталмайтын шығындарды әкеледі және бұл жайлы мағұлматты міндетті түрде директорлар кеңесіне хабарлау керек.

Тәуекелмен байланысты қарыздардың нашар іріктелуі. Көптеген банктерде кейбір жетіспеушіліктері бар кіші және ірі несиелердің белгіленген саны бар. Банк оларды өз несиелік саясаты ережесі есебінен ерекше деп мойындайды, бірақ жалпы оларды қол жетерлік деп санайды. Банк қарыздарды несиелендірудің қисынды принциптерден ауытқуын және олардың сомалық көлемі көп емес деп санағандықтан, қадағалау инспекторына аса алаңдаудың қажеті жоқ. Демек, мұндай ауытқулар мойындалуынан бұл тәуелсіз тәртіпке айналатын болса, банк үлкен проблемаларға ұшырауы мүмкін. Төменде нашар іріктелген және көтеріңкі тәуекелмен түйіндес категорияға кіретін қарыздардың жинақталған тізімі берілген:

- пропорцияланған кәсіпорындарды қайта құруды қаржыландыруға арналған қарыз, қолда бар капитал деңгейінен айтарлықтай жоғары;

- несиелік нақты түсімдер ауқымынан бұрын, кәсіпорынның ойдағыдай аяқталу болжамымен берілген;

- несиелік бағалы қағаздардың немесе тауарлардың спекулятивті келісімдерін қаржыландыру үшін берілген;

- кепілмен жеткіліксіз қамтамасыз етілген несиелер;

- кішігірім акционерлік капитал астындағы қозғалмайтын мүлік-пен байланысты операциялар үшін берілген несие;

- банктегі ірі депозит қалдықтарын бақылаудағы артықшылық үшін берілетін несие;

- моральді тәуекелмен түйіндес несие;

- өтімділігі күмән туғызатын кепілмен қамтамасыз етілген қарыз.

Егер мұндай қарыздар аз және банк басшылығы оларды өздеріне тән жетіспеушілік деп санаса, онда бұл жерде проблема туындамайды. Бірақ, егер мұндай қарыздардың берілуі тәртіпке айналса, банк қатерлі проблемаларға душар болуы мүмкін[2].

Нарықтық экономика жағдайында көптеген қаржы операцияларын орындау үшін ЕДБ-дің маңызы өте зор. Себебі екінші деңгейдегі банктер өз тарапынан заңды және жеке тұлғаларға көптеген қызмет түрлерін ұсынады. Банктер халықтың бос ақша қаражаттарын жинап, соның негізінде халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында оларды қайта бөлістіреді. ЕДБ-дің несиелік портфельін басқару – бұл банк қабылдауға дайын болып отырған тәуекел түрлерінің барлығын айқындауды және олардың ең жоғарғы жететін деңгейін анықтауды талап ететін жоғарғы жетекшілер қызметі болып табылады. ҚР-дағы ЕДБ-тер бүгінгі күнгі бүкіл әлемді шарпыған жаһандық дағдарыс салдарына қарамастан, өздерінің жүргізіп отырған ішкі тиімді саясатымен, мемлекет тарапынан көрсетіліп отырған жан-жақты шаралары арқасында несиелік портфельдегі үлесті арттырып отыр.

Қорландырудың шектеулілігіне және тұтынушылық қарыз портфельінің шамадан тыс өсу тәуекелдерін төмендетуге бағыттал-

ған реттеуші шектеулердің болуына байланысты банктер жеке тұлғаларды белсенді түрде кредиттеуге дайын емес. Соның нәтижесінде, банктердің кредит саясаты кредиттер бойынша пайыздық мөлшерлемелерді аздап ұлғайтуға бағытталады: банктердің 32%-ы тұтынушылық кредиттерге қатысты пайыздық мөлшерлемелерді ұлғайтуды жоспарлайды және респонденттердің 27%-ы олардың ипотекалық кредиттер бойынша ұлғаюын күтеді[3].

Қарыз алушылардың қаржылық жай-күйінің нашарлауымен байланысты тәуекелдер банктер үшін аздап ұлғаюда: банктердің шамамен 12%-ы қарыз алушылардың қаржылық жай-күйінің және қамтамасыз ету сапасының одан әрі нашарлауын күтеді.

қорытындылай келе келесі тұжырымдар мен ұсыныстарды жасауға болады:

1. Несие тәуекелділігі – сыртқы және ішкі орта факторлары әсерінен қарыз алушы тұлғаның банк алдындағы өз міндеттемелерін орындаудан жартылай немесе толықтай айырылуы.

2. Несие тәуекелділігін басқаруға байланысты айтарлықтай қиындықтарға әкелетін кемшіліктер деп келесілерді атауға болады:

- несиелік саясат туралы жазбаша құжаттың болмауы немесе нашар дайындалуы;

- несиелік портфель концентрациясына қатысты шектеу қойылмауы;

- несиелік жетекшілердің орталықтандырылуы мен орталықтандырылмауы;

- несиелік объектінің жеткіліксіз талдауы;

- қары залушыны үстіртін талдау;

- кепіл затының асыра бағалануы;

- клиентпен байланыстың жиі болмауы немесе тіптен болмауы;

- бақылау аралығының ұзаруы (кәсіпорындарды несиелеуде) немесе тіптен жүргізілмеуі;

- құжаттарға байланысты жеткіліксіз бақылау;

- қарыз қаржыларды шектен тыс қолдану;

- несиелік құжаттар топтамасының толық болмауы немесе қатаң қадағаланбауы;

- несиелік процесті тиімді бақылап, уақытынд аудиторлық тексеруге ұсынбау жәнет с.с.

3. Проблемалы қарыздарды тиімді басқару банктердің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Себебі шетел тәжірибесінде банктер банкроттылығының көпшілігі активтерді басқарудың сапасыздығымен, және бірінші кезекте дебиторлық қарызды басқарумен байланысты.

4. Түрлі банктер проблемалы қарызды болдырмауға қатысты түрліше жұмыстар жасайды. Мәселен, бір банктер қарыз алушылармен белсендірек жұмыс жүргізсе, басқалары – несие проблемалық деп аталғанға дейін оларды коллекторлық агенттіктерге береді. Қарыз көлемін қысқарту және өз міндеттемелері бойынша есеп айырысу үшін қарыз алушының сенімсіздігіне байланысты ұлғайып отыратын несиелердің мүмкін болатын қайтарылмаулары көлеміне резервтер құру қажет. Алайда мұндай резервтің көлемі үлкен болмауы қажет, себебі банк өзге клиенттерге несие бере алмай қалады.

Проблемалы қарызбен күресу үшін тиімді құрал ретінде коллекторлық агенттіктермен серіктестік орнатуды айтуға болады. Себебі банк үшін мерзімі өткен қарызды қайтару оңай емес және өте үлкен шығындарды талап етеді, ал коллекторлық агенттіктерде олардың барлығы бар. Алайда коллекторлық қызметтер бағасының динамикасы жылдам өсуде. Сондықтан банктерде коллекторлық қызметті автоматтандыру жүйесі қолданылуы қажет [4].

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылаған кезде экономикалық өмір мен экономикалық шынайлықты нарық емес, өздеріне жасанды әлем қылып жасап алған, қолынан ұстап алады – ау деп қорықпай, аспай – саспай пайда жасайтын алыпсатар корпорациялар билейтін жағдай туды. Сонымен, экономистер айтатын «жалған капитал» қазіргі «қаржы көпіршігі» экономика әлемі көрінісінен орын тапты.

Жаһандық дағдарыстың ұлттық экономиканың банк жүйесінің ликвидтік мүмкіншілігінің кемуіне, Қазақстан банктері акция курсының құлдырауы банктердің сыртқы қарызын өтеу мүмкіншілігінің күрт төмендеуіне, экономиканы несиелеу көлемінің азаюына, осыған байланысты экономиканың өсуінің тежелуіне, жұмыссыздықтың өсуіне, заңды және жеке тұлғалардың несиелік қарыздарын өтеу мерзімінің ұлғаюына соқтыруда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1 Мақыш С.Б. Коммерциялық банктер операциялары. Алматы, ИздатМаркет, 2009 ж.

2 Мақыш С.Б., Илиясов А.Ә. Банк ісі. Оқу құралы. – Алматы. Қазақ-Университеті, 2009 ж.

3 Интернет сайттары: www.nationalbank.kz

4 Мақыш С.Б. Ақша айналысы және несие – Алматы: ИздатМаркет, 2010. – 248 б.

Резюме
УПРАВЛЕНИЕ ПРОБЛЕМНЫХ ЗАЙМОВ
В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Н.Б. Хасанов
магистрант
Алматинская академия экономики и статистики
e-mail: khasanov_nursultan@mail.ru

В этой статье рассмотрены проблемы в управлении проблемных займов банков второго уровня Республики Казахстан. Актуальной темой автор выбрал общую концепцию проблемных займов, и причин появления проблемных займов. А так же на основе анализа за последние годы предоставлены измененные показатели спроса и предложения по кредитам, так же по кредитной политике, предложены эффективные способы по борьбе с проблемными займами.

Ключевые слова: банк, кредит, проблемные займы, кредитная политика, портфель займов

Summary
MANAGEMENT OF PROBLEM LOANS
IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

N.B. Khasanov
undergraduate
Almaty Academy of economy and statistics
e-mail: khasanov_nursultan@mail.ru

This article discusses the problems in the management of problem loans second-tier banks of the Republic of Kazakhstan. A hot topic the author chose the overall concept of problem loans, and causes of problem loans. And also based on the analysis in recent years provided revised figures of supply and demand for loans, as credit policy, offer effective ways to combat the problem loans.

Keywords: bank, credit, problem loans, credit policy, loan portfolio

ЭКОНОМИКА И МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 330.341.1

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ: СТРАТЕГИИ И МЕХАНИЗМЫ

Е.Е.Гудзь

*доктор экономических наук, профессор
заведующая кафедры*

*Государственный университет телекоммуникаций
г. Киев, Украина*

e-mail:gudzee@ukr.net

Аннотация

В статье обобщены и охарактеризованы известные современные научные и практические подходы к обеспечению конкурентоспособности предприятий на основе активизации инновационного развития, выявлены проблемы и взаимосвязи повышения конкурентоспособности с развитием инновационных процессов, разработаны авторский подходы к обоснованию стратегий и механизмов управления этими процессами в контексте инновационной сбалансированности в новых измерениях экономического пространства.

Ключевые слова: *инновационное развитие, конкурентоспособность, прибыльность, эффективность, стратегии, механизмы, предприятие*

Постановка проблемы. Высокая динамика общественных потребностей, научно-технического прогресса, интенсивность конкуренции и другие факторы среды требуют от всех участников рынка активизации инновационных процессов. Инновационные преобразования, в результате которых растут неопределенность и риск, в то же время расширяют спектр подходов к процессу обеспечения конкурентоспособности на инновационной основе. Инновации решают широкий спектр вопросов, которые рассчитаны на качественные изменения в деятельности предприятий. Исходя из этого, выбранная тема исследования в данной статье является особенно актуальной, поскольку недостатки в стратегиях и механизмах инновационного развития обуславливают экономический

кризис и потерю конкурентоспособности и отсталость предприятий Украины.

Анализ последних исследований и публикаций. Рассмотрением проблем повышения конкурентоспособности предприятий на инновационной основе и поиском действенных стратегий и механизмов инновационной активности занималось много ученых. Рассмотрение указанной проблематики вызывает необходимость обращения к трудам Й. Шумпетера, К. Оппенлендера, П. Друкера, А. Анчишкин, Н. Кондратьева, М. Делягина, Х. Барнета, П. Друкера, Д. Кокурин, Ю. Яковец, а также целесообразность обзора и учета разработок Лин Ван Дер Вагена, Эт. Кристофера, Дж. Уокера, И. Енджейчика, А. Александровой, Н. Ботвиной, В. Гмыри, И. Зелиско,

И. Зорина, Д. Исмаева, Т. Лепейко, К. Найта, Б. Санто, В. Онегиной, П. Саблука, П. Стецюка, Л. Федуловой, А. Ястремской. Несмотря на значительный вклад ученых по изучению этой проблемы, за пределами современных исследований остались определения возможностей обеспечения конкурентоспособности предприятий с позиции инновационной сбалансированности, что выдвигает принципиально новые требования к стратегиям и механизмам инновационного развития и обозначает пространство для дальнейшего развертывания научных поисков и дискуссий.

Целью статьи является обобщение и характеристика известных современных научных и практических подходов, к обеспечению конкурентоспособности, на основе активизации инновационного развития предприятий Украины, а также выявление взаимосвязей повышения конкурентоспособности, с развитием инновационных процессов и разработка авторского подхода по обоснованию стратегий и механизмов управления этими процессами в контексте инновационной сбалансированности в новых измерениях экономического пространства.

Изложение основного материала. После ознакомления с программой деятельности нового правительства Украины создается впечатление, что все ожидания на спасение от экономического коллапса страны Кабинет Министров связывает с финансовой помощью извне. В списке целей и задач членов правительства много действительно безотлагательных и очень важных дел. Однако среди приоритетов государственной политики не значится развитие инновационной сферы и ее научного потенциала, играющих ключевую роль в экономическом подъеме и инвестиционной привлекательности экономик стран мира.

Мир не замедлит в своем развитии, чтобы дать предприятиям Украины возможность осмотреться и

подумать. Сейчас предприятия Украины характеризуются технологической отсталостью. По показателям экономического развития Украина занимает: 69 место по индексу конкурентоспособного роста (Growth Competitiveness Index), 83 место из 99 стран по индексу технологического развития (Technology Index), 52 место из 134 – в сфере формирования факторов инновационного развития и 65 – по оснащенности современными технологиями.

Конкурентоспособность, преимущественно, определяют, как способность выдержать конкуренцию с аналогичными объектами на конкретном рынке. По убеждению Фатхутдинова Р. «эсисистема обеспечения конкурентоспособности является методом достижения конкурентоспособности» [1]. Однако для рассмотрения проблем обеспечения конкурентоспособности и эффективности предприятий, такого определения недостаточно. Ведь украинские предприятия часто производят конкурентоспособную продукцию неэффективными средствами, которые характеризуются высокими энерго-, материалозатратами и трудоемкостью, низкой заработной платой, невысокими доходами. В настоящее время в Украине доминирующими являются производства третьего и четвертого технологических укладов (доля которых составляет около 80%), а пятого (6-8% общего объема производства по регионам) и шестого технологических укладов (1-3%) доли мизерные. Нерациональной также и структура товарного экспорта, в которой доля готовых изделий составляет 10-15%, доля сырья и полуфабрикатов – 85-90% (в мировом экспорте товаров готовые изделия занимают 77,5%, сырье и полуфабрикаты – только 12,5%) [2]. В последние годы рост инновационного потенциала происходит на старых мощностях за счет преимущественно экстенсивных факторов, а это приводит к тому, что технологические новшества

постепенно замещаются дешевой рабочей силой, что угрожает системным отрывом экономики предприятий Украины от передовых стран из-за несовместимости технологий, экономики и социальных условий. Большинство украинских предприятий, даже в будущем, окажутся неконкурентоспособными и неэффективными.

Основой современных экономических исследований эффективности считается ее определение, сформулированное представителями неоклассической экономической школы (В. Парето, Й. Шумпетером). Под эффективностью они понимали отношение затрат и результатов [3]. М.Х.Мескон, М. Альберт, Ф.Хедоури отмечали, что эффективность характеризуется соотношением между объемом производства продукции и необходимыми для ее изготовления ресурсами, то есть определяется как внутренний параметр функционирования предприятия, отражая эффективность использования ресурсов [4]. Труды Скотта Д. Синка базируются на выделении таких критериев эффективности деятельности предприятий, как действенность (effectiveness), экономичность (efficiency), качество (quality), доходность (profitability), производительность (productivity), качество трудовой жизни (quality of work life), инновационность (innovation) [5].

Сейчас на обеспеченность конкурентоспособности и эффективности украинских предприятий влияет ряд тормозящих факторов, среди которых отметим следующие: [6]: недостаточность финансовых ресурсов и информации по внедрению новых технологий; низкий уровень спроса на инновационную продукцию; нежелание и слабая восприимчивость предприятий к внедрению инноваций; низкий уровень инновационного потенциала предприятий; нехватка квалифицированного персонала; трудности в кластеризации, кооперации и интеграции с другими

предприятиями; неразвитость института государственно-частного партнерства и тому подобное.

Аналитические данные свидетельствуют, что за последние годы (до 2014) наблюдалась положительная динамика размера прибыли украинских предприятий в абсолютном измерении. Так, в 2013 году валовая прибыль всех предприятий по сравнению с 2007 годом увеличилась на 48,08% [7]. В то же время, обеспечение конкурентоспособности и эффективности должно происходить на инновационной платформе, способствовать повышению результативности производства и стимулировать его развитие. Большинство украинских предприятий данному и важнейшему аспекту уделяют недостаточное внимание [8].

Интересно, что инновационная активность предприятий за последние пять лет не превышала 7,1%, а объем реализованной инновационной продукции составил лишь 3,3% (всего 1,5% – реализовано за границу). В странах Большой семерки количество предприятий, внедряющих инновации составляет 70-80% [9]. Высокие места в мировых рейтингах конкурентоспособности национальных экономик занимают лишь те страны, выдающиеся достижения которых основываются на инновационных факторах: Финляндия, Великобритания, Нидерланды, Сингапур, Япония, США, Южная Корея, Ирландия [10]. В то же время, по количеству ученых и инженеров, работающих в области НИОКР, на миллион жителей Украина занимает первое место в мире (6761 человек), Япония – 5777, США – 3732. Однако это соотношение в Украине постоянно уменьшается, уменьшается и количество выполняемых ими разработок. Кроме того, доля принятых инновационных идей из всего их количества в Украине не превышает 20%, тогда как в Японии она составляет 68%, США – 52%, Швеции – 45%, Польше – 30%.

Самой распространенной причиной низкой инновационной активности предприятий часто называют отсутствие финансовых ресурсов для финансирования инноваций. Предприятия осуществляют финансирование инноваций в пределах 10% от получаемой прибыли. Интересно, что инновации на предприятиях осуществляются, преимущественно для обновления и диверсификации продуктов, увеличения доли рынка, сокращения издержек производства, снижения материальных затрат, обеспечения современных стандартов качества продукции и тому подобное.

Учитывая колебания курса гривны, финансирование исследований в Украине в 15-20 раз меньше, чем в среднем в Европейском союзе. Уровень финансирования исследований и разработок в абсолютных цифрах в Украине примерно в десять раз ниже, чем в Польше, в 100 раз ниже, чем в России, в 1000 раз ниже, чем в США. Средняя смета одной НИР в 2013 году составила 233 тыс. грн. (что при существующем курсе меньше, чем, в частности, годовая стипендия одного немецкого аспиранта). Доля общего объема финансирования НИР в ВВП составляла 0,77%. Бюджетное финансирование науки опустилось до отметки, ниже 0,25% ВВП, что является показателем слаборазвитых стран Африки (ориентир, определенный Лиссабонской стратегией для стран ЕС – 3%). Основные источники финансирования НИР в Украине распределяются между государственным бюджетом (более 48%), бизнесом (30%) и иностранными донорами (около 22%) [11].

В противоположность мировой тенденции, когда страны, постоянно наращивая свой научно-инновационный потенциалы, улучшают в результате и инвестиционную привлекательность, Украина, наоборот, его теряет, снижая, соответственно, свою инвестиционную привлекательность. Как свидетельствуют ис-

следования компании Battelle [12], мировые валовые расходы на научные исследования и разработки (R&D) в течение 2012–2013 гг. возросли на 2,7% (с 1517 млрд долл. по паритету покупательной способности, до 1558 млрд долл.). По сравнению с докризисным 2007 г., они возросли в 2013 г. на 38,6% (мировые валовые R&D расходы в 2007 г. составляли 1123,9 млрд долл.).

Мировыми лидерами по объемам R&D расходов в течение обозначенного периода были США, Китай и Япония. Характерно, что в пределах обозначенной триады высшими темпами росли R&D инвестиции Китая. Так, в течение 200–2013 гг. темп их роста составлял 147,5%, тогда как в США – 127,5%, Японии – 113,6%. На фоне этих стран украинские валовые инвестиции в инновационную сферу экономики весьма скромны – около трех миллиардов долларов. По показателю 2013 г., это в 150 раз меньше, чем в США. Принимая во внимание мировые тенденции, и учитывая взаимосвязь между научными исследованиями и разработками с экономическим ростом, сложно объяснить неадекватное отношение к инновациям и науке в украинском обществе. По международным оценкам, одно рабочее место в R&D секторе экономики обеспечивает функционирование более двух рабочих мест в других ее сферах. В частности, по оценкам Battelle, в 2014 г. валовые расходы на научные исследования и разработки в размере 465 млрд долл. обеспечат функционирование в США 2,7 млн рабочих мест в R&D секторе экономики и дополнительно поддержат функционирование в других секторах свыше шести миллионов рабочих мест.

Несмотря на очевидные положительные тенденции развития инновационной сферы в мире, украинская экономика демонстрирует противоположную закономерность. Феномен быстрого наукоемкого эконо-

мического роста пока что не срабатывает. Украина неустанно теряет свой инновационный и научный потенциалы. В расчете на 10 тыс. человек экономически активного населения численность исследователей в Украине в течение 2005–2011 гг. уменьшилась в 1,2 раза. По материалам Государственной службы статистики Украины, в противоположность мировой тенденции, в стране количество учреждений, осуществлявших научно-техническую деятельность, на протяжении 2005–2012 гг. уменьшалось. Если в 2005 г. их было 1510, то в 2012-м — 1208. Все это существенно усложняет переход украинской экономики к инновационной модели развития. Фактором, дополнительно усложняющим обозначенную проблему, являются масштабные изменения демографической ситуации в стране. Так, по исследованиям Всемирного банка (Доклад о мировом развитии, 2013), трудовые ресурсы Украины уменьшаются ежегодно приблизительно на 160 тыс. человек.

Новое качество мировой экономики заключается в том, что высокий уровень развития инновационной сферы может быть присущ не только высокоразвитым экономикам. И благодаря этому феномену страны, которые не входят в клуб высокоразвитых, имеют возможность войти в него именно благодаря наращиванию потенциала инновационной сферы и эффективности ее функционирования.

Механизм, обеспечивающий процессы развития определяется как составляющий механизма управления, и в соответствии с теорией управления должен объединять цели, критерии, факторы, методы управления [13]. В условиях острой конкуренции и изменчивости ситуации на рынке очень важно не только концентрировать внимание на внутреннем состоянии дел предприятия, но и выработать долгосрочную стратегию» [14]. Новые стратегии

неизбежно требуют новых знаний. 30 лет назад менеджеры овладевали одним навыком в год. Сегодня каждый день приносит им как минимум один новый навык. Завтра это будет происходить каждый час. «Тяжелые времена дают вам смелость мыслить о невероятном», — утверждал президент Intel Энди Гроув. Невероятное ранее, становится возможным сегодня. И одно известно наверняка: важнейшие умения и ответы завтрашнего дня не опираются на умения и ответы дня сегодняшнего. Изменения происходили и происходят под действием трех факторов: технологии, институты и ценности (инструменты, правила и нормы).

Проблема определения стратегий инновационного развития сосредоточена в том, что будущая конкурентоспособность и успешность предприятий не определяется существующими условиями и регламентами. Таким образом, необходимо пересмотреть, что представляет ценность для бизнеса, а что нет. Так, Hewlett-Packard получает большую долю прибыли на товарах, которые год назад еще даже не выпускались. Microsoft: Windows '95 были запущены по всему миру за один день. Новая бизнес-реальность требует гораздо большей гибкости. IT-гуру Кевин Келли метко заметил: «Сейчас, богатство генерируется с помощью инноваций». Инновации — это не просто вопрос технологий. Преимущественно технология — это лишь небольшая часть процесса. Технический прогресс не остановить. Одна яркая идея неизбежно влечет за собой другую. Технологии толкают нас вверх по пирамиде потребностей Маслоу. Они не спрашивают разрешения. За информационными технологиями приходят био- и нанотехнологии.

Инновационное развитие проявляет себя целеустремленным и необратимым в результате циклического перехода на качественно новый уровень. При этом, составляющая

экономического развития, будучи многофакторным процессом, отражает эволюцию экономического механизма и изменение на этой основе экономических систем [15], инновационное развитие проходит свои этапы неравномерно, с имеющимися периодами роста и спада, количественных и качественных изменений в экономике, положительных, отрицательных тенденций. Выбор эффективной стратегии инновационного развития становится основой успеха. Только правильная стратегия безостановочного инновационного продвижения вперед дает шансы не только удержать, но и улучшить позиции всех предприятий.

Следует отметить, что подавляющее большинство идей новых товаров генерируется на основе потребностей рынка (75%), но и большинство их неудач вызывается именно рыночными факторами (75%). Успеха на рынке достигают около 65% инноваций, хотя лишь 10% их действительно есть новыми, а 20% только новыми версиями известных товаров.

Интересно, что целый ряд стран, которые имели и имеют значительно меньший инновационный потенциал чем Украина, развиваются гораздо быстрее, причем преимущественно на основе инноваций. В частности, Сингапур и Гонконг занимают значительные сегменты на рынке электронной техники. Сингапур – государство с населением в 4 миллиона человек и территорией не более Киева – экспортирует продукции на 110 млрд. долл. в год, что значительно больше России – крупнейшей по территории государства мира с населением около 150 млн. человек. Китай выходит на роль одного из мировых лидеров. Индия стремительно увеличивает свою долю на одном из самых перспективных и высокодоходных рынков – программных продуктов. Сегодня их доля составляет около 20%. Успех этих стран объясняется concentra-

цией усилий на наиболее перспективных направлениях с точки зрения перспектив развития НТП и мировой экономики.

Инновации обладают способностью быстро изменять целые сектора экономики и приносить огромные экономические, социальные и финансовые выгоды странам, которые создают для них благоприятную среду [16]. То есть для более эффективной реализации своих возможностей предприятия должны пересмотреть от одиночного освоения внедрений инноваций к масштабному комплексному процессу генерирования и освоения нововведений, а именно, стать на путь инновационного развития.

Международные эксперты определяют 4 фактора низкой инновационной активности украинских предприятий: доминирующая доля традиционных отраслей, которые не являются научно интенсивными; высокая инфляция, колебание курса, высокие процентные ставки не создают благоприятного инвестиционного климата; существующие инструменты поддержки инноваций (инвестиционные фонды, технопарки, бизнес-инкубаторы, центры трансфера технологий и т.п.) ограничены в финансовых возможностях; для банков более привлекательным является кредитование других видов предпринимательской деятельности [17]. Руководители предприятий серьезным препятствием считают слишком высокие риски и первоначальные затраты на инновации, неопределенный спрос на инновационную продукцию и наличие сильных конкурентов. Сейчас, «чтобы удержать конкурентоспособную позицию, все больше предприятий разрабатывают новые бизнес-модели, подкрепляя свои новшества стратегическим инструментарием» [18].

Между тем, успешность предприятий Украины на международных рынках неотъемлемо связана с конкурентоспособностью экономи-

ки государства. Поэтому, сдерживающими факторами для ускоренного инновационного развития предприятий Украины мы считаем следующие: исключение из числа основных двигателей экономики передового образования, науки и инноваций (взамен происходит ориентация Украины на внешние заимствования, которые, к сожалению, не используются для инвестиций в новые технологии и средства производства, за времена независимости Украины ее внешние заимствования возросли более чем в 17 раз, приближаясь сейчас к критическим значениям); неоднократные попытки реформировать национальную науку и образование оставались, и будут оставаться «косметическими», поскольку никогда не носили целостного межотраслевого характера и не направлялись на инновационное развитие государства; несбалансированность структуры и объемов государственного заказа на подготовку кадров с потребностями рынка труда и с перспективными направлениями развития страны; слабая защита интеллектуальной собственности и умение эффективно управлять ею; между патентом и внедрением в Украине существует огромный разрыв; отсутствуют механизмы стимулирования и поощрения инновационной деятельности (наоборот, коммерциализации изобретений в Украине оказывается сопротивление через не ориентированную на инновационное развитие налоговую систему, противоречивое законодательство, рейдерство); мало зарубежных и национальных инвесторов высокотехнологичного бизнеса (они не идут в этот сектор, учитывая отсутствие механизмов инновационной деятельности, соответствующего законодательства и стабильности).

Образцовым примером инновационного развития экономики являются США. Нельзя не согласиться с мнением историка Джозефа Адлера (Joseph Adler) о том, что успешность

развития и международное лидерство большинства секторов экономики США, в том числе в технологических и военных сферах, во многом были обеспечены как американскими изобретателями и новаторами, так и за счет привлечения умов со всего мира. Вряд ли кому-то не известна роль высокотехнологичных компаний, в том числе находящихся в Силиконовой долине, в развитии экономики США. Более существенно отметить очевидную взаимосвязь развития экономики и законодательной правовой базы США, обеспечивающей привлекательные условия каждому члену общества для интеллектуальной самореализации, за счет чего государство эффективно использует интеллектуальный потенциал всего общества. В числе таких условий: качественное образование и использование организационных форм инновационной деятельности в учебных заведениях США, развитые информационные инфраструктуры, бизнес-инкубаторы, трансфер технологий, налоговые льготы и целевые кредиты, простота ведения бизнеса, конкуренция и высокий спрос на инновации и т.д. Может ли Украина конкурировать, например, с США, имеющими высокий технический уровень промышленности, или с Израилем, имеющим уникальную систему сельского хозяйства? Сегодня не может и не сможет завтра, если Украина не предпримет адекватных мер для реализации модели инновационного развития экономики государства.

Что же нужно изменить в стране, чтобы она начала двигаться по пути инновационного развития? По нашему мнению, необходимы следующие шаги: учредить действенную государственную политику, направленную на приоритетное научно-технологическое развитие (до сих пор такая политика только декларировалась); создать управляемую инновационную модель развития государства по направлениям, соответствующим

ющим природным и человеческим ресурсам страны, геополитическому состоянию и географическому положению Украины; осуществить комплекс мероприятий, направленных на повышение конкурентоспособности национальной науки и образования; завершить формирование единого законодательного поля инновационной деятельности путем внесения дополнений в несколько десятков принятых ранее законов и различных ведомственных документов и их взаимного согласования; обеспечить инновационное развитие одновременно в главных индустриально и научно развитых регионах Украины.

Но, надеясь на лучшее, хочется исходить из того, что украинская власть глубоко задумается в свете осуществления реформ развития экономики, которые от нее ждет не только украинский народ, но и многие государства, поддерживающие Украину в ее демократических преобразованиях. Инновационное развитие экономики Украины требует внесения соразмерных изменений в законодательно-правовую базу государства, учитывающих как собственные ошибки, так и опыт такого развития в других странах, а также опирающихся на использование интеллектуального потенциала и иницирующих заинтересованность в этом развитии всего украинского народа.

Выводы. Цена перехода украинского народа на демократические ценности оказалась невероятно ве-

лика. Этот переход еще не окончателен и требует напряженных усилий всего общества для очистки от ржавчины коррупции, тотальной безответственности. Полной перезагрузке подлежат государственная власть и все ее коррумпированные органы. Украина, имея соответствующие инновационную сферу и научный потенциал, должна постоянно их наращивать. Речь идет о катастрофическом состоянии украинской науки, образовании, инновационном развитии отраслей, от которых зависит будущее всей страны – пойдем ли мы путем банановых республик и полной зависимости от развитых стран или же станем равными среди равных? Будущие инновации невозможно предсказать. Инновационный подход от повседневной деятельности отличается стремлением достичь поставленных целей и подбором наиболее оптимальных сценариев и умением переходить от одного сценария развития к следующему в наиболее благоприятный момент. Использование предложенного подхода по обеспечению конкурентоспособности предприятий Украины на инновационной платформе позволит направлять деятельность предприятий в направлении стратегически определенной модели инновационного развития, систематизировать инновационные преобразования, организовать рациональное взаимодействие всех внутренних элементов системы, обеспечивая конкурентоспособность товаров и услуг.

Список литературы:

- 1 Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. Учебное пособие. – М.: Издательство «Эксмо», 2004. – С. 201-202.
- 2 Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи: [аналітична доповідь] / [за ред. Я. А. Жаліла]. – К.: НІСД, 2009. – 52 с.
- 3 Якимчук Т. В. Соціально-економічна ефективність підприємства та її значення в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Якимчук – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_2/41.pdf.
- 4 Дарміць Р. З. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства [Електронний ресурс] / Р. З.

5 Олексюк О.І., Дзюбенко Н.І. Прибутковість в управлінні результативністю діяльності сучасних компаній// Фінанси України. – 2006, № 12. – С. 101-112.

6 Трефилова И.Н. Развитие потенциала малого предпринимательства в условиях модернизации хозяйственной системы: автореф. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – СПб, 2012 – с.3

7 Осауленко О.Г. Україна у цифрах 2014: Статистичний збірник. – К. Державна служба статистики України, 2015. – 257с.

8 Афанасьев М.В., Гончаров А.Б. Экономика предприятия: Навчально-методичний посібник для самост. вивчення дисципліни / За редакцією проф. М.В. Афанасьєва. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 410 с.

9 Шнипко О. Інноваційне становище України: Проблеми та перспективи / О. Шнипко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 22–24.

10 Івченко В. Становлення та розвиток національної інноваційної системи України як передумови побудови конкурентноспроможної економіки держави / В. Івченко // Стратегія розвитку України. – 2007. – № 1/2. – С. 246–252.

11 Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» Архів Дежкомстату – 2014 рік

12 Global R&D funding forecast, 2014.: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf

13 Сизоненко О. А. Формування механізму забезпечення сталого розвитку в системі управління металургійним підприємством / О. А. Сизоненко // Держава та регіони. – 2008. – № 4. – С. 207–210.

14 Управління сучасним готельним комплексом: Навч. посіб. / під ред. члена-кор. НАН України, д.е.н., проф. Дорогунцова С.І. – К.: Ліра-К, 2005. – 520 с.

15 Осецький В. Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики : монографія / В. Л. Осецький. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 412 с.

16 http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/15_research_development.pdf

17 <http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/opencms/information/count...>

18 Jay L. Abraham MetaMorphic Innovation: a Power Tool for Breakthrough Performance [Електронний ресурс] / Jay L. Abraham, Daniel J. Knight // Strategy & Leadership. – 2000 – V. 28 – Режим доступу : http://www.ergen.gr/files/Metamorphic_Innovation.pdf

Түйін

УКРАИНА КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ИННОВАЦИАЛЫҚ ДАМУЫ ЖӘНЕ БӘСЕКЕГЕ ҚАБЫЛЕТТІЛІГІ: СТРАТЕГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ МЕХАНИЗМДЕРІ

Е.Е. Гудзь

*экономика ғылымының докторы, профессор
кафедра меңгерушісі*

Мемлекеттік телекоммуникация университеті

Киев қ., Украина

e-mail: gudzee@ukr.net

Мақалада инновациялық дамуды жандандыру негізінде кәсіпорындардың бәсекелестігін қамтамасыз ететін белгілі замануи ғылыми және тәжірибелік тәсілдер жинақталған, бәсекелестікті көтерудің мәселелері мен инновациялық процесстердің дамуымен байланыстары анықталған, осы процесстерді басқарудың стратегиясы мен механизмдерін негіздеудің авторлық тәсілдері қарастырылған.

Түйінді сөздер: *инновациялық даму, бәсекелестік, пайдалылық, тиімділік, стратегиялар, механизмдер, кәсіпорын.*

Summary
INNOVATION DEVELOPMENT AND COMPETITIVENESS
OF ENTERPRISES IN UKRAINE: STRATEGIES AND MECHANISMS

Gudz Olena E.
Doctor of Economics, professor
Head of the Department
State university of telecommunications
Kiev, Ukraine
e-mail: gudzee@ukr.net

The article deals with modern concepts, as well as the theoretical and practical aspects and characterization of famous contemporary approaches to competitiveness and efficiency of enterprises. Substantiated the importance and role of innovation. Discovered relationship competitiveness and efficiency of the development of innovative processes in the enterprise. The possibilities of managing these processes in the context of innovation balance. The proposed approach will systematize innovation convert, organize rational interaction of all internal elements of the system to ensure high efficiency and competitiveness of enterprises and quality products.

Keywords: *innovative development, competitiveness, profitability, efficiency, strategies, mechanisms, the enterprises.*

UDC 338 (УДК)

STUDY OPPORTUNITIES IN KAZAKHSTAN IN IMPLEMENTING RENEWABLE ENERGY

Seifullin Zhumabek

professor of department of Economy and management

Seitkhamzina Gaukhar

professor, head of department of Economy and management

Almaty Academy of Economics and Statistic,

e-mail: gau17erj@mail.ru

Abstract

The purpose of the study is economically rationale for the use of renewable energy sources in the Republic of Kazakhstan and give suggestions to develop a model release and circulation of new financial instruments «green» certificates. Analyzing and exploring the world and Kazakhstani experience of securities issue for economic incentives to reduce emissions and the introduction of renewable energy sources. As a result of conducted research work proposals to develop a model release and circulation of new financial instruments on the stock market of Kazakhstan will be justified; as well as economic and environmental factors of renewable energy sources in the Republic of Kazakhstan will be defined. Economic, financial, social and environmental priorities and benefits of new financial instruments in Kazakhstan have been defined.

Keywords: *renewable energy sources, financial instruments, «green» certificates, «green» economy.*

The Republic of Kazakhstan is a party to the UN Framework Convention on Climate Change, which was ratified in 1995 in accordance with the UN Framework Convention on Climate Change. Kazakhstan is committed to the implementation of programs related to reducing emissions of greenhouse gases responsible for global warming happening on the Earth. One way to reduce greenhouse gas emissions is to replace the traditional energy sources in the form of oil, coal and gas with renewable energy sources such as hydro, wind and solar energy, which are rich and available resources in Kazakhstan.

Unfortunately, in the Republic of Kazakhstan there is no adequate legal framework that would allow full use of the possibilities of renewable energy.

In our country, until 2009 there were no legislative mechanisms contributing to the development of generating sources of renewable energy.

Perhaps the only document in which you can see the state's interest in promoting the use of alternative energy sources is three

paragraphs of the Article 15 of the Law of the Republic of Kazakhstan «On Energy Saving» from 25.12.1997 № 210-1 (new law still awaiting approval) [1].

However, this article is purely declarative and contains general trends rather than specific support mechanisms.

Use of renewable energy resources is a priority in the development of energy and development programs addressing environmental issues in Kazakhstan.

Kazakhstan creates the necessary legal, organizational and economic conditions for involvement in the energy balance of renewable energy resources, development on the basis of their energy facilities.

Coordination and responsibility for the development and implementation of programs concerning engagement in the energy renewable energy resources lies on the competent authority.

The first step towards state support of generating sources, using alternative energy sources, was the law on July 4, 2009 № 165 -IV « On the support of renewable energy» [2].

Implementation of the Law of the Republic of Kazakhstan «On supporting the use of renewable energy sources» gives special status to renewable energy in the electricity market. In accordance with the Law on renewable energy support these objects are guaranteed state support in all phases of design, construction and operation [3].

During the development of the law, various options for supporting the use of renewable energy sources were considered, which were based on international experience. Firstly, the well proven trade certificates on «green energy» used in the West and the second option – guarantees by the Government, for a certain period, tariff for electricity produced from renewable energy sources.

However, in Kazakhstan another way was offered. Main support was placed on the regional electricity companies and the National System Operator JSC «KEGOC», which were obliged, firstly, to carry out the reconstruction of the networks to be connected with their own money, and secondly, to buy electricity generated by connected equipment using renewable sources of energy.

Regional electricity companies owning electric networks which are connected directly to the objects that use renewable energy sources are required to buy the full electric energy produced by the relevant qualified energy organizations, to compensate regulatory losses of electricity on their networks in the amount of not more than fifty percent of the size of these losses.

Expansion and renovation of existing electrical and thermal energy transmission networks of organizations for the connection of renewable energy are made by the owner of electric and (or) thermal system with mandatory inclusion of such costs in the rates of energy transmission organization in accordance with the laws of the Republic of Kazakhstan on natural monopolies and regulated markets.

On one hand, this kind of support is easier than implementing support

through introduction of «green energy» certificate trading, and it is more appropriate at a time when the unconventional electricity market is in its infancy and volumes of electricity generated by renewable energy sources are minimal. On the other hand, in an effort to recover the funds invested in the reconstruction of networks and buying more expensive renewable energy, regional electricity companies will have to increase their selling rate, which ultimately affect the end-user.

The above problems, encountered in the implementation of projects for the introduction of renewable energy sources, require a comprehensive review and making own decisions based on international experience.

Widespread introduction of renewable energy will not only reduce the negative impact on the environment, but also boost the development of other related branches of science and industry.

With the adoption of the Law on support for renewable energy, its development in Kazakhstan entered a new phase – from intention to implementation.

We hope that the law will provide the soonest possible terms for elimination of defects and difficulties encountered in the implementation of these projects [4].

Currently, in the countries with developed market economies administrative regulation in the sphere of environmental protection is essential (so-called «direct method» of administrative regulation. They include statutory emission standards (norms Emission source pollution) emissions permits, waste standards, governing environmental characteristics of goods, bans the production, storage and sale of certain toxic substances.

Analysis of foreign experience shows that in countries with developed market economies, the main role in ensuring environmental safety belongs to the Government. Herewith state regulation is conducted in the form of legal regulation, administrative and economic methods of regulation, or as they are known: methods of indirect regulation.

Analysis of environmental legislation in developed European countries and the United States suggests the breadth and scope of the legal instruments. First, there is a clear trend towards the establishment of an integrated environmental laws. Secondly, there is a willingness to codify laws specific to individual sectors as they relate to the national economy. Third, the continued interest is shown to the revision of the existing legislation in order to reflect changing conditions, as well as the current level of scientific and technical information and scientific and technological capabilities in the field of environmental protection. Finally, governments are beginning to respond to the discrepancies in the legal framework in the field of environmental protection through the inclusion of provisions relating to the environment, in the process of developing effective legislation to emerging areas [5].

The tools of economic regulation applied by the Government in the company include: taxes for environmental purposes; premiums paid for the prevention or restriction of damage caused as a result of environmental activities; loans and credits from the Government given on favorable terms; pollution tax levied on companies for each unit of hazardous substances emitted into the environment (this form of tax is often called «pay for environmental damage»); «pollution rights» being sold by the Government, and various kinds of tax benefits – investment credit, accelerated

depreciation, issue bonds of targeted nature, lower tax rates in the manufacture and sale of machinery and equipment for environmental purposes, as well as products that satisfy the requirements of environmental standards.

It should be noted that despite the differences in administrative systems operating in different developed countries, there are the following common features of public administration environment:

- All countries have the Ministry of Natural Resources and Environmental Protection;

- There is a strict hierarchical subordination between agencies involved in environmental protection;

- There is a tendency of tightening environmental regulations and standards established by the legislation at the local and state levels;

- Funds allocated by the Government to protect the environment, are targeted and tightly controlled by the administrative system.

In industrialized countries a certain system of methods for economic stimulus environmental activities has already been developed which substantially complements the administrative regulation.

In Kazakhstan during the further development of market relations it is appropriate to apply the advanced world experience in the administration of environmental protection in conjunction with economic methods, widely used by countries with developed market economies.

List of references:

- 1 Law of the Republic of Kazakhstan. On Energy Saving: adopted December 25, 1997
- 2 Law of the RK. Support for renewable energy: adopted July 4, 2009
- 3 Vasen N.V., Zerchaninova I.L., Kargiev V.M., Novikov A.M., Green certificates in Russia // Energy: economics, technology, ecology. – 2005 – № 2. – P.78 -84.
- 4 Irina Zerchaninova. Green Energy Certification – is it possible in Russia? // Renewable Energy Bulletin / EU-Russia ENERGY DIALOGUE Technology Center, 2004, October;
- 5 Vasen N., Blinov Y.P., Vissarionov V.I., Zerchaninova I.L., Novikov A., Potapov I.I., V.T. Taysaeva // Use of renewable energy sources in Siberia and the Far East to

improve the quality of the environment // Energy: economics, technology, ecology. – 2007 – № 3. – P.46 -52.

Түйін
ҚАЗАҚСТАНДА ЭНЕРГИЯНЫҢ ҚАЙТА ЖАҢАРТЫЛҒАН
КӨЗДЕРІН ЕНГІЗУ МҮМКІНДІКТЕРІН ЗЕРТТЕУ

Ж.Т. Сейфуллин
э.ғ.д.

«Экономика және менеджмент» кафедрасының профессоры

Г.Ж. Сейтхамзина

э.ғ.к., профессор

«Экономика және менеджмент» кафедрасының меңгерушісі

Алматы экономика және статистика академиясы

Алматы, Қазақстан

e-mail: gau17erj@mail.ru

Зерттеу мақсаты Қазақстанда энергияның қайта жаңартылған көздерін пайдалануды экономикалық тұрғыдан негіздеу және «жасыл» сертификаттардың жаңа қаржылық көздерінің моделін жасау ұсыныстарын дайындау және қолдану. Бағалы қағаздарды шығарудың және қоқыстарды қысқартудың және энергияның қайта жаңартылған көздерін қолданудың экономикалық стимулдарының әлемдік және қазақстандық тәжірибесі талданады. Қазақстандағы экономикалық, қаржылық әлеуметтік және экологиялық басымдылықтары және қаржылық тетіктердің артықшылықтары анықталған.

***Түйінді сөздер:** энергияның қайта жаңартылған көздері, қаржылық тетіктер, «жасыл» сертификаттар, «жасыл» экономика.*

Резюме
ИССЛЕДОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ВНЕДРЕНИЯ
ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ В КАЗАХСТАНЕ

Ж.Т. Сейфуллин
д.э.н.

профессор кафедры «Экономика и менеджмент»

Г.Ж. Сейтхамзина

к.э.н., профессор

зав.кафедрой «Экономика и менеджмент»

Алматинская академия экономики и статистики

Алматы, Казахстан

e-mail: gau17erj@mail.ru

Цель исследования заключается в экономическом обосновании использования возобновляемых источников энергии в Республике Казахстан и подготовить предложения по разработке модели и использования новых финансовых инструментов «зеленых» сертификатов. Анализируется мировой и казахстанский опыт выпуска ценных бумаг и экономические стимулы для сокращения выбросов и использование возобновляемых источников энергии. В результате проведенных исследований подготовлены предложения по разработке модели и внедрения новых финансовых инструментов на фондовом рынке Казахстана; также будут определены экономические и экологические факторы, возобновляемых источников энергии в Республике Казахстан. Определены экономические, финансовые, социальные и экологические приоритеты и преимущества новых финансовых инструментов в Казахстане.

***Ключевые слова:** возобновляемые источники энергии, финансовые инструменты, «зеленые» сертификаты, «зеленая» экономика*

УДК 658

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Д.Ж. Эрмеков

преподаватель

Ошский технологический колледж

г. Ош, Кыргызская Республика

e-mail: nur-cholpon@mail.ru

Аннотация

В данной статье на основе анализа современного состояния перерабатывающей промышленности Кыргызской Республики рассматриваются основные направления реформирования развития перерабатывающей промышленности и стратегия их реализации, определяется роль стратегического планирования перерабатывающей промышленности на период до 2020 года.

Ключевые слова: перерабатывающая промышленность, производственные издержки, финансовые риски, рыночные риски, модернизация, диверсификация, инновационная деятельность.

Анализ состояния перерабатывающей промышленности Кыргызской Республики на 2013 год позволяет констатировать, что число предприятий в перерабатывающей промышленности сократилось на 90 предприятий по сравнению с 2007 годом. Объем промышленной продукции хотя и повысился по сравнению с 2007 годом, но по сравнению с 2012 годом снижение объемов составило – 481,5 млн.сомов [1].

Снижение объемов производства в 2012 году по категориям по сравнению с 2011 годом можно увидеть в табл. 2.1. Колбасные изделия на 0,1%; макаронные изделия на 8,1%; сахар-песок на 21,9%; масло растительное на 6,9%; кондитерские изделия на 7%; производство сигарет на 31,2%.

К сожалению, снижение объемов производства перерабатывающей промышленности имеет систематический характер.

Таблица 1

*Основные показатели производства
перерабатывающей промышленности Кыргызской Республики*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7
Число предприятий и производств	463	436	412	392	372	373
Объем пром. продукции, млн. сомов	10518,3	13470,6	15330,4	17158,6	19035,2	18553,7
Производство:						
Мясо, т.	3039,4	3331,0	5581,0	6658,7	6317,1	7218,7
Колбас. изделия, т.	685,7	1119,9	2256,2	2381,2	2907,9	2901,1
Молоко обработанное жидкое, т.	16696,8	14552,5	22099,4	27037,4	19640,5	25883,5

Продолжение таблицы 1

1	2	3	4	5	6	7
Мука, тыс. т.	583,1	489,6	513,1	478,8	440,2	328,4
Макаронные изделия, т.	8514,1	4451,1	6904,4	11905,9	11524,4	10582,6
Сливочное масло, т	12336,3	14371,4	10982,7	4212,3	2033,1	2210,8
Сахар-песок, тыс. т.	36,8	10,9	5,5	13,9	16,9	13,2
Масло растит-ное, т	17591,7	18511,2	20617,4	18063,8	15087,4	14049,3
Безалкогольные напитки, тыс. л.	40986	39537	48654	54377	79010	85761,4
Кондитерские изделия, т.	5955,4	4958,6	5519,8	5691,0	5290	4917,4
Виноградные вина, тыс. л.	1444,2	1339,5	1410,3	1640,4	1377,4	897,9
Фруктовые вина тыс.л.	570,3	377,9	226,7	216,4	330,6	414,1
Сигареты, млн. шт.	3052,7	3024,4	3586,0	3649,3	2446,6	1682,7

Источник: данные Нацстаткомитета КР, Промышленность КР 2008-2012 гг., стр.187.

Средние цены на отдельные товары перерабатывающей промышленности можно увидеть в таблице 2.

Как видно из таблицы 2 за пос-

ледние 6 лет рост средних цен составил: на говядину – 89%; на баранину – 67%; на свинину – 93%; на молоко – 14%.

Таблица 2

Средние цены на отдельные товары перерабатывающей промышленности (сомов за килограмм)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Говядина	154,52	172,43	174,38	238,04	307,38	292,59
Баранина	169,12	179,66	178,47	227,05	291,22	282,54
Свинина	147,87	178,21	209,08	214,09	231,61	285,94
Колбаса полукопченая 176,51	209,08	222,14	240,57	271,54	287,81	
Сливочное масло	250,04	295,77	269,82	311,89	302,51	301,96
Подсолнечное масло	98,84	97,36	71,97	110,44	111,01	112,08
Молоко, за литр	29,89	33,18	30,55	34,91	30,66	34,30
Сыры твердые	227,73	306,22	305,47	326,69	346,73	360,13
Сахар-песок	27,73	36,45	45,90	56,11	51,49	48,66
Мука пшеничная 1 сорта 24,30	26,66	18,87	27,77	26,96	31,09	
Макаронные изделия	42,69	49,49	44,69	47,97	70,38	74,31
Хлеб пшеничный из муки 1 сорта	27,86	32,70	28,00	35,15	36,35	42,81

Источник-данные Нацстаткомитета КР: «Ежегодный статистический сборник 2007-2011 гг». стр. 223-225; «Кыргызстан в цифрах 2013 г.» стр. 200.

Рассматривая факторы, **формирующие производственные издержки предприятий перерабатывающей промышленности**, необходимо отметить, что за период с 2007 по 2012 гг. стоимость электроэнергии для промышленных предприятий перераба-

тывающей промышленности увеличилась на 51%; стоимость угля на 103%; природного газа – на 258% или более чем в 3,2 раза; бензин на 148% или в 1,5 раза; дизельное топливо увеличилось в 2 раза; мазут в 1,5 раза.

Таблица 3

Средние цены производителей основных видов топливно-энергетических ресурсов для перерабатывающей промышленности (сом)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Электроэнергия, тыс. кВт.ч	740	873	873	1118	1118	1118
Нефть, т	4450	5023	4974	7731	9460	8725
Уголь, т	675	1201	1158	1160	1372	1013
Газ природный, за тыс. куб. м	1638	2597	3690	5455	5279	5858
Бензин, за 1000 л	19740	22000	18890	27460	29350	24240
Дизельное топливо, за 1000 л	15730	17920	28140	31890	35380	
Мазут, за тонну	8160	12000	7450	10190	12270	16690

Источник-данные Нацстаткомитета КР: «Статистический ежегодник КР 2008–2012 гг.» стр. 361; «Кыргызстан в цифрах 2013 г.», стр. 207.

Проведенный анализ факторов и ограничений развития перерабатывающей промышленности КР позволяет выделить основные от-

раслевые риски, систематизированные по принципу источников возникновения и направлений воздействия [2].

К ним можно отнести:

I. ФИНАНСОВЫЕ РИСКИ:

- Увеличение цен на сырье, оборудование, расходные материалы.
- Увеличение издержек на продвижение и сбыт товаров.
- Увеличение стоимости или снижение доступности инвестиционных ресурсов.
- Низкий уровень заработной платы.
- Высокие расходы на электроэнергию и коммунальные услуги.
- Высокие банковские процентные кредиты.

II. АДМИНИСТРАТИВНЫЕ РИСКИ:

- Давление на отрасль через административные, правовые и фискальные органы.
- Увеличение количества административных барьеров.
- Введение новых технических регламентов.
- Нормативно-правовые ограничения деятельности предприятий перерабатывающей промышленности.

III. РЫНОЧНЫЕ РИСКИ:

- Снижение покупательной способности населения из-за низкого уровня жизни.
- Максимальная изношенность производственных мощностей.
- Выпуск некачественной продукции.
- Потеря каналов сбыта продукции перерабатывающей промышленности.
- Усиление недобросовестной конкуренции.

IV. ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ РИСКИ:

- Отсутствие элементарной техники безопасности на предприятиях.
- Нехватка квалифицированных работников на предприятиях.
- Низкое качество сырья, оборудования, расходных материалов.

Рисунок 1 – Основные риски и ограничения развития перерабатывающей промышленности (источник: составлено автором)

Все выделенные отраслевые риски взаимосвязаны. Наибольшую степень негативного воздействия на предприятия отрасли имеет группа финансовых рисков: актуализация одного или нескольких рисков этой группы может спровоцировать развитие рыночных и производственных рисков.

Поскольку перерабатывающая промышленность в республике – стратегическая составляющая народного хозяйственного комплекса, обеспечивающая продовольственную безопасность страны, очевидна необходимость оптимизации системы организационного управления ее отраслями. При этом важно иметь в виду, что в последней существует отраслевая специфика организационного управления, которая определяется особенностями перерабатываю-

щей промышленности, биоиндустриальным характером и сезонностью производства, относительно невысоким уровнем развития производственных сил и т.д. [2].

Отраслевой принцип формирования структуры управления перерабатывающей промышленности республики не отвечает современным требованиям, в связи с чем рекомендуется использовать модель формирования государственного управления отраслями перерабатывающей промышленности, базирующейся не на традиционной отраслевой, а на функциональной основе.

Особенность функционального подхода заключается в том, что структура управления формируется в соответствии с перечнем основных функций. (см. табл.4).

Таблица 4

Функциональные особенности управленческой деятельности перерабатывающей промышленности КР

№	Направление организационной деятельности	Содержание
1	Научно-технический прогресс	Модернизация и техническое перевооружение перерабатывающей промышленности; Стандартизация, контроль качества и сертификация перерабатывающей продукции; Организация научно-технических мероприятий; Взаимодействие с органами контроля и инспекции.
2	Финансовый менеджмент	Планирование финансового обеспечения; Организация кредитования; Налогообложение.
3	Информационно-техническое обслуживание	Обеспечение своевременной и современной информации о достижениях НТП в различных областях; Организация использования Интернет-ресурсов.
4	Маркетинг	Комплексное изучение рынка; Организация таможенной и правовой работы; Организация материально-технического и сырьевого обеспечения производства; Организация внешнеэкономической деятельности.
5	Управление кадровым обеспечением	Комплектование и подготовка высококвалифицированных кадров; Организационное и информационное обеспечение рабочих мест; Связь со средствами массовой информации и ТВ.

Источник: составлено автором

Не менее важным в организационно-экономическом управлении регулирования перерабатывающей промышленности является диверсификационный потенциал перерабатывающего комплекса. По нашему мнению, это мера возмож-

ности и готовности перерабатывающей промышленности к решению задач, обеспечивающих достижение поставленных экономических целей. Структура диверсификационного потенциала показана на рис. 2.

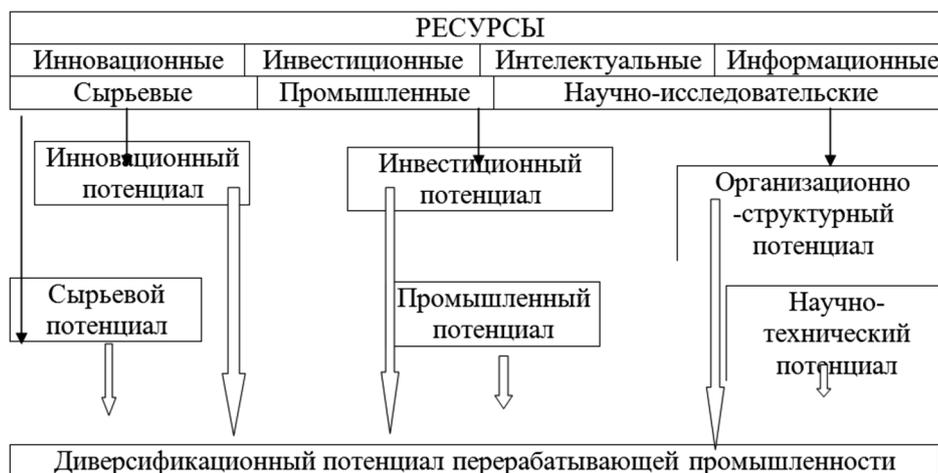

Рисунок 2 – Диверсификационный потенциал перерабатывающей промышленности (Источник: составлено автором)

В рамках парадигмы устойчивого развития задача повышения не только экономической, но социальной и экологической эффективности особенно актуальна для перерабатывающей промышленности. Ее решение возможно только при резком повышении инновационной активности предприятий перерабатывающей промышленности, обеспечивающей производство новых видов продук-

ции, осваивая новые виды и формы ее хранения, формы продвижения готовых продуктов до групп населения с разным уровнем доходов.

Направления развития перерабатывающей промышленности позволили сгруппировать инновации, которые необходимо реализовать для повышения конкурентоспособности отечественной перерабатывающей промышленности.

Таблица 5

Направления инновационного развития отечественной конкурентоспособной перерабатывающей промышленности

Тип инноваций	Направления инновационного развития
1	2
1. Продуктовые (ассортиментные)	1.1. Разработка продуктов «здорового питания». 1.2. Производство полуфабрикатов и продуктов, требующих минимальной обработки. 1.3. Разработка продукции для особых групп населения, детей, людей с инвалидностью.

Продолжение таблицы 5

1	2
2. Технологические	2.1. Внедрение безотходных производств. 2.2. Применение энергосберегающих и ресурсосберегающих технологий на всех этапах производства и хранения продукции. 2.3. Увеличение сроков хранения продуктов с использованием упаковочных материалов, обладающих фунгицидными свойствами.
3. Маркетинговые	3.1. Использование биоразлагаемой упаковки. 3.2. Создание съедобных упаковок. 3.3. Развитие современных технологий маркетинга, рекламы и продвижения товара.
4. Организационные	4.1. Применение современных систем контроля качества и сертификации. 4.2. Создание механизма взаимодействия производителей и заинтересованных сторон при производстве и реализации продуктов питания. 4.3. Активное развитие организаций малого и среднего бизнеса. 4.4. Постоянное повышение инновационной активности персонала.
<i>Источник: составлено автором</i>	

Таким образом, на развитие инновационной деятельности оказывает влияние и тот факт, что традиционно большинство предприятий перерабатывающей промышленности на отечественных рынках относятся к малому и среднему бизнесу. В связи с этим, для активизации инновационной деятельности в отрасли требуется разработка законодательных инициатив в области финансовой поддержки малого и среднего бизнеса в перерабатывающей промышленности. Для этого целесообразно создание инновационных центров с формированием при них венчурных фондов, задачей которых должна стать регулярная работа со средними и малыми организациями по отбору инновационных проектов и оказанию помощи по их реализации [3].

Таким образом, современное состояние перерабатывающей промышленности нуждается в определенных реформах и стратегии развития.

Основной целью стратегического развития перерабатывающей про-

мышленности Кыргызской Республики должно, на наш взгляд, стать создание условий для комплексной и глубокой переработки всего товарного сельскохозяйственного сырья, производимого в республике, внедрения на предприятиях перерабатывающей отрасли современных инновационных процессов и технологий производства отечественной продукции, отвечающей современным требованиям качества и безопасности, сбыта готовой продукции за счет развития конкурентоспособной перерабатывающей промышленности [4].

Данная цель может быть достигнута посредством решения следующих задач:

1. Модернизация и диверсификация производства перерабатывающей промышленности.

Решение этой задачи будет осуществляться:

- за счет углубления интеграции перерабатывающих предприятий и сельхозтоваропроизводителей, формирования современных долгосрочных форм их взаимоотношений;

- за счет технического перевооружения существующих предприятий, строительства и запуска в эксплуатацию новых производств, обеспечивающих при этом решение экологических проблем;

- за счет изменения производства и внедрения наукоемких технологий.

2. Повышение конкурентоспособности пищевых продуктов и расширение рынков их сбыта.

Для решения задачи необходимо:

- формирование имиджа отечественного продовольствия как экологически чистого, натурального и качественного;

- развитие инфраструктуры и логистического обеспечения агропродовольственного рынка;

- интеграция перерабатывающих предприятий в систему межрегиональных и мировых рынков пищевых продуктов;

- обеспечение конкурентоспособности перерабатывающей продукции на качественно новом уровне.

3. Формирование благоприятных институциональных условий развития отрасли.

Решение задачи будет направлено:

- на снятие административных барьеров, препятствующих развитию отрасли;

- на увеличение каналов привлечения финансовых ресурсов;

- на формирование условий развития деловой среды;

- на создание новых и развитие существующих отраслевых союзов.

4. Научное и кадровое обеспечение отрасли.

Решение задачи предполагает:

- развитие отрасли на основе наукоемких подходов и инновационных решений;

- подготовку квалифицированного промышленно-производственного персонала;

- материальное и моральное стимулирование промышленно-производственного персонала [5].

- инновационное развитие перерабатывающей промышленности.

Список литературы:

1 Кыргызстан в цифрах // Официальное издание, 2010, 2011, 2012, 2013. С. 242-347, С. 257-259

2 Мусакожоев Ш.М. Мониторинги угроз экономической безопасности Кыргызской Республики Том 4 // Избранные произведения / Б.2012 г., С. 11

3 Постановление Жогорку Кенеша Кыргызской Республики от 5 декабря 2013 года №3646-V «О приоритетном финансировании сельского хозяйства и перерабатывающей промышленности в 2014-2016 годах»

4 Закон КР «О государственном прогнозировании социально-экономического развития Кыргызской Республики» от 20 февраля 2009 года, №61

5 Жапаров А.У. Продовольственная безопасность в Кыргызской Республике: проблемы, риски и решения //Статья// Материалы Международной научно-практической конференции на тему «Послесоветское пространство: перспективы международного социально-экономического сотрудничества и партнерства» Б., 2011 г., С. 554.

Түйүн

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚАЙТА ӨНДЕУ ӨНЕРКӘСІБІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАСЫ

Д.Ж. Эрмеков

оқытушы

Ош технология колледжі

Ош қ., Кыргыз Республикасы

e-mail: nur-cholpon@mail.ru

Мақалада Кыргыз Республикасының қайта өңдеу өнеркәсібінің қазіргі жағдайын талдау негізінде қайта өңдеу өнеркәсібінің дамуын реформалаудың негізгі бағыттарын және оларды іске асырудың стратегиясы қарастырылған, 2020 жылға дейінгі қайта өңдеу өнеркәсібінің жоспарлау стратегиясының ролы анықталған.

Түйінді сөздер: қайта өңдеу өнеркәсібі, өндірістік шығындар, қаржылық тәуекелдер, нарықтық тәуекелдер, модернизация, диверсификация, инновациялық қызмет.

Summary

MODERN POSITION AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF PROCESSING INDUSTRY OF KYRGYZ REPUBLIC

D.G. Ermekov

teacher

Osh technological college

Osh, Kyrgyz Republic

e-mail: nur-cholpon@mail.ru

In this article on the basis of analysis of modern position of processing industry in Kyrgyz Republic are considered main trends of reforming development of processing industry and strategy of their implementation, is determined the role of strategic planning of processing industry for the period until 2020.

Keywords: manufacturing, production costs, financial risks, market risks, modernization, diversification, innovation.

УДК 336.7
**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫ
МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ**

Г. Талғат

магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: guzikosia@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада инвестиция түсінігі, оның құқықтық негіздері туралы берілген. Инвестициялық қатынастарды реттеуде, инвестициялардың құқықтық мәртебесін анықтауда, инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу мен қолдауда мемлекеттің конституциялық құрылысы мен қоғамдағы қатынастарды құқықтық реттеудің конституциялық қағидалары өте маңызды рөл атқаратындығы көрсетілген.

Түйінді сөздер: инвестиция, инвестициялық қатынастар, бағалы қағаз.

Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 қаңтардағы «Инвестициялар туралы» 373-ІІ заңы да «инвестиция» ұғымына анықтама береді. Дегенмен, бұл заң Қазақстан Республикасы экономикасына шетелдік инвестицияларды тартудың негізгі экономикалық және құқықтық негіздерін анықтайды, шетелдік инвестициялар қауіпсіздігінің мемлекеттік кепілдемелерін, олардың жүзеге асырылуының ұйымдастырушылық формаларын, шетелдік инвесторлармен болатын тартыстардың шешілу тәртібін бекіткен. Қазақстан Республикасының ұлттық заңдылығында инвестиция ұғымы тек осы заңда анықталады[1]. Бұл заң бойынша, «инвестиция» – табысқа ие болу мақсатындағы кәсіпкерлік әрекет объектісіне салынған мүлктік және интеллектуалдық құндылықтардың барлық түрі. Заңда көрсетілген бұл мүлктік құқықтардың тізімі жеткілікті дәрежеде кең, мысалы, лицензияға негізделген немесе өзге формада мемлекеттік органмен ұсынылған әрекеттің жүзеге асырылуына қатысты кез-келген құқықты, сонымен бірге Қазақ-

стан Республикасы территориясында инвестицияланған және алынған табысты инвестицияға жатқызады.

Қазіргі нарық заманында инвестициялар мемлекеттің өсіп дамуының материалдық негізі және оның міндеттері мен функцияларын ақшалай қамтамасыз етудің қайнар көзі болып есептелінеді. Инвестициялар қоғам және жекелеген азаматтардың өмірінен елеулі орын алады, сондай-ақ инвестициялық құралдар арқылы мемлекет еліміздің экономикасының өсіп дамуына белсенді және қарқынды түрде ықпалын тигізеді. Сондықтан инвестиция мемлекеттің материалдық тірегі, базасы болып табылады және базистің құрамына жатады.

Соңғы кездерде нарықтық қатынастарға көшуімізге байланысты экономика, инвестициялар аясындағы мемлекеттік басқаруды жоққа шығару және әлеуметтік-мәдени салалардағы мемлекет атқаратын қызметтердің рөлін төмендету сияқты келеңсіз көзқарастар қоғамымызда орын алып отыр. Оған қоса Қазақстан Республикасының Конституциясында мемлекеттік басқару сияқты

мемлекеттік-құқықтық категорияның орнына атқарушы органдар терминінің пайдаланылуы жаңа көзқарастарға негіз болып отыр. Ал осы атқарушы билікті жүзеге асыру мемлекеттік-басқарушы қызметті жүзеге асыру болып табылатынын білуге тиіспіз. Демек, мемлекеттік басқару атқарушы билікке қарағанда кең мағынада айтылады. Осыған орай жоғарыдағы мемлекеттік басқару жөніндегі көзқарастарға қарсы пікір айту қажет болар деп ойлаймыз: біріншіден, мемлекет бұрын да қазіргі кезеңде де өзінің табиғи құрылымына байланысты экономикалық және әлеуметтік-мәдени саясатты қаржылардың көмегімен жүзеге асыруға атсалысады. Бұл жерде олар алуан қоғам мүдделіктерін көздейтіндіктен осы аялардағы мемлекеттік басқаруды жоққа шығаруға болмайды; екіншіден, мемлекеттің экономикада рөлі күшейе бермек; үшіншіден, мемлекет ешқашан да нарықтық экономикаға қарсы тұрмайды, қайта біз оның қолында нарықтық қатынастардың тиімді дамуы мен жандануына себін тигізетін зор мүмкіншілік бар екенін ұмытпағанымыз жөн; төртіншіден, нарықтық өзіндік реттеу стихиялық процестер туындағанды және ол процестер нарықтың бір қыры ретінде инвестициялар және әлеуметтік-мәдени салаларындағы дәрежесі ұзақ жылдар бойындағы тарихи тәжірибелермен белгіленген. Әсіресе қазіргідей, қысылтаяң реформа кезеңінде мемлекеттің, мемлекеттік басқарудың ауыздықталмаған қара күштермен сипатталады. Оны тежеу, реттеу тек мемлекеттің ғана қолынан келеді; бесіншіден, жоғарыда айтқанымыздай нарықтық өзіндік реттеу анархия мен хаосқа әкеліп соғатынын байқадық. Сондықтан нарықтық өзіндік реттеу мен мемлекеттік реттеуді теңестіру қажет. Ал бұл процестер өзінен-өзі жүзеге асырылмайды, олар тек мемлекеттің тікелей қатысуымен жүргізіледі; алтыншыдан, жеке меншік және оған

байланысты қатынастар оның аясында мемлекет аумағында өте қатал экономикалық билікті туындатады. Осы билікті шектеу ісі де мемлекет құзырында болады; жетіншіден, мемлекет көлік, байланыс, энергетика салаларының монополист субъектілерінің халыққа ауыр тиетін іс-қимылдарын шектей отырып, осы нарықтық аялардағы қажетті режимді белгілейді, сондай-ақ ішкі рынок пен ұлттық мүддені сыртқы ықпалдардан қорғаудың кепілі болып табылады. Мемлекеттік басқару әкімшілік заңдардың негізінде жүзеге асырылатыны белгілі.

Нарықтық экономикасы дамыған елдерде «инвестиция» анықтама-сы мүлкті табыс табу үшін пайдалану ретінде құқықтық сипатқа қарағанда, экономикалық сипатқа көбірек ие. Ал инвестиция құқықтық маңызға тек заң шығарушы өзі қабылдайтын құқықтық актімен реттейтін қатынастар шеңберін анықтауды нақтылы мақсат етіп алға қойғанда ғана ие болады. Яғни, кез келген материалдық немесе интеллектуалдық құндылықтардың салыну мақсатына қарай заң шығарушы оның инвестиция қатарына жататындығын не жатпайтындығын белгілейді деуге болады. Белгілі ресейлік құқықтанушы ғалым Б.Г. Богатыровтың пікірінше, «инвестицияның экономикалық мәнін қарастыру кезінде олар өндірістік күштерді құру үшін тірі және заттандырылған еңбектерді жұмсау процесі ретінде анықталынады, ал осылардың көмегімен өндіріс процесінде тірі еңбек тұтынуға қарағанда көбірек құн құрайды» [2]. Гитман Л.Дж., Данк М.Д. «Основы инвестирования» деп аталатын еңбектерінде инвестицияны капитал құнын сақтауды немесе өсіруді және (немесе) белгілі бір табыс көлемін әкелуді қамтамасыз етуге тиісті капиталды орналастыру тәсілі ретінде анықтайды. Олар тікелей және жанама инвестициялардың ара-жігін былайша ашып көрсетеді: тікелей

инвестиция – бұл бағалы қағаздарға немесе мүлікке меншік құқығын инвесторға тікелей беретін салым нысаны. Мысалы, ақшаны сақтау немесе табыс табу мақсатында акция немесе жер телімін сатып ала отырып, инвестор тікелей инвестициялауды жүзеге асырады. Жанама инвестициялар – бұл портфельге салым немесе бағалы қағаздарды, мүліктік құндылықтарды алу.

Жанама инвестициялауды жүзеге асыру портфельдегі үлеске иелік етуге құқық береді. Дж. Кейнс инвестицияны «негізгі мүлік құнының белгілі бір кезеңдегі өндірістік қызметінің нәтижесіндегі ағымды өсімі», немесе «сол уақыт аралығында тұтыну үшін пайдаланылмаған пайданың бөлігі», деп анықтайды [3]. Жоғарыда атап өткен авторлар, инвестицияны, сондай-ақ инвестициялардың құнын көбейту және (немесе) белгілі-бір табыс табу мақсатында арнайы таңдап алынған қаржы құралдарына (инструменттеріне) ақша орналастыру процесі деп те анықтайды.

Инвестициялық процесс әлеуметтік-экономикалық заңдылық ретінде құқықтық реттеуге мұқтаж. Немесе бұл жағдайда құқық экономикалық мазмұнның нысаны не көрініс табу құралы болып табылады. Инвестициялау мен инвестициялық процесс секілді эконо-

микалық категорияларды «құқық тіліне» аудару үшін ұғымдарға құқықтық анықтама беру қажет, өйткені ол инвестициялық құқықтық реттеудің мәні мен нысандарын дұрыс түсінуге мүмкіншілік береді. Құқықтық ғылыми әдебиеттерде және мемлекеттің құқық шығармашылығы тәжірибесінде инвестициялардың анықтамасына байланысты көптеген түсініктер қалыптасқан. Инвестициялар экономикалық категория ретінде тауар-ақша қатынастарының нәтижесінде ғана пайда болады. Алайда, ұлттық экономика нарықтық болғанда ғана инвестициялар пайда болады, ал капитал өндірістік мақсаттағы тауарға айналады. Өз кезегінде ұлттық экономиканың нарықтық экономика ретінде, оның негізгі үш құрамдас бөлігі – инвестициялар, тауарлар, еңбек нарығының қалыптасуы әлемдік сауданың дамуымен және халықаралық нарықпен де тығыз байланысты. Демек, инвестициялар-капитал, өндірістік мақсаттағы тауарлар, еңбек ең алдымен нарықтық қатынастарға қатысушылардың жеке меншігінің объектісі болып табылады. Сондықтан нарықтық қатынастар жағдайында инвестициялар меншік иелерінің қатынастары, ал бұл қатынастар өз кезегінде мемлекеттік-құқықтық реттеуді қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 «Инвестиция туралы» ҚР Заңы 08.01.2003ж.
- 2 Грязнова А.Г. «Оценка недвижимости», Финансы и статистика., 2005
- 3 Григорьев В. В., Федотова М. А. Оценка предприятий: теория и практика / Под ред. В. В. Григорьева. М.: Инфра-М, 1997.

Резюме КОНСТИТУЦИОННО- ПРАВОВАЯ БАЗА ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ОТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Г. Талгат

магистрант

*Алматинская академия экономики и статистики
Алматы, Қазақстан*

e-mail: guzikosia@mail.ru

В статье рассматриваются понятия об инвестиции и ее правовой базе. Обращается внимание на то, что инвестиционные отношения, определение правового статуса инвестиций и государственного регулирования инвестиционной деятельности в государстве в поддержку конституционных принципов конституционного и правового регулирования отношений в обществе играет очень важную роль.

Ключевые слова: инвестиция, инвестиционные отношения, ценные бумаги.

Summary

STATE REGULATION OF THE INVESTMENT RELATIONS, CONSTITUTIONAL AND LEGAL BASE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

G. Talgat

undergraduate

Almaty academy of economy and statistics

Almaty, Kazakhstan

e-mail: guzikosia@mail.ru

In article is considered concepts about investment and its legal base. About that that the investment relations, determination of legal status of investments and state regulation of investment activity in the state in support of the constitutional principles of the constitutional and legal regulation of the relations in society plays very important role.

Keywords: investment, investment relations, securities.

ОЦЕНКА И СТАТИСТИКА

УДК 657(656.8)

ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АО «КАЗПОЧТА»

Д.М. Турекулова

доктор экономических наук
заведующая кафедрой «Менеджмент»

Казахский университет экономики, финансов и международной торговли
e-mail: dametken.t@gmail.com

Л.К. Мухамбетова

кандидат экономических наук
доцент кафедры «Менеджмент»

Казахский университет экономики, финансов и международной торговли
e-mail: lmuhambetova06@mail.ru

Б.К. Жуманова

кандидат экономических наук
заведующая кафедрой «Менеджмент»

Казахский университет технологии и бизнеса
e-mail: bk_zhumanova06@mail.ru

Аннотация

В данной статье сделан анализ и дана оценка хозяйственной деятельности АО «Казпочта», как национального оператора почтовой связи Республики Казахстан, который видит свою миссию в предоставлении клиентам полного спектра современных качественных почтовых, финансовых и логистических услуг на всей территории республики.

Ключевые слова: почта, почтовая связь, почтовые услуги, АО «Казпочта», оценка деятельности.

АО «Казпочта» как национальный оператор почтовой связи Республики Казахстан видит свою миссию в предоставлении клиентам полного спектра современных качественных почтовых, финансовых и логистических услуг на всей территории республики. По состоянию на начало 2014 года активы Компании состав-

ляли 49205 млн. тенге, собственный капитал – 11507 млн. тенге, а чистая прибыль – 165 млн. тенге.

Доходы предприятия складываются из доходов от основной деятельности, доходов от услуг организаций связи, доходов от оказания финансовых услуг и доходов от неосновной деятельности.

Таблица 1

Динамика основных экономических показателей АО «Казпочта»,

млн. тенге

Показатели	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
1	2	3	4	5	6
Общие доходы	23723,0	27014,0	30489,0	6766,0	128,5
Общие расходы	22709,0	25949,0	30377,0	7668,0	133,8

Продолжение таблицы 1

1	2	3	4	5	6
Доля в доходах/расходах организаций, учитываемых по методу долевого участия	-3,0	0,8	0,0	-3,0	-
Расходы по корпоративному подоходному налогу	203,9	119,4	357,1	153,2	175,1
Чистый доход/убыток	806,5	945,8	164,5	-642,0	20,4

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с данными таблицы 1, в 2013 году доходы АО «Казпочта» составили 30489 млн. тенге, что ниже запланированного уровня на 6,3% и выше показателя 2012 года на 13%. В целом за три года общие доходы Компании увеличились на 28,5%, что соответствует 6766 млн. тенге. Это произошло за счет роста предоставления почтовых услуг, а также за счет роста финансовых и агентских услуг. При этом расходы Компании росли более высокими темпами. Так, за период с 2011 по 2013 годы расходы выросли на 33,8% или на 7668 млн. тенге. В 2013 году, в частности, они составили 30377 млн. тенге, что ниже запланированного показателя на 4,8% и выше

уровня 2012 года на 17%. Увеличение расходов объясняется тем, что наблюдался рост себестоимости на 19%, общих и административных расходов – на 13%. Такая ситуация сложилась преимущественно благодаря увеличению расходов по фонду оплаты труда в результате повышения заработной платы производственному и административному персоналу в производственных филиалах АО «Казпочта».

В соответствии с рисунком 1, в 2013 году доходность Компании по отношению к предыдущим периодам резко снизилась. Например, по отношению к 2011 году она уменьшилась на 79,6%, а по сравнению с 2012 годом – на 82,6%.

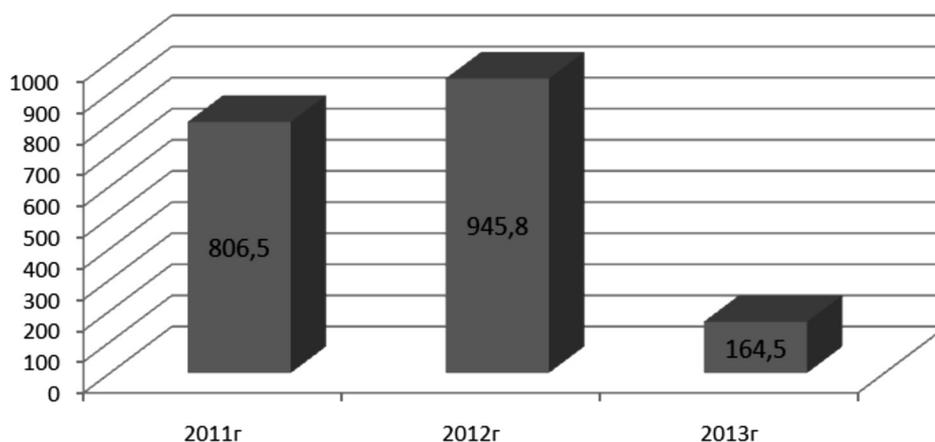

Рисунок 1 – Чистый доход АО «Казпочта» в динамике, млн. тенге

(Примечание: составлено авторами)

Следует заметить, что Компания планировала сокращение чистой прибыли до 266,6 млн. тенге, однако фактические данные оказались ниже на 17%.

В соответствии с таблицей 2, по указанным видам услуг происходил устойчивый рост показателей. За последние три года доходы от оказания почтовых услуг увеличились на 3,09 млрд. тенге или на 29,3%. Сле-

дует заметить, что на рынке почтово-курьерских услуг доля АО «Казпочта», к примеру, в 2012 году составляла в денежном выражении 62,2%. В пределах республики услуги традиционной почты наряду с АО «Казпочта» оказываются частными операторами почты, позиционирующими себя как курьерские компании. Согласно последним данным, их число превысило 50 компаний.

Таблица 2

Структура доходов Компании, млрд. тенге

Показатели	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
Доходы – всего:	21,35	24,09	27,21	5,86	127,4
В том числе:					
- доходы от почтовых услуг	10,54	12,0	13,63	3,09	129,3
- доходы от финансовых услуг	10,45	11,4	12,45	2,0	119,1
- доходы от агентских услуг	0,36	0,69	1,13	0,77	в 3,1 раза
Доходы – всего:	100,0	100,0	100,0		
В том числе:					
- доходы от почтовых услуг	49,4	49,8	50,1		
- доходы от финансовых услуг	48,9	47,3	45,8		
- доходы от агентских услуг	1,7	2,9	4,1		

Примечание: составлено на основе источника [1]

Рисунок 2 – Структура доходов АО «Казпочта» в динамике, %

(Примечание: составлено авторами)

Доходы АО «Казпочта» от основной деятельности в 2013 году составили 28595 млн. тенге, что ниже планового уровня на 5,7%. План по почтовым услугам не был выполнен в первую очередь в связи с тем, что снизились весовые категории посылок, передаваемых для отправки компаниями дистанционной торговли.

Доходы от финансовых услуг увеличивались несколько меньшими темпами, поэтому их рост достиг всего лишь 19,1%. Запланированные показатели по финансовым услугам не были достигнуты; отклонение факта от плана составило 1407 млн. тенге или 10%.

При этом наиболее высокие темпы роста доходов наблюдались от оказания агентских услуг. За период с 2011 по 2013 годы они выросли более чем в 3 раза. Следовательно, в 2013 году рост доходов от основной

деятельности на 3298 млн. тенге или на 13% произошел за счет роста доходов:

- от почтовых услуг – на 1624 млн. тенге или на 13%;
- от финансовых услуг – на 1053 млн. тенге или на 9%;
- от агентских услуг – на 437 млн. тенге или на 63%.

В соответствии с рисунком 2, в структуре доходов наибольшую долю имеют почтовые услуги, имеющие тенденцию к росту. На втором месте находятся финансовые услуги. Правда, их удельный вес постепенно уменьшается: за последние три года он сократился на 3,1 процентных пункта. И наименьший удельный вес в доходах имеют агентские услуги. Причем доля агентских услуг в доходах Компании увеличилась с 1,7% в 2011 году до 4,1% в 2013 году, т.е. в 2,4 раза.

Таблица 3

Анализ почтовых услуг, оказанных АО «Казпочта»

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
Объем почтовых услуг, млн. ед.	271,75	311,6	369,0	97,25	135,8
В том числе:					
- письменная корреспонденция	58,2	63,7	74,2	16,0	127,5
- посылки	3,33	3,75	4,4	1,07	132,1
- периодические издания	209,8	216,6	214,5	4,7	102,2
- услуги ускоренной почты	0,42	0,42	0,5	0,08	119,0
- прочие	-	27,01	75,48	-	-
Доходы от почтовых услуг, тыс. тенге	10541056	12001460	13625740	3084684	129,3
В том числе:					
- по письменной корреспонденции	3487437	3962506	4550713	1063276	130,5
- по посылкам	2461394	2796242	3374328	912934	137,1
- по периодическим изданиям	1730225	1669879	1710084	-20141	98,8
- по услугам ускоренной почты	943149	1135707	1167968	224819	123,8
- прочие	1918851	2437126	2822647	903796	147,1

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с данными таблицы 3, в общем объеме почтовых услуг наибольшую долю составля-

ют периодические почтовые издания. Их доля в 2013 году оказалась равна 58,1%, уменьшившись по сравнению

с 2011 годом на 19,1%. Несмотря на увеличение услуг по периодическим изданиям в абсолютном выражении на 4,7 млн. единиц, доходы по данному виду услуг уменьшились на 20141 тыс. тенге или на 1,2%. В общем объеме почтовых услуг письменная корреспонденция составляет примерно пятую часть и приносит Компании третью часть доходов. Но наиболее выгодной услугой является пересылка посылок, поскольку занимая в общем объеме почтовых услуг всего лишь 1,2%, эта

услуга формирует четвертую часть доходов. Кроме того, для АО «Казпочта» остается весьма прибыльной услуга ускоренной почты. К примеру, в 2011-2013 годах данный вид услуги в общем объеме почтовых услуг не превышал 0,1%, а принесил Компании около десятой части доходов. Это объясняется тем, что основной критерий услуг ускоренной почты, связанный со скоростью обработки и доставки почтовых отправлений, Компанией выполняется.

Таблица 4

Анализ финансовых услуг, оказанных АО «Казпочта»

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
Объем финансовых услуг	730784	794747	822098	91314	112,5
В том числе:					
- выплата заработной платы	94744	95001	80324	-14420	84,8
- выплата пенсий и пособий	449461	462888	473610	24149	105,4
- прием платежей	171286	220916	249925	78639	145,9
- срочные депозиты	962	891	602	-360	62,6
- денежные переводы	14329	15051	17638	3309	123,1
Доходы от финансовых услуг	10454100	11397764	12451046	1996946	119,1
В том числе:					
- выплата заработной платы	1000056	998622	1065421	65365	106,5
- выплата пенсий	4468151	4452196	4757094	288943	106,5
- прием платежей	3346499	4138954	4915399	1568900	146,9
- денежные переводы	561557	590255	639477	77920	113,9
- прочее	680322	876822	1073655	393333	157,8

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с таблицей 4, АО «Казпочта» за последние годы увеличило, правда, незначительно, объемы оказанных финансовых услуг. Это произошло за счет увеличения объемов услуг по выплате пенсий и пособий, приему платежей, денежным переводам. Так, в 2013 году оказаны услуги по выплате пенсий и пособий в объеме 473610 млн. тенге, что превышает аналогичный показатель 2011 года на 5,4% и показатель 2012 года – на 2,3%. Также

наблюдался рост услуг по приему платежей: по сравнению с 2011 годом – на 45,9%, по сравнению с 2012 годом – на 13,1%. Число принятых платежей превысило 55 млн. единиц, однако запланированные показатели не были выполнены. Это связано с тем, что банки второго уровня и АО «Казхателеком» расширили собственную сеть терминалов самообслуживания, получили развитие такие альтернативные платежные системы как «Киви», «Касса 24», «Аван-

гараж Plat» и другие. К сведению: годовой рынок моментальных платежей в республике составил 1,22 млрд. долл. США, а парк терминальной сети достиг 18000 единиц, который обслуживает 230 компаний или индивидуальных предпринимателей.

Наибольшую часть доходов от оказания финансовых услуг Компания получает от выплаты пенсий и приема платежей, которые формируют около 78% доходов. Наиболее высокий рост доходов наблюдается по статье «прием платежей» (46,9%).

Таблица 5

Структура расходов АО «Казпочта», млн. тенге

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+, -)	%
Общие расходы на текущую деятельность	22,71	25,95	30,38	7,67	133,8
Себестоимость реализованной продукции/услуг	19,76	20,18	23,92	4,16	121,1
Общие и административные расходы	3,75	4,28	4,86	1,11	129,6
Расходы по транспортировке и реализации	0,17	0,13	0,08	-0,09	47,1
Финансовые расходы (% по привлеченным банковским займам и др.)	0,27	0,24	0,31	0,04	114,8
Прочие (расходы на неосновную деятельность)	1,01	1,11	1,21	0,2	119,8
<i>Примечание: составлено на основе источника [1]</i>					

В соответствии с данными таблицы 5, общие расходы Компании на текущую деятельность за последние годы увеличились на 7,67 млн. тенге или на 33,8%. Это произошло в связи с тем, что возросли расходы общие и административные расходы, выросла себестоимость продукции (услуг), в незначительной степени

увеличились финансовые и прочие расходы.

Финансовая отчетность АО «Казпочта» готовится в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности. При этом используется метод начислений. Бухгалтерский учет ведется Обществом в соответствии с казахстанским законодательством.

Таблица 6

Анализ структуры активов АО «Казпочта», млн. тенге

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+, -)	%
1	2	3	4	5	6
Долгосрочные активы:					
- основные средства	17891,61	18912,09	20123,74	2232,13	112,5
- нематериальные активы	0,78	0,63	0,54	-0,24	69,2
- предоплата основных средств и нематериальных активов	0,00	0,14	0,15	0,15	-

Продолжение таблицы 6

1	2	3	4	5	6
- займы работникам, долгосрочная часть	0,23	0,17	0,69	0,46	в 3 раза
- прочие долгосрочные активы и расходы будущих периодов	0,2	0,14	0,39	0,19	195,0
Итого:	19100,14	19995,39	21891,51	2791,37	114,6
Текущие активы:					
- товарно-материальные запасы	0,74	0,82	0,72	-0,02	97,3
- торговая и прочая дебиторская задолженность и прочие текущие активы	1452,85	2181,59	3185,59	1732,74	в 2,2 раза
- займы работникам, краткосрочная часть	0,04	0,04	0,05	0,01	125,0
- предоплата по подоходному налогу	0,1	0,16	0,18	0,08	180,0
- ценные бумаги, имеющиеся в наличии для продажи	8741,82	8132,74	11219,35	2477,53	128,3
- банковские депозиты	3039,31	4016,18	0,5	-3038,81	0,0002
- денежные средства и их эквиваленты	6923,25	10776,7	11459,87	4536,62	165,5
Итого:	21038,753	26129,593	27313,893	6275,14	129,8

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с данными таблицы 6, в 2013 году АО «Казпочта» имело основных средств на сумму 20123,74 млн. тенге, что превышает аналогичный показатель 2011 года на 12,5% и показатель 2012 года – на 6,4%. Они формируют

большую часть (92%) долгосрочных активов.

К основным средствам АО «Казпочта» относятся земля, здания и сооружения, машины и оборудование, транспортные средства, незавершенное производство, прочие основные средства.

2013г

Рисунок 3 – Структура основных средств АО «Казпочта» в 2013 году, тыс. тенге (Примечание: составлено авторами)

В соответствии с рисунком 3, в структуре основных средств здания и сооружения оцениваются на сум-

му 11985619 тыс. тенге; их удельный вес составляет 59,6%. Кроме того, Компания имеет транспортные сред-

ства на сумму 3418651 тыс. тенге; доля транспортных средств в основных фондах равна 17%. Машины и оборудование достигают 2853819 тыс. тенге, что формирует 14,2% основных средств. Земельные участки Компании оцениваются в 1219447 тыс. тенге и составляют 6,1% основных фондов.

Нематериальные активы АО «Казпочта» классифицируются на следующие виды: программные продукты, лицензии и прочие нематериальные активы. При первоначальном приобретении они учитываются по стоимости приобретения. В 2013 году нематериальные активы Компании составляли 0,54 млн. тенге, уменьшившись по отношению к 2011 году на 30,8% и по отношению к 2012 году – на 14,3%. В 2012 и 2013 годах прочие нематериальные активы преимущественно состояли из программного обеспечения для оказания банковских и почтовых услуг, бухгалтерского и финансового учета и логистики почтовых услуг. В этот период времени Компания признала обесценение программного обеспечения, связанного с почтовой сортировочной машиной на сумму 26174 тыс. тенге и 13491 тыс. тенге соответственно.

В 2013 году по сравнению с 2011 годом займы, предоставляемые сотрудникам АО «Казпочта», увеличились в 3 раза. Это связано с тем, что в этом году Общество предоставило 6%-ные займы своим работникам на приобретение недвижимости в размере 849442 тыс. тенге в связи с переездом головного офиса из г. Алматы в г. Астана. Предоставленные ссуды обеспечивались залогом приобретаемой недвижимости и привязывались к продолжающейся деятельности сотрудников в Компании. Срок погашения займов приходится на 2014 – 2028 годы.

Прочие долгосрочные активы и расходы будущих периодов включают отсроченное вознаграждение по займам сотрудникам и денежный

депозит, ограниченный в использовании. Долгосрочные активы по данной статье в 2013 году по отношению к 2011 году выросли почти в 2 раза. Денежный депозит, ограниченный в использовании, представляет собой долгосрочный депозит в АО «Альянс Банк», который размещен в качестве обеспечения по займу от «Исламского Банка Развития». Депозит является беспроцентным и выражен в долларах США со сроком погашения в июне 2019 года. В декабре 2013 года АО «Альянс Банк» объявил дефолт по выплате купона по выпущенным облигациям. В связи с чем в начале 2014 года Банком был утвержден план реструктуризации долгов перед держателями облигаций АО «Самрук Казына».

Текущие активы Компании ежегодно увеличиваются. Так, в 2013 году они составляли 27313,893 млн. тенге, увеличившись по сравнению с 2011 годом на 29,8%, а по сравнению с 2012 годом – на 4,5%. Подавляющая часть текущих активов приходится на денежные средства и их эквиваленты. Следует отметить, что денежные средства включают наличные деньги в кассе, денежные средства на расчетном и валютном счетах предприятия, а также депозитные счета. Эквиваленты денежных средств – это краткосрочные, высоколиквидные инвестиции, легко обратимые в заранее известную сумму денежных средств, и подвергающиеся незначительному риску изменения их стоимости. Они относятся к краткосрочным вложениям. К примеру, денежными эквивалентами являются казначейские векселя, коммерческие бумаги и депозитные сертификаты [2]. В АО «Казпочта» денежные средства и их эквиваленты в 2013 году достигали 11459,87 млн. тенге, увеличившись по отношению к 2011 году на 65,5% и по отношению к 2012 году – на 6,3%. При этом доля денежных средств и их эквивалентов в общем объеме текущих активов равна 42%.

Вместе с тем, наблюдается рост ценных бумаг, имеющих в наличии для продажи. За период с 2011 по 2013 годы объем ценных бумаг Компании, предназначенных для продажи, увеличился с 8741,82 до 11219,35 млн. тенге, т.е. на 2477,53 млн. тенге или на 28,3%. В общем объеме текущих активов доля ценных бумаг для реализации достигает 41,1%. Дело в том, что АО «Казпочта» является профессиональным

участником рынка ценных бумаг в Казахстане с 2004 года.

Товарно-материальные запасы АО «Казпочта» составляют незначительную часть текущих активов, их доля в течение анализируемого периода времени колебалась в пределах 0,003%-0,004%. Товарно-материальные запасы включают материалы, почтовые марки, потребительские товары. При этом в общем объеме запасов удельный вес материалов составляет большую часть – 84,6%.

Таблица 7

Анализ дебиторской задолженности АО «Казпочта», млн. тенге

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
Торговая дебиторская задолженность	1756,516	1884,371	2592,925	836,409	147,6
Суммы до выяснения и задолженность по ущербу, недостачам и хищениям	752,623	719,968	839,395	86,772	111,5
Авансы, выданные издательствам	196,215	207,807	352,667	156,452	179,7
Авансы уплаченные	49,627	52,456	104,905	55,278	в 2,1 раза
Прочие налоги предоплаченные	14,521	12,480	11,357	-3,164	78,2
Прочие текущие активы	5,425	-	7,372	1,947	135,9
Прочая дебиторская задолженность	57,156	59,583	183,611	126,455	в 3,2 раза
Резерв по обеспечению торговой и прочей дебиторской задолженности и прочих текущих активов	-1379,230	-755,077	-906,641	-472,589	65,7
Итого:	1452,853	2181,588	3185,591	1732,738	в 2,2 раза

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с таблицей 7, торговая дебиторская задолженность АО «Казпочта» к 2013 году достигла 2592,925 млн. тенге, увеличившись по сравнению с 2011 годом на 47,6% и по сравнению с 2012 годом – на 37,6%. К сведению, под торговой дебиторской задолженностью понимаются суммы обязательств покупателей за товары и услуги, реализованные в результате основной деятель-

ности [3]. Рост торговой дебиторской задолженности почти наполовину свидетельствует о том, что Компания имеет неоправданную дебиторскую задолженность, которая в срок не оплачивается. Это возникает в результате нарушения расчетной и финансовой дисциплины, недостатков организации и ведении бухгалтерского учета, ослабления контроля за отпуском товарно-мате-

риальных запасов. Несмотря на это Компания увеличивает объемы авансов, выданных издательствам. За период с 2011 по 2013 годы их суммы возросли на 156,452 млн. тенге или на 79,7%.

Под суммами до выяснения понимается задолженность по нарушениям, когда подозреваемые и виновные лица неизвестны на отчетную дату, или истинная природа этих сумм Компанией еще не установлена. В то время как дебиторская задолженность по ущербу, недостачам и хищениям представляет собой убытки от хищений денежных средств и прочих активов, которые руководство предприятия рассчитывает взыскать с подозреваемых и виновных лиц, в настоящее время находящихся в процессе административного разбирательства, под следствием или в процессе судебного разбирательства [4]. Как оказалось, суммы до выяснения, а также задолженность по ущербу, недостачам и хищениям, имеют тенденцию к рос-

ту. Так, в течение трех лет по данной статье размер недополученных средств увеличился на 86,772 млн. тенге или на 11,5%. Это свидетельствует о том, что руководством в недостаточной мере осуществляется деятельность по контролю рационального использования денежных потоков Общества.

На сумму подобных убытков обычно создается резерв. По мере выявления виновных лиц или по мере выявления истинной природы задолженности, резервы по задолженности по суммам до выяснения переклассифицируются в дебиторскую задолженность по ущербу, недостачам и хищениям. Убытки должны возмещаться виновными лицами. Но если убытки не восстанавливаются, то они просто списываются в соответствии с законодательством РК. В АО «Казпочта» такой резерв создан, правда, его размер за последнее время уменьшился на 472,589 млн. тенге, т.е. более чем на треть.

Таблица 8

Анализ динамики и структуры источников финансовых ресурсов АО «Казпочта», тыс. тенге

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
1	2	3	4	5	6
Уставный капитал	9990560	10167784	12251855	2261295	122,6
Резервный капитал	480587	480587	480587	0,0	100,0
Фонд ценных бумаг, имеющих-ся в наличии для продажи	182953	609335	493880	310927	в 2,7 раза
Накопленный дефицит	1442125	766784	730083	-712042	50,6
<i>Капитал, приходящийся на собственников материнской компании</i>	9211975	9272252	11508479	2296504	124,9
Неконтрольная доля участия	-	7307	1683	1683	-
<i>Итого капитал</i>	9211975	9279559	11506796	2294821	124,9
Вклады клиентов	136502	148263	103734	-32768	76,0
Займы финансовых учреждений	1092125	2266203	2694631	1602506	в 2,5 раза
Финансовый лизинг	-	-	34104	34104	-
Обязательство по вознагражде-ниям работникам	190677	168707	426239	235562	в 2,2 раза

Продолжение таблицы 8

1	2	3	4	5	6
Обязательство по отложенному налогу	652868	760470	694316	41448	106,3
<i>Долгосрочные обязательства</i>	2072172	3343643	3953024	1880852	190,8
Торговая и прочая кредиторская задолженность и прочие текущие обязательства	3067979	3415887	4187025	1119046	136,5
Финансовый лизинг	-	-	7453	7453	-
Задолженность перед издательствами по полученной подписке	4736773	5208386	5277573	540800	111,4
Задолженность по полученным денежным переводам	448035	718296	846944	398909	189,0
Задолженность по полученным переводам пенсий, заработной плате и прочих выплат	786789	308638	207183	-579606	26,3
Доходы будущих периодов	1299225	1194664	1651384	352159	127,1
Вклады клиентов	18141786	20329997	20762072	2620286	114,4
Займы финансовых учреждений	374158	635060	752869	378711	в 2 раза
Ценные бумаги, проданные по договорам РЕПО	-	1681072	-	-	-
Обязательство по вознаграждениям работникам	-	9778	53080	53080	-
<i>Текущие обязательства</i>	28854745	33558662	33745583	4890838	116,9
<i>Итого обязательства</i>	30926917	36845421	37698607	6771690	121,9
<i>Итого капитал и обязательства</i>	40138892	46124980	49205403	9066511	122,6
<i>Примечание: составлено на основе источника [1]</i>					

В соответствии с данными таблицы 8, Компания ежегодно увеличивает уставный капитал, который к 2013 году достиг 12251855 тыс. тенге. Уставный капитал – это сумма средств учредителей для обеспечения уставной деятельности; в акционерном обществе это номинальная стоимость всех видов акций. Так, в 2012 году были выпущены акции на сумму 177225 тыс. тенге, а в январе и марте 2013 года Компания приняла решение о выпуске дополнительных простых акций на сумму 2084071 тыс. тенге. Выпущенные акции были оплачены акционером «Самрук-Казына». Постоянное увеличение количества акций Общества привело к росту уставного капитала.

Накопленный капитал как источник средств предприятия образуется в результате переоценки, продажи имущества, продажи акций выше номинальной их стоимости, за счет прибыли и амортизационных отчислений предприятия. Данный вид капитала Общества, наоборот, ежегодно уменьшался. За период с 2011 по 2013 годы он сократился на 712042 тыс. тенге или на 49,4%. В частности, за счет постоянного увеличения количества акций происходит снижение их рыночной стоимости, что приводит, в конечном счете, к уменьшению накопленного капитала. Резервный капитал Компании в течение анализируемого периода времени составлял 480587 тыс.

тенге. Резервный фонд включает средства, переведенные из нераспределенного дохода на основании решения акционера. В то время как фонд ценных бумаг, имеющихся в наличии для продажи, за это время увеличился почти в 3 раза. Фонд отражает изменение справедливой стоимости инвестиционных ценных бу-

маг, имеющихся в наличии для реализации.

В соответствии с рисунком 4, собственный капитал Компании за 2011-2013 годы увеличился на 2294821 тыс. тенге или на 24,9%. Это произошло за счет роста уставного капитала и фонда ценных бумаг, предназначенных для реализации.

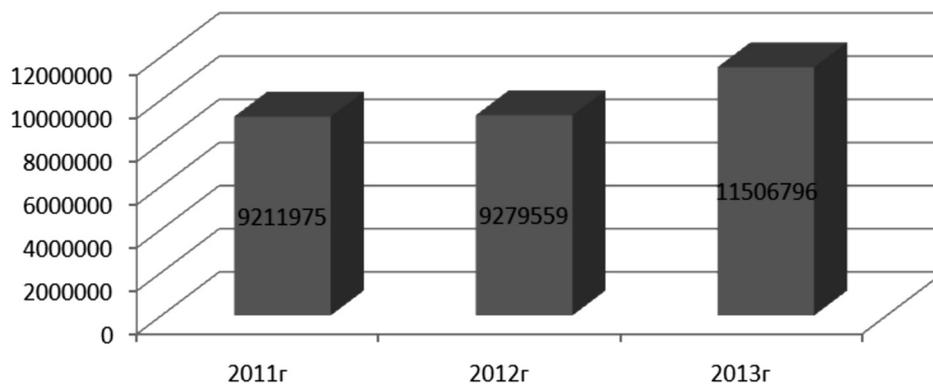

Рисунок 4 – Динамика собственного капитала АО «Казпочта», тыс. тенге (примечание: составлено авторами)

Вклады клиентов в течение трех лет отличались непостоянством. При этом наибольший объем вкладов приходился на 2012 год, когда он достиг 148263 тыс. тенге, и наименьший объем зафиксирован в 2013 году. В течение трех лет объемы вкладов

клиентов уменьшились на 32768 тыс. тенге или на 24%. Вклады клиентов включают вклады до востребования, текущие счета клиентов и срочные вклады. При этом наибольшую долю имеют вклады до востребования – около 80%.

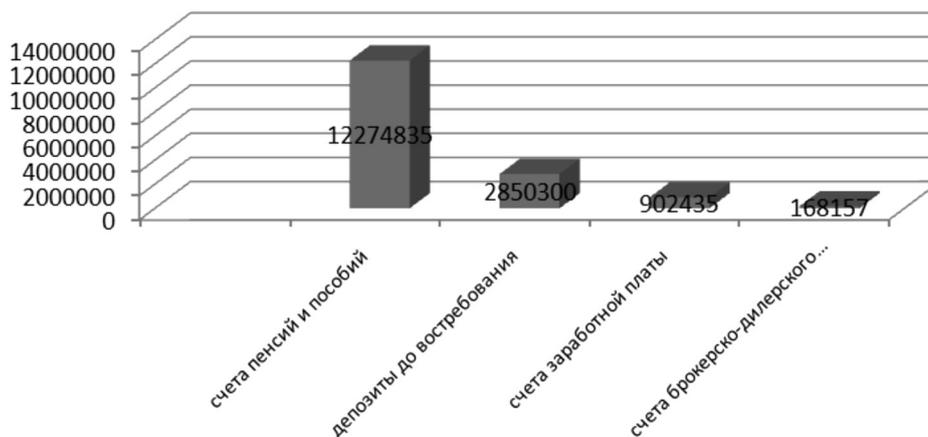

Рисунок 5 – Структура вкладов до востребования в 2013 году, тыс. тенге (Примечание: составлено авторами)

В соответствии с рисунком 5, вклады до востребования имеют следующие счета: счета пенсий и пособий, депозиты до востребования, счета заработной платы, а также счета брокерского-дилерского обслуживания. Оказалось, что счета пенсий и пособий имеют наибольший удельный вес (75,8%), а счета брокерского-дилерского обслуживания, наоборот, – наименьший удельный вес (1,1%) в общем

объеме вкладов до востребования.

Займы финансовых учреждений имели устойчивую тенденцию роста. Так, в 2012 году по отношению к предыдущему году прирост заемных средств составлял 1174078 тыс. тенге или более чем в 2 раза, а в 2013 году по сравнению с прошлым годом – 428428 тыс. тенге или 18,9%. В целом за три года займы финансовых учреждений увеличились в 2,5 раза.

Таблица 9

Займы финансовых учреждений в 2013 году

Учреждение	Эфф. % вставка	Срок погашения	Валюта	Сумма
Исламский Банк Ал Хилал	7,35-8,42	Апрель 2017 г.	Тенге	2343808
Исламский Банк Развития	6,0	Июнь 2019 г.	СДР	868922
Позитив Банк	9,23	Март 2017 г.	Тенге	231135
Дойче Банк	8,99	Ноябрь 2013 г.	Евро	3635

Примечание: составлено на основе источника [1]

Согласно данным таблицы 9, в 2013 году основными заемщиками АО «Казпочта» являлись Исламский Банк Ал Хилал, Исламский Банк Развития, Позитив Банк и Дойче Банк.

Наряду с ростом займов финансовых учреждений в Компании наблюдается увеличение сумм обязательств по вознаграждениям работникам. К примеру, за период с 2011 по 2013 годы обязательства по вознаграждениям работникам выросли на 235562 тыс. тенге или в 2,2 раза.

В целом долгосрочные обязательства АО «Казпочта» в течение анализируемого периода времени увеличились практически вдвое (90,8%). Это произошло благодаря тому, что в 2,5 раза выросли займы финансовых учреждений и в 2,2 раза – обязательства по вознаграждениям работникам. При этом в общем объеме долгосрочных обязательств наибольший удельный вес имеют

займы финансовых учреждений (68,2%). В то время как доля вкладов клиентов в долгосрочных обязательствах не достигает 3%.

В течение 2011-2013 годов текущие обязательства Компании выросли незначительно (16,9%). Прирост текущих обязательств обеспечили преимущественно такие статьи как торговая и прочая кредиторская задолженность и прочие текущие обязательства, задолженность по полученным денежным переводам, займы финансовых учреждений.

Торговля и прочая кредиторская задолженность АО «Казпочта» ежегодно увеличиваясь, к 2013 году достигла 4187025 тыс. тенге. В течение анализируемого периода времени она выросла более чем на треть. Необходимо напомнить, что под кредиторской задолженностью понимается временное использование в денежном обороте предприятия средств кредитора [5].

Таблица 10

Анализ торговой и кредиторской задолженности
АО «Казпочта», тыс. тенге

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г.	
	2011	2012	2013	(+,-)	%
Задолженность перед работниками	626457	641671	844676	218219	134,8
Кредиторская задолженность по принятым платежам клиентов	512986	611846	578755	65769	112,8
Кредиторская задолженность за основные средства	470639	553956	692550	221911	147,2
Торговая кредиторская задолженность	487528	520707	786201	298673	161,3
Авансы полученные	358451	484656	663206	304755	185,0
Задолженность по налогам за исключением подоходного налога	357451	311416	347141	-10310	97,1
Прочие обязательства	254467	291635	274496	20029	107,8
Итого	3067979	3415887	4187025	1119046	136,5

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с таблицей 10, за исключением задолженности по налогам, по остальным статьям торговой и прочей кредиторской задолженности наблюдается рост показателей. Но наиболее высокий темп прироста характерен для кредиторской задолженности за основные средства (47,2%), торговой кредиторской задолженности (61,3%), полученных авансов (85%). В структуре торговой и прочей кредиторской задолженности наибольший удельный вес имеют задолженность перед работниками (20,2%), кредиторская задолженность за основные средства (16,5%), торговая кредиторская задолженность (18,8%), полученные авансы (15,8%). Следует заметить, что торговая и прочая кредиторская задолженность является беспроцентной и обычно погашается Компанией в течение 30-180 дней.

Задолженность перед издательствами по полученной подписке увеличивалась незначительно, темпы

прироста за три года составили 11,4%.

В соответствии с рисунком 6, в структуре обязательств Компании подавляющую часть составляют текущие обязательства. Так, в 2011 году их доля в общих обязательствах достигала 93,3%, в 2012 году – 91%, в 2013 году – 89,5%. Уменьшение удельного веса текущих обязательств в общем объеме обязательств Общества привело к тому, что соотношение между текущими и долгосрочными обязательствами сократилось с 13,9 в 2011 году до 8,5 в 2013 году. С одной стороны, уменьшение соотношения между краткосрочными и долгосрочными обязательствами свидетельствует о том, что Компания нацелена на проведение финансовой стратегии, которая в будущем упрочит ее позиции. А с другой стороны, необходимо отметить, что если средства предприятия созданы в основном за счет краткосрочных обязательств, то его финансовое поло-

жение будет неустойчивым. Это связано с тем, что с капиталами краткосрочного использования необходима постоянная оперативная

работа, направленная на контроль над их своевременным возвратом и привлечением в оборот других капиталов.

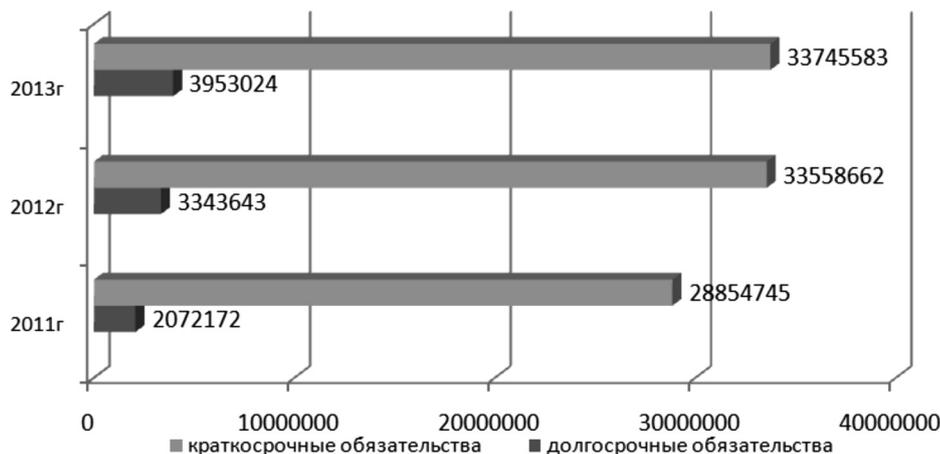

Рисунок 6 – Динамика соотношения долгосрочных и текущих обязательств АО «Казпочта», тыс. тенге (Примечание: составлено авторами)

Таблица 11

Показатели достаточности капитала

Наименование	Годы			Отклонения 2013 г./2011 г., %	
	2011	2012	2013		
Собственный капитал, млрд. тенге	7,9	8,9	10,7	135,4	
Активы, млрд. тенге	40,1	46,1	49,2	122,7	
Коэффициент достаточности собственных средств	0,2	0,19	0,22	110,0	

Примечание: составлено на основе источника [1]

В соответствии с таблицей 11, коэффициент достаточности собственного капитала имеет тенденцию к росту. Данный коэффициент активно применяется в регулировании деятельности предприятий. Его можно определить технически, аналитически и нормативно. При техническом определении коэффициента рассчитывается как отношение собственных средств к активам [6].

Финансовое состояние предприятия может быть устойчивым, неустойчивым (предкризисным) и кризисным. Важными показателями, характеризующими финансовую устойчивость предприятия, являются:

- коэффициент финансовой автономии (независимости) или удельный вес собственного капитала в общей его сумме;
- коэффициент финансовой за-

висимости (доля заемного капитала в общей валюте баланса);

- плечо финансового рычага или коэффициент финансового риска (отношение заемного капитала к собственному капиталу) [7].

В соответствии с таблицей 12, коэффициент финансовой автономии (независимости) показывает удельный вес собственного капитала в общей валюте баланса. То есть

данный коэффициент показывает долю активов предприятия, которые обеспечиваются собственными средствами. Он относится к финансовым коэффициентам, характеризующим устойчивость. Нормативное значение для этого показателя более или равно 0.5 [8]. На основании этого можно утверждать, что зависимость АО «Казпочта» от внешних инвесторов остается достаточно высокой.

Таблица 12

Структура пассивов (обязательств) АО «Казпочта»

Наименование	Уровень показателя			
	2011 г.	2012 г.	2013 г.	Отклонения 2013 г./2011 г.
Удельный вес собственного капитала в общей валюте баланса (коэффициент финансовой автономности предприятия), %	23,0	20,1	23,4	0,4
Удельный вес заемного капитала (коэффициент финансовой зависимости), %	77,0	79,9	76,6	-0,4
В том числе:				
- долгосрочного	5,2	7,2	8,0	2,8
- краткосрочного	71,9	72,8	68,6	-3,3
Коэффициент финансового риска (плечо финансового рычага)	3,4	4,0	3,3	-0,1

Примечание: рассчитано авторами

Коэффициент финансовой зависимости характеризует отношение заемного капитала организации ко всему капиталу (активам). Данный коэффициент относится к группе показателей, описывающих структуру капитала организации, и широко применяется на западе [9]. Коэффициент финансовой зависимости рассчитывается как отношение обязательств к активам предприятия. Нормальным считается коэффициент финансовой зависимости не более 0.6-0.7. Согласно данным АО «Казпочта», коэффициент финансовой зависимости превышает 0,7 в течение

всего анализируемого периода времени, что является еще одним подтверждением сильной зависимости Компании от кредиторов.

Коэффициент финансового риска имеет важнейшее значение для хозяйственной деятельности любого предприятия, поскольку позволяет оценить его финансовую устойчивость. Он представляет собой отношение привлеченных средств к собственному капиталу и дает возможность понять, какое количество средств, что были привлечены Компанией, приходится на единицу собственных средств. Оптимальное зна-

чение показателя составляет 0,5[10]. По данным АО «Казпочта» коэффициент финансового риска нестабилен, а его уменьшение в 2013 году незначительно и не может быть свидетельством возрастания финансовой устойчивости предприятия. Следует отметить, что чем выше уровень ко-

эффициента финансовой автономности, а также чем ниже уровень коэффициента финансовой зависимости и коэффициента финансового риска, тем устойчивее финансовое состояние предприятия. Отсюда ясно, что финансовое состояние АО «Казпочта» является неустойчивым.

Список литературы:

- 1 Годовой отчет о деятельности АО «Казпочта» за 2013 год – Астана, 2013. – С. 176
- 2 Васильева Л. С., Петровская М. В. Финансовый анализ: учебник – М.: КНОРУС, 2006. – 544 с.
- 3 Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов / Перевод с англ. Н.Барышниковой – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 1008 с.
- 4 Бочаров В.В. Финансовый анализ. Краткий курс – СПб: ООО «Питер Пресс», 2009. – 240 с.
- 5 Канке А.А., Кошечая И.П. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия – М.: ИД «Форум» – ИНФРА-М, 2007. – 288 с.
- 6 Виноградская Н.А. Диагностика и оптимизация финансово-экономического состояния предприятия: финансовый анализ: Практикум. – М.: МИСиС, 2011. – 118 с.
- 7 Григорьева Т.И. Финансовый анализ для менеджеров: оценка, прогноз: Учебник для магистров. – М.: Юрайт, ИД Юрайт, 2013. – 462 с.
- 8 Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений: Учебник. – М.: Омега-Л, 2013. – 349 с.
- 9 Жилкина А.Н. Управление финансами. Финансовый анализ предприятия: Учебник. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2012. – 332 с.
- 10 Киреева Н.В. Экономический и финансовый анализ: Учебное пособие. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. – 293 с.

Түйін

«ҚАЗПОЧТА» АҚ ҚЫЗМЕТІН БАҒАЛАУ

Д.М. Турекулова

экономика ғылымының докторы

Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті

e-mail: dametken.t@gmail.com

Л.К. Мухамбетова

экономика ғылымының кандидаты

Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті

e-mail: lmuhambetova06@mail.ru

Б.К. Жуманова

экономика ғылымының кандидаты

Қазақ технология және бизнес университеті

e-mail: bk_zhumanova06@mail.ru

Мақалада Қазақстан Республикасындағы пошталық қызметтің ұлттық операторы болып табылатын, өзіндік миссиясын халыққа сапалы қаржылық, логистикалық және пошталық қызмет көрсету деп есептейтін, «Казпочта» АҚ-ның шаруашылық қызметінің талдауы және бағалануы жасалған.

Түйінді сөздер: пошта, пошталық байланыс, пошталық қызмет көрсету, «Қаз-пошта» АҚ, қызметті бағалау.

Summary
ASSESSMENT OF ACTIVITY
OF KAZPOCHTA JOINT-STOCK COMPANY

D.M. Turekulova

doctor of Economics

Kazakh university of economy, finance and international trade

e-mail: dametken.t@gmail.com

L.K. Mukhambetova

candidate of Economic Sciences

Kazakh university of economy, finance and international trade

e-mail: lmuhambetova06@mail.ru

B.K. Zhumanova

candidate of Economic Sciences

Kazakh university of technology and business

e-mail: bk_zhumanova06@mail.ru

This article made an analysis and an assessment of economic activity «KazPost» as the national postal operator of the Republic of Kazakhstan, who's mission is to provide customers with a full range of modern high-quality postal, financial and logistics services throughout the country.

Keywords: *Postal communications, postal services, «KazPost» evaluation activities.*

УДК 338.001.36

ОЦЕНКА СТОИМОСТИ КАК ВАЖНЫЙ МЕХАНИЗМ В РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ

С.Ш. Сапарғалиев

к.э.н., профессор

Алматинская академия экономики и статистики

г. Алматы, Казахстан

e-mail: sserik37@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассмотрена роль «Оценки», универсальность профессии оценщиков, способных работать в различных сферах рынка, и взгляды автора на оценку. Также обращено особое внимание интерпретации системы оценочной деятельности какие следует решать задачи в целях ее функционирования. Автор делает вывод об актуальности оценки стоимости имущества сейчас и в перспективе.

***Ключевые слова:** оценка стоимости, управление стоимостью, оценочная деятельность, оценка стоимости имущества.*

Сегодня все более распространенной и регулярной становится практика оценок стоимости национального богатства страны. Профессия оценщика является одной из наиболее престижных и, без сомнения, перспективных. Профессиональная оценка необходима при любой операции или сделке с собственностью. А в рыночной экономике практически нет сфер, свободных от необходимости определения стоимости: будь то оценка земель, недвижимости и транспортных средств, компьютерной техники и фирменных торговых марок или интеллектуальной собственности и различных нематериальных активов. Часто требуется оценка бизнеса целых предприятий в целях налогообложения, при акционировании, привлечении новых пайщиков и выпуске дополнительных акций и т.д. Без нее не обойтись при получении кредитов под залог имущества, исчислении налогооблагаемой базы и при реструктуризации предприятия.

Оценщики (AssetValuers или Appraisers) – специалисты, работающие в области экономики, связанной с проведением оценки имуще-

ства и составлением соответствующей отчетной документации. Как профессионалы оценщики должны удовлетворять жестким требованиям в плане образования, специальной подготовки, компетентности и проявления профессиональных навыков.

Толчком, породившим всплеск внимания исследователей и практиков к проблемам оценки бизнеса, его составляющих, недвижимости, других активов, стала резко проявившаяся в новых условиях необходимость создания и реализации управления стоимостью. Именно оценка (оценка стоимости) является мерой эффективности управления тем или иным объектом собственности. Поэтому сегодня востребованы разработанные концепции стратегии роста стоимости компаний, стратегия управления ими, ориентированные на стоимость, реформирования и реструктуризации, учитывающие факторы стоимости компании, бизнеса предприятия.

Именно по этой причине с развитием рыночных отношений в Казахстане оказались востребованы знания по оценочной деятельности. Законодательная оценочная деятель-

ность была закреплена в 2000 году с принятием Закона РК «Об оценочной деятельности» [1].

Четкое понимание системы оценочной деятельности, ее основных элементов, взаимосвязи между ними, их функций и, таким образом, принципов функционирования с тем, чтобы все решения, принимаемые относительно оценочной деятельности были направлены не на решение только отдельной конкретной проблемы, а связывались с повышением функционирования системы оценочной деятельности в целом.

Как и любая система, система оценочной деятельности должна обладать целостностью (все элементы взаимосвязаны между собой), структурой (каждый элемент является необходимым в системе), целенаправленностью (должна существовать цель функционирования системы в целом), взаимосвязью с внешней средой (система оценки функционирует не сама по себе, а в многообразных связях с другими подсистемами экономики и техники). Для реализации перспективной цели необходимо, на наш взгляд, решить следующие задачи:

- максимально унифицировать понятийный аппарат и терминологию, применяемую в оценочной деятельности, с терминологией бухгалтерского и первичного учета, налогообложения, регистрации объектов оценки в Казахстане, также с терминологией международных стандартов оценки;

- создать систему подготовки и переподготовки кадров в области оценки;

- организовать комплексные научные исследования в области оценки;

- устранить на законодательном уровне недостатки, связанные с оборотом результатов интеллектуальной собственности и нематериальных активов, земельных ресурсов;

- создать систему надежного информационного обеспечения оценочной деятельности и др.

Переход к рыночным отношениям в нашей стране ознаменовался всплеском оценочной деятельности, что в свою очередь вызвало появление на рынке образовательных услуг огромного числа учебных заведений, осуществляющих обучение оценщиков. Практика показала, что образовательный процесс во многих из них не достигает основной цели – подготовить специалистов по оценке, способного в довольно сложных казахстанских условиях грамотно выполнить свою миссию.

Оценка имущества – это один из тех механизмов, с помощью которых работает рынок.

Происходящие в экономике страны изменения – переход к модели индустриально-инновационного развития, интеграция ее в мировую и региональную экономику, ведение бухгалтерского учета и финансовой отчетности хозяйствующих субъектов в соответствии с МСФО требуют дальнейшего развития оценочной деятельности, повышения профессионального уровня и ответственности оценщиков.

Характерные для XXI века тенденции развития человечества – становление экономики знаний, возникновение информационного общества – объективно поднимают роль и ответственность высшей школы во всех сферах жизни. В этих условиях особый интерес вызывает реформирование деятельности высших учебных заведений. Необходимо эффективно использовать возможности высшей школы в качестве движущей силы социально-экономического и научно-технологического прогресса на основе более полного использования их потенциала.

Наладить систему отбора перспективных студентов предложил спикер Сената Касым-Жомарт Токаев, передает корреспондент Tengrinews.kz.

«Для построения инновационной экономики потребуются творческие мыслящие кадры. Нужно сфор-

мировать систему селекции перспективных талантливых специалистов уже в период их обучения в колледжах и вузах», — сказал он на заседании верхней палаты на тему партнерства науки и бизнеса.

Спикер подчеркнул, что важно «не забалтывать тему инноваций». «Речь следует вести о действительно передовых технологиях. И здесь роль науки трудно переоценить. Система образования должна быть ориентирована на инновации. Поэтому в повестке дня стоит вопрос повышения качества образования. Нужно готовить конкурентоспособных специалистов, обладающих широким набором знаний и навыков», — отметил Токаев[2].

По его словам, Министерству образования и науки необходимо уделить внимание подготовке педагогических кадров нового формата. «Необходимо прививать подрастающему поколению интерес к точным наукам, техническим дисциплинам и высоким технологиям. Это веление грядущих перемен в мироустройстве», — добавил он. Нам думается, что в точности науки, технике и технологии на малую роль должна сыграть оценка их стоимости, поскольку технический уровень всегда определяется экономическим уровнем.

Оценщик — не бухгалтер и не математик. Это прежде всего аналитик, отлично знающий рынок и схемы его функционирования, разбирающийся в том, что ценится и ясно видящий тенденции развития рынка. Для оценщика нематериальных

активов и интеллектуальной собственности, индустриально — инновационных технологий, например, необходимо глубокое понимание того, как используются они в системе экономики, от каких факторов зависит цена и т.д.

Оценка представляет собой целенаправленный, упорядоченный расчет величины стоимости объекта в денежном выражении с учетом влияющих на нее факторов в конкретный момент времени в условиях конкретного рынка. Кроме того, оценка как профессиональный расчет величины стоимости представляет собой реализацию знаний и практических навыков исполнителем (оценщиком) при решении конкретной поставленной задачи определения величины стоимости конкретного объекта.

Сегодня в развитых странах мира вузы переживают период интенсивных перемен, обусловленных адаптацией к глобальному рынку интеллектуального труда, необходимостью подготовки нового поколения кадров в соответствии с запросами общества, основанного на знаниях. В этой связи многие университеты, академии Казахстана по специальности «Оценка» должны совершенствовать спектр образовательных программ, направленных на развитие исследовательских, личных и профессиональных компетенций своих выпускников [3].

Оценка стоимости имущества актуальна сейчас и будет актуальна до тех пор, пока будет существовать собственность.

Список литературы:

- 1 Закон Республики Казахстан от 30 ноября 2000 года № 109-ІІ «Об оценочной деятельности в Республике Казахстан с изменениями и дополнениями по состоянию на 13.01.2014 г.»
- 2 <https://news.mail.ru/inworld/kazakhstan/society/18215694/>
- 3 Сапаргалиев С.Ш. Об актуальных проблемах подготовки, обучения и повышения квалификации оценщиков //Материалы Международной научно — практической Интернет — конференции «Проблемы современной экономики и образования», 6-7 февраля 2014г. Том 3. —Алматы, ААЭС, с.204-207.

Түйін
ҚҰНДЫ БАҒАЛАУ НАРЫҚТЫ ЭКОНОМИКАДА
МАҢЫЗДЫ МЕХАНИЗМ РЕТІНДЕ

С.Ш. Сапарғалиев

э.э.к., профессор

Алматы экономика және статистика академиясы
Алматы, Қазақстан

Бұл мақалада «Бағалаудың» зор маңызы көрсетелген, бағалаушымамандығының жан-жақтылығы, нарықтың түрлі салаларында жұмыс істейтін қабілеті жән автордың бағалауға деген пікірі сипатталады. Сондай-ақ, бағалау қызметінің жүйесіне, оның жұмыс істеу мақсатында қандай шешімдер қабылдау керектігіне ерекше назар аударылған.

Түйінді сөздер: *құнды бағалау, құнды басқару, бағалау қызметі, мүлік құнын бағалау.*

Summary
ESTIMATION OF COST AS THE IMPORTANT MECHANISM
IN MARKET ECONOMY

S.Sh. Sapargaliyev

Cand.Econ.Sci., professor

Almaty academy of economy and statistics
Almaty. Kazakhstan

e-mail: *sserik37@mail.ru*

In this article the role of «Assessment», universality of a profession of the appraisers capable to work in various spheres of the market, and the author's views of an assessment is considered. Special attention of interpretation of system of estimated activity what is also paid it is necessary to solve problems for its functioning. The author draws a conclusion about relevance of estimation of cost of property now and in the long term.

Keywords: *estimation of cost, management of cost, estimated activity, estimation of cost of property.*

ИНФОРМАТИКА И ПЕДАГОГИКА

УДК 004.5

ЕСІТУ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСҚА ТҮСУ ЖОЛДАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

Б.Б. Бөрібаев
профессор

Алматы экономика және статистика академиясы

К.Д. Байсылбаева
магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: baisylbaeva.k@gmail.com

Аңдатпа

Бұл мақалада мүмкіндігі шектеулі жандармен, яғни есіту кемістігі бар және мүлдем естімейтін адамдармен қарым қатынас жасау жолдары туралы мәліметтер келтірілген. Оның құрамы — дактильді әліпби, ыммен сөйлесу, артикуляция және кохлеарлы имплантация тәсілдері қарастырылған. Олардың әрқайсының өзіндік ерекшеліктеріне жеке-жеке тоқтам жасалған. Сонымен қоса жұмыстың программалық бөлімінің осы қарастырылған қатынасу мүмкіндіктерін өңдеу жолдары сөз етілген.

Түйінді сөздер: сурдопедагогика, кохлеарлы имплантация, децибел, ым тілі, артикуляция.

Сурдопедагогика — бұл есіту қабілеті нашар үлкен адамдардың, балалардың білім алуын және оларды тәрбиелеуді зерттейтін ғылыми пән. Бұл пәннің атауы латынның «surdus» (керең) және гректің «paidagogike» деген сөзінен шыққан, яғни бұл есіту мүмкіндігі төмен балаларды тәрбиелеу жайлы ғылым болып табылады. Қазіргі сурдопедагогика есіту қабілеті нашар балалардың екі негізгі тобының — естімейтін және нашар еститін жандардың білім алу теориясын және практикасын қоса қарастырады. Бұл білім алу жүйесіндегі ғылыми дефектология құрамына кіретін арнайы педагогиканың бір саласы болып саналады.

Сурдопедагогиканың жалпы мақсаты есіту қабілеті төменгі деңгейдегі адамның танымдық және қарым-қатынас жасау субъектісінің іс-әрекеті ретінде, психикалық және

әлеуметтік, позитивті физикалық толық дамуымен анықталады.

Практика жүзінде сурдопедагогиканың басты мақсатымен сәйкес келетін төмендегідей білімдік шаралар қарастырылады:

- есіту қабілеті төмен балалардың білім алуға қызығушылығын дамыта отырып, олардың өз бетімен білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жаңа мүмкіндіктер жасау;

- естімейтін және нашар еститін балалардың сана сезімдерін тиімді (оптимальді) түрде жетілдіру мақсатында жаңа міндеттерді және проблемаларды шығармашылық түрде шешу тәсілдерімен қамтамасыз ету;

- олардың оқу іс-әрекеттеріне деген икемділіктерін және дағдыларын қалыптастыру, ауызша және жазбаша сөйлеу тілдерін дамыту, қойылған мақсатқа бағытталған

білім беру шараларының когнитивті процестерін екпінді түрде жетілдіру;

- кәсіби іс-әрекеттерді орындауға талпынған сезімдерін, икемділіктерін және дағдыларын дамытуға бағытталған, заманауи әлеуметтік-экономикалық жағдайларға бейімдеу;

- есіту қабілеті зақымдалған балаларды ғылыми дүниемен таныстыру кезінде жалпы қозғарасын кеңейтуін қалыптастыру және т.с.с.

Сурдопедагогиканың негізгі міндеттерінің ішінен келесідей тәрбиелік маңызы бар шараларды атап көрсетуге болады[1]:

- есіту қабілеті төменгі деңгейдегі балаларды жеке тұлға ретінде жан-жақты түрде жетілдіру;

- солардың әлеуметтік жағдайға бейімделуіне мүмкіндік жасау, еститін адамдармен бірге іс-әрекеттер атқарып, қарым-қатынас құруына бағытталған шаралар жасауға дайындау, мәдени өмірге белсене араластыру;

- этикалық ұғымдармен және принциптермен таныстыру процесіне қатысты адамгершілік сананы қалыптастыру, жауапкершілік сезімдерін дамытуға, жетілдіруге болатын мүмкіндіктер туғызу;

- есіту қабілеті шектелген оқушылардың физикалық тұрғыдан да дамуына, жеке гигиена дағдыларын бекітуге, салауатты өмір салтын ұстануына, еңбек сүйгіштікке, өзіндік мінез-құлқын жетілдіруге, өзін-өзі бақылау қабілеттіліктерін қалыптастыруға тәрбиелеу;

- естімейтін балалардың гармониялық дамуына көңіл бөліп, оларды басқа адамдармен қарым-қатынас жасауға бейімдеу.

Осы жұмысқа орай жасалып жатқан компьютердегі программалық жабдықтама төмендегі суретте көрсетілгендей төрт бөліктен тұрады, олар: кохлеарлы имплантация, сөйлеу тілі, ымдау тілі, дактильді әліпби. Мұндағы кохлеарлы имплантация (КИ) – ол естімейтін адамдардың есіту қабілетін жақсартуға ба-

ғытталған іс-шаралар жүйесі. 1980 жылдардан бастап бұрынғы есіту аппараттары көмектеспейтін жандарға осы КИ аппаратының мүмкіндігі мол есіту құрылғысы қолданыла бастады. Көптеген ғалымдардың пайымдауынша ([2], Т.Г.Гвелесиани, С.Я.Косяков, Т.А.Таварткиладзе) кохлеарлы имплантация қазіргі уақытта естімейтін адамдарды реабилитациялаудың негізгі жалғыз тәсілі болып табылады. Кохлеарлы импланттың заманауи үлгілері техникалық жағынан бір-біріне ұқсас болып келеді. Олар екі негізгі бөліктен: ішкі және сыртқы құрылғылардан тұрады. Ішкі құрылғыға қабылдағыш, екпінді электродтар бауы және референтті электрод жатады. Олар дербес және автономды түрде де жұмыс істей алады, қоректену көзі болмайды және құрылғының ешнәрсесін алмастырудың да қажеті жоқ. Ал құрылғының сыртқы бөлігіне микрофон, қораптың (корпустың) ішінде орналасқан сөйлеу процессоры және радиотасымалдаушы жатады. Радиотасымалдаушы құлақтың сыртында шаштың төменгі астарлы жағында орналасады. Ол магниттің көмегімен тері астындағы имплант бөлігіне жабысып тұрады. Сөйлеу процессоры кохлеарлы импланттың сыртқы бөлігінің ең басты және күрделі бөлігі болып табылады. Кохлеарлы импланттың сыртқы бөлігінде дыбыстың қарқындылығын және бағдарламаларын таңдауға арналған реттегіш тетігі бар. Сондай-ақ импланттың және қоректену блогының (батареяның) жұмысын қадағалап тұруға арналған арнайы индикатор бар [3]. Бұларға қажеттілігіне қарай түрлі сыртқы құрылғылар қосуға болады, мысалы, теледидар, телефон және т.б. Құрылғы программасында естімейтін және есіту кемістігі бар балаларға арналып жасалған кохлеарлы имплантация орнатылған оқушылармен (мектеп-интернаттағы) диалог жасау жолдары көрсетілген.

1-Сурет – Кохлеарлы имплантация құрылғысының көрінісі

Сурдопедагогикадағы сөйлеу тілі дегеніміз – ол артикуляция болып табылады, яғни бұл мүмкіндігі шектеулі оқушыны ерін қозғалысына қарап айналадағы адамдарды түсінуге баулиды. Ол оқыту үдерісіндегі ең маңызды процестердің бірі болып саналады, себебі көшедегі адамдардың барлығы ым жасау тілін біле бермейді, ал оқушыға шұғыл көмек қажет болып қалатын жағдайлар жиі туындауы мүмкін. Сондай оқыс жағдайлардан оқушы өз бетімен шыға алу қажеттілігі алдыңғы орынға қойылады.

Есіту қабілеті төмен оқушыларды өз бетімен өмір сүруге дайындау негізінде, олардың өзін дамыту мүмкіншіліктеріне сүйенген дұрыс. Осындай жағдайларға байланысты жолдарды қарастырған И.П.Павлов: «адам өзін-өзі реттеуші дара жүйе» деп көрсеткен. Ал, В.И.Бельтюковтың зерттеулерінде «есіту қабілеті перифериялық түрде зардап шеккен балалардың да, басқа мүшелері зақымдалған жандар тәрізді, ішкі реттеуші механизмдері сақталған» деп көрсетілген. Басқа сөзбен айтқанда, есіту қабілеті төмен балалардың дамуы негізінде тек сыртқы факторлар, коррекциялық әрекеттер ғана емес, сонымен қатар ішкі заңдылықтар, талпыныстар жатыр [2].

Есіту кемістігі бар балалардың ауызша сөйлесу тілін қалыптастыру – оларды оқыту мен тәрбиелеудегі маңызды әрі қиын жұмыстардың бірі. Ауызекі тіл адам өміріндегі қарым-қатынас құрудың басты тәсілі, тілді меңгеру ісінің негізі және ойлау құралы болып саналады. Ауызекі сөйлеу тілін қатынас құру жүйесінің бір түрі ретінде қарастыра отырып, олардың лексикалық, грамматикалық ерекшеліктері мен мағынасын жеткізу және де сөздерді бір-бірінен ажырату үшін қолданылатын материалдық құралдарды ескерген жөн [1].

Тілдің фонетикалық жүйесін екіпін және дауыс ырғағы құрайды. Солардың көмегімен ауызекі сөйлеу тілінде ойдың, сезімнің, талпыныстың білінер-білінбес бояуларын көрсетуге болады.

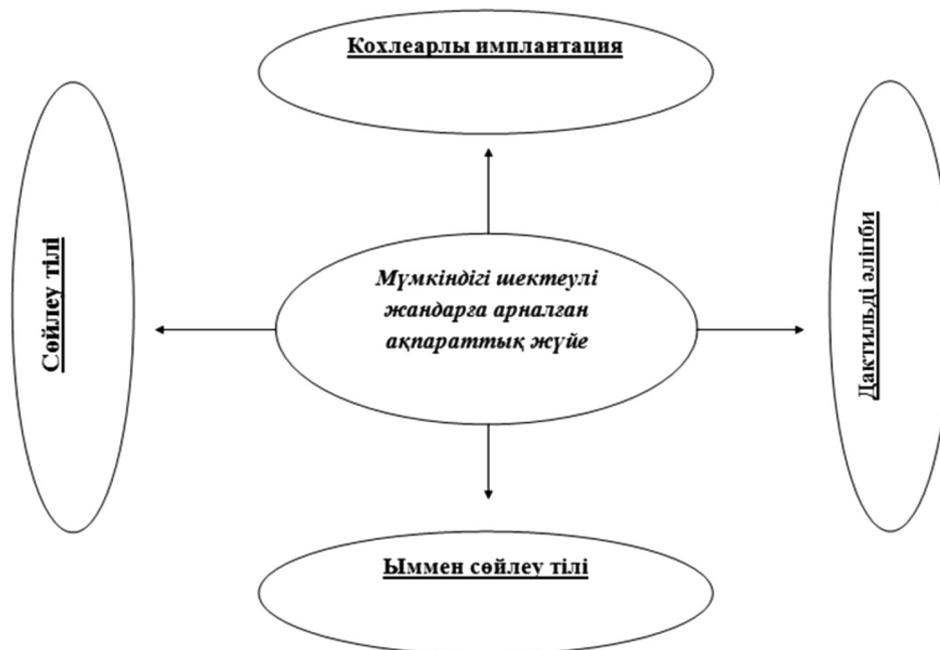
Жұмыстың дактильді бөлімінде қазақ әліпбиінің 42 әрпін келтірдік, яғни сурдопедагогика тілінде дыбыстар, оның ішінде қазақ тіліне тән дыбыстар да бар. Олар кез келген бір сөздердің мағынасын, мәнін бөліп жеткізу үшін қолданылады. Фонема деп тілдің ең кіші бөлігін айтады, ол мағынаны ажырату мақсатында қолданылады. Әрбір фонема белгілі бір акустикалық қасиеттермен сипатталады. Орыс тілінде 42 фонема бар: а, и, о, у, ы, э, б, б', в, в', г, г', д, д',

ж, з, з', j (й), к, к, л, л, м, м, н, н', п, п', р, р', с, с', т, т', ф, ф', х, х' ц, ч, ш, щ. Фонемалар бір өзі тұрғанда ешқандай мағына бермейді және сөйлемнің сөз, морфема сияқты бөліктерін құрау үшін қолданылады.

Бірақ кейбір жағдайларда фонема морфемамен сәйкес келіп жатады (мысалы, кейбір бір сөзжасамда фонема жалғаумен сәйкес келеді), кейде тіпті сөз бен сөзді байланыстырушы шылаудың орнын басып

жатады (мысалы, мен шылауы және -мен предлогы) [1].

Жұмыстың ым жасау тілі бөлімінде – қазақтың түрлі мақал-мәтелдері, ертегілері, патриоттық әндер, патриоттық билер, мүмкіндігі шектеулі оқушылардың көрсеткен тамаша қойылымдары келтірілген. Төмендегі суретте есіту кемістігі бар оқушыларға арналып жасалған программаның бөліктері мен олардың бір-бірімен байланысу тәсілдері көрсетілген.

2-Сурет – Есіту кемістігі бар оқушыларға арналған программа құрылымы

Сөйлеуге, есітуге мүмкіндігі болмаса да, толыққанды өмір сүруге тиісті жандардың білім алуға да толық құқығы бар. Алайда ыммен сөйлесу тілі, қазақ дақтильді әліпбиі енді-енді ғана дамып келе жатыр. Қазіргі таңда сурдоаударманы қазақ тілінен жүргізуші мамандар саны өте аз. Елімізде сурдоаударма саласында мамандарды даярлау мәселесі қарастырылуда.

Қазақ тілінде ымдау тілінің стандарты мен модульдерінің жасалмауы себебінен есіту кемістігі бар жандарды оқыту, олардың мүмкіндіктерін

дамыту саласы әзірше төменгі деңгейде қалып келе жатыр. Бірақ егемендік алған еліміздің әрбір мүмкіндігі шектеулі азаматы да басқа дамыған мемлекеттердегі сияқты толыққанды тәрбие алуы тиіс. ғылыми немесе шығармашылық деңгейде қолмен мәнерлі түрде Абай тілінде сөйлеу әзірше білім беру жүйесінің бастапқы кезеңдерінде түр деп айтуға болады. Бірақ бұл саланың да алдағы уақытта дами түсетініне сеніміміз мол.

Қазіргі ақпараттық технология қарқынды дамып жатқан кезеңде мүмкіншілігі шектеулі азаматтарға

арналған мүмкіндіктерді қалай қолдануға болатынын, ол үшін қандай жұмыстар жасау қажеттілігін алдын ала анықтап алсақ, заманауи ақпараттық құралдарды кеңінен пайдалану үшін аудармалық құжат дайындау ең негізгі іс-шара болып саналып, оны шешуге мамандар бел

шешіп кірісе алар еді. Біз осы салада жасалып жатқан жұмыстарды талдап, оларды ары қарай жетілдіру жолдарында ақпараттық технологияны пайдалану мүмкіндіктерін дамытуға өз үлесімізді қоссақ, қоғамды жан-жақты жетілдіру шаралары алға басады деген ойдамыз.

Қолданылған әдебиеттер:

1 Аутаева А.Н., Даурамбекова А.А. Сурдопедагогика негіздері, Абай ат. Қазак Ұлттық педагогикалық университеті, 2011. 6-8 бет.

2 Рау Ф. А., Рау Ф. Ф. Методика обучения глухонемых произношению. М., 1959, 2-3 бет.

3 Майкл Хорост, «О кохлеарной имплантации», <http://lorsovet.info/stati/bolezniuha/87-rebuilt> сайтындағы мақаласы

Резюме

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ КОММУНИКАЦИИ С ДЕТЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ СЛУХА

Б.Б. Бәрібаев

профессор

Алматы экономика және статистика академиясы

К.Д. Байсылбаева

магистрант

Алматы экономика және статистика академиясы

e-mail: *baisylbaeva.k@gmail.com*

В этой статье приведены материалы об усовершенствовании методов коммуникации с детьми с ограниченными возможностями слуха. Имеются четыре вида коммуникации: дактильная азбука, жестовый язык, словесный язык (артикуляция) и кохлеарная имплантация. Даны описания и особенности каждого вида. Также приводится информация о взаимозаменяемости программной части с этими видами общения с глухо-немыми людьми.

Ключевые слова: *сурдопедагогика, кохлеарная имплантация, децибел, жестовый язык, словесный язык.*

Summary

IMPROVING THE METHODS OF COMMUNICATION WITH CHILDREN WITH HEARING DISABILITIES

B.B. Buribayev

professor

Almaty Academy of economy and statistics

K. Baisylbaeva

undergraduate

Almaty Academy of economy and statistics

e-mail: *baisylbaeva.k@gmail.com*

This article contains material on methods of communication with deaf and hard of hearing people. There are four types of communication: fingerspelling, sign language, verbal language (articulation) and cochlear implants. The are descriptions and characteristics of each species. It also provides information and interchangeability of parts of the thesis program with these types of communication with deaf-mute people.

Keywords: *deaf-and-dumb pedagogy, cochlear implants, db, Sign Language, verbal language*

ХРОНИКА ВАЖНЕЙШИХ СОБЫТИЙ В АЭСА

Более подробная информация размещена в Новостях веб-сайта академии и доступна по ссылке: <http://www.aesa.kz/press-centr/news/>

Электронные версии журнала «Статистика, учет и аудит», начиная с 2011 года, доступны по ссылке: http://www.aesa.kz/izdaniya/page_0762/.

АЭСА В МИРОВОМ ВЕБОМЕТРИЧЕСКОМ РЕЙТИНГЕ «WEBOMETRICS RANKING OF WORLD UNIVERSITIES-2015»

Алматинская академия экономики и статистики в мировом вебометрическом рейтинге сайтов университетов «Webometrics Ranking of World Universities-2015» заняла 9472-ю позицию среди более, 25000 высших учебных заведений мира, вошедших рейтинг.

По Казахстану в данный рейтинг вошли 111 вузов, среди которых АЭСА заняла 34-ю позицию.

Webometrics рейтинг университетов мира, также известный как веб-рейтинг университетов, основан на

сводном показателе, учитывающем, как объем веб-содержимого (количество веб-страниц и файлов), так и видимость и влияние этих веб-публикаций по числу внешних цитирований.

Ранжирование вузов проводится на основе данных исследовательской группы Cybermetrics Lab Испанского национального исследовательского совета (CSIC), расположенном в Мадриде.

Источник информации:
<http://www.webometrics.info/>.

АЭСА В НЕЗАВИСИМОМ РЕЙТИНГЕ ВУЗОВ РК ПО НАПРАВЛЕНИЯМ И УРОВНЯМ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ 2015 Г.

В независимом рейтинге вузов Казахстана по направлениям и уровням подготовки специалистов 2015 г., составленном Независимым агентством аккредитации и рейтинга (НААР), Алматинская академия экономики и статистики в номинации образовательной программы «5B090800 – Оценка» заняла второе место, уступив первое место Ново-

му экономическому университету им. Т. Рыскулова (**Источник информации:** Казахстанская правда за 2 июня 2015 года, стр. 12.).

Подготовка бакалавров и магистров по данной специальности в АЭСА проводится на кафедре «Оценка и статистика». Заведует кафедрой к.т.н., проф. Рустемов И.А. На кафедре работают 18 человек, из них 2

доктора и 10 кандидатов наук. Три преподавателя являются действительными членами Международных Академий, д.и.н., проф. Алимгазинов К.Ш. имеет звание Заслуженного де-

ятеля науки РК. При кафедре действует научно-исследовательская лаборатория «Социально-экономическая статистика и прогнозирование», возглавляемая к.э.н. Ешпановой Д.Д.

КРУГЛЫЙ СТОЛ ПО ПОДДЕРЖКЕ 5 ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ РЕФОРМ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА «МӘҢГІЛІК ЕЛ» – ОСНОВА СТАБИЛЬНОСТИ И ТОЛЕРАНТНОСТИ КАЗАХСТАНСКОГО НАРОДА

В Алматинской академии экономики и статистики 27 мая 2015 года прошел Круглый стол на тему «Мәңгілік ел» – основа стабильности и толерантности казахстанского народа, что является фундаментом устойчивого и успешного государства

В работе Круглого стола приняли участие проректор по учебно-воспитательной работе профессор Бекенова Л.М., директор государственного Фонда развития молодежной политики г. Алматы Сеитов С.С., профессорско-преподавательский состав академии, магистранты и студенты.

Организатором мероприятия выступила кафедра «Социально-гуманитарные дисциплины», модератор – проректор по УВР Бекенова Л.М.

Выступавшие полностью поддержали идею Главы государства, что генетическая и историческая связь с Казахстаном вызывает особое чувство, выражающее отношение к Казахстану как своей Родине, уважение и любовь к которой они непосредственно проявляют в своих делах и поступках на благо ее развития и приумножения авторитета в мировом сообществе.

КРУГЛЫЙ СТОЛ ПО ПОДДЕРЖКЕ 5 ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ РЕФОРМ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА «РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА И ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА СТРАНЫ, КАК ОСНОВА ПРОГРАММЫ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ»

В Алматинской академии экономики и статистики 26 мая 2015 года прошел Круглый стол на тему «Развитие малого и среднего бизнеса и экспортного потенциала страны, как основа программы индустриализации».

В работе Круглого стола приня-

ли участие проректор по учебно-воспитательной работе профессор Бекенова Л.М., проректор по науке инновациям профессор Мухамбетов Д.Г., зав. кафедрой «Экономика и менеджмент» Сейтхамзина Г.Ж., руководители и сотрудники структур-

ных подразделений Академии, профессорско-преподавательский состав академии, магистранты и студенты. Организатором мероприятия выступила кафедра «Экономика и менеджмент», модератор – заведующая кафедрой «Экономика и менеджмент» профессор Сейтхамзина Г.Ж.

Выступавшие докладчики полностью поддержали идею Главы го-

сударства и высказали свои предложения по повышению уровня научных исследований и разработок, внедрения их результатов в производство, повышению качества подготовки руководителей и специалистов новой формации, усилению интеграции науки, образования и производства, улучшению воспитательной работы среди молодежи

УЧАСТИЕ В IV МЕЖДУНАРОДНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ ФОРУМЕ ТЮРКСКОГО МИРА

В период с 7 по 9 мая 2015 года в Университете НИТТ в г. Чорум (Турция) прошел IV Международный экономический форум Тюркского Мира. Форум был посвящен современным проблемам развития экономики, культуры, науки и образования тюркоязычных стран.

С докладом «Внешнеэкономическая деятельность и приоритеты индустриально-инновационной по-

литики Казахстана» выступил проректор по науке и инновациям АЭСА проф. Мухамбетов Д.Г., принявший участие в конференции за счет приглашающей стороны. Согласно программе Форума он же был модератором одной из секций Форума, посвященной сотрудничеству между Турцией и Казахстаном в сфере экономики, науки и образования.

СТУДЕНТЫ АЭСА НАГРАЖДЕНЫ ДИПЛОМАМИ МОН РК ПО ИТОГАМ РЕСПУБЛИКАНСКОГО КОНКУРСА НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ СТУДЕНТОВ 2014 ГОДА

По итогам Республиканского конкурса научно-исследовательских работ студентов 2014 года, проведенного Министерством образования и науки РК, за лучшие научные работы по естественным, техническим, гуманитарным и экономическим наукам были награждены следующие студенты Алматинской академии экономики и статистики:

– дипломом 2-ой степени МОН РК студентка 4 курса специальнос-

ти «Финансы» Гилязова Анна Владимировна. Научный руководитель – Бертаева Куляш Жазыкбаевна, д.э.н., профессор, заведующая кафедрой «Финансы»;

- дипломом 3-ей степени МОН РК выпускницы специальности «Учет и аудит» Шингисова Назерке Сериковна и Молотова Амина Адылжановна. Научный руководитель Танжарикова Асем Жунисовна, и.о. доцента кафедры «Учет и аудит».

В АЭСА ПРОШЛА МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ «СОВРЕМЕННАЯ ЭКОНОМИКА И ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ, ВОЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ»

В Алматинской академии экономики и статистики 19-20 марта 2015 г. прошла Международная научно-практическая онлайн Интернет-конференция «Современная экономика и образование: проблемы, возможности и перспективы развития».

На пленарном заседании конференции с приветственным словом выступили руководители Академии, а также в режиме онлайн представители вузов-партнеров: Забуга Е.В. – первый проректор Сибирского института бизнеса, управления и психологии, Ахметова Д. З. – д.п.н., проф., проректор по непрерывному образованию, заведующая кафедрой теоретической и инклюзивной педагогики, руководитель

Международного Центра инклюзивного образования Института экономики, управления и права, г. Казань, Россия, Косцеляк Цезарь – к.т.н., проф., декан УЗВ, Уполномоченный по вопросам контактов со странами Восточной Европы Университета Экономики в Быдгоще (Польша).

На заседания семи секции было представлено 115 докладов, в том числе 2 доклада из Польши, 10 из России, 3 из Молдовы, 3 из Украины и 16 докладов из других вузов Казахстана.

Все доклады опубликованы в Материалах конференции и доступны по ссылке http://www.aesa.kz:8080/conference_proceedings/2015/.

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ «МОЛОДЕЖЬ И НАУКА»

В Алматинской академии экономики и статистики 22 апреля 2015 г. прошла Международная научно-практическая онлайн Интернет-конференция «Молодежь и Наука».

На заседаниях шести секции было представлено 146 докладов студентов и магистрантов, в том числе из других вузов Казахстана 51 доклад и вузов РФ 7 докладов.

Авторы лучших докладов и их научные руководители были награждены Грамотами от имени ректора Алматинской академии экономики и статистики проф. Корвякова В.А. Все доклады опубликованы в Материалах конференции и доступны по ссылке http://www.aesa.kz:8080/conference_proceedings/2015/.

ЮБИЛЕИ

АЛМАТЫ ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ СТАТИСТИКА АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ТАРАЗ ӨКІЛДІГІНІҢ ДИРЕКТОР МАДИЕВ ӨСКЕНБАЙ ҚАБЫЛБЕКҰЛЫ 70 ЖАСТА

Академик Мадиев Өскенбай Қабылбекұлы – ғылым мен білім саласында қызмет етудің жарқын үлгісі

Техника ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының, Ұлттық инженерлік академиясының және Қазақ ауылшаруашылық ғылымдары академиясының академигі.

1945 ж. 17 маусымда Оңтүстік Қазақстан облысының Арыс ауданында туылды. 1961ж. Арыс қаласындағы № 21орта мектепті алтын медальмен бітірді. 1966ж. Жамбыл жеңіл және тамақ өнеркәсібі технологиялық институтын үздік дипломмен бітірді. 1967 жылы Совет Арми-

ясы қатарында қызмет етті. 1968 ж. өзі бітірген институтқа ассистент болып қабылданды.

1968-1971 ж.ж. Мәскеу жеңіл өнеркәсібі технологиялық институтының (қазір Мәскеу технология және дизайн университеті) аспирантурасында оқыды, 1971 ж. желтоқсанында кандидаттық диссертация, ал 1980 ж. сол институтта докторлық диссертация қорғады. 1983 жылы профессор ғылыми атағын алды.

Ө.Қ.Мадиев Жамбыл технологиялық институтында 1968 жылдан 1998 жылдың наурыз айына дейін 30 жыл еңбек етті, оның ішінде 13 жыл проректор, 7 жыл ректор қызметтерін атқарды.

1998 жылдың наурыз айында Тараз қаласындағы үш жоғарғы оқу орны бірігіп, Тараз мемлекеттік университеті (ТарМУ) болғанда бірінші проректор болып тағайындалды. 1998-2002 ж.ж. Түркістан қаласындағы Қ.А.Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің вице-президенті қызметін атқарды. 2002-2003 ж.ж. М.Х.Дулати атындағы ТарМУ-ның кафедра меңгерушісі, ал 2003 жылдан қазірге дейін Алматы экономика және статистика академиясының Тараз қаласындағы институтының ректоры, кейіннен өкілдігінің директоры қызметін атқаруда.

Ө.Қ.Мадиев жеңіл өнеркәсіп технологиялары саласындағы Қазақстан мен Орта Азиядағы алғашқы ғылым докторы болды.

Ө.Қ.Мадиев тері және үлбір технологиясы саласындағы Қазақстанда жүргізілген ғылыми-зеттеу жұмыстарының негізін қалады және ұйымдастырушысы болды. Ө.Қ.Мадиевтің тікелей өзі және шәкірттерімен жүргізген ғылыми жұмыстары негізінде уақыт өте институтта тері және үлбір технологиясы проблемаларын зерттейтін ғылыми мектеп қалыптасты. Юбилардың басшылығымен осы ғылыми мектептен 25 ғылым кандидаты мен 3 ғылым докторы диссертация қорғады. Шәкірттері қазір М.Х.Дулати Ө.Қ.Мадиев жеңіл өнеркәсіп технологиялары саласындағы Қазақстан мен Орта Азиядағы алғашқы ғылым докторы болды.

Ол 1991 жылы Жамбыл технологиялық институтының ректоры болып тағайындалғаннан кейін оның төрағалығымен институтта тері және үлбір технологиясы мамандығы бойынша кандидаттық диссертация қорғайтын арнайы кеңес ашылды. Институт ғалымдарының ғылыми еңбектерінің нәтижесін жариялау үшін «Механика және технология процестерін үлгілеу» журналы ашылып, оның бас редакторы ретінде Ө.Қ.Мадиев бұл басылымның таны-

мал болуына көп еңбек сіңірді. Мәскеуде шығатын «Известия вузов. Технология легкой промышленности» журналының көп жыл редколлегия мүшесі болды.

Тәуелсіз мемлекеттер достастығындағы (ТМД), сондай-ақ, шетелдегі әріптестеріне белгілі ғалым ретінде Мәскеу технологиялық институтындағы докторлық диссертация қорғалатын арнайы кеңестің көп жыл мүшесі, диссертанттарға оппонент, олардың ғылыми жұмыстарына эксперт болды.

Ө.Қ.Мадиев жеке өзі және шәкірттерімен бірге 200-ден астам ғылыми мақала, 3 монография, 2 оқу құралын жариялаған, сондай-ақ ол 44 авторлық куәлік пен патенттердің авторы.

Ө.Қ.Мадиевтың қасиетті Түркістан қаласындағы Қ.А.Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде (ХҚТУ) еткен еңбегі де (1998-2002 ж.ж) нәтижелі болды.

2003 ж. Алматы экономика және статистика академиясының (АЭСА) Жамбыл институтының ректоры қызметіне тағайындалған Ө.Қ.Мадиев өзінің бар күш-жігерін, тәжірибесі мен білімін оқу процесіне жолға қоюға жұмсады. Ол АЭСА-да қашықтықтан оқыту технологиясын қолданудың бастамашыларының бірі болып, осы озық технологияны оқу процесіне енгізуге көп үлес қосты. Кейіннен, Жамбыл институты АЭСА-ның Тараз қаласындағы өкілдігі болып өзгергенде, осы өкілдіктің заманауи компьютерлік техника және информатикалық қолданбалармен жабдықталған АЭСА-ның алдыңғы қатарлы құрылымы болуына көп еңбек сіңіріп отыр.

Ө.Қ.Мадиев Жамбыл облысының саяси-әлеуметтік өміріне белсене қатысты. Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін алғашқы құрылған «Қазақстан халық бірлігі» саяси партиясының Жамбыл облыстық комитетінің көп жыл төрағасы болды. Кейіннен бұл партия қазіргі «Нұр-Отан» партиясының құрамына

өтіп, оның негізін құрады. Сондай-ақ, Ө.Қ.Мадиев 1991-1998 ж.ж. Жамбыл облыстық сайлау комиссиясының төрағасы қоғамдық жұмысын атқарды. Төраға ретінде 1991 жылы Қазақстан республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевты сайлау ұйымшылдықпен өтуіне көп еңбек сіңірді. Қ.А.Яссауи атындағы ХҚТУ-де қызмет атқарғанда Түркістан қаласының 1500 жылдығының ұйымдастыру комиссияның мүшесі болып, бұл маңызды іс-шараны жоғарғы дәрежеде өткізуге ат салысты.

Студент кезінде 1964 жылы «Тың

және тыңайған жерлерді игергені үшін» медалімен, сондай-ақ, «Қазақстанның тәуелсіздігіне 10 жыл», «Түркістан қаласына 1500 жыл», «Қазақстан парламентіне 10 жыл» медальдерімен марапатталды. «ҚСРО-ның еңбегі сіңген өнертапқышы», «ҚР ғылымды дамытудағы еңбегі үшін» төсбелгілерімен, ҚР Жоғарғы және орта арнаулы білім министрінің, Жамбыл облысының әкімінің және Жамбыл облыстық маслихатының Құрмет грамоталарымен марапатталды.

Оңтүстік Қазақстан облысы Арыс ауданының құрметті азаматы.

*Алматы экономика және статистика академиясы
Мадиев Өскенбай Қабылбекұлын мерейтойымен
құттықтай отырып, денсаулық, от басының амандығын
және шығармашылық табыс тілейді*

**ВETERАНУ ОРГАНОВ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ СТАТИСТИКИ РК,
КАНДИДАТУ ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОРУ
КАФЕДРЫ «УЧЕТ И АУДИТ», ГЛАВНОМУ РЕДАКТОРУ
ЖУРНАЛА «СТАТИСТИКА, УЧЕТ И АУДИТ»
ДАУРЕНБЕКОВУ
АНВАРБЕКУ КОЙМАГАНБЕТОВИЧУ
25 МАЯ 2015 ГОДА ИСПОЛНИЛОСЬ 70 ЛЕТ**

Профессор Дауренбеков Анварбек Коймагамбетович – активный участник становления и развития Государственной статистики Республики Казахстан

Дауренбеков А.К. начал трудовую деятельность в Государственном комитете цен республики в 1966 году. Затем перешел на педагогическую деятельность в Алма-Атинский институт народного хозяйства на кафедру статистики, где прошел путь от преподавателя, аспиранта кафедры статистики до доцента этой кафедры. Долгие годы был заместителем декана учетно-экономического, планово-экономического факультетов данного вуза.

С 1991 года начальник Управления, затем заместитель председа-

теля Госкомстата Республики Казахстан (Национального статистического агентства). В 1997 году в связи с передислокацией органов госуправления для создания материально-технической базы Нацстатагентства Республики Казахстан и укрепления кадрами был назначен начальником Акмолинского облстатуправления, а с переездом столицы в г. Астану – начальником Управления статистики столицы.

Дауренбеков А. опубликовал более 100 научных трудов по проблемам демографии, статистики, экономики в Казахстане и за рубежом, является основным разработчиком первого Государственного доклада о демографической ситуации, одним из первых авторов Отчетов по

человеческому развитию Казахстана. Принимал участие в разработке государственных программ республики. За активную деятельность имеет письменные благодарности ПРООН, Всемирного Банка, Всемирной Организации Здравоохранения.

Дауренбеков А. прошел обучение по проблемам организации и методов статистики в США, Германии, Малайзии, Турции и других

странах мира. Имеет сертификаты Бюро цензов г. Вашингтона, Всемирного банка. Награжден государственными наградами: орденом «Құрмет», медалями «Астана», «10лет Независимости Республики Казахстан», «10 лет Астане». «100лет КТЖ», нагрудными знаками: «Первая Национальная сельскохозяйственная перепись», «Статистика үздігі» («Отличник статистики Республики Казахстан»).

*Коллектив Алматинской академии
экономики и статистики сердечно поздравляет
Дауренбекова Анварбека Коймаганбетовича с юбилеем,
желает здоровья, благополучия и дальнейших
творческих успехов*

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

- Seifullin Zhumabek*, professor of department of Economy and management, Almaty Academy of Economics and Statistic
- Seytkhamzina Gaukhar*, professor, head of department of Economy and management, Almaty Academy of Economics and Statistic,
- Абдуллаева Б.А.*, э.г.к., доцент, Т. Рыскулов атындағы Жаңа экономикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
- Алиханов Б.К.*, магистрант, Алматинская академия экономики и статистики г. Алматы, Казахстан
- Аралбайқызы А.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы қ., Қазақстан
- Байсылбаева К.Д.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы қ.
- Бельгибаева Ж.Ж.*, доктор экономических наук, профессор, Алматинский технологический университет, г. Алматы, Казахстан
- Бондаренко Е.Г.*, аға оқытушы, Т. Рыскулов атындағы Жаңа Экономикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
- Бөрібаев Б.Б.*, профессор, Алматы экономика және статистика академиясы
- Гмыря В.П.*, кандидат экономических наук, доцент, кафедра банковского дела Черкасского института банковского дела, Университет банковского дела Национального банка Украины (г. Киев), г. Черкассы, Украина
- Гудзь Е.Е.*, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедры, Государственный университет телекоммуникаций, г. Киев, Украина
- Жуманова Б.К.*, кандидат экономических наук, заведующая кафедрой «Менеджмент», Казахский университет технологии и бизнеса
- Касенова А.А.*, магистрант, Алматинский технологический университет
- Кызаева А.Ж.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы қ., Қазақстан
- Мухамбетова Л.К.*, кандидат экономических наук, доцент кафедры «Менеджмент», Казахский университет экономики, финансов и международной торговли
- Нургалиева Н.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы қ., Қазақстан
- Омарова А.К.*, э.г.к., доцент, Т. Рыскулов атындағы Жаңа Экономикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
- Өмір А.Ж.*, аға оқытушы, Т. Рыскулов атындағы Жаңа Экономикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
- Рустемов И.А.*, профессор, к.т.н., Алматинская академия экономики и статистики, г. Алматы, Казахстан
- Сапарғалиев С.Ш.*, к.э.н., профессор, Алматинская академия экономики и статистики г. Алматы, Казахстан
- Сулейменов М.К.*, магистрант Университета Международного Бизнеса, г. Алматы, Казахстан
- Тамашев Т.Т.*, магистрант Университета Международного Бизнеса, г. Алматы, Казахстан
- Талгат Г.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы қ., Қазақстан
- Тоқсанбаева А.Қ.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы қ., Қазақстан.
- Турекулова Д.М.*, доктор экономических наук, заведующая кафедрой «Менеджмент», Казахский университет экономики, финансов и международной торговли
- Хасанов Н.Б.*, магистрант, Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы, Қазақстан
- Щербатюк В. В.*, доктор экономических наук, Европейский университет Молдовы, г. Кишинев, Республика Молдова
- Эрмеков Д.Ж.*, преподаватель, Ошский технологический колледж, г. Ош, Кыргызская Республика

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ **журнала «Статистика, учет и аудит»**

(несоблюдение правил подготовки статьи задерживает опубликование)

1. В журнале публикуются оригинальные статьи теоретического и методического характера по научным направлениям, затрагивающим экономические проблемы: статистики, учета и аудита, микро и макроэкономические вопросы международной и отечественной экономики.

2. Авторы обязаны предъявлять повышенные требования к изложению и языку статьи.

3. Название статьи должно строго соответствовать ее содержанию, а в конце статьи обязательны выводы.

4. Обязательными условиями для публикации является аннотация публикуемой статьи на языке статьи и резюме на двух других (казахском, русском и английском) языках, а также наличие 2 (двух) рецензий не членов редколлегии журнала, заверенные, печатью учреждения, где они работают.

5. Ключевые слова – приводятся после аннотации и двух резюме.

6. Статья должна быть окончательно проверена, датирована на обороте последнего листа. Не допускается подача ранее опубликованных или одновременно направленных в другие журналы статей.

7. Ответственность за содержание статей несут авторы.

8. На отдельной странице (в бумажном и электронном вариантах) приводятся сведения об авторах:

- Ф.И.О. полностью, учёная степень и учёное звание, место работы (для публикации в разделе «Сведения об авторах»),

- полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, факс, E-mail (для редакции журнала)

- название статьи и фамилии авторов на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

9. Редакция оставляет за собой право редакторской правки.

Технические требования

1. Общий объем статьи, включая аннотацию, приложения, примечания, литературу, таблицы и рисунки должен быть не менее 5 страниц и не должен превышать 8-10 страниц. Исключение составляют заказные и обзорные статьи.

2. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами шрифтом гарнитуры TimesNewRoman:

- УДК по таблицам универсальной десятичной классификации

- аннотация (курсивом): кегль – 12 пунктов

- соблюдена последовательность:

- название статьи – на первой строке;

- фамилии авторов и инициалы – на второй строке;

- учёная степень и учёное звание – на третьей строке;

- должность и место работы – на четвертой строке;

- название учреждения, город – на пятой строке;

- e-mail – на последней.

Далее после аннотации и ключевых слов через строку следует основной текст;

- название статьи: кегль – 14 пунктов, прописные полужирные, выравнивание по центру;

- инициалы и фамилии авторов: кегль – 12 пунктов, полужирные, выравнивание по центру;

- учёная степень, учёное звание, должность и место работы (курсивом), название учреждения и город (курсивом), контактный e-mail (курсивом): кегль – 12 пунктов, выравнивание по центру;

- аннотация и ключевые слова (курсивом), кегль – 12 пунктов, выравнивание по ширине.

- текст статьи: кегль – 14 пунктов, абзацный отступ – 1,25 см, одинарный межстрочный интервал;

- в тексте ссылки на литературные источники помечаются соответствующей порядковой цифрой в квадратных скобках после цитаты: [5]. Используемая литература с учетом новейших публикаций, указываемая в ссылках, дается в конце статьи в порядке упоминания и пронумерованной.

3. Таблицы и рисунки с названиями должны быть пронумерованы по порядку (если их несколько). Нумерация таблицы (Таблица 1.) должна быть расположена вверху слева выше названия таблицы через абзацный отступ.

4. Иллюстрации размещаются в тексте статьи. Рисунки, фотографии должны быть четкими и контрастными, иметь разрешение не менее 300 dpi, подписанные надписи к ним должны быть расположены ниже рисунка по центру.

5. На рисунках должен быть минимум буквенных и цифровых обозначений, обязательно объясненных в статье или подписанных.

6. Необъясненные сокращения слов, имен, названий, кроме общепринятых, не допускаются. Аббревиатуры расшифровываются после первого появления в тексте, например: Организация по экономическому сотрудничеству и развитию (ОЭСР).

7. Упомянутые в статьях единицы измерения должны соответствовать Международной системе единиц СИ.

8. Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Education (каждая формула – один объект). Нумеровать следует лишь те формулы, на которые имеются ссылки.

9. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статей. Рукописи и дискеты не возвращаются

10. Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.1-84, например (курсивом и полужирное выделение для текущего образца, в тексте статьи без этих выделений):

1) Автор. Название статьи//Название журнала (газеты), год издания. Том (например, Т. 25), номер (например, № 3); страница (например, С. 34 или С. 15-24)

2) Автор. Название книги. Место издания (М.:) Издательство (Наука), год издания. Общее число страниц в книге (136 с.) или конкретная страница (С. 56)

3) Автор. Название диссертации: дис. канд. экон. наук. М.: Название института, год. Число страниц.

11. Резюме (см. выше п.4.Правил), отступ слева и справа -1 см, одинарный межстрочный интервал.

12. Статьи и несущие СД, дискеты и др. с материалами следует направлять по адресу: г. Алматы, ул. Жандосова, 59, каб.209а, а также в электронном варианте (в одном файле) по e-mail: naz.izdat2011@mail.ru, anvarbekdaurenbekov@mail.ru

Образец оформления статьи:

УДК 316.4.06

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ МИГРАНТОВ

Т.Г. Зайцева

*Кандидат философских наук, доцент
Белгородский университет кооперации, экономики и права,
г. Белгород, Россия
e-mail: tatjana18@yandex.ru*

Аннотация (НА ЯЗЫКЕ СТАТЬИ)

Адаптация, ставшая в последнее время объектом исследований многих гуманитарных дисциплин, до сих пор не находит целостного научного социального и экономического обоснования применительно к специфическим условиям современной России. Именно необходимость оперативной актуализации аналитических поисков в быстро меняющихся условиях России последних лет побуждает нас обратиться к современным социально-экономическим проблемам адаптации мигрантов.

Миграция переселенцев связана с множеством культурных и социально-экономических проблем адаптации, которые выявляются особенностями и различиями культур. Перестройка экономики и смена социальных ориентиров, приобщение к западным формам, технологиям производства и западным культурным ценностям не могли не отразиться на адаптации мигрантов.

***Ключевые слова:** экономический механизм, миграция, социокультурная адаптация, проблемы переселенцев, приспособление.*

ТЕКСТ

Список использованной литературы:

- 1 Амелин В.Н. Социальная адаптация вынужденных переселенцев в полиэтничном приграничном регионе России (социологический аспект)//Мониторинг общественного мнения.– 2002. – №3 (59).– С. 18, 19.
- 2 Морозов Г.Ф. Территориальная дифференциация приживаемости новоселов/Современные проблемы миграции. – М., 1985. – С. 18.
- 3 Основные социально-экономические показатели. Статистический сборник. «Белгородская область в цифрах 2003г.». – Белгород: Белгородский областной комитет государственной статистики, 2004. – С. 33–36.
- 4 Гордон Л.А. Социальная адаптация в современных условиях//Социологические исследования. 1994.– №8–9. С. 4.
- 5 Immigres – Les immigrés du Maghreb. Etude sur l’adaptation en urbain. – Lyon. 1977. – P. 209.
- 6 Eisenstadt S.N. Absorption of Immigrants in Israel with special Reference to Oriental Jews. – Jerusalem. 1995. – P. 8.

Түйін

МИГРАНТТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ БЕЙІМДЕЛУІНІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МЕХАНИЗМІ

Т.Г. Зайцева

*философия ғылымдарының кандидаты, доцент.
Белгород кооперация, экономика және құқық университеті, Белгород қ., Ресей
e-mail: tatjana18@yandex.ru*

Мақалада мигранттардың әлеуметтік-мәдени дағдылануының экономикалық

механизмін қоғамның түбірлі үрдістерінің бірі ретінде талдауға әрекет жасалған. Мигранттардың әлеуметтік позицияға қол жетуін, қабылдаушы қоғамның мәдениеттегі, экономикадағы және саяси өмірдегі келелі критерийлер арқылы қарау қажет.

Түйін сөздер: экономикалық механизм, миграция, әлеуметтік-мәдени дағдылану, иммигранттар мәселесі, дағдылану.

Summary
**ECONOMIC MECHANISM SOCIOCULTURAL ADAPTATION
OF MIGRANTS**

Zaytseva Tatyana Grigor'evna

*Candidate of philosophical sciences,
the Associate Professor*

*Belgorod University of Cooperation Economy and Law,
Belgorod, Russia*

e-mail: *tatjana18@yandex.ru*

The paper attempts to analyze the economic mechanism of socio-cultural adaptation of migrants as one of the fundamental processes of society. Gaining social position of migrants should be considered and assimilated by the criteria that are relevant to the cultural, economic and political life of the host society.

Keywords: *economic mechanism, migration, socio-cultural adaptation, the problem of immigrants, adaptation.*

Обращаем Ваше внимание на необходимость представления материалов в отредактированном виде с соблюдением вышеуказанных требований.

Редакция оставляет за собой право публикации или отклонения рукописи. Рукописи не рецензируются и не возвращаются.

